SADOVEANU

Creanga de aur

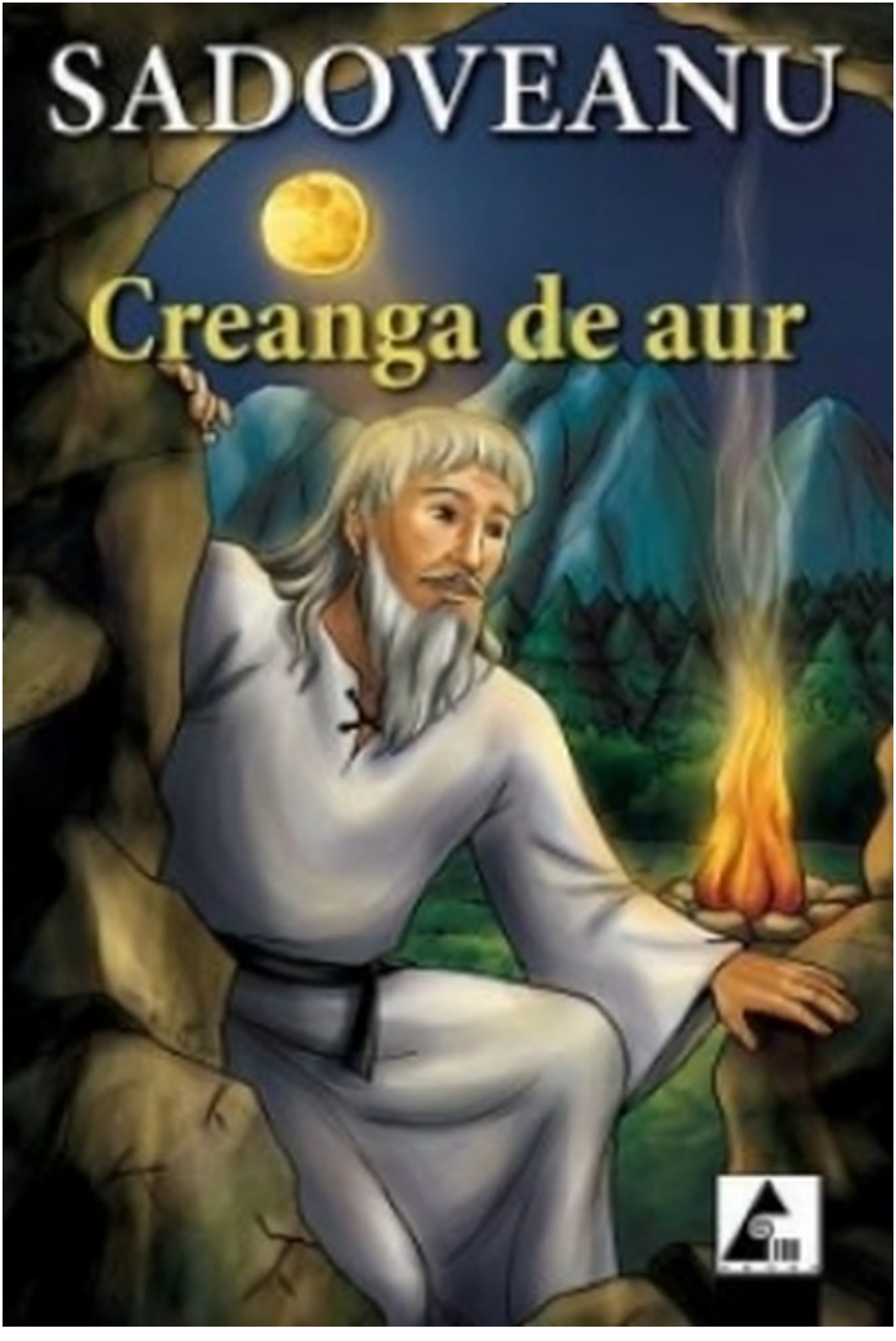

Mihail Sadoveanu

CREANGA DE AUR

Editura MINERVA
Bucureşti - 1976

ISBN: 973-7923-30-8

Textul volumului este reprodus după *Creanga de aur, Măria sa puiul pădurii, Nunta domniţei Ruxanda*, ediţie îngrijită de Constantin Mitru, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1969

CAPITOLUL I

E vorba de părinţii noştri de demult, iar stăruinţa bătrânului mag de odinioară e departe de a fi o simplă iluzie

În august 1926 profesorul nostru a organizat caravana ca şi-n ceilalţi ani, cu aceiaşi oameni şi aceleaşi animale.

Ne-am continuat cercetările hotărâţi, din simpatie pentru el, să-i suportăm din nou distracţiile şi capriciile.

Domnu' Stamatin (aşa îi ziceam, deoarece era cu mult mai în vârstă decât noi) se prezenta ca un fel de ţârcovnic firav, cu bărbuţă rară şi chelie precoce, care se uita foarte de aproape şi atent prin ochelarii lui, disjungând şi reclădind elementele; cu toate acestea era de mirare în ce distracţii comice cădea uneori.

„Era cam săltat", cum spuneau desigur muntenii care ne întovărăşeau.

„E venit de pe ceea lume", am auzit eu pe unul şoptind şi ghiontind cu cotul pe cel de alăturea.

Ciudate, deasemeni pentru un savant ca el, mi se păreau efuziunile lui lirice, care aveau loc din când în când, la popasuri. Atunci era în stare să absoarbă până la două pahare de vin, după ce vărsa cu religiozitate picăturile pentru morţi.

Era un om interesant, în orice caz, şi lui i se datoreşte povestea care urmează. E o datorie de pietate să-l pomenesc aici. Destinul i-a fost să piară într-o râpă a acelor locuri sălbatice, într-o altă expediţie, cea din 1930,

la care n-am mai luat parte.

Atunci, în august 1926, după ce am trecut de Obârşii, brădetul şi muntele au părut a se pustii cu desăvârşire. Din unele poieni înalte se vedea Oltul, din altele am văzut Mureşul; pe urmă am avut impresia că ne desfacem total de vederea şi sunetul lor; n-am mai privit decât cerul şi n-am mai auzit decât şuietul sihlei.

Până pe unde răzbeam noi, n-ajungeau ciobanii cu turmele, căci aşezările oamenilor erau prea depărtate.

Mentorul nostru avea plăcerea să ne călăuzească adânc „în ţara necunoscută“.

În unele părţi călări, în altele pedeştri, ciocănind stâncile şi adunând sfărâmăturile pentru colecţiile lui, suirăm astfel şi coborârăm către Călimani.

Într-o după-amiază, am poposit lângă o arcadă de calcar, mascată de ferigi şi jnepeni.

— Îmi închipui, ne zise Stamatin, că niciodată n-aţi văzut, în alte părţi, locuri aşa de frumoase prin măreţia posomorâtă pe care şi-au păstrat-o din vremea când, după convulsiile geologice, s-au fixat în această formă nouă. Aici strigă în cetini, în luna lui aprilie, *urogalus*, cocoşul cel negru cu optsprezece pene în evantaiul cozii. În amurg, aveţi s-auziţi boncăluind pe *cervus carpaticus*. Pot să vă arăt, dacă doriţi, pe povârnişul unei râpe, hăţaşul pe unde am văzut trecând, cu soaţele lui, un *bison bonasus*, despre care se spune că ar fi dispărut din munţii noştri. Să ştiţi că nu-i adevărat; în aceste singurătăţi stăruiesc şi alte înfăţişări de demult. Aşezaţi-vă în preajma focului, grăbiţi-vă a scoate conservele şi a pregăti ceaiul, ca să aveţi pe urmă timp să priviţi în jur şi s-ascultaţi glasurile misterioase care mă cheamă necontenit. Am credinţa că aici am să-mi isprăvesc cariera. Oasele mele, desigur, trebuie să se adune cu ale unor strămoşi. De câte ori pătrund în această regiune nevinovată, mă simt emoţionat şi devin liric, ca un primitiv. Să nu râdeţi de mine, nici să mă judecaţi rău, dacă mă veţi auzi descântând şi invocând

ceea ce, pentru dumneavoastră, e de mult pierit, iar pentru mine e încă viu.

După ce i-am cerat să se explice, l-am lăsat să vorbească.

— Dumneavoastră aţi crezut, zâmbi el, că eu sunt un simplu adunător de roce. E adevărat că, din această îndeletnicire, mi-am făcut o profesie; disciplina ei m-a dus, însă, pe cărări cotite, în altă parte. Deprinzându-mă a cerceta scoarţa pământului şi a trage concluzii, a restaura un ev de acum o mie de milenii din câteva oase împrăştiate, am ajuns să-mi pun probleme de aceeaşi natură, scurmând altfel de sedimente. Nu ştiu pentru ce motive se străduiesc folcloriştii, care adună mii de pagini de maculatură în colecţii. N-am avut niciodată impresia că ar scoate ceva din asemenea epave ale oceanului-timp. Metodele mele, însă, m-au îndemnat foarte de timpuriu, de pe când eram tânăr ca dumneavoastră, să caut argumentul acestor paleologhii, datini şi eresuri ale populaţiilor din Carpaţi. Am ajuns la nişte concluzii fireşti, care unora li s-ar părea totuşi surprinzătoare. Am ajuns să preţuiesc şi să iubesc aceste alcătuiri vii ale religiei vechi a pământului acestuia, găsind în ele însăşi gândirea strămoşilor mei şi însuşi sufletul lor. Religia nouă, care n-are decât zece veacuri, nu s-a putut substitui puterilor trecutului decât în parte şi superficial. Poporul încă practică legea veche. De aceea, să nu vi se pară de mirare dacă voi invoca umbra severă a Bătrânului preot păgân care a sălăşluit cândva sub bolta unei asemenea peşteri. Pentru dumneavoastră poate fi o fantasmagorie; pentru mine e o realitate. Duhul lui trăieşte încă în mine, cum a trăit în atâtea generaţii succesive; deci eu văd şi simt fiinţa lui în această regiune a lui Dumnezeu. Neapărat, asemenea fiinţă misterioasă nu poate apărea decât credincioşilor şi poeţilor. Puneţi-mă în această categorie inferioară, dacă voiţi; e momentul când cred şi văd.

Întâia oară am luat contact cu acest mag respectabil şi

astrolog iscusit într-o zi de sfârşit de martie, la echinocţiul uneia din primăverile trecute. Atunci m-am suit în muntele ascuns pe care contimporanii mei nu-l cunosc. Între vârtejuri de zloată am ajuns până la lăcaşul său, într-un loc unde trei izvoare vii saltă de subt piatră zbătându-se ca viperele înţelepciunii lui celei fără de moarte şi murmurându-i numele într-o altă limbă decât cea schimbătoare a oamenilor. Ascultaţi ce-am văzut. Cenuşa veche sta încă în vatra părăsită; lătra în adâncime căţelul pământului; am intrat şi l-am găsit palid şi semeţ în jilţul tăiat în stâncă. Cu dreapta ţinea toiagul de fildeş. Avea muşchi în plete şi pe sân; îi ajungea barba la pământ şi genele la piept; deasupră-i fâlfâia, gonindu-se în roate,

Cu-aripile-ostenite, un alb şi-un negru corb...

Subt povara acestui semn al zilelor şi nopţilor stătea orb, însă numerele de aur continuau să clipească subt bolta frunţii lui, scriind misterios timpurile.

La întrebările mele, continuă profesorul privindu-ne sarcastic prin ochelarii lui de miop, a dat răspunsurile cele mai bune, punând în mişcare, fără să înţeleg cum, alcătuirile statornice ale lui Dumnezeu.

Trebuie să vă spun (căci asta am găsit la sfârşitul drumului meu cotit), trebuie să vă spun că străbunii mei de la Burebista şi mai de demult stăteau, ca să zic aşa, c-o inimă nouă în faţa minunilor. De aceea înţelepţii de-atunci au comunicat cu Divinitatea altfel decât în civilizaţia dumneavoastră. Acolo unde dumneavoastră raţionaţi şi încercaţi a trece spre adevăr prin silogisme şi ipoteze, înţeleptul de demult avea o cale deschisă, o împărtăşire directă, o însuşire de a pătrunde nesilit în miezul lucrurilor. Aspectele lumii şi fenomenele naturii magul le prezenta în embleme; le punea deci o cheie veşnică. După aceeaşi metodă, subt simbol, adevărul cel mai abstract putea deveni sensibil; o propoziţie uscată se mişca în imagini; astfel, necunoscuturile se îmblânzeau, zidirile neanimate şi entităţile morale se poetizau; metafizica se

înfăţişa într-o horă de zeiţe.

Să ştiţi, băieţi, de la acel mag de demult, care a sălăşluit în aceste locuri, au rămas mamelor noastre poveştile cu care ne-au încântat în seri de iarnă. În ele se cuprindeam adevăruri permanente. Nici noi, nici ele nu ştiam; eram împreună copii şi ne amuzam cu sclipirile lor de juvaiere.

Acest mag, în epoca regilor daci, practica, după o rânduială antică de la Memfis, grafia sacră a cunoaşterilor spirituale. Hieroglifele, cum ştiţi, cuprindeau un principiu de înţelegere universală a noţiunilor, înfrăţind pe iniţiaţi într-o limbă mută. Alfabetul dumneavoastră de astăzi, ca şi limba vulgară, stă mai mult în slujba instinctelor.

La întrebările mele, am primit răspunsuri ce mă îndrumau la o pătrundere de care omenirea de astăzi s-a depărtat; căci progresul necontenit al inteligenţei şi raţionamentului a sleit acele aptitudini care legau pe om mai strâns de stihii. Presimţiri, instinct şi ceea ce numiţi dumneavoastră astăzi subconştient - le-am avut şi noi cândva, ca şi rudele noastre animalele, într-o formă potenţială; magia şi fenomenele de telepatie erau în veacurile acelea practici curente. Cunoaşterile acelea subtile şi directe trebuiesc redobândite pe calea ştiinţei experimentale.

Bătrânul mi-a deschis înţelegerea eresurilor, a datinelor, a descântecelor, a vieţii intime a poporului nostru, aşa de deosebită de civilizaţia orăşenească. Acest neam trăieşte încă în trecut; toţi copiii lui care intră la universitate sar veacurile, desfăcându-se de el, dezrădăcinându-se şi murind.

Ceteam acestea în înfăţişările bătrânului mag, pe când, la picioarele lui, şarpele *uroboros*, încolăcindu-se cu coada la gură, îmi comunica semnul eternităţii şi al ciclurilor.

Duhul magului e o realitate vie nu numai în civilizaţia preistorică a pământenilor noştri. Îl găsiţi şi-n lumea dumneavoastră modernă, ceea ce nu trebuie să vă mire prea mult: ultimul sediment e subţire şi fragil. Calendarul

lumii nouă a rămas al astrologului şi al magului de altădată.

Semnele zodiacale ale lunilor, anotimpurile, săptămânile şi numele zilelor au fost citite de înţeleptul meu din peşteră în cartea naturii într-o vreme când omul avea alt sistem numeric şi au rămas consemnate în painjenii criptografici pe care dumneavoastră nu vă mai osteniţi a-i dezlega.

Părinţii noştri geţi şi elini, domnilor, au învăţat de la Egipet şi de la Babilon cele douăsprezece simboluri şi cele şapte simboluri, şi pătrarele, şi imaginile constelaţiilor, şi toate câte trebuiesc pentru a ceti în eternitate şi în clipa trecătoare. Numele zilelor săptămânii sunt de-acolo. Nomenclatura religioasă a Elinilor nu-i decât o tălmăcire a străvechilor numiri egiptene.

Cele şapte planete care stăpânesc cerul şi pământul, precum şi destinele muritorilor, îşi aveau notaţia şi numele de origine la Memfis: Luna, Mercur, Venus, Soarele, Mart, Joe, Saturn.

Ziua fiind împărţită în patru sferturi, se consacra fiecare pătrar de zi uneia din aceste planete, succesiv şi în ordinea lor de bază. Deci, după primul pătrar închinat Lunei, căutaţi tot a patra planetă şi veţi afla zilele săptămânei.

Priviţi tabelul ce vă însemn cu o bucată de mangal pe roca aceasta lucie de calcar:

Luna	- Mercur	- Venus	- Soarele;
Mart	- Joe	- Saturn	- Luna;
Mercur	- Venus	- Soarele	- Mart;
Joe	- Saturn	- Luna	- Mercur;
Venus	- Soarele	- Mart	- Joe;
Saturn	- Luna	- Mercur	- Venus;
Soarele	- Mart	- Joe	- Saturn;

Raporturile acestea numerice cuprind şi alte ascunzişuri pe care nu le-am putut descifra, ori, dacă le-am descifrat, nu găsesc necesar să vi le comunic. Esenţialul e să

înţelegeţi că ordinea de timp a bătrânului meu din acest munte stăpâneşte asupra aeroplanului dumnealor şi asupra aparatului dumneavoastră de radio.

Cugetând la toate acestea şi aşteptând să sosească într-un molid un exemplar de *tetrao-urogalus*, contemplam, din pragul peşterii, constelaţiile.

A doua zi soarele trebuia să-şi înceapă cariera anuală. La 23 martie, în semnul Berbecelui, ziua e în creştere. Soarele, zeul luminii, face un salt ca un bărbăcuţ din turma bunicului, bate şi biruieşte întunericul; gheţurile pocnesc, zăporul se umflă, colţul de iarbă răsare, fin ca şi vârful lui crai-nou.

Dacă n-ar fi aşa de neguros, magul meu ar putea zâmbi; căci cunoştea şi el acel fenomen, rezultat al uneia din multele mişcări ale pământului şi care se cheamă precesiunea echinocţiilor. Axa pământului nu se învârte în aceeaşi direcţie, ci execută, prin polul ei nordic, un fel de spirală de titirez faţă de polul ceresc. Deci soarele nu revine în acelaşi punct în toţi anii. În locul exact unde s-a arătat, anul acesta, la 23 martie, datorită precesiunii echinocţiilor nu va mai reveni decât peste douăzeci şi cinci de mii opt sute şaizeci şi opt de ani.

În vremea lui, adică a bătrânului, soarele îşi începea într-adevăr cariera anuală în zodia Berbecelui. Astăzi, de fapt, se arată subt semnul Peştilor; însă calendarul dumneavoastră a rămas tot în alcătuirea lui veche, căci lumea nouă a pierdut cheia semnelor tainice.

În rânduielile lui de la Memfis se găsesc şi sărbătorile dumneavoastră de-acum. Prăznuiau şi oamenii timpului său Buna-Vestire a soarelui nou, bucurie a păstorilor şi plugarilor trecutului, tot la aceeaşi dată de 25 martie. În aceeaşi zi de aprilie cădea sărbătoarea plugarului, din părţile noastre de lume; căci Gheorghie înseamnă, în elină, lucrător de pământ; şi lucrătorul de pământ, cu ajutorul suliţei soarelui, biruieşte balaurul iernii şi al inerţiei solului. Mai mult: la aceleaşi epoci schimbătoare şi

consacrate se serba atunci, ca şi acum, ziua învierii lui Mitra, ori a lui Osiris, după ce omul-Dumnezeu stă în întunericul de mormânt al peşterii trei zile. Era bucuria revenirii soarelui de primăvară, manifestată prin muguri şi flori, prin daruri de miei şi ouă roşii. Bătrânii mei care dorm în ţintirimul de la Hangu n-au ştiut niciodată că acest ou semnifică soarele înnoit şi veşnicia vieţii, dar au repetat cu sfinţenie gestul generaţiilor. Ca şi atunci, când soarele sta în mormântul celor trei luni de iarnă, oamenii de acum în straie albe se întristează prin post şi opresc nunţile înaintea Învierii. Pe urmă se bucură cu adevărat; căci Iisus e soarele inimii lor. În această inimă dorm practicile vechi, după comandamente care nu era necesar să fie înţelese de mulţime.

Practicile vechi îmbinându-se cu legea nouă a inimii frăţeşti îmi devin astfel cu mult mai scumpe; îmi evocă imaginea mamei care-mi şoptea basme şi murmura descântece rămase de la dânsul.

Deci, sfârşi domnu Stamati cu voce joasă şi puţintel ostenită, m-am închinat bătrânului şi l-am respectat, văzând în el pe strămoşii mei; şi mi-am închipuit că ficţiunea aceasta poetică, pe care v-o prezint, poate forma obiectul unei istorisiri cu mult mai reale decât combinaţiile de fapte diverse ale cărţilor dumneavoastră obişnuite. Acelea sunt într-adevăr ficţiuni, cu atât mai goale cu cât mai mult pretind să se substituie studiului precis; pe când sentimentul meu e o realitate care nu va pieri o dată cu mine.

*

În tot timpul acestui lung monolog, interesantă mi s-a părut atitudinea muntenilor care ne însoţeau.

Ascultau cu luare-aminte foarte încordată, fără să înţeleagă nimic bineînţeles; însă erau pătrunşi de glasul patetic al profesorului în aşa măsură, încât cei mai mulţi aveau ochii în lacrimi.

„Tabelul“ său, domnu Stamatin îl întocmise cu semnele convenţionale pe care le mai păstrează almanahurile şi gromovnicele; muntenii noştri au rămas mult timp lângă stânca de calcar, studiindu-le cu mirare şi respect. Pe când ei se lăsau pătrunşi de trecut inconştient pe această cale obscură, eu ceteam adevărurile domnului Stamatin în burhaiele care lunecau din ponoare spre piscuri luminate pieziş de soare, în minunile încremenite ale singurătăţii, şi-n jocul apelor lucii şi cascadelor care cântă din veci acolo laudă Domnului Dumnezeu.

După ce profesorul nostru şi-a împlinit timpul şi prorocia, adăogându-se în chip aşa de dramatic la strămoşi, s-a găsit între hârtiile lui un manuscris ce-mi era adresat, din încâlcitele meandre ale căruia extrag istorisirea ce urmează. Cu toate ciudăţeniile pe care domnu Stamatin le-a întreţăsut în ea, şi povestea aceasta e, în definitiv, o poveste de dragoste.

CAPITOLUL II

Puterile sufletului erau proaspete şi curate în lumea veche a Daciei şi sub semnul lor sta Kesarion Breb

Era, de la fericitul Zalmoxis, cursul vremii într-al cincilea ciclu, socotind ciclul cât numărul zilelor anului, adică trei sute şaizeci şi cinci de ani. Iar dintr-al cincilea ciclu, credincioşii vechi de la Carpaţi numărau ani o sută douăzeci. În văile depărtate, unde izvoarele şi puhoaiele înălţimilor se prefac în pâraie şi lacuri, iar oamenii îşi

clădesc case de bârne în aşezări statornice, lumea îşi întorsese faţa către o lege nouă şi număra anul 780 de la izbăvitorul Hristos.

În muntele cel ascuns, care va rămâne necunoscut până la sfârşitul timpurilor, bătrânul legii vechi privea din gura peşterii lui lucirea nouă de primăvară. În unghiul crestat, unde băteau răsăriturile dimineţilor, lumina trecuse de semnul cumpenei zilelor şi nopţilor. Acuma soarele suia pe scara cerului în zodia întâia şi se auzea, în prăpăstiile de jos, tunetul zăporului. Pe plai, era încă iarnă dulce, cu ostroave de omăt subt brazi. Cucoşii cei mari sălbatici începeau să-şi cheme găinile în marginea poienilor. De la peşteră se auzea mugetul cerbilor, în hăţaşurile văii. Cintezii şi stigleţii care ceruseră sălaş în peşteră cât ţinuse puterea iernii se mutaseră pe crenguţele mestecenilor de deasupra celor trei izvoare şi se închinau primăverii, cântând subţirel şi sticlindu-şi în lumină acele ochişorilor. După ce se arătă pe cerul nopţilor luna plină a luminii lui martie, cei doi ucenici aşezară la altar făcliile de ceară poruncite, căci la sfârşitul acelei săptămâni postul lor se sfârşea şi, după trei zile de mâhnire, tăcere şi taină, urma o nouă înviere a Dumnezeului tuturor veacurilor.

Apa vie a celor trei izvoare era călăuzită printr-o alvie îngustă în hrubă, într-un găvan de stâncă. Ca să-l pregătească pentru rugăciune, ucenicii ajutară bătrânului să se coboare pe trepte şi să se scufunde de trei ori. Îl înfăşurară apoi în poclăzi şi sarici. Îi pieptănară barba şi-i împletiră coama. Îi puseră strai alb şi comanac, îngenuncheară ca să primească binecuvântare şi se retraseră fără nici un cuvânt, după ritual. Ieşind în lumina după-amiezii, adunară vreascuri şi cetini în mijlocul poienii, le clădiră cu meşteşug şi aduseră jar de la vatra dinlăuntru, unde se păstra foc fără moarte, de la începutul ciclurilor.

Către acest stâlp de fum care se ridica drept spre cer în aerul neclintit, urcară din văi, pe poteci, cei câţiva monahi

ai lui Zalmoxis, cărora li se îngăduise bucuria de a veni să se plece subt ochii severi ai bătrânului din peşteră. Subt mântălile de lână sură purtau şi ei straie albe, semn al iniţierii. În picioare opinci de piele. Capetele le erau goale şi pletoase. Obrazurile cu bărbi castanii. Aveau ochi în culoarea cerului şi a apelor, fiind neamuri de vechi pământeni.

După cuvântul înţelepţilor de demult, oamenii din acest colţ de lume sunt copii ai pământului lor şi ai cerului lor. Trupurile lor se alcătuiesc şi cresc din anume hrană pe care o au la îndemână în câmpurile cu holde, în dumbrăvi şi livezi şi pe plaiurile muntelui. Firea şi sufletul lor au blândeţea acelor ţărmuri îmbielşugate unde i-a aşezat dintru începutul lumii Dumnezeu, fiind în acelaşi timp schimbătoare şi furtunoase, nestatornice şi viclene ca apele, ca vânturile şi ca tot văzduhul lor fără cumpănă, întru care se îmbulzesc arşiţele şi gerurile.

Monahii cei tineri suiau deci către peşteră cu obrazurile întristate, aşa cum cerea rânduiala tagmei lor pentru acea zi de jale, când Dumnezeul lumii se află coborât în mormânt, dar în ochii lor lucea bucuria învierii apropiate. În acele ponoare şi poieni în care de veacuri domnea liniştea, sălbăticiunile codrului n-aveau nici o sfială. Veveriţele îi urmăreau şi-i priveau cu mirare sărind din clomb[1] în clomb. Căprioarele îşi ridicau către ei boturile negre de deasupra smocurilor de păiuş, din unghiuri depărtate. Până acolo, pe subt cetini, era întuneric. Acolo, la ele, era lumină. Ierunci se cumpăneau pe crengi mlădioase. Ciocănitori mari dădeau semnale către locurile de sus, duruind cu clonţul în trunchiuri scorburoase, ca şi cum ar fi primit anume porunci pentru asta, apoi numărau pe cei nouă monahi şi ciocăneau iar, în duruiri scurte, de nouă ori. Hulubii sălbatici râdeau fantastic, bucuraţi de lumină nouă sau miraţi de arătări străine în domnia acelei linişti. Ca nişte făpturi cu zbor şi minte uşoară, uitaseră şi

[1] Creangă, ramură.

prăpastia de vifor a lui ianuarie şi stânca de ger vânăt a lui faur. Se bucurau de lumină şi o socoteau întoarsă pe veşnicie.

„Şi noi suntem ca şi aceşti hulubi sălbatici, cugeta în sine Kesarion, monahul cel sprinten şi înalt, care ţinea fruntea şiragului. Ştim cât de trecătoare sunt toate, precum ne arată moartea de care ne întristăm şi învierea de care ne vom bucura în curând; totuşi suntem ca sălbăticiunile şi ca pădurea."

În acel răstimp al gândurilor lui, monahul auzi foarte departe, în fundul văilor unde stătuse în popas, chiotul slujitorilor, care rămăseseră cu caii, în preajma focului, la coliba de cetină. Într-adevăr, dacă cei care s-au adăpat din izvorul înţelepciunii nu-şi pot stăpâni nălucile amăgitoare ale trupului lor de pulbere, ce altceva pot face nişte slujitori proşti, cu multă vârtute şi cu puţină înţelegere? Sună din glas la un loc cu paserile şi cu apele, se miră de florile de brânduşe ca şi cum nu le-ar mai fi văzut niciodată şi-şi fac spaimă de lupii care se furişează în sihlă şi de fantasmele de neguri care se strecoară la marginea grohotişurilor şi a bălţilor neclintite.

Când ajunseră sus, către asfinţitul soarelui, se opriră şi se adunară barbă lângă barbă, ca să răsufle o clipă. Se vedeau în depărtare valuri de codru. Unele erau încă luminate, altele se pitiseră în umbra opincilor. Cât cuprindea ochiul împrejur, peste toate acele păduri şi culmi, era pustie, căci locul muntelui sfânt era oprit până la trei zile de umblet. Păstorii din toate zările aveau semne, bouri bătuţi în copaci străvechi, şi nu treceau cu turmele lor de acel hotar. Locul unde sălăşluia Prorocul lor cel bătrân nu trebuia să fie cunoscut şi cercetat decât de unii din învăţăceii lui; şi acei învăţăcei, când coborau între oamenii din lume, aveau limba legată pentru orice nume şi orice lămuriri; asupra muntelui tainic putea privi numai Dumnezeu cu ochii lui de stele şi numai El putea glăsui cu tunetul Său. Cum îl părăseau, ucenicii trebuiau să fie ca şi

cum n-ar fi văzut niciodată nimic, n-ar fi auzit nimic şi n-ar fi rostit niciodată cuvânt. Imaginea, semnele şi sunetele acelui loc ascuns trebuia să le ducă cu ei, pe tărâmul celălalt, de unde nu se mai puteau întoarce în lumea muritorilor.

Numai din când în când, la cinci ani o dată şi uneori la şapte ani, se vestea satelor, păstorilor şi tuturor neamurilor că prorocul se va arăta lumii. Nimene nu ştia cum şi de unde ucenicii săi îl aduceau în văi într-un loc care se chema La Prelunci, nu departe de două izvoare ale apelor celor mari, şi acolo, pe un tăpşan, deasupra unei cline domoale unde se aduna omenire de pretutindeni, bătrânul din muntele ascuns se arăta şi înălţa braţele binecuvântând pe pământeni şi jertfele lor depuse la altar. Asemenea mare adunare avea loc numai într-o anume zi a anului, când soarele stă pe cer la cea mai mare înălţime a lui, după jumătatea lunei iunie, în zodia Racului. De la ceasul amiezii acelei zile, soarele dă înapoi ca şi semnul zodiei. După ce binecuvânta poporul, dând unora învăţături pentru pământ şi vite, altora tălmăcindu-le vise înfricoşate, pe alţii vindecându-i de boli grele, bătrânul se retrăgea şi el, o dată cu asfinţitul soarelui, şi lumea rămânea la focurile popasului vorbind de el cu uimire, binecuvântându-l şi prăznuind. Poporului de rând îi plăcea foarte să vadă astfel pe prorocul său şi să se veselească, după aceea, cu mâncăruri şi vinuri. Neamurile acestui pământ sunt cuviincioase, însă şi foarte iubeţe pentru tot felul de desfătări, şi învăţăturile sfinte ale bătrânului din munte le ascultau cu evlavie, uitându-le după aceea destul de uşor.

Monahii lui Zalmoxis trecură spre zidul brădetului, intrară ca pe subt coloane şi pătrunseră în poiană, unde ardea focul de vreascuri şi cetină, pârâind şi aruncând scântei. Ucenicii cei tineri, fără bărbi şi cu părul tuşinat pe frunte şi pe după urechi, se ridicară cu grabă de pe trunchiurile lor şi se închinară cu mâinile pe piept, făcând

semnul tagmei. Erau bucuroşi ca şi veveriţele; încercau să-şi ascundă plăcerea de a vedea pământeni în domnia fiarelor şi a singurătăţii, dar nu izbuteau. Kesarion Breb îşi alătură fruntea lui de a lor, îmbrăţişându-i, cum făceau şi soţii săi. Fără nici un cuvânt, se aşezară pe trunchiurile de brad răsturnate. Învăţăceii aţâţară focul. Din când în când îşi întorceau spre oaspeţi ochii în care se desfătau lacrimi de prietinie.

Se strecurară în peşteră, ca şi cum ar fi vrut să dea de veste. Dar bătrânul, fără îndoială, ştia că au sosit monahii săi. Amândoi tinerii se opriră cu sfială văzându-l cufundat în gânduri şi aşteptând în jilţul lui să bată un ornic din văzduh, sau din inima muntelui, sau din veşnicie, al cărui sunet numai urechea lui putea să-l simtă. Pe altarul luciu de piatră stăteau semnele tainice ale vieţii şi ale morţii. Cele trei făclii de ceară ardeau lin.

Ei ar fi aşteptat un semn, dar ştiau că bătrânul nu-l va face. Ar fi vrut să se retragă, să cheme pe oaspeţi, dar nu îndrăzneau. Îngenunchează în locul hotărât lor şi atunci simţiră în tâmple un fior; muntele dădu zvon; alungat din peşteră, tunetul foii de aramă lovită cu ciocan de lemn zbucni în poiană ca o ploaie de sonuri fine. Monahii se ridicară din jurul focului şi intrară în locul sfânt. Se grăbiră să împresure jilţul şi-şi plecară genunchii. Învăţăceii cei tineri îşi coborâră frunţile închizând ochii. Prorocul făcu asupra capetelor închinate, pe rând, semnul celor patru puncte, care înseamnă nemărginirea în spaţiu, regenerarea necontenită a vieţii, jertfa şi mângâierea. Era vechiul semn al iniţiaţilor, pe care, în văile depărtate, unde se alină apele, la acelaşi ceas, preoţii legii nouă a lui Iisus îl făceau asupra poporului, vestind Învierea. Ceremonia tainică pe care au săvârşit-o monahii subt gestul şi privirea bătrânului din muntele ascuns nu era îngăduită a trece dincolo de umbra de amurg a peşterii, fără cunoştinţa mulţimii. Nu-i îngăduit nici astăzi nimănui s-o divulge. Trebuie să rămâie în trecut, ca o comoară în sânul

graniturilor.

CAPITOLUL III

Kesarion asculta sfaturile şi descântecele bătrânului Decheneu

Mai târziu s-au adunat într-altă încăpere a peşterii săpate în stâncă, de unde, prin ochiul rotund de lumină, se vedea în cerul limpede luna în al treilea pătrar: nouri străvezii lunecau pe aurul ei din când în când, cu repeziciune, curgând dinspre miazăzi, ceea ce arăta că austrul de la Marea-din-mijloc vine asupra pământului Daciei, ca să topească cele din urmă omături şi să elibereze florile primăverii, la marginea apelor care sar trepte de piatră, sfărâmând argint. La câmpie, de mult zburdă mieii, şi în ostroavele Istrului gâştele sălbatice scot cel dintâi rând de pui. În orzurile plugarilor de la câmpie se poate ascunde ciocârlia.

Se auzea uşor fâşâitul vântului în brazi. Copiii slujeau la masa frăţească, în talgere de argint, gustarea ascetică poruncită tagmei lor. La legumele şi rădăcinile fierte nu adăogeau decât puţin oleu proaspăt de jir. Tot astfel la frunzele nouă de grâuşor culese de pe coastele însorite. Azima, coaptă pe lespezi fierbinţi, era făcută dintr-o făină adusă în dar de departe de binecredincioşi şi lăsată în văi, în loc anumit, hărăzit singuraticului de pe opcină. Cămara de sus mai cuprindea, în hârzoburi de scoarţă, bureţi uscaţi, pădureţe şi alune, afine acrişoare şi căline amare.

Acelor slujitori ai lui Dumnezeu, închinaţi unei rânduieli a spiritului, nu le era îngăduită nici mâncarea de carne, nici băutură ameţitoare. Într-adevăr, partea cea mai plăcută a cinei lor era o lamură, care nu se mestecă şi nu se soarbe, necunoscută oamenilor de rând. Căci vorbele şi gândurile despre lucrurile hotărâte de Dumnezeu să rămâie taină sunt, pentru cei nedeprinşi cu ele, o primejdioasă otravă.

Breb îşi cunoştea de mult învăţătorul şi-l privea îngrijat, socotindu-l ros de suferinţă. În noaptea aceea n-avea bucuria pe care o arăta de obicei la adunările ucenicilor săi. Rămânea aspru şi părea a se întoarce necontenit în sine.

— Părinte, zise el, aplecându-şi fruntea către dânsul, cu toate veştile nu prea bune pe care le afli din când în când de la noi despre noroadele de la câmpie, se cuvine să arăţi către noi zâmbetul tău, căci altfel ne întoarcem la locurile noastre împovăraţi de întristare.

— Fiule, răspunse bătrânul, am în mine şi bucurie. Veştile pe care mi le aduceţi nu mă pot mâhni, căci tot ce se întâmplă e rânduială a Celui prea Înalt pe care noi îl servim. Mi-aţi vorbit de mult de legea nouă către care noroadele se îndreaptă; dar subt cuvintele ei proaspete eu văd aceleaşi semne vechi, căci Domnul-Dumnezeu are o mie de nume şi o mie de forme. Poate ochii oamenilor de rând au nevoie de altceva şi sufletul lor doreşte alt joc de colori, dar cel ales trebuie să rămâie într-acelaşi loc al său, îndreptat cu toată puterea spiritului spre înţelepciunea cea mai presus de toate. Cel pe care îl servim e Unul, născut din el-însuşi; şi din acest Unul toate au ieşit şi el e în toate şi le învăluie pe toate. Nimene dintre muritori nu l-a văzut decât în valuri şi vânturi, şi-n raza care străpunge moartea, trezind colţul grăuntelui. Pentru oamenii de rând e trebuinţă să se găsească cea mai potrivită alcătuire ca să se teamă şi să nu se mănânce unii pe alţii ca fiarele. Dar pentru noi ceea ce e veşnic nu se poate clăti.

— Părinte al meu, răspunse Kesarion, ştiu că nouă nu ne

este îngăduit să rostim altceva decât adevărul. Voi mărturisi deci că am legat întristarea Domniei tale de cele ce se petrec în lume. În văile apelor noastre şi către câmpia Istrului, preoţii noştri trebuie să deschidă biserici.

— O, fiul meu, află că eu nu mă împotrivesc la asta. Dragostea noastră către fraţii noştri cei neluminaţi trebuie să se împace cu tot ce poate fi de folos sufletului lor. Dacă pot fi astfel mai buni, să rostească numele lui Iisus. Datina noastră e să nu coborâm către ei decât când ne cheamă. Noi putem rămânea aici, până la sfârşitul timpului nostru; iar preoţilor noştri cărora li se cer alte vorbe pentru acelaşi lucru le dăm sfat să se plece stăpânirii. Slujesc pe acelaşi Dumnezeu. Să ştiţi de asemeni că ce a fost rânduială a vieţii şi a fiinţei noroadelor o mie de ani, va rămâne încă o mie. Căci o lege care pare nouă nu schimbă nici frica, nici nădejdea, nici viaţa, nici moartea. După cât înţeleg, această silă vine de către împărăţia Bizanţului. Acolo s-au ridicat împăraţi cu mare vâlvă, au bătut şi-au supus turmele varvarilor şi au făcut drum rânduielilor nouă. Aş dori să aflu dacă popoarele lor sunt mai fericite şi dacă preoţii legii nouă au sporit c-un dram înţelepciunea. Aici se află ceea ce tu judeci a fi mâhnire; dar eu ţi-am spus că e o bucurie a sufletului meu.

— O părinte prea înţelepte, spune-mi dacă trebuie să mă bucur şi eu.

— Într-adevăr, fiule, hotărî bătrânul, a sosit pentru tine ceasul.

La aceste cuvinte, obrazurile celorlalţi monahi s-au întors luminate de zâmbet către tovarăşul lor. Kesarion cuprinse şi sărută mâna uscată a aschetului. Acea mână i se ridică pe lângă tâmplă, mângâindu-i fruntea.

Bătrânul îşi întoarse privirea către copii. Aceştia se închinară şi se retraseră.

— Află, fiule al meu iubit, reluă Marele preot, că trebuie să te pregăteşti de cale lungă. Dintre toţi fraţii tăi, care se află de faţă, copii ai sufletului meu, pe tine te-am socotit

mai vrednic ca să te jertfesc. Tu ai mai multă putere şi agerime în trup şi poţi îndura mai bine asprimile vieţii de rând; am cunoscut la tine şi asprimea spiritului, căci ai fost în stare să te apropii încet-încet de adevăruri. Ai învăţat înfrânarea şi te-ai deprins să stai necontenit treaz cu spiritul. Ai început a ceti cu destulă uşurinţă în oameni şi în lucruri. Eşti gata să desfaci din tine şi puterile cele mai tainice: dar asemenea învăţământ primejdios nu se poate câştiga decât acolo unde este fântâna fără fund, prin care poţi străbate pe tărâmul celălalt. Acolo am fost şi eu în tinereţele mele, după pilda înaintaşilor mei. Când am închis ochii bătrânului meu, m-am aşezat în locul lui, având acelaşi nume, - al treizeci şi doilea Decheneu. Dumnezeu va binevoi să îngăduie ca tu să fii al treizeci şi treilea, atunci când cenuşa oaselor mele va trece la odihnă, în firida consacrată. Deci, fiule al meu, va trebui să faci lungă călătorie la Egipet. După ce vei cunoaşte Nilul, care este tatăl şi hrănitorul ţării şi al oamenilor de acolo, te vei mira de toate zidirile împăraţilor de odinioară. Şi vei vedea şi pe unii din acei împăraţi înfăşuraţi în scrisoarea vieţii lor, dormind cu trupurile în cripte, pe când sufletele lor aşteaptă învierea pe ţărmul care se cheamă Amenti. Te vei opri la columnele templelor, comunicând prin semnele lor şi prin ochii tăi cu oamenii şi cu faptele de odinioară. Vei vedea piramidele cele mari, în care se află însemnate timpurile şi semnele Dumnezeirii. Vei sta cu mirare lângă leul uriaş de piatră, cu cap de muiere, care străjuieşte către hotarul pustiilor Libiei şi, ca să-i afli taina, te vei coborî către apa Nilului şi vei bate la uşa templului pe care ţi-l voi numi şi unde am bătut şi eu când eram ca tine. Vei spune cuvântul şi vei face semnele pe care ţi le voi împărtăşi şi, îngenunchind în faţa preotului celui mare de-acolo, îi vei înfăţişa inelul meu. Vei vorbi puţin şi vei răspunde în limba elină la întrebări. Şi astfel vei intra în învăţătura ta cea din urmă şi desăvârşită, sălăşluind în acel templu şapte ani. Nădăjduiesc să ieşi de acolo viu şi întărit

cu puteri pe care încă nu le cunoşti.

Monahii se bucurau ascultând acele cuvinte minunate. Kesarion închisese ochii.

— Părinte prea înţelepte, murmură el, doresc de multă vreme aceşti ani fericiţi.

— Sunt ani de primejdie, fiule. Poate am greşit. De-acolo nu ies decât oamenii fără prihană. Ceilalţi nu mai văd Soarele. Dar sufletul meu e bucuros, simţind de pe acum întoarcerea ta. Să fii limpede şi mlădios ca izvorul şi tot aşa de stăruitor. Să străpungi stânca materiei şi să te eliberezi către Divinitate. Nouă nu ne e îngăduit să trăim decât prin spirit, cu dragoste şi dreptate; gura, auzul şi ochii nu trebuie să mai slujească patimilor trupului. Plinindu-ţi învăţătura, după aceşti şapte ani, vei ajunge la ţărmul mării mai tare decât cum erai la sosire. Cu ochii tăi adevăraţi, ori cu ochii sufletului tău, vei vedea departe aceşti munţi întru care te-ai zămislit şi întru care dorm părinţii tăi şi-ţi va fi dor să te-apropii de dânşii. Dar vei porunci căpitanului de corabie să nu te ducă mai departe decât Propontida. Te vei coborî la Bizanţ, făptuind astfel a doua poruncă a mea. Având cunoştinţi ale celor văzute şi ale celor tainice, îndrăzneşte a intra în lumea de acolo, şi între cei umiliţi şi la curtea celor mari, pentru a cunoaşte aşezările împărăţiei greceşti şi tocmeala adevărată a legii lui Hristos, care se zice că răsare asupra veacului nou ca un alt soare. Vreau să ştiu care-i taina ei, şi dacă este o taină nouă. Vreau să cunosc şi bunurile şi puterea pe care o aduce împăraţilor. Astfel învăţătura celor şapte ani se va adăogi. Ca această nouă jertfă a fiinţei tale să fie spornică, nu pregeta să dai dragoste şi înţelepciune semenilor tăi. Făcând faptă bună oriunde şi oricând, slujeşti pe Dumnezeu. Intrând în vălmăşagul ei, astfel vei cunoaşte acea lume mai bine. Înainte de a trece către bătrânii mei, vreau să cunosc cele bune şi cele rele ale oamenilor, ca să nu greşim faţă de popoarele pe care Domnul-Dumnezeu ni le-a rânduit să le păstorim.

— Voi face întocmai cum îmi porunceşti, părinte, răspunse Breb, umilindu-se.

— Prea bine; fă totul cu bucurie a spiritului, nu a fiinţii. Deci ceilalţi fraţi ai tăi se vor coborî în vale, ducând rânduielile mele; iar tu vei rămânea lângă mine, căci am a-ţi da şi alte învăţăminte. Vom sta singuri, după ce vor înflori poienile, la coliba cea mai de sus, subt vulturi, adică subt Dumnezeu şi subt spiritul nostru propriu; iar acum, la această cină frăţească, îţi dau cele din urmă hotărâri care privesc nevoile şi călătoria ta în lume până la Egipet. Vei binevoi să primeşti, din tezaurul Domnilor acestui pământ, atâtea bucăţi de aur câte îţi trebuiesc întocmai. Când te voi îmbrăţişa şi te voi slobozi în drumul tău nu întârzia în vale decât până găseşti un om ascultător şi cu braţ tare din neamul Dacilor. Avându-l pe acela tovărăşie, treci muntele şi alege calea cea mai potrivită către Istru şi apoi dincolo până la Calatis. Vei trece pe lângă locuri unde au stat varvarii Huni. Acuma iarăşi s-au întins într-acolo pământenii, şi-au clădit bordeie în pământ şi agonisesc holde de grâu. Ai să cunoşti că te apropii de locurile lor când vei băga de samă că zarea se alină şi nălucesc ape în depărtări. Acolo pâraiele tac şi sălbătăciunile care poartă numele neamului tău îşi clădesc în luciul lacurilor, subt mesteceni, căsuţe rotunde pe care le bat şi le întăresc cu cozile. De la ei au învăţat oamenii de la câmp a face iazuri şi bordeie. După aceea n-ai să mai auzi mugetul cerbilor şi al zimbrilor. Să pui la ciochine cu soţul tău ploscă cu apă, căci izvoarele sunt rare. Bagă de samă la popasuri, deoarece în acele întinderi bântuiesc lotri şi ucigaşi. Opreşte-te numai la stânile muntenilor noştri cât vei străbate bărăganurile. Iar după ce vei ajunge la cetatea Calatis, caută un grec nu prea viclean şi fă legământ cu el pentru plutirea pe mare, fără a-l lăsa să vadă bucăţile de aur, ca să nu-i strălucească spre ele ochiul şi jungherul. Ca să călătoreşti mai lesne, leapădă-ţi straiele şi te schimbă după obiceiul locurilor, îndată ce vei vedea că trebuie; ca

să nu pari străin nicăieri şi să nu te bage în samă răii. Pleacă-te stăpânirilor, închină-te zeilor, şi du-te în calea ta, având în inimă numai pe Dumnezeul cel adevărat.

CAPITOLUL IV

Lui Kesarion Breb îi apare preasfinţitul episcop Platon de la Sakkoudion

La începutul lunii mai, anul de la Hristos 787, Kesarion Breb se afla intrat în Bizanţ de puţină vreme. Găzduise în Arghiropatria, uliţa zarafilor, la casa Egiptenilor, unde poposeau neamuri din Răsărit. Între acei Levantini, Jidovi şi Asiatici, el era deosebit prin albeaţa obrazului şi prin ochii lui de coloarea cerului răsfrânt în apa muntelui, o privire ascuţită, tare şi statornică, pătrunzând dincolo de faţa lucrurilor. Pe fruntea lui, între ochi, gândul cel fără hodină săpase trei linii în chip de triunghi, care totdeauna stăteau închinate una către alta. În coama-i mare începeau să înflorească cele dintâi fire albe. Umbla prin furnicarul cetăţii singur, numai cu slujitorul după el. Privea fără să zâmbească, de sus; şi multe femei îl urmăreau cu mirare din pridvoare ori din unghiuri de ziduri asemuind trufia lui cu a unui leu bălan de Libia şi dorind să-l audă vorbind şi mângâind cu mâinile lui albe. Ele bănuiau la acest bărbat puternic o voce gravă şi o mângâiere moale. Încercau să-i zâmbească, dar îngheţau subt lovitura grea a ochiului lui verde, care trecea numai asupra lor fără a le descoperi. Era un nobil străin. Schimba sigle de aur cu chipul lui Iustinian la zarafii din Arghiropatria şi avea totdeauna bani mărunţi pentru cerşetorii şi calicii care întindeau spre el

mâna din colţul unei pieţe ori de la uşa unei biserici. Se mirau şi cerşetorii de mâna aceea împărătească din care cădea oarecum pe furiş darul, însă nu găseau blândeţă şi prietinie în privirea omului. Îşi închipuiau că nu-i creştin, deşi semnul milei ar fi fost o dovadă; şi-l duşmăneau îndată, pândindu-l şi văzându-l că nu face semnul sfintei cruci. Cu toate acestea slujitorul lui, omul acela mare şi pletos cu înfăţişare de dulău ciobănesc, făcea semnul cu smerenie, dar avea şi el o privire neprietenoasă pe care o păstra numai pentru el. Deşi deosebiţi, era între stăpân şi slujitor oarecare asemănare. Slujitorul părea dintr-un veac mai vechi şi mai sălbatic, gata să rupă în mâni fălcile fiarelor. Umbla în urma stăpânului său observându-l cu luare-aminte, deşi se părea că nu vede nimic. La un semn ori la un sunet, era lângă el, cu fruntea plecată, cu pletele atârnându-i de o parte şi de alta a ochilor. Unii dintre romeii călători şi neguţători în ţinuturile de către miază-noapte cunoşteau, în portul şi în înfăţişarea lui, un muntean de dincolo de Istru. Nu-l puteau însă face să vorbească. La chemarea lor, el nu întorcea capul. Stăpânul purta strai alb încins cu colan subţire de argint, însă fără nici o altă podoabă. În picioare avea cnemide[1]; mânicile hainei îi erau largi; capul şi-l apăra de puterea soarelui c-o matasă înfăşurată peste creştet.

Astfel umbla şi privea acele locuri încântate, mai frumoase decât oricare altele pe pământ, scaunul împăraţilor lumii, de la unghiul unde sta palatul Halkis la ţărmul Propontidei, prin forul Augusteon unde poruncea încă statuia lui Iustinian călare, peste hipodrom, unde fierbeau marile petreceri ale domnilor şi poporului, peste toate colinele unde se înălţau sfinte biserici şi mănăstiri, până la Hevdomon şi Vlacherne. Înspre Tracia era zidul cel mare de la Constantin şi de pe vremea lui Atila; înspre partea astalaltă ţărmul împodobit cu atâtea zidiri şi monumente s-ar fi oglindit în Hrisokeras, dacă acel liman

[1] Un fel de jambiere metalice folosite în antichitate de soldaţii greci.

n-ar fi fost plin de furnicarul bărcilor cu vele, printre care lunecau lin ori stăteau trufaş în ancore trierele împărăteşti.

Străinul nu uitase să intre întăi în templele lui Dumnezeu şi cercetase mai întăi clădirea întru toate lăudată a Sfintei Sofia cea cu nouă turnuri şi cu măiestrite arcade. Stătuse singur între închinători şi se plecase către Delthamistic, căruia oamenii de rând obişnuiesc a-i spune ochiul-lui-Dumnezeu. Apoi între făclii, candele şi icoane bogate, privirea lui pătrunzătoare cunoscuse coloanele scumpe, răpite de la templele Egipetului şi aduse aici de împăraţii lumii. Pe această frumuseţă veche se sprijineau bolţile lumii nouă. Deci dădu laudă în inima sa Dumnezeului tuturor timpurilor.

În unele după amiezi, către asfinţitul soarelui, găsise vreme să stea de vorbă cu jidovii şi asiaticii lui de la sălaşul unde poposise, ori cu zarafii care pândeau ca painjenii în umbra bolţilor lor. Ceea ce-i şopteau acei oameni vicleni despre Bizanţ era cu totul altceva decât priveliştea strălucită care se înfăţişa ochilor. În hipodrom se vânturau aurării, brocarturi şi steme; împărăţia ieşea în uliţă cu alaiuri înfricoşate, între străjeri cu platoşe şi arme scumpe; bogăţiile şi fala curgeau pe toate căile până la Şapte-Turnuri, până la Poarta de Aur, până la Apeducul lui Valentie; închinarea norodului se făcea cu sunet; muzicile cântau între grădini înflorite; soarele sporea bogăţiile şi frumuseţile lumii grămădite în acea cetate de către atâţia împăraţi, într-atâtea veacuri, după atâtea războaie; între cerul ca o boltă de peruzea şi lucirea de oglinzi a Propontidei toate erau întocmite să pară un paradis. Însă toate cele omeneşti sunt părere, şi subt lumină viermuiesc putreziciunile.

În ziua a şaptea a lunei, văzuse o clipă pe bine-credincioasa împărătească Irina, luptătoarea pentru ortodoxie împotriva arienilor. Ieşise de la Palatul sfânt împresurată de patrici şi sfetnici, purtată de litieră, de

slujitori în purpură. În fruntea alaiului dregători măreţi purtau semnele împărăteşti: sabia, varga şi globul de aur. În preajma Vasilisei, teorii de varangi şi maglabiţi ţineau strajă cu suliţi şi securi, cu zale şi căşti de aur. Poporul striga, se închina în pulbere, binecuvânta pe cea mai mare şi mai slăvită Doamnă a tuturor lumilor şi a tuturor timpurilor. Unii dintre sfetnicii împărăteşti lăsau să curgă în urma convoiului bănuţi de argint; şi cele din urmă străji călări treceau peste zvârcolirile împletite ale cerşetorilor. Astfel, în purpura ei violetă, de trei ori mărita Vasilisă trecea pe subt platanii înfloriţi către Palatul Elefterion, unde se spunea că stau tăinuite comorile sale. Dar în preajma ei era Stavrikie hadâmbul, sfetnicul ei cel dintâi, şi în înfăţişarea-i uscată şi spână Kesarion Breb cunoscu numaidecât semnul vulpei, iar în norodul care hăulea observă priviri strâmbe şi rânjete. Vasilisa era către anul al patruzecilea al vieţii ei. La moartea soţului său Împăratul, înlăturase pe fiu de la exerciţiul puterii, luase ea singură în mână frâul şi săvârşise fapta cea mare şi mult lăudată, deschizând iar bisericile ortodoxiei şi dând poruncă să se spele varul cu care fuseseră astupate sfintele zugrăveli, din ticăloasa poruncă a socrului său Copronimul. Mulţi călugări negri, ca nişte corbi, îi împresurau alaiul, fâlfâind din pulpane, binecuvântând puterea lumească, întrupată de astă-dată într-o muiere văduvă, care răscumpăra cu sufletul şi cu râvna frumuseţea ce ar fi trebuit s-o aibă chipul ei.

După obiceiul său, Breb căută să ghicească în înfăţişarea femeii ceea ce nimene nu poate ascunde unui om care ştie să străpungă învelişul lucrurilor. După acelaşi obicei, pe care el însuşi nu-l socotea bun, căci era un fel de râs tăcut şi lăuntric al său, călătorul văzu în împărătească o putere aspră şi flămândă. Părea întinsă cu toate unghiurile înainte, ca o lupoaică şi ca o patimă vie a măririi. O lupoaică îngrăşată şi bine ţinută, adaose el în sine.

În urma alaiului rămăseseră mirosuri şi pulberi.

Când se întoarse din drumul său şi ajunse în drept cu mănăstirea închinată Sfântului Pantelimon, în vecinătatea zărăfiilor, dădu peste o altă înfăţişare a vieţii.

Un alai fără strălucire aştepta în laturea bisericii şi doi slujitori băteau în poarta împrejmuirii, către fraţii monahi care se aflau zăvorâţi înlăuntru, în căsuţe tupilate după trandafiri înfloriţi. Stăpânul care aştepta călare pe un asin închiriat, cu stăpânul asinului ţinând căpăstrul, era un cuvios bătrân monah, îmbrăcat în straie groase, deşi ziua era foarte caldă, cufundat cu capu-ntre umeri şi cugetând cu întristare, slab, mohorât şi cu nas lung, ca o pasere ibis a smârcurilor Nilului. În preajma lui erau fraţi mai tineri, care făcuseră drumul pe jos de la corabia poposită jos la ţărm, în Hrisokeras. Duceau pe umăr puţine lucruri trebuincioase vieţii lor sărace.

Breb se opri în drum şi privi cu luare-aminte pe bătrân.

Cei din mănăstire întârziau să deschidă. Întrebau întâi cine este şi ce pofteşte. Unul din monahii tineri îşi făcu loc, ca să vorbească.

— Suntem fraţi întru Hristos, deschideţi, strigă el.

— Cine e?

— E părintele episcop Platon de la sfânta mănăstire Sakkoudion, în Bithynia. Vă rog să binevoiţi a nu-l face să aştepte, căci e trudit de cale, şi vine pentru slujba prea măritei Împărătese.

Atuncea zăvorul de la poarta cea naltă începu să scrâşnească cu mare întârziere. Doi oameni, care vorbeau între ei şi se îndemnau, se nevoiau pe dinlăuntru ca să-l tragă. Când părură că au ajuns la sfârşit, poarta urmă să se ţie tare în canaturile ei.

— Trebuie să fie la mijloc un demon, zise stăpânul asinului, privind cu neprietinie înspre omul în strai alb, care se oprise şi privea ţintă.

Smuci de căpăstru, şi animalul făcu o săritură îndărăt, arătându-şi şi el părerea. Bătrânul se cumpăni pe samar şi era să cadă. Răsărind cu spaimă din mâhnirea lui, văzu un

om străin, cu ochi verzi, care-l cuprindea şi-l sprijinea. La o poruncă a acelui om străin, slujitorul pletos şi mare trecu la porţi, puse umărul şi le prăbuşi înlăuntru.

— Doamne, Maica Domnului! strigau monahii Sfântului Pantelimon, zvârliţi la o mare depărtare, în pulbere.

Bătrânul episcop Platon avu un zâmbet pe faţa lui întristată. Înălţând braţul drept, îi binecuvântă. Apoi se întoarse asupra străinului. Acesta se retrăgea, fără nici o vorbă.

— O, frate al meu, îi zise el, opreşte-te, ca să-ţi pot mulţămi.

— Mulţămirea e a mea, părinte, răspunse Breb revenind. Am putut arăta acestor doi asini că se înşeală.

Stăpânul animalului mormăi.

— Ar trebui să mormăiască şi asinul, zise Breb; dar el a înţeles mai bine.

— Iartă pe om pentru cuvântul lui nepriceput..., zise bătrânul.

Atuncea Kesarion Breb înţelese că episcopul Platon auzise şi observase, deşi părea cufundat în sine.

— Acuma vin de departe, urmă bătrânul, şi oaselor mele le trebuie hodină. După ce va binevoi Dumnezeu să-mi dea un somn de patru ceasuri, pe care nu l-am avut de când am purces de la Sakkoudion, aş vrea să am plăcerea de a te cunoaşte, căci după înfăţişare înţeleg că eşti bărbat străin de bun neam, iar după faptă, văd că-mi eşti frate, ori de care lege ai fi.

— Sunt călător de la Egipet cătră Dacia, răspunse Kesarion.

— Ai umblat la locuri sfinte?

— Am umblat.

— Atunci doresc, înainte de a mă întoarce la mine, să am un sfat de prietinie cu domnia-ta.

— Părinte, răspunse bărbatul în straie albe, mâni voi fi şi eu aproape de locul unde te vei afla.

Episcopul zâmbi.

— Mâni, prietine, voi fi într-un loc unde intră prea puţini.

Străinul zâmbi şi el:

— Cred, părinte al meu, că ne vom vedea într-un loc unde intră prea mulţi.

Închinându-se, străinul se retrase cu slujitorul său cel uriaş, iar episcopul Platon de la Sakkoudion întoarse pliscu-i lung în urma lui, cu mirare.

CAPITOLUL V

Aici se arată frumuseţea şi puterile Bizanţului pe când era împărătească prea slăvita Doamnă Irina şi se leagă prietenie între preasfinţitul Platon şi Kesarion Breb egipteanul

La palatul Elefterion, Vasilisa nu se dusese pentru plăcerea ei, căci o însoţeau dregători, între care cel mai sus sta Stavrikie.

Cu înfăţişările unor hadâmbi ca el şi ca Eftihie, sălile de la Elefterion trebuiau să se întristeze şi florile grădinilor să se ofilească.

Stârcii care cuibau în chiparoşi dădură semn din pliscuri că iarăşi au sosit în domnia lor uscăciunile pământului.

Împrejmuirea se umplu de sunet, apoi se alină. Străjile poposiră în afara zidurilor.

Dintre bărbaţii cu coif şi cu zale intră numai Alexie, polemarh cu bun nume între oştenii împărăteşti. Deci era un sfat de taină, în care Eftihie făcea cu mare iuţeală, cum

îi era obiceiul, socoteli pe rotilele înşirate pe strune, iar Stavrikie poftea pe polemarh, cu vorbe încâlcite şi priviri agere, să mărturisească prea-măritei şi lăudatei împărătese dacă neliniştea vechilor mercenari ai viteazului împărat răposat Isaurianul[1] nu poate fi potolită cu bucăţi de aur bătute cu chipul său.

Amintindu-l astfel dragostei lor, ei, poate, îl vor uita mai curând, cinstind cupe mari de vin întru lauda Vasilisei Irina.

Căci acei oşteni nu numai erau deprinşi cu războaie cătră varvarii bulgari şi cătră păgânii ismailiteni şi se socoteau ruşinaţi având la împărăţie braţ care nu putea purta sabie; dar mai aveau şi deprinderi spurcate de a sfărâma sfintele icoane şi a prigoni pe cinstiţii monahi.

În domnia Copronimului[2] asta ajunsese o desfătare a lor şi acuma le venea greu să se dezbare de asemenea năravuri. Războiul împotriva sfintelor icoane era bun şi pentru că le deschidea pivniţile, cămările şi tainiţile monahilor.

Acuma Vasilisa Irina luase subt ocrotirea sa toate icoanele Preacuratei Fecioare şi ale tuturor Sfinţilor şi poftise pe cuvioşii monahi la locurile lor; îi ajutase să puie iar aur şi argint la prea luminatele chipuri, făcând astfel iarăşi mare bucurie norodului de la Bizanţ şi mai cu samă muierilor. Aceste muieri, în vremea lui Constantin al şaselea, Împărat, învăluite de hobot, boceau în fiecare zi sfintele icoane, cu fruntea plecată la uşile bisericilor. Acuma veneau cu flori şi cu bucurie şi cutezau să înfrunte cu vorbe de ocară pe bătrânii oşteni, împlinitori ai poruncilor împăratului adormit.

Se zvonea că unii din căpitanii acestor oşteni ar fi

[1] Isauriană sau Siriană, dinastie de împăraţi bizantini (717-802). Din ea au făcut parte Leon III (717-741), întemeietorul dinastiei, Constantin V (741-775), Leon IV (775-780), Constantin VI (780-797) şi Irina (790, 797-802).

[2] Constantin al V-lea Copronimul (nume-murdărit) (718 - 14 septembrie, 775), a fost împărat bizantin între 741 şi 775 (cu întrerupere 741 - 743), fiul lui Leon III.

nutrind o nădejde ascunsă în Constantin cel tânăr, dar Vasilisa îl înlăturase cu multă înţelepciune pe fiul său şi-i plăcea să-l îndemne mai mult la petrecerile vârstei lui.

Totuşi era primejdie să nască în el pornirile de război ale bunicului său Copronimul şi ale tatălui său viteazul Leu-împărat. Îndemnat de ticăloşi episcopi arieni, ar fi putut dărui oştenilor de la Bizanţ, din nou, măcar războiul cu monahii.

Deci bine-cugetătorul Stavrikie, mare logofăt, iscodise de pe o parte să câştige pe unii strategi iubiţi ai oştilor, iar pe de altă parte să mute taberile din Armenia la Bizanţ, iar oştenii de la Bizanţ să-i trimeată, într-o nălucire grabnică de război, cătră hotarul ismailitenilor.

Plecând cătră împărătească capetele unora şi aducând oşteni depărtaţi în desfătarea Bizanţului, iar pe de altă parte trimiţând pe cei învechiţi în rele ca să-i taie şi să-i împuţineze săbiile ismailitenilor, prea-înţeleptul mare logofăt nădăjduia să păstreze tihna Vasilisei şi puterea împărăţiei greceşti pentru lauda Dumnezeului celui adevărat al ortodoxiei.

Aşa încât Eftihie făcea socoteli repezi de oameni şi de sigle de aur, iar mărita Împărătească cu mâna ei însăşi dădea lui Alexie polemarhul semnul celei mai viclene bunăvoinţi: căci Stavrikie ştia că în acel aur se cuprinde însăşi pieirea lui Alexie, când va fi bătut ceasul. Se ştia că Alexie e prietin bun cu fiul împărătesei; bunăvoinţa cea mai mare deci trebuia arătată duşmanului celui mai primejdios.

Socotind şi ridicând din tezaur atât cât îi trebuia pentru necazul acelor zile, Vasilisa trebuia, prin urmare, să întârzie până în sară la Elefterion. Robii purtară poverile în tăcere şi prin întuneric înspre vistierie iar, în urma lor, între facle, se mişcă îndărăt, înspre Palatul Sfânt, şi alaiul împărătesc.

A doua zi dimineaţa, prea mărita şi prea lăudata Despină trebuia să-şi pună straiul cel greu de purpură şi aur, şi

cununa, şi cerceii care-i atârnau până la umeri, ca să treacă, între muzici şi axioane, la liturghia de Duminică în biserica Sfinţilor mari împăraţi Constantin şi Elena. Acolo stătea neclintită în tronul ei, având în faţă pe Preacurata Fecioară. Din când în când, la anumite cântări înalte, se pleca înspre Prea Sfânta ca înspre o bună prietină; iar muierile, din partea rânduită lor, după zăbrele, vedeau lacrimi în ochii icoanei.

Mai ales pentru asemenea vedenie minunată se îngrămădeau la zile mari femeile în ghineconitul de la Sfânta Sofia.

Constantin cel tânăr stătea totdeauna alături de Maica sa, în asemenea împrejurări; însă de obicei era apăsat de plictis şi părea că dormitează, cu gândul la blăstămăţiile lui, uitând de multe ori să facă semnul Sfintei Cruci. Împărăteasa îi strecura un cuvânt şi el se grăbea pripit să îndeplinească această rânduială a vieţii, după care înturna iar ochii osteniţi înspre vitralii şi mozaicuri, văzând în ele cu totul altceva decât sfinte imagini; căci demonul care rătăcise mintea Copronimului Împărat şi a lui Leu-Împărat, răposatul soţ al Irinei, ciocănea cu gheara şi în tâmpla feciorului.

Îndată după sfânta nafură, urma să se alcătuiască alai cu oşteni călări, la ieşirea cea mare, şi Împărăteasa trebuia să se ducă la o altă datorie, pe care ar fi lepădat-o bucuroasă de la sine. Dar împărăţia nu are numai povara pietrelor preţioase şi a aurului. Are de ridicat biruri, de bătut războaie, şi, la Bizanţ, are a se aşeza în catisma, în faţa luptelor hipodromului.

Înţelegând toate acestea şi cunoscându-le, Breb ştia deci că părintele Platon episcopul, dacă are grabă mare, nu va putea vedea pe Vasilisa decât în tribuna ei împărătească, la hipodrom. Dacă l-a chemat pentru o însărcinare ascunsă, acolo, după perdele, e locul cel mai potrivit să-i vorbească şi să-l asculte; căci, îndată după întrecerile cu caii, Împărăteasa se duce de se aşază la masă mare la

palatul Augusteon, între cele mai alese şi mai cinstite obrazuri ale dregătorilor împărăţiei. La dreapta sa trebuia să aibă pe Constantin; la stânga pe Stavrikie. După ce se ridică de la ospăţ, potrivit rânduielilor Bizanţului, cum şi din pricina unor îndeletniciri aşa de trudnice, se cuvine Vasilisei şi puţină odihnă binefăcătoare, după care nu mai pot intra la mărita sa fiinţă decât femeile şi fecioarele ei.

Kesarion ieşi de la gazdă cu slujitorul său, când mai erau două ceasuri până la amiază, adică la al patrulea ceas. Era o lumină strălucită peste Bizanţ şi peste Marea Propontidei. Se vedeau grădini înflorite după grădini înflorite, până dincolo peste Bosfor, pe ţărmul Asiei. La toate sfintele biserici sunau clopotele, ca să se bucure Domnul-Dumnezeu pentru slava ce i se aduce. Iar noroadele se grămădeau la petrecerea lor cea mai râvnită pe trepte de piatră. În locul acela şi-a ridicat amintire de marmură Teodosie, şi stă piramidionul egiptean dintr-o singură bucată de porfir cu semnele-i fără moarte. Puterii împăraţilor Bizanţului se cuvine laudă de a fi întors în Împărăţie juvaierul lui Apolon cu cei trei şerpi, răpit de Persieni de la Delfi cu douăsprezece veacuri în urmă. Supusă privirilor mulţimii stătea şi această amintire a zeilor morţi; dar prostimea n-o băga în samă căci ea n-aştepta, fremătând cu mii de capete, zvonind din mii de guri, decât petrecerea zilei.

Când slăvita Despină se arătă în catisma, subt chivorionul de aur, glasurile sporiră în tumult; trâmbiţele sunară; străjile îşi arătară coifurile, suliţile şi săbiile. Strălucita Doamnă îşi clăti o clipă pietrele nestimate şi cununa şi se aşeză dreaptă pe tronu-i de aur. Atunci ieşi înainte o clipă, alături de ea, în picioare, în straiu-i de brocart, Constantin. Era tânăr şi frumos. Unele grămezi de mulţime dădură strigăte de bucurie către el. Breb îl privea ţintă, citind patima neistovită în ochii lui subt fruntea îngustă, în gura întredeschisă, în care sticleau dinţii prin puful negru şi tânăr al bărbii. Era fiul lupoaicei. Era aprig

ca şi Vasilisa, mama lui, însă numai pentru desfătarea cărnii.

Zâmbi poporului care-i ridica laude şi se aşează în tronul lui, în alt colţ de catisma. Scaunele mamei şi fiului ar fi trebuit să fie alături, dar Vasilisa nu lua parte decât cu înfăţişarea ei de dinafară la petrecerile acestea. În jurul ei veneau necontenit dregători; treceau şi se întorceau; plecau frunţile, ridicau mutre viclene, ascultau porunci. Deci, în curând, în preajmă trebuia să se strecoare şi episcopul cel bătrân de la Sakkoudion, cu pliscul lui întristat. Vasilisa a aflat de sosirea lui şi i-a trimis poruncă să se înfăţişeze numaidecât.

Când caii cu hamuri bogate smuciră trăsurile uşoare cu două roate, vizitii fâlfâiră colorile verzi, care erau ale Ortodoxiei, mulţimea dădu zvon şi răcnet de mare laudă. Verzii îşi încruntară sprâncenele şi arseră cu şfichiuri de foc fugarii. În amfiteatre capetele şi trupurile se clăteau ca marea şi, subt cerul limpede ca o piatră de preţ, în hipodrom, mugea răscoală de furtună. Atunci mărita Despină strecură un cuvânt lui Stavrikie, care stătea adânc plecat îndărătul ei, urând desfătările plebei, şi un slujitor dădu drumul, pe furiş, în catisma, cuviosului egumen de la Sakkoudion.

Împărăteasa îşi retrase faţa în umbra perdelei. Părintele episcop îşi plecă fruntea, apoi îşi îndreptă trupul, binecuvântând.

— Prea-mărită Doamnă, rosti el, privind-o cu luare-aminte, m-am grăbit să răspund poruncii care mi s-a trimis. Ştiu că nici una din faptele Măriei-Tale nu se săvârşeşte şi nici una din vorbele Măriei-Tale nu se rosteşte decât pentru lauda Dumnezeului nostru şi pentru folosul credinţii. Mi s-a spus că trebuie să plec fără întârziere; m-am ridicat de la rugăciune şi am purces pe cale. Mi s-a spus să vin numaidecât la bunătatea şi mila Împărătesei noastre în cel dintâi pătrar de ceas pe care-l are slobod şi m-am silit a pătrunde aici: dar au trebuit să-

mi facă slujitorii cale prin îmbulzeală şi-am înfruntat priviri şi vorbe pe care le socoteam pentru totdeauna părăsite în altă lume. Când ies din pustia întru care slujesc, sufletul meu plânge.

— Părinte prea cuvioase, iartă-mă, zâmbi Împărăteasa. Trebuia să te văd neapărat, căci am avut iarăşi visul pe care ţi l-am mărturisit. Mă tem să nu se adune o primejdie asupra frunţii mele şi asupra acestei cununi pe care ne nevoim a o purta pentru slujba lui Iisus şi a fericitei lui Maice, preacurata Fecioară. După cum ai binevoit a ne da sfat, şi noi şi dregătorul nostru de taină Stavrikie am hotărât să lepădăm înţelegerea de logodnă cu Domniţa Rotruda, fiica bunului nostru prietin şi frate Carol prea puternic Împărat al Apusului. Mai bine este să săvârşim porunca Preacuratei, aşa cum ai mărturisit-o Sfinţia-Ta, şi să luăm soţie pentru fiul nostru dintre fecioarele Împărăţiei.

— Slăvită Doamnă, mă aflu fericit că un sfat al meu a găsit ascultare la mărita mea stăpână. Porunceşte-mi ce trebuie să fac pentru aceasta.

— Sfinte Părinte, nu poruncesc, ci te rog. Ştiu că ai darul de a vedea, în vis treaz, pe Aceea căreia toţi ne închinăm în toate clipele vieţii noastre. Roag-o pentru noi să se înfăţişeze iar ochilor Sfinţiei-tale şi cere-i să ne arate drumul pe care trebuie să îndreptăm soliile noastre, întru căutarea unei mirese pentru prea iubitul nostru fiu. Va trebui să fie din ţinuturile Asiei, ori ale Europei? Să binevoiască a ne arăta. Primeşte darurile noastre pentru Hiperaghia: să se milostivească a plini dorinţa noastră cât mai curând.

Vasilisa şoptea repede şi cu patimă, în dosul perdelelor grele, această rugăciune şi această poruncă, pe când hipodromul îşi zbuciuma mădulările de balaur subt liniştea senină şi eternă a lui Dumnezeu. Prostimea, zarafii, hetairele şi hoţii, oştenii încărunţiţi şi viclenii care stăteau la pândă şi patricii graşi şi neguţătorii neliniştiţi şi ceilalţi

slujitori, de la aprozi până la marele papias care avea paza cetăţii şi a desfătărilor hipodromului şi purta chivără înaltă cu pană de bâtlan, toţi nu trăiau, în acea clipă, decât pentru răcnetul pe care-l vărsau cu gura şi-l holbau cu ochii, blăstămând şi lăudând în acelaşi timp; însuşi Constantin feciorul împărătesc era amestecat cu toate simţurile în acel haos al pulberilor şi zvonului şi părea prăvălit din catisma acolo jos; numai împărăteasa era depărtată şi străină, într-o lume a hotărârilor celor pline de răspundere.

— Căci, urma ea a şopti, şi în zâmbetul ei părea că-şi zbate limbile şarpele înţelepciunii, este nevoie pentru Împărăţie ca acest tânăr pe care-l iubim să aibă lângă el o soţie nu numai cea mai frumoasă şi cea mai dorită, dar şi cea mai binecredincioasă întru ortodoxie. Astfel şi buna pildă, şi vârsta, şi o soţie cu trup şi minte ageră vor ţinea pe Constantin întru credinţa cea mult lăudată a icoanelor - ca să nu se mai întoarcă în veci de veci asupra lumii nelegiuirile prigonitorilor iconoclaşti.

Vasilisa dădu puţintel popas vorbirii, lăsând să i se aline răsufletul. Apoi începu iar pripit, privind pieziş spre tumultul de jos şi spre Constantin.

— Mai este, sfinte Părinte, ceva care nu suferă întârziere, ca să putem deplin dărâma eresurile şi statornici rânduiala cea adevărată. Ca să nu mai fie primejdia care a căzut asupra sfatului părinţilor noştri episcopi anul trecut, când mercenarii zavistnicului Lachonodracon au năvălit în sfânta biserică a Apostolilor şi în cuvioasa adunare, urlând ca leii că ei au rămas slujitorii împăraţilor morţi; ca să nu mai fie asemenea primejdie, leii au fost trimeşi în pustie, iar leoaicele şi puii lor au fost închişi ca ostatici la Noumera. Adunarea ecumenică a binecredincioasei ortodoxii trebuie să se ţie numaidecât anul acesta, în linişte; de aceea sfinţii părinţi episcopi ai Împărăţiei au fost poftiţi la Nikeea. Sfinte părinte Platon, te roagă Vasilisa şi te pofteşte să fii acolo cu un ceas mai

devreme, şi cuvântul pe care, anul trecut, ţi l-au tăiat vrăjmaşii cu sabia, să-l învii din nou şi să-l faci să sune cu mult mai multă putere întru lauda Dumnezeului nostru şi a sfintelor lui icoane. De aceea este grabă, de aceea nu te-am făcut s-aştepţi până mâne şi am fost nevoită să te primesc în acest loc aşa de puţin prielnic sufletului sfinţiei-tale.

Părintele Platon îşi simţea sufletul plin de înduioşare şi în acelaşi timp de putere întru lupta pentru sfintele icoane.

— Măria-ta, zise el, închinându-se, voi fi ascultător dorinţelor împărăteşti, numai să mi se îngăduie să mă întorc la Sakkoudion, să-mi fac pregătirile. Sunt în sarcina mea două lucruri, şi trebuie să cuget cum le voi îndeplini mai bine.

— Sunt încredinţată, sfinte Părinte, că Prealuminata Maică a lui Dumnezeu îţi va da bun sfat.

Bătrânul Platon ridică degetele dreptei pentru binecuvântare. Vasilisa îi cuprinse mâna şi i-o sărută. Stavrikie urmă şi el numaidecât pilda stăpânei sale. Când voia să se retragă, episcopul îşi întoarse ochii spre grumazul aplecat cătră mulţime al lui Constantin, apoi, fără să înţeleagă de ce, îşi aţinti privirea într-un loc, nu departe de tribuna împărătească, unde, între tumulturi, sta înălţat un bărbat în strai alb. Părea singur în mulţime şi ridicat deasupra ei. Părea într-un pustiu al propriului său suflet. Ochii lui ageri dintr-o dată apărură, sclipind, şi bătrânul Platon le simţi greutatea drept în mijlocul frunţii. Ridică braţul, ca şi cum ar fi vrut să se apere. Omul în strai alb ridică şi el braţul, ca şi cum ar fi făcut un semn tainic, ori ar fi vrut să-l salute. Atunci egumenul de la Sakkoudion cunoscu pe călătorul cu care avusese întâlnire în ajun, în poarta mănăstirii Sfântului Pantelimon. Era şi servitorul cel uriaş, acolo, jos, în preajma stăpânului său; începea a lucra cu umerele şi cu braţele, ca să facă loc de trecere.

Episcopul fu călăuzit de slujitori, printre îmbulzeli de toate neamurile şi de toate categoriile, până într-un loc

unde era linişte. Soţii săi monahii tineri îl aşteptau subt un platan la marginea uliţei. Deasupra, în crengi, huruiau hulubi sălbatici. Într-o latură, în unghiul unui zid, o haită îşi lingea şi-şi alăpta cei nouă căţei. Şi arborele şi hulubii şi acea mamă cu puii ei erau în sama lui Dumnezeu. Nu cugetau, nu se zbuciumau, nu se împotriveau şi nu plănuiau, ca oamenii.

Când ridică fruntea-i şi pliscu-i plin de îngrijorare şi de mâhnire, părintele Platon văzu pe străinul îmbrăcat alb. Venea liniştit către el, zâmbindu-i.

— Prea înţelepte părinte Platon, zise el, aplecându-se cuviincios; ai dorit să ne mai vedem; mi-ai făcut semn şi ţi-am urmat chemarea.

— Într-adevăr, am dorit să ne revedem, răspunse bătrânul.

Deşi i se părea că simţise o greutate a acelei priviri, acuma vedea lângă el ochi plini de bunăvoinţă. Deşi avea treburi foarte grabnice pentru slujba Împărătesei, deodată lumina acelei zile sfinte păru a pune în el o dulceaţă a tihnei. Zâmbi deci străinului şi-l pofti să umble încet lângă el, pe sub streaşina platanilor, către mănăstirea Sfântului Pantelimon. Monahii tineri rămaseră la zece paşi în urmă, desfătându-se şi ei întru smerenie, deşi paserile cerului şi gângăniile pământului îi îndemnau la altceva.

Episcopul cugeta să se mărturisească acelui străin că s-a tulburat de privirea lui şi deci nu dorea cu adevărat să-l întâlnească chiar acum. Are datorii mari şi grabă multă. Stătu la îndoială şi nu se mărturisi, ca să nu-l jignească şi să nu-l întristeze. Crezu chiar că foarte potrivit este să-i spuie o vorbă înflorită şi dulce.

— Părinte al meu, răspunse străinul, nu mă judeca greşit şi nu mă socoti duşman.

Părintele Platon îşi zbătu pleoape. Îşi aduse aminte, cu mirare nouă, că, în ajun, tovarăşul său îi vestise unde se vor vedea iar, deci unde el însuşi va găsi pe Împărătească.

— Iubite frate, am greşit, îngână el.

Străinul zâmbi:

— Doreşti să-mi cunoşti numele?

— Într-adevăr, aşa este, mărturisi părintele Platon, şi sunt plin de mirare…

— Mă cheamă Kesarion, zise călătorul. Neamul meu e din ţara Daciei. Am călătorit la Egipet, unde am stat vreme mai îndelungată. Întorcându-mă de acolo, am văzut şi locurile sfinte despre care domnia-ta m-ai întrebat.

Platon îndrăzni să-l privească.

— Frate Kesarion, întrebă el, îmi închipui că mărturiseşti credinţa cea adevărată a lui Hristos.

— Mărturisesc, răspunse Breb, că spiritul lui Dumnezeu s-a întrupat: aceasta este treimea către care trebuie să ne plecăm, dar, în afară de această alcătuire a cugetului omenesc şi deasupra ei, stă curat şi în sine ceea ce este etern, cuprinzând fiinţa şi nefiinţa. A stat şi va sta în afară de orice. Despre acest abis nu se poate spune şi nu se poate gândi nimic.

Bătrânul episcop se opri, închinându-se şi bănuind în tovarăşul său un epopt[1].

— Prea înţelepte părinte Platon, zâmbi străinul, această otravă tare pe care ţi-am înfăţişat-o ştiu că nu pot s-o dau unui om de rând; spiritului domniei tale însă ştiu că-i prieşte. Putem să vorbim deci cu dulceaţă de ceea ce este al nostru, lăsând pe oamenii neluminaţi să se certe pentru vorbe. Eu socot, prea înţelepte şi prea iubite părinte Platon, că nu trebuie să te grăbeşti prea tare către Nikeea, unde ţi-a hotărât cale mărita Vasilisă. Ai timp să găseşti adunarea. Fii încredinţat că Împărăteasa a îndulcit limbile de mai-nainte şi se va face acolo bună lucrare pentru credinţă, pentru că rânduiala este temeiul înţelepciunii seminţiilor; în afară de asta, stăpânul trebuie să aibă totdeauna dreptate.

— O, domnul meu, se miră egumenul de la Sakkoudion, de unde cunoşti ce mi-a poruncit Vasilisa? Căci eu eram în

[1] Iniţiat în cultul secret eleusin.

catisma, iar domnia-ta te aflai în hipodrom, în mijlocul mulţimii.

— Să nu te miri, părinte, răspunse Breb. De departe n-am auzit, însă am privit.

— Asemenea lucruri, însă, trebuiesc auzite.

— De ce?

— Pentru că numai limba omenească le poate tălmăci.

— Limba omenească, părinte al meu, e prea săracă şi poate tălmăci numai puţine lucruri. Nu se poate spune nici despre alte simţuri ale noastre că sunt prea ascuţite. Lumina pe care Dumnezeu o pune în firul de sămânţă e mai presus decât simţurile trupului. Cu acea lumină am tălmăcit şi sfatul dintru început al măritei Vasilise. Acum trei ani s-au trimis la curtea prea puternicului împărat Carol retori cătră una din Domniţele lui, spre a-i ascuţi limba pentru graiul nobil şi subţire al romeilor. Dar acuma Stavrikie le repede poruncă de întoarcere. E adevărat ce-au zvonit cu mare taină muierile şi fecioarele din Palatul Sfânt, din jurul măritei Vasilise? Atunci trebuie să se găsească grabnic, între hotarele Împărăţiei, mireasă înţeleaptă, frumoasă şi de bun neam pentru Constantin, augustul fiu al lui Leu Isaurianul.

Monahul se opri şi se feri un pas, cu spaimă.

— Cine eşti domnia ta?

— Sunt prietinul iubitului meu părinte, înţeleptul Platon episcopul. Puţina mea cunoaştere, o, domnule, e fără de nici o răutate.

Bătrânul Platon se închină a doua oară, îndrăznind în acelaşi timp a privi. Văzu în ochii străinului ceea ce oamenii de rând nu pot arăta. Era în ei o linişte şi o tărie în afară de patimile lumii; era ceva care se îmbina cu cerul şi cu nesfârşita strălucire a zilei înflorite, pe când dinspre Hipodrom veneau zvonurile zavistiei amestecate cu pulberile. Trupuri şi patimi trecătoare, când în afară de toate şi peste toate stau frumuseţea şi lumina: pe acestea omul nu le poate întrupa decât în dragostea pe care

Izbăvitorul a revărsat-o asupra oamenilor, fără ca ei să şi-o însuşească. Această lumină şi această dragoste erau aşa de vădite în omul cel străin, încât bătrânul egumen Platon trebui să lepede de la sine orişice fel de îndoială, cufundându-se în plăcerea unei asemenea tovărăşii ca în însăşi lumina care-i împresura.

— O domnule, îi zise străinul, faci bine crezând în ceea ce e hărăzit numai unor puţini aleşi. Prietinia e floarea cea mai rară în lumea aceasta şi creşte numai în grădinile lui Dumnezeu, unde nimic nu se ofileşte.

Astfel vorbind, ocoleau prin uliţi mai înguste şi mai tăcute, ca să poată fi mai singuri; şi părintele Platon avea în el o bucurie de tinereţă, fiind încredinţat că a izbândit să găsească ceea ce nefericitul Dioghene căutase zadarnic o viaţă, umblând cu candela prin lumina zilei. Când ajunseră în lăcaşul cel paşnic, între zidurile de la Sfântul Pantelimon, dorea să nu se mai despartă de fratele său sufletesc şi-l pofti la rugăciunea de sară şi după aceea la cină. Avu mare plăcere văzând pe slujitorul cel uriaş închinându-se smerit şi făcând semnul sfintei cruci, bătând metanii şi sărutând îndesat icoanele.

— Cum te cheamă, prietine? îl întrebă el.

— Îl cheamă Constantin, răspunse străinul. Nu cunoaşte limba grecească. Bunicul său n-avea nume creştin.

— Se cuvine, deci, să mă veselesc că peste fluviul Istru a pătruns legea cea nouă.

— E o bună bucurie, prea înţelepte părinte, căci acest om e plin de credinţă, ca şi strămoşii săi.

Platon privi blând pe slujitor, care-i zâmbi cu bunătate.

— Bucură-te, prietine Constantin, îi zise el, că ai un nume împărătesc.

— Ne-am putea bucura şi noi, răspunse Breb, dacă împăraţii ar avea curăţia de inimă a acestui om.

Părintele episcop Platon se întristă, cugetând la zilele şi nopţile desfrânate ale acelui fiu de împărat care trebuia să vie cândva şi el la cârma Împărăţiei. În acea lume a

Bizanţului hoitul desfrânării împrăştia asemenea miasmă, încât dorinţa lui cea mai vie era să fugă cât mai curând spre Sakkoudion. Orgiile, vicleniile şi lupanarele rodeau lumea ca o lepră şi Vasilisa zadarnic se străduia să statornicească dreapta credinţă, dacă fiul său nu se răscumpără. Îndrăzneala părintelui Platon fi-va oare prea mare, nădăjduind de la prietinul său străin sfat şi sprijin întru cele bune?

— O, domnul meu, răspunse Breb, vorbele şi faptele noastre bune vor da rod însutit, atunci când trupul nostru nu va mai fi decât pulbere. Îţi voi da deci sprijin la tot ce-mi vei porunci.

CAPITOLUL VI

Despre Dumnezeu şi oameni, pământ, cer şi mare; despre neamurile împărăteşti şi mai cu seamă despre un conducător de cămile, care, fără să ştie, aduce primele veşti de la Sfântul Filaret.

Navigând spre ţărmul Bithyniei, în corăbioara levantină, bunul părinte Platon lămurea prietinului său Kesarion unele lucruri care priveau treburile Împărăţiei. La 780, deci cu şapte ani în urmă, Leu Isaurianul-Împărat îşi vărsase sufletul în prăpastia fărădelegilor lui, iar pentru scaunul stăpânirii rămăsese un prunc de zece ani - acest frumos fecior, cu numele Constantin, pe care amândoi îl văzuseră holbându-se lacom asupra vârtejurilor hipodromului. Deci Domnul-Dumnezeu binevoise a coborî

harul puterii şi înţelepciunii sale într-o muiere slabă, care, cât durase stăpânirea lui Constantin Copronim tatăl şi a lui Leu fiul, jelise în ghinekeul ei sfărâmarea sfintelor icoane, înfricoşată şi umbrită îşi dusese viaţa: dar în acel ceas a cunoscut o solie care îi venea de sus, poruncindu-i să ia într-o mână crucea şi într-alta sabia. Cum nu se cuvine unei muieri slabe să poarte unealta războiului, mărita Despină a mai înţeles că sabia sa trebuie să fie mintea, pe care o are deosebit de ageră. Deci prin semnul păcii a alinat noroadele, dându-le înapoi icoanele cele hulite şi prigonite de cătră demonii iconoclaşti; iar cu chibzuinţele cele ascuţite şi înveninate a intrat în vrăjmaşi, tăindu-i, împărţindu-i şi supunându-i. Pe strategii iconoclaştilor i-a supus urii propriilor lor oşteni; pe unii arghirofili i-a îndestulat, ca să-i rupă din vechile tovărăşii, apoi a aţâţat pe tovarăşi împotriva lor, lăsându-i să se înjunghie unii pe alţii. Pe fraţii pieritului împărat Leu, cei cinci Kezari cu numelele Nikefor, Antim şi Hristofor, Evdokim şi Niketas, i-a vârât între ziduri de sfinte mănăstiri, robindu-i tagmei monahiceşti cu sila. Pe sholari şi maglabiţi, mercenari înrăiţi ai iconoclaştilor, i-a dezlipit din Bizanţ trimiţându-i în temele asiatice. Pe copiii şi pe muierile lor i-a vârât în Noumera: unii putrezesc aici; celorlalţi le vor ciuguli ochii, pe câmpuri de luptă, vulturii şi corbii. Iar sfintele icoane, cu mare zvon şi cinste, le-a înălţat la locurile lor. Pe cele care fuseseră despoiate de aur şi argint, le-a împodobit din nou. Mozaicurile stropite cu tencuieli şi var le-a eliberat: sfinţii au ieşit din întunericul osândei lor, binecuvântând Împărăţia. Moaştele mucenicilor şi muceniţelor, aruncate ca un gunoi în marea Propontidei, au fost aduse cuviincios de talazuri la ţărm: credincioşii le-au cunoscut şi le-au purtat cu alai în mănăstiri lângă fericite altare, la raclele de argint. Iar mai ales pe monahi i-a mângâiat binecredincioasa şi binefaptuitoarea Despină, deschizându-le iar locaşurile şi dăruindu-le cu îmbielşugare. Pe aceşti sărmani călugări polemarhii varvari ai iconoclaştilor nu

numai îi bătuseră cu vergi şi le tăiaseră bărbile, dar îi supuseseră şi la alte făptuiri de batjocură, adunând pe cuvioşi monahi şi pe cuvioase monahii la un loc şi silindu-i, subt pedeapsa morţii, să se însoţească. Batjocurile acestea acum erau uitate; prigonitorii piereau mâncaţi de viermi şi lepre; iar cuvioşii cântau în cetăţile credinţii axioane de laudă Dumnezeului Cerului şi împărătesei pământului.

Întru această lucrare, înţeleapta Despină ştiuse a-şi alege dregători iscusiţi şi harnici. Stavrikie mai ales era mâna cea dreaptă a Măriei Sale, om desfăcut de patimile lumii, neadormit cu duhul şi nebiruit întru statornicia hotărârii. După socotinţa acestui mare sfetnic, alcătuirile legii lui Dumnezeu sunt una - iar cele ale stăpânirii pământeşti alta. Domnul şi împăratul îşi face legea lui pentru buna rânduială a norodului şi a lumii. Ţine pe om supus în credinţa către Dumnezeul cel drept, pentru a-i agonisi izbăvirea; iar ca să îndeplinească tot binele între cele pământeşti are drept să întrebuinţeze ori sabia, ori aurul, ori veninul, ori viclenia. Fericit cârmuitorul care ştie să mânuiască toate acestea! Astfel Împărăteasa a găsit sprijin în credinciosul său Stavrikie, iar alegerea lui a făcut-o după sfatul însuşi al părintelui Platon episcopul. De câte ori mărita Despină are de ales între gândurile sale, ori stă între îndoieli ca între Skila şi Haribda[1], nu uită să trimeată veste grabnică la Sakkoudion, chemând pe părintele episcop întru ajutor.

Nu mai era pentru nimeni taină că părintele Platon avea har dumnezeiesc, adică putere de a se cufunda în sfântă cugetare şi chemare, după care, înaintea ochilor săi deschişi, se arăta sfânta Maică a Domnului de la Sakkoudion, dându-i semn şi răspuns la toate. Cum se face asta, mintea omenească nu are putere de a înţelege. Însuşi părintele episcop Platon nu ştie. Ar fi mărturisind unii monahi de la Sakkoudion că în asemenea ceasuri icoana luminată a Fecioarei din sfânta biserică a mănăstirii se

[1] Scilla şi Caribda.

învăluie ca de o umbră şi se stânge, însă, fără îndoială, numai fiinţi sărmane, fără înţelegerea celor spirituale, pot vedea ori crede aceasta. Deci de trei ori fericita Fecioară se arăta duhului treaz şi arzător al părintelui Platon şi împărăteasa putea găsi astfel dezlegare unora dintre nedumeririle sale. Cârmuind astfel de şapte ani împărăţia, Despina dobândise tot mai mult încredinţarea că îndeplineşte o hotărâre neclintită a lui Dumnezeu. Unii dintre prigonitorii şi zavistnicii Măriei Sale strecurau vorbe în popor şi-n soldăţime cum că Măria Sa gustă dulceaţa puterii ca pe o miere şi s-a deprins nemaidorind să se lipsească de dânsa. Dar aceasta nu-i adevărat, căci însăşi Măria Sa cugetă cum va fi mai bine să facă, atunci când Constantin va ajunge întru desăvârşita vârstnicie. Spre a săvârşi această nouă faptă bună, Împărăteasa ceruse iarăşi sfat, şi părintele Platon, chemând voinţa Doamnei Cerului, dăduse răspuns Doamnei pământului, îndemnând să fie statornicit feciorul împărătesc într-o căsnicie curată şi-ntr-o dragoste înţeleaptă. Căci tinereţea lui şi prietinii nepricepuţi, între care se află şi Alexie polemarhul, îl îndeamnă la destrăbălarea trupului. Aşa că, pentru binele lumii, cuminţirea lui Constantin, viitor împărat, trebuie să se întâmple cât mai curând.

— Mărturisindu-ţi toate acestea, o, iubite al meu prietin, urma părintele episcop, mă îndrept şi către sfatul şi ajutorul domniei tale. Mi-ai dovedit cunoaşteri care m-au mirat. Te rog să mă ajuţi a desăvârşi asemenea faptă bună. În pacea de la Sakkoudion, după ce vom fi isprăvit plutirea, ne vom odihni câteva zile. După aceea eu trebuie să mă duc la datoria mea în cetatea Nikeea.

— Cu bucurie mă socot slujitorul domniei tale, prietine şi părinte, răspunse străinul. Domnia ta vei lupta în adunarea episcopească. Eu mă voi duce să caut pe mireasă.

— Ştii deci şi asta? zâmbi episcopul.

— Voi şti în curând, părinte, căci îmi vei spune unde trebuie s-o găsesc.

Părintele Platon îşi mângâie fuiorul de barbă, suspinând. Închise o clipă ochii şi înfăţişarea de ibis vechi i se întristă, căci încă nu se deprinsese deplin cu săriturile iuţi ale acelui prietin care se dovedea a fi mai mult domnul decât slujitorul său.

— Într-adevăr, răspunse el cu blândeţă şi deschizând ochii, se află într-un loc din Paflagonia cu numele Amnia, către ţărmul Pontului Euxin, un prietin de demult al meu, slujitor cu adevărat al lui Dumnezeu în toate faptele vieţii sale. Îl cheamă Filaret şi are soţie cuvioasă muiere, cu care a vieţuit în pace, având de la dânsa fii şi fiice. Iar fiii şi fiicele sale au rodit de asemeni. Cea mai harnică îndeletnicire a acestui prietin Filaret a fost milostenia, după cum îţi voi spune, încredinţat fiind că îţi va plăcea şi te vei mira. Multele averi, pe care i le-a adus zestre soţia sa Teosva şi pe care le-a avut el însuşi de la părinţii săi, le-a dat sărmanilor acestei vieţi, spre a-şi agonisi comoară întru viaţa viitoare. Aflând că acuma-i sărac, i-am trimis în două rânduri câte zece catâri încărcaţi cu oboroace de grâu. Acuma îi trimet un sol cu mai bun dar. Căci dacă vei cunoaşte în una din nepoatele sale pe mireasa despre care am avut semn şi poruncă de la Preacurata Fecioară, atunci, ajungând el părinte al Împăratului, milosteniile i se vor putea înmulţi din nou. Astfel se înlănţuiesc şi sporesc faptele bune.

— Mă voi duce deci la Amnia, zâmbi Breb.

Iar părintele episcop îl cuprinse de umeri, îmbrăţişându-l.

Lămurindu-i şi alte lucruri, părintele se deprindea a nu se mai sfii de vorbele sprintene ale străinului. Cunoscând în ele numai dulceaţa bunătăţii, acuma începeau chiar să-l înveselească. Erau pentru sufletul său uscat de schivnicie ca nişte flori ale acelor ţărmuri între care plutea corăbioara lor. Era deasupra şi în jurul lor o lumină fericită de primăvară şi pe marea lină rătăceau miresme, căutându-se. La insula cea mare Prinkipos atârnau de

ziduri şi foişoare rugi înfloriţi albastru şi alb şi se vedeau cu ochii slobozi grămezile de trandafiri din care localnicii scot oleul cel bine-mirositor. În mănăstirile acelui loc paşnic, între ziduri, stau mulţi domni ai lumii, feciori şi fraţi împărăteşti, surori şi doamne, osândiţi la sfânta viaţă monahicească. Unii încă trăiesc, râvnind poate, în rasele lor negre, ca subt linţoliu şi din moarte, viaţa desfătată de la Bizanţ. Dintre primejdii şi intrigi, printr-o rânduială de Dumnezeu insuflată, Împărăţia îi scoate şi-i leapădă aici. Unora dintre cei mai neliniştiţi, ca să le fie tihna deplină şi în viaţa aceasta şi-n cea viitoare, li se taie limba şi li se ard ochii. Astfel gâdea şi Kezarul stau de multe ori alături într-acelaşi strai al ispăşirii şi într-acelaşi întuneric al orbirii, răzămaţi cu spatele în zidul mănăstirii, adulmecând florile, ascultând murmurul talazurilor, aşteptându-şi sfârşitul, care nu va fi altul decât al judecătorilor lor.

Cei câţiva marinari greci cântau pe punte, cu braţele şi piepturile goale, bucuroşi nu atât de strălucirea primăverii, cât de bunăvoinţa zeului vânturilor, care umfla pânzele catargului cu o adiere potrivită aşa fel, încât le îngăduia o lenevie moale. Căpitanul, om scund şi lat în spate, împodobit cu o zbârlită barbă căruntă, închinase acelui zeu, precum şi Preacuratei Fecioare, o cupă de vin dulce, lăsând să cadă o picătură în marea limpede. Văzând pe sfântul episcop în lung sfat cu acel străin în strai alb, se apropia din când în când şi da târcoale, dorind şi el să audă şi să înţeleagă. Văzând în cele din urmă că prea cinstiţii săi musafiri au tăcut, se întoarse către monahii cei tineri. Ei ştiau însă puţine lucruri, căci abia acuma încercau a învăţa viaţa sfântă. Cum avea o durere veche, pe care de ani de zile nici un om sfânt şi nici un filosof dintre cei pe care-i purta de la un ţărm la altul nu i-o putuse alina, îndrăzni să se întoarcă iar spre omul cel nou, pe care nu-l mai văzuse niciodată.

— Rog pe sfântul părinte de la Sakkoudion, zise el închinându-se, să binevoiască a-mi îngădui să fac o

întrebare acestui bărbat străin, pe care-l bănuiesc a fi tâlcuitor de taine.

Episcopul îl binecuvântă, zâmbind:

— Vorbeşte, kirie Dighenis, şi-ţi spune povestea. Într-adevăr, am ascultat-o şi eu în câteva rânduri, dar nu ţi-am putut da sfat, socotind-o o glumă nevrednică de îndeletnicirile de la Sakkoudion. Astăzi însă, când am văzut înflorite toate ostroavele Propontidei, se cuvine să ne veselim şi noi.

— Despre ce e vorba? întrebă Breb.

— O, domnule, milostiveşte-te spre mine şi ascultă, răspunse căpitanul. Oraşul în care locuiesc eu se cheamă Panaghia. Oraşul vecin cu noi, mult mai mic şi ticălos, are numele Kefalu. De multă vreme a fost un obicei, când ieşeam întâi, primăvara, în petrecere la ţărmul mării, să scornim noi cei de la Panaghia o enigmă, iar cei de la Kefalu să scornească şi ei una. Dacă găseam noi întâi dezlegarea, plăteau cei de la Kefalu butoiul de vin pe care-l cinsteam împreună mâncând miel fript; iar dacă dezlegarea o aflau ei mai întâi, vinul îl plăteam noi cei de la Panaghia. Astfel s-au veselit părinţii noştri un veac de om; şi ne-am veselit şi noi câţiva ani, fiind foarte dibaci întru a dezlega enigme. Dar iată că acum unsprezece ani a trecut pe la Kefalu un sofist viclean care i-a învăţat să ne spuie o gâcitoare pe care n-am mai putut-o descurca şi de unsprezece ani plătim în fiecare primăvară dajdie un antal de vin nevrednicilor Kefalioţi. Ne-am rugat sfinţilor; am adus jertfe; am întrebat pe toţi bine-credincioşii părinţi de la toate mănăstirile din Bithynia şi de la Bizanţ; până astăzi n-am putut afla dezlegarea şi astfel am rămas robi celor de la Kefalu. Pot oare nădăjdui, domnule, că vei binevoi să asculţi acea blăstămată gâcitoare?

— Ascult, kirie Dighenis; dacă e o gâcitoare trebuie să-şi aibă dezlegarea ei.

— Atunci mulţămesc; şi o spun numaidecât. Se poate să nu găsesc nici acuma izbăvire la năcazul şi umilinţa

noastră; dar cel puţin se va dovedi astfel încă o dată că nu suntem cei din urmă dintre oameni, şi când ei beau vinul nostru, rânjind, noi putem avea cel puţin o mângâiere că sunt taine care nu se deschid nici înţelepţilor din lume. Deci, prea cinstite filosoafe, iată ce întrebare încâlcită ne-au pus ticăloşii noştri vecini.

Ar fi fiind, zic ei, o caravană de cămile cu care fac negoţ între Teopomp şi Prusa trei neguţători cu numele Zosima, Daniil şi Teofan. Slujitori la acea caravană sunt trei oameni de rând care au primit prin sfântul botez aceleaşi nume ca şi neguţătorii: unul e hamal, altul călăuz, altul conducător al cămilelor. Îi cheamă şi pe aceştia deci: Zosima, Daniil şi Teofan.

Acum ascultă, domnule.

Hamalul locuieşte într-un sat, drept la jumătate de cale între Teopomp şi Prusa.

Pe hamal şi pe neguţătorul care locuieşte la Prusa îi cheamă la fel.

La Teopomp locuieşte neguţătorul cu numele Teofan.

Cel mai apropiat neguţător de locuinţa hamalului are un câştig tocmai de nouă ori mai mare decât bietul hamal.

Zosima neguţătorul câştigă în afacerile sale 2.222 de bani de aur.

Călăuzul are un ochi mai puţin decât Daniil.

Suntem întrebaţi care-i numele conducătorului de cămile.

— Kirie Dighenis, răspunse Breb râzând, oricât de încâlcite ar fi vorbele, numele acela nu se poate ascunde. Pe conducătorul de cămile îl cheamă Daniil şi-ţi voi arăta îndată retoricească rânduială, ca să-l afli.

— O, binefăcătorule! strigă căpitanul. Cetăţenii de la Panaghia te vor binecuvânta în toate zilele vieţii lor că i-ai dezrobit de ruşine. Sunt foarte doritor să aflu unde s-ascunde şarpele.

— Căpitane Dighenis, îţi spun numaidecât, zise străinul cu bunătate; numai cât doresc prea mult ca ceea ce îţi

dăruiesc eu cu dragoste, domnia ta să nu vinzi orăşenilor de la Panaghia.

La aceste vorbe căpitanul s-a înfricoşat, căci într-adevăr gândul lui era să vândă pe bani fraţilor săi dezlegarea enigmei. Deci căzu în genunchi, la picioarele episcopului, mărturisindu-şi păcatul. Iar Breb îi dărui dezlegarea, punând în mirare pe toţi cei de faţă, marinari şi monahi.

— Iată jucăria voastră, a zis el.

Dacă pe hamal îl cheamă ca pe neguţătorul de la Prusa şi dacă neguţătorul Teofan locuieşte la Teopomp, atuncea pe hamal nu-l cheamă Teofan.

E adevărat ?

— Adevărat ! încuviinţă căpitanul Dighenis.

— Mai departe. Dacă hamalul locuieşte la jumătate de cale între Teopomp şi Prusa, atunci neguţătorul din acelaşi sat care câştigă de nouă ori mai mult decât el nu e Zosima: 2.222 bani de aur nu se pot împărţi desăvârşit prin 9. Aşa că neguţătorul Zosima locuieşte la Prusa. Pe hamal chemându-l ca pe neguţătorul de la Prusa, numele lui deci e Zosima. Adevărat este?

— Foarte adevărat! s-a bucurat kir Dighenis.

— Acuma, omule, fii cu aceeaşi băgare de samă.

Zosima fiind numele hamalului;

şi călăuzul fiind altul decât Daniil;

călăuzul e Teofan şi am aflat că e chior.

Iar numele conducătorului de cămile rămâne Daniil.

— Pe Dumnezeul meu! nimic mai simplu! strigă căpitanul.

Îndată kir Dighenis şi marinarii s-au aşezat pe punte jos, cu picioarele încrucişate, cu beţe şi pietricele, încercând să descurce şi ei gâcitoarea după rânduiala loghicească a străinului, căci, după ce adevărul le apăruse o clipă foarte limpede, ca orice adevăr ascuns îndată se tulburase şi se pierduse ca şi cum n-ar fi fost niciodată.

— Atât e de puţină mintea muritorilor... zâmbea Kesarion către prietinul său episcopul, şi cu această minte

cutează să descurce alt adevăr cu mult mai tăinuit. De aceea pentru lumea de rând Dumnezeu va rămânea închis până la istovirea veacurilor. Cu drept cuvânt lumea aceasta trebuie să creadă fără a cerceta.

Sfinţitul Platon a încuviinţat oftând; şi enigma lui kir Dighenis a pierit ca rânduneaua care fulgerase o clipă prin lumina ochilor săi spre ostrovul înflorit de aproape.

Astfel au plutit în tihnă şi cu inimă bună pe luciul Propontidei, având în vintrelele corăbioarei vântul cel mai prielnic. Când au ajuns la ţărmul Bithyniei, căpitanul Dighenis încă îşi scărmăna barba căruntă cu mâna stângă, urmărind cu ochii încrucişaţi, în lumina care juca pe punte, ascunsa rânduială aristotelică a problemului şi împungându-l din când în când cu degetele mânii drepte.

Părintele Platon a binecuvântat pe slujitorii de la Sakkoudion. Împreună cu Breb au purces încălecaţi pe asini, iar slujitorii şi monahii cei tineri pe jos. Au suit de la ţărm prin umbra platanilor; şi din treaptă în treaptă au urmat poteca, pe subt dumbrăvi către munte, aşa cum o urmau şi o ciocăneau de mii de ani paşii oamenilor şi copitele animalelor. Din chiparoşi clămpăneau stârci; din crengile sfinte de acacia se înălţau vulturaşi plutind subt soare; de către văi goale le venea miros de cimbru; de către sihle muget de căprior. Ici şi colo izbucneau izvoare din stânci.

Breb descălecă şi zâmbi către slujitorul său Constantin, spunându-i câteva vorbe într-o limbă necunoscută. Amândoi priviră cerul şi pământul şi urechea lor asculta, din adâncuri depărtate, glasuri tainice. Convoiul era ajuns pe ţanc în popas; ei veneau singuri în urmă pe subt streşina pădurii.

Astfel au străbătut obcine de munţi mici pe subt muntele cel mare Olimp şi în ziua a treia au coborât în poienile de la Sakkoudion. Era acolo o biserică împărătească, între chilii albe, într-o cetăţuie de piatră sură. Simandrele sunară ceasul rugăciunii de sară; părintele Platon îşi

lepădă straiul de drum şi porunci ucenicului său să-i aducă din chilie camilafca şi metaniile, intrând îndată la sfânta slujbă. Kesarion străinul pofti pe unul din fraţi să-i arate cu degetul locul unde curge izvorul cel binecuvântat al mănăstirii. Numai după acest semn se îndreptă spre el, urmat de slujitorul său uriaş şi găsi subt stâncă ape care gâlgâiau în puhoi, ridicând bulbuci din adâncimi.

— Constantine, zise el, stropeşte-ţi ochii cu această aghiazmă şi intră şi tu de te închină.

După ce se retrase slujitorul, ca să se ducă şi să îngenuncheze la Dumnezeul său, străinul rămase o vreme lângă izvor făcând vrăji, după cât spuneau monahii cei tineri. Apoi intră şi el în sfântul locaş, aşezându-se în strană lângă prietinul său episcopul.

Sara, în chilie, părintele Platon, uitându-şi truda, şi-a adus iar aminte de grijile lui, întrebându-se ce rânduială va binevoi să facă Dumnezeu împărăţiei Bizanţului.

— Căci această împărăţie, zicea sfinţia sa, e cea mai mare şi mai lăudată dintre toate împărăţiile, însă are slăbiciuni şi păcate, ca orişicare alcătuire omenească. Împăraţii şi împărătesele umblă în purpură şi aur, iar la genunchii lor îşi pleacă frunţile toţi dregătorii şi slujitorii, socotindu-se ca o pulbere nevrednică în faţa unor asemenea măriri. Şi cu toate acestea domnii din palatul sfânt, din tronurile lor şi de subt cununile lor nestimate, stau subt ameninţarea strategilor din Asia şi din Turcia şi cel mai ades cad subt jocurile de săbii ale străjilor de lefegii. Aceşti străini, barbari de la miazănoapte şi miazăzi, urmează năluciri şi patimi ale clipei; în sufletul lor nu trăieşte un Bizanţ al tuturor veacurilor, ci un Bizanţ de o zi când pot să câştige sigle şi să bea vin, după ce vor luneca prin sânge. De sute de ani stă această împărăţie ca o comoară scumpă, pe care o împresură din patru zări lupi prădalnici. Împăraţi vrednici i-au bătut şi i-au spârcuit, ei se întorc iarăşi în acelaşi loc, adulmecând. Unii se supun, cerând să se oştească ei pentru Împărăţie. Aşa, încet-încet,

au ajuns să poarte ei sabia, iar Grecii se lenevesc şi dormitează pe comorile lor. Acuma duşmanul e înlăuntru, cu sabia scoasă; pare prietin şi slujitor, dar mârâie şi loveşte de câte ori îşi aduce aminte de destinul lui. Deci, o, prietine, primejdia şi moartea stau în fiecare zi la masă cu Împărăţia.

— Prin urmare, oamenii înţelepţi, zâmbi Breb, trebuie să cugete la un împărat cu braţ tare.

— Într-adevăr, se învoi părintele episcop; toate cele sfinte se aşază după cuviinţă, prea mărita Vasilisă fiind aprigă luptătoare a ortodoxiei. Dar Împărăţia are şi alte rânduieli şi cea dintâi dintre acestea e rânduiala oştilor. De opt sute de ani oştenii greci ori varvari doresc să vadă ridicându-se un Alexandru Macedoneanul. Unui asemenea bărbat s-ar supune cu desăvârşire. Pe un asemenea ostaş îl doresc ei de câte ori se naşte un copil împărătesc.

Kesarion Breb zâmbi iar:

— Ai dreptate, cinstite părinte şi prietine, zise el. Constantin, feciorul lui Leu împărat, a fost născut de Vasilisa Irina subt semnul săgetătorului. După cum morarul îndreaptă valurile în lăptocul morii, pentru folos obştesc, asemenea patimile împăraţilor se pot preface în putere. Aşa e firea ticălosului muritor.

— O, domnule, murmură episcopul, se vede că nimic nu ţi se poate ascunde. Se află mulţi oşteni vechi care nădăjduiesc în braţul lui Constantin cel tânăr, aducându-şi aminte de vrednicia la război a lui Constantin Copronimul-Împărat. Dacă asemenea braţ ar rămânea al ortodoxiei, atunci tăria Bizanţului ar spori. Ar mai rămânea deschise şi alte răni, dar pentru acelea s-ar găsi vraci. Ar fi întâi să se alunge de la Bizanţ demonul zavistiei, care stă la pândă cu ochii verzi ca fierea. După ce ar fi prigonit acest demon dintre dregătorii cei mari, ar veni rândul altora. Căci mai este un demon al lăcomiei de argint şi altul al nedreptăţii şi silei, şi altul al putreziciunii trupeşti. Cea mai frumoasă şi mai îmbielşugată împărăţie aceasta este, având comorile

adâncului, mări line, ogoarele de holde ale Traciei şi grădinile Asiei; dar slujitorul împărătesc nu cunoaşte dreptatea, nici mila; răpeşte sărmanului puţinul său, se umileşte către cei bogaţi, ca să se îndestuleze şi el pentru nevrednicia lui; primeşte mândă de la neguţători; asupreşte pe sărman şi pe văduvă. Trebuiesc izgoniţi şi aceşti demoni.

— Aşa este, încuviinţă străinul; la rugăciunile cuvioşilor monahi trebuie să se adaoge sabia şi buzduganul. Bine, sfinte părinte; de mâne mă pregătesc de cale, ca să mă duc la Paflagonia. Eu voi îndeplini ceea ce mi-ai poruncit; despre puterile lumii şi demoni vor chibzui alţii.

A doua zi, în cel dintâi ceas al dimineţii, părintele episcop Platon avu bucuria să afle că un om stă lângă pridvorul său cu o carte, sosită pe Marea, prin neguţători, tocmai de la Amnia.

— Binecuvântat fii, omule, grăi el, sunt încredinţat că-mi aduci veşti bune.

Omul era bătrân, dar încă sprinten; purta nădragi largi, comanac albastru şi în mână ţinea bici cu şfichi de matasă.

— Îţi sărut dreapta, sfinte părinte, răspunse el. Dumnezeu va binevoi ca în cartea pe care o aduc să ceteşti lucruri bune. Însă eu nu ştiu de unde-i şi de la cine e. Unul dintre stăpânii noştri a dat-o călăuzului, iar călăuzul mi-a dat-o mie s-o aduc, căci, nevastă-sa născându-i al paisprezecelea prunc, el a trebuit să se oprească în sat la dânsul, până ce facem noi calea întoarsă.

— Ai spus că e de la Amnia.

— Am spus, dar nu ştiu unde e acea ţară.

— E de la un prietin al meu cu numele Filaret.

— Dumnezeu să-l fericească.

— E un om milostiv, cum nu se găseşte altul în toată împărăţia. Întru cinstea lui, omule, primeşte dar un miel din turma sfintei mănăstiri şi o pânză de matasă roşie de patru coţi. Mielul să-l ospătezi cu tovarăşul dumitale, iar muierii lui, care i-a dăruit al paisprezecelea prunc, să-i dai

bucata de matasă.

— Domnul Dumnezeu să vă facă parte în cer la dreapta sa, sfinte părinte.

Slujitorii plecară să aducă darurile. Bătrânul cu bici şi cu comanac întoarse fruntea şi văzu în pridvor, subt rugii de caprifoi înflorit, un bărbat străin, care nu purta vestmânt cernit.

— Conducătorule de cămile, îi zise acel om, spune lui Teofan Chiorul că pruncul său s-a născut în ceas prielnic şi norocos…

Conducătorul de cămile îl privi pe Kesarion pieziş:

— Cine vei fi domnia ta şi de unde mă cunoşti?

— Numele meu e Daniil, cinstite domnule.

— Daniile, te cunosc dintr-o corabie. Binevoieşte a mai primi şi acest ban de argint pentru soţul tău Teofan, ca să-i plătim ziua nelucrată. Deşi are numai un ochi, vede mai bine decât mulţi alţii cărarea cea dreaptă a lui Dumnezeu.

— Mulţămesc pentru Teofan, cinstite domnule. Dar pe el de unde-l cunoşti?

— Tot din corabie.

— Care corabie?

— O, Daniile, este o corabie care se cheamă pământ şi pluteşte spre veşnicie.

— Du-te, omule, cu pace, zise părintele episcop. Dă fiecăruia ce este al său; altfel teme-te. Acest bărbat străin pune întâia oară piciorul în părţile noastre de lume.

Conducătorul de cămile se retrase. Într-un ungher al zidurilor îşi făcu cruce. Se opri o clipă cugetând dacă n-ar fi bine să se întoarne, ca să întrebe pe străin ce leac, ori ce rugăciune, ori ce scrisoare închisă în scoică trebuieşte pentru muierea lui bătrână şi bolnavă. Nu îndrăzni, şi se duse în drumul său. Apoi totuşi se întoarse la fratele portar ca să-i povestească minunea acelei dimineţi.

„Prea iubite al meu părinte Platon, de la Sfânta mănăstire Sakkoudion, citea episcopul după ce desfăşură cartea; *află că Dumnezeu e pururea milostiv cu mine şi*

aştept de la sfinţia-ta vestea cea bună despre care mi-ai scris. Nu ştiu de unde, mi-au sosit alţi catâri încărcaţi cu oboroace de grâu şi eu am socotit că şi-au adus aminte de mine unii oameni buni pe care i-am miluit şi eu altădată, şi le-am înălţat în cugetul meu mulţămire şi laudă. Din acest dar al lui Dumnezeu, care îndată s-a vestit în Amnia, am dat multora care au cerut, iar Teosva, ca o muiere ce este, m-a mustrat; pe urmă şi-a plecat fruntea cerându-şi iertare şi se roagă şi acuma s-o binecuvântezi, şi să-ţi aduc aminte că sufletul ei râvneşte odihna cea neofilită. Iar eu mă ostenesc întru înfrumuseţarea vieţii şi am izbândit să dau ce a fost al meu şi ce a fost al soţiei mele, lepădând aici tot, pentru a avea mai mult în altă parte“.

Părintele episcop se îndulcea ca de o bucurie cetind asemenea vorbe şi fericea pe prietinul său de la Amnia, sfântul Filaret, că se umileşte ca Iov, izbutind a-şi înfrânge trupul. Căci, arăta el lui Breb, şi-a dat şi straiul său, şi vita sa din urmă, şi cel din urmă stup de miere; şi copiii şi nepoţii săi se mirară de dânsul închinându-i-se ca unui prea fericit. Astfel, cel mai frumos palat din Amnia, împodobit cu fildeşuri, abanosuri şi marmură, e cel mai lipsit de bielşugul pântecelui şi adăposteşte pe un sărac. De asemenea minuni au mai ales nevoie noroadele Împărăţiei, ca să-şi îmbunătăţească viaţa şi să se întoarcă spre spirit.

— Sunt bucuros, zise străinul, să cercetez pe sfântul Filaret şi pe fericita sa soţie Teosva. Să alegem împreună darurile pe care le va purta servul meu şi să nu uităm condurașii împărăteşti a căror măsură e poruncită de canoanele Augusteonului.

CAPITOLUL VII

Înainte de a ajunge la fericitul Filaret, Kesarion Breb cunoaşte şi alţi oameni vrednici din Paflagonia şi de la Amnia

Cel căruia localnicii de la Sakkoudion şi de pe ţărmul mării, de la Panaghia până la Teopompolis, îi atribuiau în taină puteri împrumutate Demonului, călătorea acum către Amnia în tema Paflagoniei.

Ceea ce ştiau căpitanul de corabie Kir Dighenis şi conducătorul de cămile, şi muierea care născuse al paisprezecelea prunc şi toţi vecinii lor de aproape şi de departe nu era spre defăimarea străinului; căci năcăjitul pământean se simţea prea ades înclinat să se întovărăşească cu Domnul Necunoscutului, ca să dobândească bunurile lumii ori să-şi răpuie vrăjmaşii, socotindu-l o dumnezeire mai îngăduitoare pe care o respinge în public, dar o cheamă în ascuns; aşa că lauda acestui împreună-lucrător al divinităţii umbla şi şoptea în urma lui la fel cu umbletul şi şoaptele cuvioşilor monahi şi cinstiţilor orăşeni.

Se întrebau numai unii şi alţii cum l-ar putea cunoaşte şi cum ar putea îndrăzni să îndrepte spre el un legământ folositor.

Părerile şi dorinţile lor se prelungeau şi rămâneau un vis, pe când străinul vedea alte ţărmuri şi se arăta altor oameni.

Întovărăşit de slujitorul său Constantin, umbla pe un drum prăvălatic înspre foarte depărtatele sclipiri ale Mării Pontice. Acea mare încă nedesluşită era ca un surâs neguros al Miezului-Nopţii; drumeţii simţeau când şi când în nări adierile ei sărate.

Breb umbla călare pe un asin cuminte, împodobit cu mărgele albastre şi zurgălăi de argint; Constantin îşi avea şi el catârul său; alţi catâri împovăraţi cu oboroace de grâu veneau după dânşii. De alt călăuz decât vederea depărtată a Pontului şi cea apropiată a Amniei n-aveau nevoie.

Făcură un răstimp popas în umbra unui cedru, căci soarele dimineţii începea să-şi înalţe puterea, după aceea zurgălăii de argint şi clopotele începură a suna iar.

Trecură către o dumbravă de smochini sălbatici care ieşea dintr-o râpă, în partea dreaptă a drumului. Peste acea dumbravă, în fundul văii, dormea un iezer, oglindind sălcii răsfirate. Se auzea ciocârlia, pe trepte de azur, deasupra liniştilor; gâzele se teşeau în raiul luminii pe firele iubirii. Străinul lua cunoştinţă de toate cu ochii lui limpezi, dar obrazul lui sta nepăsător subt turbanul alb; frumuseţea înşelătoare a lumii nu era decât viaţa care curgea din veci spre veacuri nenumărate, către un scop misterios.

Doi călifari trecură în zbor de către iezer. Când ajunseră în capătul dumbrăvii, feriră într-o parte şi fâlfâiră grabnic în sus. Privighetorile din lianele încâlcite de subt dumbravă tăcură deodată.

Breb dădu o poruncă. Slujitorul opri cei patru catâri legaţi unii de cozile altora şi descălecă. Puse şi străinul piciorul la pământ, tocmai în clipa când doi oameni, zbârliţi în sus cu părul capetelor şi în laturi cu al bărbilor, ieşeau din desime rânjind ameninţător şi arătând săbii cârligate. Acei vameşi negri erau deprinşi cu neguţători paşnici, care, îndată ce-i zăreau, lepădau boclucurile şi părăseau animalele cu poveri, luând-o la fugă, cu braţele înălţate, spre Amnia ori spre câmpuri. De data aceasta săbiile luciră zadarnic. Slujitorul veni spre ei cu mai multă repeziciune decât se aşteptau să vadă de la un om aşa de mare; repezind baltagul, rupse din mâna unuia fierul. Celalalt se feri în laturi; omul uriaş îl ocoli de către râpă. Cel cu sabia căzută se scociora pripit căutând un jungher în partea

dindărăt a cingătorii, subt şale. Breb îi cuprinse mâna cealaltă, i-o răsuci c-o mişcare uşoară şi-l aduse în genunchi la picioarele lui. Lotrul se supuse, închinându-şi fruntea.

— Vină şi tu aici, porunci el celuilalt.

Hoţul celalalt se holba aprig când într-o margine, când într-alta, chibzuind încotro să scape. Dar asupra săbioarei lui era o armă înfricoşată care-l putea ajunge dintr-un salt. Era asupra lui ca un vultan al primejdiei de moarte. Lepădând fierul şi îndârjirea, duse mâna stângă la frunte şi veni şi el să se închine, gâfâind.

Călătorul îi întrebă, privindu-i aţintit:

— Cine sunteţi voi şi ce voiţi?

— Suntem oameni sărmani, stăpâne, şi buni creştini, se tângui cel dintâi. Ai milă de vieţile noastre.

— Nu mi-aţi răspuns ce voiţi.

— Nu voim nimica, prea-mărite domnule. Am socotit că vin neguţători şi am ieşit, ca să ne agonisim o bucăţică de pită.

— Deci în Paflagonia mila se cere cu sabia?

— Oamenii din ziua de azi sunt răi şi nemilostivi, măriata. Era mai bine în împărăţia cea veche. Neavând icoane, creştinii îşi înălţau ochii mai sus, pe urmă şi-i coborau către cel sărman. Acuma fac daruri numai sfinţilor şi monahilor şi sărăcimea e în mare suferinţă.

Străinul îi privi zâmbind; ei îndrăzniră să-şi răsucească spre el albul ochilor, prin mărăcinişul încâlcit al părului. Straiele lor sfâşiate şi înnodate păstrau urme de semne împărăteşti.

— Ticăloşilor oşteni, le aruncă Breb cuvânt şi ei se înfricoşară, ticăloşilor oşteni, răspundeţi-mi când aţi părăsit pe tovarăşii şi pe mai-marii voştri.

Ei tăcură, înturnându-şi frunţile spre pulbere.

— Aţi fugit din hotarul Armeniei.

— Aşa este, mormăiră ei.

Breb se întoarse de către dânşii un pas.

— Aţi vărsat sânge?

Ei clătinară din cap cu oarecare îndoială.

— Prea mărite Doamne, mărturisi cel dintâi, care fusese supus de Breb, ne-am oprit ici şi colo, ca să agonisim puţină hrană şi puţini bani. În unele sate am lovit case de oameni chiaburi, acele case unde, cerşind ziua, am fost izgoniţi.

— Mai sunt şi alţii cu voi?

— Mai sunt. În noaptea aceasta am intrat în palatul celui dintâi fruntaş din Amnia. Am cercetat odăi goale şi sărace. Am căutat aur şi n-am găsit. Am căutat hrană şi n-am aflat. Ni s-a părut o minune.

— Atunci aţi lovit casa fruntaşului între milostivi Filaret.

— Într-adevăr se pare că aşa îl cheamă.

— L-aţi cercetat ziua şi v-a respins?

— Nu. Avea puţină azimă asupra lui şi a întins-o soţului meu. Mie mi-a dat comanacul pe care-l purta pe creştet, îndemnându-mă să-l vând; dar, când am ajuns în colţul celalalt de zid, o muiere bătrână mi l-a cerut înapoi. Noaptea ne-am întors, să prădăm, dar n-am găsit nimic, spre ruşinea stăpânului acelui palat.

— O, năcăjiţilor oameni, le zise străinul, lăsaţi acest meşteşug, tot aşa de primejdios ca şi cel al războiului; grăbiţi-vă a umbla cinstit către Bizanţ, cerşind măritei Vasilise o milă mai mare decât toate, căci muierile şi copiii voştri se află ostatici în închisoare la Noumera.

— Aşa este, domnule, s-a auzit aceasta şi în Armenia; de aceea am fugit noi, de aceea s-au risipit şi alţii. Ne temem însă că, unde spui domnia-ta, nu vom găsi milă, şi săbiile noastre va trebui să le ascuţim pentru o răscumpărare. Îndură-te şi ne sloboade, căci greşeala aceasta nu o vom mai face, te vom cunoaşte ca pe unul ce eşti stăpân al duhurilor şi al tainelor şi te vom ocoli. Ai milă şi ne îngăduie să ajungem către copiii noştri şi către muierile noastre, care putrezesc în închisori. Domniei tale care cunoşti toate mai putem îndrăzni a-ţi cere să ne spui dacă

vom mai găsi cu suflet pe cei iubiţi ai noştri şi dacă e adevărat ce se spune că se va ridica asupra lumii un vasilevs adevărat.

Străinul înţelegea însă mai bine care-i răspunsul cel mai grabnic pe care-l aşteaptă ei. Ridicând braţul, le îngădui să se ducă. Într-o clipă amândoi se mistuiră în desimea dumbrăvii, arătând unul o talpă ruptă a încălţării, altul un ochi fioros.

Privighetoarea începu să bată iar între liane. Într-un snop de raze se opri neclintită o şopârlă cu ochişori de rubine.

— Să mergem, Constantine, îndemnă stăpânul. Să nu-ţi pară rău că le-am dat drumul. La Amnia avem să găsim un tâlhar mai mare decât aceştia.

Catârii sunară iar din clopote; Breb şi slujitorul încălecară. După ce suiră din vâlcea, văzură o aşezare mare, cu clădiri de piatră cenuşie şi acoperişuri de ardezie. Frunzişuri prăfuite de măslini se înălţau deasupra împrejmuirilor de zid.

Coborâră într-acolo şi, la margine, aflară o ospătărie c-o streşină încununată de viţă. În fund, erau chilii umbroase. Lângă privazul de piatră înflorită cu ciubuce al intrării, era alcătuită vatra, dintr-o cupă de marmură: erau resturi de palate ori temple de altădată. În preajma unei gratii în care era clădit jarul, se învârtea domol, aşezată în picioare, ţigla cu friptură de berbece. Ospătarul, cu şorţ alb, o priveghea de alături ş-o îmbunătăţea necontenit c-o pleaftură de seu. Mirodenia acestei bunătăţi se împrăştia în toată împrejurimea şi întâmpină şi pe străinul care sosea, fără a-l face să-şi grăbească asinul.

Ferindu-şi îndărăt pântecele într-o închinăciune, stăpânul ospătăriei şi al fripturii ieşi întru întâmpinare, cu obrazul încununat de abur. Zâmbi şi se ploconi a doua oară, după aceea apucă asinul de căpăstrul înflorit. Animalul îşi sună zurgălăii, împotrivindu-se şi eliberându-se.

Slujitorul descălecă repede şi feri catârii împovăraţi într-o parte, la umbră. Veni la stăpânul său să primească asinul.

— Pace ţie, kirie Agatocle, vorbi străinul după ce coborî din şa, înaintând spre ospătar.

— Mă închin măriei-tale, domnule, şi-ţi mulţumesc, răspunse kirie Agatocle. Iată, abia acum îmi amintesc, cu mare plăcere, că domnia-ta ai mai fost prin aceste părţi, de vreme ce-mi cunoşti aşezarea; dar mă ruşinez căci n-aş mai putea rosti cinstitul domniei-tale nume.

— N-am mai fost niciodată în Amnia, zâmbi străinul, dar te cunosc.

Kirie Agatocle tăcu, nedumerit, însă plin de respect, observând lanţ de aur, cingătoarea şi straiul.

— Niciodată? îşi înălţă el sprâncenele. Poate e o glumă.

— Într-această viaţă, niciodată.

— Într-alta, stăpâne, poate aveam eu altă îndeletnicire. De unde ai putut afla că la mine se găseşte cea mai bună friptură de berbece din ţinutul Paflagoniei?

— Am aflat, prietine, de la acest seu binemirositor. Cred că şi-n altă viaţă te-ai îndeletnicit cu cărnurile. Le pândeai poate în preajma acelor mari măcelari care sunt leii - şi erai un şacal gras.

— Stăpânul meu binevoieşte să glumească, se veseli ospătarul. Aş voi să-i cunosc numele, ca să-l însemn pe o piatră albă.

— Ba, ca să tai friptură, nu-i nevoie de numele meu. Trage cuţitul de la brâu şi alege bucata cea mai rumănă, pentru acest slujitor. Şi-a rânduit catârii şi asinii în grajd, a descărcat poverile, s-a spălat la cişmea şi acuma vine să-i dai dreptul său. Hrăneşte-l bine şi mult. Să nu uiţi nici de mine: să-mi cauţi un ou ş-o ulcică de lapte şi să bagi de samă să nu fie pita de alaltăieri. Dar mai ales, pe când noi ne îndestulăm, slujitorul tău să nu uite de animalele cu care am venit; şi mai ales să aibă grijă de asinul care m-a purtat pe mine. Altfel începe să ţipe şi poate spăria tot

satul. Cred că nu se află pe lume alt glas mai cumplit decât al lui Santabarenos.

— Aşa îl cheamă? se interesă ospătarul.

— Da; şi să ştii că de multe ori e mai înţelept decât un om.

— Asta nu mă miră, răspunse kirie Agatocle, umflându-se şi înăbuşindu-se totuşi de mare uimire.

După ce îndestulă pe Constantin slujitorul şi aduse şi în faţa stăpânului cele cerute şi i le rândui pe masa de lemn de chiparos, la umbra boltei de viţă, kirie Agatocle rămase tot în preajmă, observând. Dintr-o chilie din fund se arătau din când în când şi capete de femei. Strecurau priviri, îşi ascuţeau urechile.

— Stăpânul meu doreşte poate un ulcioraş de vin dulce? se ploconi cu glas moale şi unsuros kirie Agatocle.

— Îţi voi cere, kirie Agatocle, să-mi dai ceva mai bun, zâmbi oaspetele. Apa se găseşte şi în vinul dumnitale, dar eu o poftesc curată. Nu te arăta mâhnit şi nu-ţi smulge barba, căci superi pe Dumnezeu. Află că-mi mai trebuie ceva. Îmi mai trebuie să-mi spui vorbe adevărate despre oamenii de aici.

— Negreşit, stăpâne, îţi voi spune, căci eu sunt pus acolea şi pentru asta. Dar ce vorbe aş putea să spun unui bărbat nobil care trece prin satul nostru, despre oamenii neînsemnaţi care vieţuiesc aici? Trăim aici, stăpâne, o viaţă fără strălucire, pe când, fără îndoială, domnia ta vii de la Bizanţ. Aicea nu vieţuiesc decât păstori şi plugari sărmani. Toţi se închină la icoane şi le cinstesc, potrivit cu poruncile cele nouă împărăteşti. Dar poate domnia ta vrei să cunoşti dacă se află în acest ţinut şi dintre aceia care nu zugrăvesc şi nu cioplesc pe Dumnezeu?

Oaspetele asculta nepăsător şi neclintit.

— Vor fi fiind şi de aceştia, urmă ospătarul cu o privire piezişă, dar acuma a venit rândul călugărilor să se înalţe asupra lor cu mare prigoană. În care parte-i adevărul aş vrea să cunosc şi eu, care mă socotesc cel mai umilit dintre

supuşii împărăteşti.

Străinul urma să-şi ţie închisă părerea lui.

— Prietine Agatocle, zise el, adevărat să fie că, în afară de domnia-ta, nu se găseşte nici un om cu faimă în aceste locuri?

— După întrebare, stăpâne, bănuiesc că poverile catârilor domniei tale merg la bărbatul nostru cel sfânt cu numele Filaret, care locuieşte în partea cealaltă a satului. Au mai venit pentru el în două rânduri asemenea daruri. Anul trecut mai ales a vrut Dumnezeu să fie lipsă în ţinut, şi toţi ai lui s-au mângâiat.

— Nu te înşeli, prietine; darul meu este pentru prea-cinstitul Filaret.

— Se vor bucura deci toţi ai lui, însă nu pentru multă vreme. Mâni dimineaţă îi vor sta în preajmă cerşetorii ca muştele. În celalalt rând i s-a adus un prea frumos grâu roş de Tracia.

— L-ai cunoscut bine, kirie Agatocle. Grâul are putere de schimb, şi mulţi dintre cei miluiţi de cuviosul Filaret au făcut popas aici, la ospătăria dumitale. Nu-i aşa?

— Nu mă împotrivesc, zâmbi ospătarul; aşa este.

— Data trecută, de asemeni, poverile au fost aduse de nişte slujitori mănăstireşti, care slujitori s-au oprit şi ei aici, plăcându-le vinul cel dulce.

Kirie Agatocle nu răspunse la asta. Găsi de cuviinţă să-şi aducă aminte, cu plăcere, de cele mai pline de har fapte ale cuviosului amnian.

— În privinţa râvnei pentru milostenie a domnului nostru Filaret, zicea el, s-a dus faima până în ţinuturile învecinate şi nu m-aş mira să fi ajuns zvon la scaunul împărăţiei. De patruzeci de ani vieţuieşte cuviosul Filaret în acest ţinut şi, când şi-a început viaţa cu soţia sa, era cel mai lăudat om pentru bogăţia pe care o avea, moştenită de la părinţii săi şi primită zestre de la părinţii doamnei sale. Palatul stă şi acum, lângă grădini care unele au rămas paragină, iar altele nu mai sunt ale sale. În acel palat umblau forfota

robii. Mesele erau îmbielşugate şi cercetate de oaspeţi. Cai frumoşi stăteau în grajduri; turme de vite păşteau în imaşuri. Toţi amnienii se bucurau atunci de fala unui asemenea boier. Pe urmă au început să se bucure de altceva. Căci coborând în el de la Dumnezeu o înţelegere şi o bucurie sfântă, domnul nostru Filaret şi-a închinat milosteniei viaţa. Râvnind să-şi adune comoară în cer, a dispreţuit bunurile de aici, dându-le sărmanilor lumii. Nimene nu s-a întors nemiluit de la pragul lui. S-au înmulţit săracii, năzuind ca oştile spre Amnia, dar el i-a biruit pe toţi, dându-le tot ce avea. Astfel, în puţini ani, a ajuns într-o stare plăcută sufletului, văzând cu mulţămire că nu mai are în jurul său decât prea puţin. Mai are un ogor pe care îl lucrează fiii săi şi-l ţin pentru hrana lor cea de toate zilele; mai avea o vacă, un cal şi-un rob; se veseleşte când mai poate da totuşi ceva de la sine şi se mâhneşte văzând că cerşetorii lumii nu s-au împuţinat.

Străinul asculta în tăcere. Ospătarul urma să laude cu viclenie pe concetăţeanul său.

— Un om din Terapont, vorbi el iar, dorind să se împărtăşească din milostenie şi har, şi-a luat toiagul şi a venit la poarta domnului Filaret. Neştiind că toate erau istovite acolo, s-a închinat, rugându-se să fie şi el dăruit cu o junică, să prindă sămânţa de vite bune şi să aibă noroc la ele. Dar bătrânul nu mai avea decât vaca cu viţel. A dezlegat vaca şi i-a dăruit-o, binecuvântând şi urându-i spor. Pe când omul din Terapont se ducea pe poartă, vesel de câştigul lui, a ieşit din ghinekeu doamna Teosva, soţia lui kirie Filaret, şi, băgând de samă lipsa şi auzind viţelul chemându-şi din staul maica, a înălţat braţele cu supărare şi a îndrăznit a mustra pe domnul său că a lăsat pe copiii cei mici fără lapte. Asta era hrana lor. Şi a lăsat şi viţelul fără mamă, ca să tânjească şi să piară. Cheamă îndărăt pe acel om! a cerut ea. Iar kirie Filaret a chemat pe omul din Terapont, arătându-i că rău s-a făcut despărţindu-se viţelul de maica sa, şi i-a dăruit, şi viţelul, binecuvântându-i din

nou turmele ce avea să dobândească din sămânţa acelui dar.

— Asta e o faptă mai mare decât îşi pot închipui oamenii de rând, zise Breb.

Ospătarul îndrăzni să râdă.

— Iartă-mă, stăpâne, dacă-ţi voi spune că asemenea dar a mai făcut şi-n multe nenumărate alte rânduri. Imaşurile nu mai sunt ale lui şi stau pline de sămânţa darurilor. Şi-n acest sat şi-n alte sate mugesc vacile cu viţei şi vin sara la staule cu ugerele pline; dar nimeni nu se găseşte să întoarcă dăruitorului o junică ori să-i închine un pahar cu lapte.

— Asta e în rânduiala lucrurilor, kirie Agatocle.

— Atunci Domnul Dumnezeu vrea să-l încerce ca pe Iov; însă în jurul său stau nevinovaţii. Are copii şi copile ale copiilor săi, care ar putea intra în horile de îngeri. Li s-ar fi cuvenit să cunoască bielşugul de altădată; iată că izvorul laptelui lor s-a mutat la Terapont.

— Uiţi, kirie Agatocle, că le-a sosit grâu roş de Tracia.

— Nu uit. Se vor îndestula cu el cerşetorii din Amnia.

— Negreşit. Prin ei îţi vei primi şi domnia-ta partea, negândindu-te nici o clipă să întorci un bob către izvorul darurilor. Mai uiţi că asupra preabunilor şi asupra răilor, stă totuşi cel care cântăreşte dreptăţile. Simbria stă în fapta noastră, ca pulberea rodului în floare.

— Cred şi mărturisesc asta, se grăbi să încredinţeze ospătarul, păstrând pentru sine un zâmbet subţire.

Constantin slujitorul se apropia. Ospătarul îi făcu loc şi întinse urechea, ca să asculte. Slujitorul întreba şi cerea o lămurire într-o limbă necunoscută.

— Prietine Agatocle, zise străinul, te rog să te înfăţişezi spre a primi dreptul dumitale, pentru îndestularea oamenilor şi a dobitoacelor. Porunceşte argatului de la grajd să-mi scoată asinul. Fost-au toate bine rânduite acolo? S-a dat orz îndestulător?

— Cu prisosinţă, stăpâne.

Asinul Santabarenos venea repegior pocănind din copite, sunându-şi zurgălăii, călăuzit de argat. Când ajunse în soare, în preajma boltei de viţă, dintr-o dată se smunci îndărăt, înălţă botul şi-şi sughiţă răcnetul înfricoşat.

— Ce este, Santabarenos? întrebă oaspetele.

Asinul căscă iar botul, apoi rămase fremătând în sine, până ce stăpânul său îl bătu pe gât, plecându-şi urechea ca să asculte ce se şoptea în el.

— Agatocle, vorbi străinul înturnându-se către ospătar, neguţătoria noastră nu-i dreaptă; aflu de la asinul meu că nu i s-au dat decât două măsuri de orz şi eu am plătit pentru trei.

— Kirie Eleison! se înfricoşă ospătarul pocnindu-şi palmele una de alta. E cu putinţă asta?

Santabarenos rânji spre el. Slujitorul de la grajd se întoarse şi-şi făcu cruce. Fără să mai aştepte poruncă, se duse să caute a treia măsură de grăunţe.

CAPITOLUL VIII

Aici Kesarion Breb află bucuriile cuviosului Filaret şi ale doamnei Teosva, precum şi o bucurie a sa proprie

Călăuziţi de Constantin, catârii intrară cu bună rânduială în curtea cuviosului Filaret, în partea cealaltă a satului.

Copiii care se jucau în soarele după-amiezii dădură strigăt de bucurie, unii alergând în odăi ca să deie veste, alţii înconjurând samarele.

Clădirea cea mare de piatră sta cu obloanele închise la faţă, însă în chiliile dindărăt şi în casele mai mici din preajmă se simţea mişcare aprigă.

După graba cu care se perindau capete ascunzându-se îndată, după poruncile aruncate copiilor ca să fugă de la vedere spre a nu fi ruşinaţi stăpânii de zdrenţele lor, după rufele puţine şi cârpite aninate pe frânghioare, între pomi, după gunoiul ogrăzii, după paragina grădinii, se putea cunoaşte uşor că aici fusese altădată, poate, bielşug, dar acum nu mai era.

Într-o margine de grădină, unde crescuseră cândva flori rare, se desfătau legume bine ţinute şi bine plivite. Acesta mai cu seamă era semnul sărăciei în ceea ce fusese odată palat.

O roabă bătrână care scurma cu degetele şi cu săpăliga la rădăcina prajilor îşi înălţă în soarele pieziş obrazul negru şi asudat. Îşi puse mâna cu degete cârligate la ochi ca să vadă mai bine, apoi întinse braţul binecuvântând catârii. Povara lor era însuşi Dumnezeu.

— Omule, strigă ea, vin îndată să-ţi ajut, ca să descarci.

Slujitorul o privi cu nepăsare.

Din urma catârilor îşi făcu loc un copilandru desculţ şi cu capul gol, al lui kirie Agatocle, trimis anume sol, ca să vestească sosirea străinului.

Intrând în una din căsuţe numai cu jumătate de trup, spuse ce avea de spus şi se retrase vesel şi zbârlit, scoţând o limbă lungă către alţi copii care se iţeau prin alte uşi, dar nu mai puteau să izbucnească afară, căci erau stăpâniţi de porunci dinlăuntru.

Cu paşi mărunţi, acoperindu-şi o clipă obrazul de către soare, o femeie tânără făcu un salt până la casa cea mare.

— Bunicule, strigă ea, îţi vine oaspete de la Bizanţ.

Când străinul descălecă de pe Santabarenos, obloanele din faţă ale casei celei mari erau date într-o parte. Uşile erau deschise. Îmbrăcat în strai cuviincios lung, ţinând în mâna dreaptă toiag, stăpânul locului ieşi întru

întâmpinare, între stâlpii de marmură.

Era un bătrân cu înfăţişare cuviincioasă, cu barbă albă şi fruntea naltă. Avea ochi negri, vii şi veseli.

Zise, înălţând mâna stângă:

— Binecuvântat fie Domnul Dumnezeu, care aduce cinstit oaspete casei mele!

— Binecuvântat fie Dumnezeu în veac, răspunse Breb, închinându-se.

Se apropie încă doi paşi şi se opri.

— Prea cinstite şi cuvioase domnule Filaret, zise el, am adus cu mine acest dar, care pentru domnia-ta nu poate avea decât puţin preţ. Ca să-l fac să fie primit, mă grăbesc să adaog că-l însoţesc de o bucurie adevărată, adică de o epistolă de la un prietin vechi al domniei-tale.

Bătrânul înălţă o clipă fruntea spre cer, ştiind unde trebuie să-şi îndrepte cea dintâi mulţămire. Apoi coborî treptele către oaspetele său.

— Aş putea să aflu, domnule, cu o clipă mai curând numele acestui prietin?

— Fără îndoială. Aduc carte de la prea cuviosul şi preasfinţitul episcop Platon.

— O aşteptam, zise bătrânul. Vestea domniei tale îmi umple sufletul de dulceaţă. Te rog pofteşte subt acoperământul meu, ca să te odihneşti de cale. De numele domniei tale n-am nevoie. Dumnezeu voieşte să se rostească el singur. Eşti un binefăcător.

— Află că sunt un străin, domnule, şi mă cheamă Kesarion.

— Eşti fratele meu şi te rog să primeşti ca să te îmbrăţişez.

Cuprinzându-şi oaspetele pe după umăr, bătrânul îl călăuzi înlăuntru. Breb văzu încăperi din care lipseau covoarele de preţ şi mătăsurile, nemaiavând altă podoabă decât curăţenia şi cuviinţa. La răsărit erau icoane, străinul le salută; apoi trase din sân cartea de la Sakkoudion şi o înfăţişă.

Bătrânul Filaret o desfăcu şi o citi, depărtând-o de ochi.

— Pe urmă am s-o apropii de inima mea... zâmbi el către oaspete.

Rămase cufundat în cetire. Într-un scurt răstimp, îşi întoarse ochii spre străin, ca să-l vadă şi să-l înţeleagă mai bine, potrivit cu vorbele care erau scrise acolo despre el. „Supune-te acestui înţelept Egiptean“, scria părintele Platon. Bătrânul întoarse iar o privire nedumerită. Egiptenii n-au ochii verzi şi pielea albă. Sunt mai întunecoşi decât oamenii din Paflagonia şi Bithynia.

Străinul surâse.

— Prea cinstite domnule, zise el, de neamul meu sunt din ţara care se cheamă Dacia.

— Deci nu eşti egiptean.

— La Egipet m-am născut a doua oară.

Bătrânul Filaret înclină fruntea. Nu se mira de acest răspuns, înţelegând că e vorba de o naştere cu spiritul, - vedea însă că a primit, fără să întrebe, răspuns nedumeririi sale. „E un bărbat care citeşte cu uşurinţă inimile şi gândurile“, urma cartea.

Bătrânul oftă cu mulţămire şi se aşeză alături de oaspetele său.

— Casa mea ţi-i deschisă, domnule, zise el cu bunătate; masa mea ţi-i întinsă...

La acest din urmă cuvânt se ruşină; fruntea i se înroşi; ştia că din chilia de alături soţia sa Teosva ascultă. Se întreba deci, cu inima deodată strânsă, dacă acea masă altădată aşa de îmbielşugată se poate întinde acum cu o cină orişicât de săracă. Auzul subţire al lui Breb deosebi în apropiere suspine înăbuşite.

— Prea cinstite kirie Filaret, zise el, să lăsăm deocamdată grijile trupului. Sunt doritor mai mult de o altă hrană şi de o altă odihnă: cu acestea se veseleşte sufletul. Şi poftesc să cunosc şi pe tovarăşa vieţii domniei tale, pe doamna Teosva. Şi dacă veţi binevoi amândoi să-mi îngăduiţi, doresc a cunoaşte şi pe copiii cu care aţi fost

dăruiţi de Dumnezeu, şi pe pruncii şi pe pruncele copiilor dumneavoastră.

Bătrânul zâmbi cu bunătate, se ridică de la locul său şi deschise o uşă scundă în laturea odăii.

— Prea iubita mea Teosva, vorbi el, oaspetele nostru vrea să te cunoască. Ne-a adus carte de la preasfinţitul Platon.

Bătrâna, naltă, dreaptă şi frumoasă, cu sprâncenele încă negre, intră aplecându-se spre musafir. Avea haină mohorâtă şi broboadă care-i ţinea strâns părul alb.

„De când au ieşit credinţi nouă în lume, cugeta Breb, au îmbătrânit zeiţele“.

Doamna Teosva avea un port ş-un umblet care uşor îl puteau face să înţeleagă că, în acel ostrov al vieţilor năcăjite, va putea găsi ce căuta. Mâna doamnei Teosva era mică. Bănui acelaşi lucru despre picior. Se simţi mişcat ca de amintirea unei primăveri strălucite.

Ea îl cerceta cu luare-aminte, fără să pară. Faţa ei severă zâmbi străinului, ceea ce miră pe cuviosul Filaret.

— Domnul şi soţul meu nu ştie ce ni s-a întâmplat, grăi ea. Intrând în chilia de alături am descoperit că ne lipseşte cel din urmă covor, pe care aş fi dorit să-l pun subt tălpile oaspetelui nostru. Îmi închipui că ni l-au răpit furii care ne-au călcat astă-noapte.

— Sunt prea ruşinat, se veseli bătrânul, că n-au găsit măcar atât. Au trebuit să se retragă cu mâinile goale.

— Atunci ni l-a furat altcineva?

— Nu l-a furat nimeni, doamnă.

— Înţeleg, murmură stăpâna casei.

— Doamna mea, te rog să nu te superi, o mângâie cu bunătate bătrânul. Iată, citeşte cartea prietinului nostru episcopul şi bucură-te de binecuvântarea lui. Asta preţuieşte mai mult. Covorul era vechi şi destinul lui a fost să acopere o suferinţă.

— Sunt prea bucuroasă de cartea preasfinţitului Platon, răspunse Teosva, după ce cercetă în tăcere epistola, dar aş

fi dorit să găsesc la locul său şi covorul pe care l-am ţesut cu mâinile mele. Să nu te superi dacă îndrăznesc a face judecător pe acest bărbat străin. Mă îndeamnă la asta şi cartea preasfinţitului. Covorul era un dar pe care-l făcusem nepoatei noastre Maria, pentru ziua când s-ar fi închinat mirelui său. A trecut pe la poarta noastră un cerşetor viclean, care te pândea să fii singur, şi a strigat să-i dai ceva, pentru numele lui Dumnezeu...

— Aşa este, mărturisi cu plăcere bătrânul.

— Tot astfel, acum, o săptămână, te-ai dezbrăcat şi ai aruncat altuia, pe fereastră, haina. Poate era tot acela. Îşi agoniseşte marfa, ca să deschidă o prăvălie. Ai dat vaca; ai dat calul. Acuma te bucuri că ai să poţi împărţi grâul pe care l-am primit în dar.

— Mă bucur într-adevăr, Teosva. Ca să nu te supăr iarăşi, vom împărţi cu dreptate. Veţi lua ceilalţi partea voastră; iar eu cu partea mea voi face ce mă îndeamnă Dumnezeul meu. Cei mulţi, săraci şi proşti, Teosva, sunt sarea pământului; pe aceştia îi asupresc puterile lumii; mările, munţii şi râurile nu le-ar putea da cât li se cuvine. Numai astfel noi, cei născuţi întru bogăţie, ne vom putea câştiga loc îmbielşugat întru fericirea de apoi.

— După cum vezi, doamnă, zâmbi străinul, kirie Filaret e un neguţător mai iscusit decât alţii...

Femeia oftă.

— Prietine, răspunse cu blândeţă stăpânul casei, să cerem de la Dumnezeu, pentru fiinţa noastră ticăloasă, mai multă dragoste decât minte.

— Astfel, suspină Teosva, copiii copiilor noştri au rămas lipsiţi de pânea cea de toate zilele.

— O, Teosva, zise bătrânul ridicându-se şi punându-i pe umăr mâna dreaptă, bucură-te că Dumnezeu ni i-a dat. Tot el va avea grijă de dânşii.

Doamna Teosva îşi plecă fruntea cu umilinţă; el îşi puse buzele uscate pe mâhnirea ei; apoi se întoarse cu zâmbetu-i de bunătate spre oaspetele său. Pe fereastră intra lumina

asfinţitului. Santabarenos îşi suna zurgălăii de argint; catârii îşi scuturau clopotele; Constantin îi ducea la adăpost, întovărăşit de un alai de copii în sfârşit eliberaţi din strânsoarea odăilor.

În uliţă se adunaseră femei şi bărbaţi din sat privind cu luare-aminte, apoi întorcându-şi nasurile unii către alţii şi vorbind în şopot. Printre ei îşi făcu loc un bătrânel mărunt, cu toiag încrustat, pe care-l punea delicat înaintea lui de câte ori sălta cu trufie, îndârjindu-şi gâtul şi umflându-şi pieptul. Era omul stăpânirii, prea cinstitul logofăt de la Amnia, vestit prin micimea trupului şi în acelaşi timp prin măreţia înfăţişării. Din calea lui Amnienii se feriră; el crescu din treaptă în treaptă, ca să se ducă să ceară îndreptările şi peceţile străinului. Oamenii îl aşteptară pe kirie Critolaos, până ce-l văzură arătându-se iar cu aceeaşi mândrie.

— E un bărbat prea-învăţat, dădu el lămurire despre străin; are pergament de la Împărăţie...

Auzind acestea, cei de faţă se uimiră şi se bucurară. Bărbaţii, făcând sobor şi plecându-şi bărbile asupra lui kirie Critolaos, găsiră de cuviinţă să ia o hotărâre plină de cuminţenie, după care se despărţiră, împărţindu-se pe la locuinţele lor, unii cu grabă, alţii cu întârziere bine cumpănită. Ca urmare a acelui sfat al bărbaţilor, unele muieri se strecurară prin portiţa de dindos a casei lui kirie Filaret, purtând coşuri acoperite şi cerând în taină să vadă numaidecât pe doamna Teosva.

Cuviosul Filaret nu avu nici cea mai mică mirare şi nu-şi puse în sine nici o întrebare când se aşeză în faţa oaspetelui său la masă şi văzu o cină aşa de îmbielşugată. Străinul înţelegea că bătrânul comunică astfel în toate zilele cu Dumnezeu, bucurându-se de toate ca florile, ca paserile şi ca toate gângăniile pământului, care cunosc pe Dumnezeu mai de aproape şi mai adânc decât noi.

Gustând din darul A-toate-Ţiitorului, prea-cinstitul bătrân spunea cuvinte pline de dulceaţă, aducându-şi

deodată aminte de binecredincioşii săi părinţi cu numele Gheorghe şi Ana, care dormeau somnul drepţilor în pământul Galatiei. Cu bucurie îşi aduse aminte iar ce le va spune când îi va veni ceasul întâlnirii cu dânşii. Toate averile pe care ei i le-au lăsat a izbândit să le împrăştie la timp. Căci, deoarece intrăm goi în lume, tot asemenea trebuie să ieşim. Cu nimic altceva nu trebuie să se îndeletnicească omul în această viaţă decât cu milostenia. Precum a dat domnia sa, aşa porunceşte copiilor săi, şi nepoţilor săi, să dea în toată ziua şi în tot ceasul.

— După ce vor aduna pentru ei, vor putea da şi altora, se învoi doamna Teosva, zâmbind.

El o binecuvântă cu zâmbetul, obişnuit cu vechile ei încăpăţânări, însă neostenit în slujba dumnezeiască pe care şi-o alesese.

Mai târziu, după cuvios şi blând sfat, doamna casei călăuzi pe străin până în chilia unde îi făcuse aşternut şi-i aduse candelă aprinsă. Stătu dreaptă şi tristă lângă stâlpul uşii şi-şi îngădui a ruga pe prea iubitul oaspete să-i dea ştiri despre Maica Domnului de la sfânta mănăstire Sakkoudion. Aştepta de mulţi ani de la Preacurata un sprijin în această năcăjită şi întristată viaţă. A fost rugat de multe ori pe preasfinţitul Platon s-o pomenească în rugăciunile lui. Nădăjduieşte că fericita Prea Sfânta n-o va uita.

— Orişice jertfă îşi are răsplata, îi răspunse cu glas de prietinie străinul.

— Poate ai vorbit, cinstite domnule, despre asta, cu preasfinţitul Platon?

— Am vorbit, doamnă.

— Şi preasfinţitul Platon a pus la picioarele Panaghiei ruga mea?

— Doamnă, vorbi Breb, înţelepciunea cea care stă deasupra vieţii şi morţii a scris de mult hotărârile ei.

— O, prea iubite al nostru oaspete, cum pot cunoaşte aceste hotărâri? Unde sunt scrise? Când se vor plini? Căci,

iată, zilele vieţii noastre curg către sfârşit. N-am avut altă bucurie decât iubirea pentru soţul meu şi pentru copiii mei. Iar în această iubire, am găsit multă suferinţă.

— Hotărârile au fost scrise de mult, zise iar străinul, ridicându-se de la locul său.

Veni domol spre bătrână şi ea nu se înfricoşă de apropierea lui.

Kesarion înălţă braţul drept şi, cu palma, îi atinse fruntea. Într-o clipire şi ca într-o oglindă, bătrâna îşi văzu frumuseţea strălucită a tinereţii, când sta subt cer şi în veşnicie ca o zeiţă.

Întorcând ochii cu un oftat, se văzu pe sine însăşi aievea: o copilă de şaisprezece ani sta în cadrul uşii, zâmbind. Zâmbea propriei sale fiinţi, mai mult decât bătrânei Teosva.

Către străin clipi cu sfială, înclinându-şi o clipă fruntea lucie. Avea păr negru şi greu, ochi mari adumbriţi de gene lungi. Rotunzimea obrazului era delicată şi a şoldului plină.

„O! vedenie a frumuseţii eterne“, suspină Kesarion în adâncul fiinţei sale.

Întinse iar braţul, arătând doamnei Teosva pe nepoata sa.

— Cine e această copilă, doamna mea?

— E Maria, copila fiicei mele văduve Ipatia.

— Binevoieşte, doamnă, a o ruga să încerce acest condur.

Kesarion trase dintre lucrurile lui, aşezate în scoarţă de inorog la căpătâiul patului, o încălţare mică de piele roşie, pe faţa căreia era cusut cu fir de argint un stârc alb luându-şi zborul şi învăluindu-şi moţul.

Bătrâna se grăbi să întindă mâna.

Nu găsi nici o privire, nici un cuvânt de mustrare pentru îndrăzneala nepoatei sale, de a părăsi ghinekeul şi a veni să-şi arate năsuşorul curios către străin. Deosebea în vorbele lui o strună de aur, pe care o auzea numai ea. Deci hotărârile Prea Curatei se săvârşesc.

„Începe să se întâmple ceva“, şopti ea în sine, fără cuvânt, primind pe palma întinsă condurul.

Era uşor şi mic. Numai piciorul ei de altădată ar fi putut intra în el. Îl dădu copilei. Aceasta îşi lepădă papucul de piele groasă şi-şi vârî în el picioruşul, mişcându-şi degetele, care păreau a avea o bucurie a lor proprie. Privind stârcul când dintr-o parte, când din alta, copila zâmbea. Îşi ridică privirile, aţintindu-le asupra străinului şi-şi păstră zâmbetul până ce înflori şi ochii aceia îngheţaţi de care se sfiise în prima clipă.

„Viclenia unei copile e de multe ori mai primejdioasă şi mai înveninată decât a unei curtezane”, cugeta egipteanul; şi inima lui de pulbere îl umili, primind lovitura unei clipe, singură în veşnicie şi nemuritoare.

— Copilă, grăi el cu blândeţă, păstrează acest condur, până ce vei primi părechea lui.

CAPITOLUL IX

În care lucrurile se petrec ca în vremea cea de demult a basmelor mamei.

A ajuns până la barbarii de dincolo de muntele Em şi până la noroadele de la Carpaţi vestea-poveste că Împărăţia caută soţie pentru feciorul Vasilisei Irina, care va ajunge curând să fie el singur vasilevs.

La stânile lor din munţi, ori la staulele din bălţi, ori la popasurile de la marginea holdelor, la focurile de sară, oameni cu plete zbârlite, mirosind a duhori şi pulbere,

grăiau de comorile fără de număr şi de palatele încântate care stau între mări.

Acolo-i raiul lumii şi buricul pământului, acolo sunt livezi cu mere de aur şi cântă paserea măiastră la ferestre împodobite cu mărgăritare.

Boieri îmbrăcaţi cu blăni scumpe, cu căciuli de breb în cap şi ciubote roşii în picioare, umblă din cetate în cetate, întrebând dacă nu s-a pomenit şi nu s-a auzit de cea mai frumoasă fecioară, despre care au prorocit vracii, şi-au visat schivnicii cum că ar fi sortită să ajungă a fi doamna lumii.

Cine nu poate răspunde primeşte un ban de aramă; cine răspunde primeşte un galbăn şi-un strai de mătasă.

Astfel alaiul creşte umblând şi căutând, până ce se va afla acea colibă sărmană unde stau de vorbă trei surori cosânzene.

De ce trebuia să se găsească împărătiţa într-o colibă, nimenea n-ar fi putut spune.

Măcar atâta mângâiere se cuvenea să aibă noroadele în râvna şi-n visurile lor. Căci din veacuri se sileau să coboare din negură către lumină, să rupă farmecele, să dărâme idolii, să spintece haznalele şi să deschidă comorile. Necontenit bătuţi de oştile Bizanţului, îşi oblojeau rănile şi-şi sporeau îndârjirea. Astfel, unii dădeau târcoale hotarului, admirând şi temându-se. Iar alţii visau în sălaşurile lor, amăgindu-se cu poveşti, până ce va veni vremea să se rupă înaintea lor zidurile îndoite de la Constantin-Împărat şi de la Atila şi să li se deschidă Poarta de Aur.

Ca să se îndeplinească hotărârea măritei Vasilise, umblaseră în Împărăţie, în acel an fericit, mulţi dregători, căutând şi alegând fecioare frumoase, care ar fi fost vrednice să intre în Palatul Sfânt.

Ca întotdeauna, poveştile noroadelor trebuiau să rămâie poveşti. Prea cinstiţii patriei nu nimeriseră şi nu poposiseră decât la curţi bogate. Înălţimea trupului,

numărul anilor şi condurul se potriviseră numai unor fecioare crescute întru îndestulare, ai căror părinţi îşi scriau pe catastifuri lungi bogăţiile.

Deci când s-a zvonit că s-ar fi aflând între cele alese şi o copilă care nu venea dintru îmbielşugare şi fericire, noroadele s-au bucurat binecuvântând, căci minunea aducea un nou spor nădejdilor şi basmului.

Dintre cele găsite, nu se putea alege decât una. Se bucurau douăzeci de fiinţi tinere, visând cununa şi purpura, dar aveau să se întristeze nouăsprezece. Căzute din înălţime, n-ar mai fi fost vrednice decât de moarte şi de monahie.

Era uşor de înţeles că sorţii cei mai mulţi nu sunt pentru izbândă, însă ele nu voiau să cunoască decât globul fermecat în care-şi vedeau imaginea în purpură.

Când Stavrikie, mare logofăt şi mare postelnic al Împărăţiei, porunci adunarea lor la palatul Hieria, pe ţărmul asiatic al Bosforului, şi când alaiurile prinseră a intra pe porţi, viitoarele împărătese se uitară cu mirare şi cu dispreţ unele la altele.

Maria de la Amnia venea în tovărăşia bătrânei Teosva. Era pe cale, în urma lor, şi cuviosul bătrân Filaret cu toţi ai casei.

Preasfinţitul Platon părăsise pe zece zile adunarea episcopească de la cetatea Nikeea şi se ostenise către sărbătoarea nunţii împărăteşti. Deci doamna Teosva opri pe copilă înaintea lui, între columnele de marmură, şi i-o împinse către barba albă, rugându-l s-o binecuvânteze. Doamna Teosva se închină cu bucurie şi către străinul egiptean, care se afla şi el de faţă, iar copila veni grabnic spre dânsul, înclinându-şi şi spre el fruntea. Kesarion n-o atinse. Ea îşi ridică ochii şi-i zâmbi cu sfială.

— Domnule, mă mai cunoşti? întrebă ea. Cred că nu te-am mâhnit cu nimic.

— Fii liniştită şi frumoasă, îi zise egipteanul. Mâni ţi se alege destinul.

— Mi se cuvine mie să nădăjduiesc asemenea mărire? suspină ea, cu privirile deodată mâhnite. Spune-mi dacă trebuie să mă bucur, deşi sufletul meu simte altceva decât bucurie.

Breb nu-i răspunse. Ea se apropie mai mult de dânsul.

— O, prietine, îndrăzni ea din nou, de ce nu-mi răspunzi?

El o privi lung ca şi cum o vedea întâia oară, ori bănuia că n-are s-o mai poată privi decât puţină vreme.

— Împărăţia şi tihna stau în hotare deosebite, şopti el.

Ca aceste vorbe întristate să n-o lovească, străinul le însoţi de zâmbet. Deci Maria se bucură, uitându-le numaidecât.

Părintele Platon o binecuvântă iar, dându-i sfat să n-arate în jurul ei trufie; iar bătrâna Teosva, învăluindu-i iarăşi cu borangic obrazul, o luă cu sine, către chiliile care le erau rânduite.

Împărăţia hotărâse acestei tinereţi care sosea din pământurile Asiei şi Europei o primire cu mare falâ. Trupe de sholari şi candidaţi păzeau zidurile şi porţile. Hadâmbi slujeau la odăi. Trei cuvioşi părinţi arhimandriţi ceteau în paraclis. Către asfinţitul zilei, în pridvorul cel mare, începu a cânta o muzică de strune şi flaute. Atuncea, înainte de sfânta rugă de sară şi de culcare, copilele se văzură întâia oară la un loc, singure, în sala oaspeţilor, între mozaicuri cu steme împărăteşti. Erau toate frumoase, cu pieliţa albă şi cu ochi negri, unele prea îndrăzneţe şi cu limbă ascuţită. Maria de la Amnia urma porunca bunicii sale şi sfatul prea sfinţitului Platon, stând în locul său cu multă cuviinţă şi mai ales cu sfială. Deşi era o copilă neştiutoare şi de abia acum începea a cunoaşte lumea, ca un fluture în cel dintâi zbor de primăvară, în ochii ei erau gânduri şi vedenii care nu se potriveau cu mişcarea agitată din juru-i.

Văzându-se împresurată şi privită cu curiozitate, cântărită şi măsurată, se ridică din scaun şi-şi cercetă şi ea la rândul ei soaţele. Erau îmbrăcate în strălucite straie şi toate purtau, ca dânsa, conduri purpurii înfloriţi cu argint

în chip de stârc.

— O, prietinele mele fecioare, le zise ea cu bunătate, îndrăznesc a vă ruga să mă ascultaţi, căci aş dori să facem un legământ.

— Ce este? Care legământ? întrebară unele din copile. Vorbeşte.

— Prietinele mele, urmă a vorbi Maria. Eu am făcut o socoteală că, din douăzeci de fecioare câte suntem aici, nouăsprezece vor trebui să se întoarcă îndărăt la casele părinţilor lor, căci împăratul creştin nu se călăuzeşte după rânduiala păgânilor ismailiteni şi nu va face ca Harun califul de la Bagdad. N-ar fi rău deci să ne legăm între noi ca aceea care va fi aleasă pentru purpură, după hotărârea lui Dumnezeu şi a neprihănitei lui mame, să nu uite pe soaţele sale. Să-şi aducă aminte de ele şi să le ajute, ca să le fie mâhnirea mai uşoară. Unele care sunt sărace ar putea fi dăruite cu zestre; altele, care poftesc, ar putea să găsească soţ între dregătorii de la Curte.

— Cine eşti tu care cutezi a vorbi astfel? a întrebat una dintre copile, păşind înainte şi privind din înălţime cătră Amniană.

— Sunt o fecioară ca şi domnia-ta, adusă aici după hotărârea Împărăţiei, răspunse Maria.

— Cea care ştie că nu va fi aleasă, şi cearcă să-şi alcătuiască totuşi un folos, se cuvine să tacă, urmă fecioara care o înfrunta. Tu care vii dintr-un sat şi ai crescut între săraci şi mişei, află că aicea se află fete de patrici. Ca unele care trăiesc mai aproape de Împărat şi cunosc rânduielile Curţii, numai dintre ele se cuvine să fie aleasă o mireasă de Vasilevs. Eu mărturisesc acestor soaţe ale mele că n-am nevoie de ocrotirea nimănui. Ştiu că, fiind fiica lui Gherontie Strategul, având şi frumuseţă lăudată şi înţelepciune cunoscută, nu se poate să fiu dată la o parte. Deci fiind eu aleasă, fecioarele sărace de la Amnia pot să-şi lase la poarta palatului Hieria nădejdea de zestre.

Maria îşi simţi ochii plini de lacrimi de umilinţă. Aceste

vorbe aspre ale copilei lui Gherontie Strategul trebuiau însă rostite, ca să se plinească rânduielile de mai nainte scrise, iar poveştile noroadelor din Împărăţie şi de dincolo de hotare să aibă în ele floarea misterioasă, pe care le-o pune Dumnezeu semn.

Aprozii strigară şi bătură cu toiegele în mozaicul de la picioarele lor, iar hadâmbii intrară cu săbiile la umăr, aşezându-se de o parte şi de alta a uşii. Stavrikie intră în straiul lui greu de brocart, aţintindu-şi nasul ascuţit şi privirile agere înspre acea tinereţă femeiască. Toate fetele rămaseră înlemnite la locurile lor, zâmbind dintr-o dată fericirii înşelătoare. Acea fericire era în toiagul lui Stavrikie pe care şi-l suna rar pe mozaic, în inelul cu piatră mare de olmaz în care scânteia tremurat soarele, în ochiul lui care se aspri, deodată, preţăluind o marfă greu de preţuit. În jurul şi-n dosul lui veneau patrici şi episcopi. Ridicându-şi genele umede, Maria cunoscu dintr-o dată pe prietinul ei egipteanul şi tresări, înălţându-se din locul său. Atunci Stavrikie, şi boierii, şi episcopii se opriră, văzând asupra ei strălucirea dumnezeiască a asfinţitului.

Marele postelnic se întoarse către preasfinţitul Platon, plecându-se spre el până ce nasurile li se atinseră, şi-i ceru în şoaptă un răspuns.

— Aşa este, răspunse încet episcopul. Am stat subt stâlpii palatului, înaintea amiezii, când intrau oaspeţii, şi am aşteptat s-o văd trecând. Îndată am cunoscut-o.

Stavrikie păşi către fecioară. Se opri la trei paşi înaintea ei, privind-o cu luare-aminte. Egipteanul trecu înainte şi Maria întinse spre braţul lui mâna, căutând un sprijin. Astfel Kesarion o aduse la marele slujitor împărătesc şi ea îşi înclină fruntea, simţindu-se prea ruşinată de atâţia ochi care o aţinteau.

— E nepoata bătrânului Filaret? întrebă iarăşi Stavrikie, întorcându-şi nasul spre episcopul de la Sakkoudion.

— E fiica unei copile văduve a acelui cuvios bărbat din Amnia, răspunse părintele Platon.

— Fiţi binecuvântate în acest palat împărătesc, prea frumoaselor primăveri, îşi ridică glasul marele dregător, înturnându-se către celelalte copile care aşteptau în jur.

Ele se bucurară, închinându-se; apoi se îmbulziră ca să-şi arate fiecare mândria celei mai mari frumuseţi din câte s-au văzut. Căci fiecare era cea mai frumoasă dintre toate. Stavrikie le cerceta pe rând c-un ochi rece, ca pe o marfă de preţ. Le spunea vorbe potrivite. Îndrăzni să le rostească şi stihuri. Ele se veseleau, făcându-şi loc spre el, aşa încât nepoata lui Filaret rămase cea din urmă şi mai nebăgată în samă, lângă prietinul ei străin.

— După ce şi-a alege Împăratul mireasă, poate ne întoarcem la Amnia, îi zise ea fără supărare. Nu ştiu dacă ai să mai vii vreodată la noi, căci n-are să mai fie de purtat prin lume conduri împărăteşti. Bunica are să fie mâhnită ca şi mai nainte. Dar bunicul are să mă mângâie pe frunte şi n-are să fie supărat. Părintele Platon spunea însă că poate totuşi vom rămânea la Bizanţ subt ocrotirea şi mila prea măritei Vasilise Irina.

— Bătrânul vine în urmă cu toată casa de la Amnia, îi zise Kesarion.

Ea se înfricoşă.

— Deci vom rămânea aici?

— Aceasta e voia Maicei Domnului de la Sakkoudion, zâmbi Breb.

Stavrikie se întorcea, căutând-o cu ochii. Bătu de trei ori cu toiagul în mozaic, oprindu-se lângă dânsa.

— O, fecioară, zise dregătorul împărătesc, te rog spune-ne ce doreşti tânărului nostru Împărat?

— Îi doresc o inimă dreaptă şi plină de milă, domnule.

— Şi ce doreşti de la el?

— Doresc o pungă de bănuţi de argint pentru bunicul meu ca să aibă cu ce mângâia pe sărmani.

Stavrikie râse cu voie-bună şi făcu asupra ei semnul sfintei cruci.

Astfel a voit Dumnezeu, prin unele semne pe care le

arată şi pe care unii dintre iniţiaţi le cunosc, ca, a doua zi dimineaţă, la sfatul împărătesc, să fie aleasă pentru Constantin Vasilevs soaţă nepoata cuviosului bătrân de la Amnia. Bărcile împărăteşti, aşternute cu covoare şi purpuri, aduseră de la Hieria la Augusteon pe fecioare. Intrând în grădinile cele mai dinlăuntru, trecuseră una câte una, între hadâmbi şi între muţi, pe subt platani şi chiparoşi, suind trepte într-un cerdac încununat de flori. Acolo, la fereastra deschisă, după o perdea de apă care curgea de sus, Împărăteasa cu feciorul ei stăteau privind, judecând trupurile, obrazurile şi umbletul. Cu adâncă închinăciune, Stavrikie atrase luarea-aminte slăvitei Vasilise că se apropie acea al cărei chip l-a vădit Maica Domnului, în visul preasfinţitului Platon. Era prin urmare un dar al cerului. Era o armonie mlădioasă. Era un cântec al mersului. Erau ochi plini de adâncimea plăcerilor. Constantin cunoscu şi el că aceasta trebuie să fie aleasa şi o dori numaidecât, ca pe o jucărie.

Doamna maica sa îl privi pieziş un răstimp şi i-o dărui, dând poruncile.

Când se vesti în grădini, de la Halkis la Dafne şi la Augusteon, despre hotărârea desăvârşită a Împărăţiei, sosiră străjeri cu arme aurite şi dregători, împresurând pe mireasă. Doi trâmbiţaşi sunară din trâmbiţe şi patru crainici îi strigară numele către cele patru vânturi. Nepoata bătrânului Filaret şi a doamnei Teosva îşi simţi întâi inima numai cât o semincioară de neghiniţă; dar îndată grăuntele se făcu soare al bucuriei, când ochii ei găsiră fruntea coborâtă şi grumazul zguduit de suspine ale fiicei lui Gherontie Strategul. Apropiindu-se de ea, o mângâie pe tâmplă şi se rugă să fie iertată:

— Te rog să mă ierţi că voi fi împărăteasă.

Cu-n zâmbet frumos şi viclean, trecu între slujitorii eunuci, spre încăperile ghinekeului.

Când se închiseră după ele uşile înflorite cu fildeş şi argint, despărţindu-le de lumea lor, bătrâna doamnă

Teosva şi copila intrară în chilii bogate anume pregătite. În ganguri stăteau străjerii hadâmbi, cu săbiile, întorcând priviri holbate. Icoanele se uitau blând de după candele. Mozaicurile înfăţişau vulturi şi păuni neclintiţi. Pe ferestrele deschise se vedeau clipind ape adânci, dincolo de rândurile de chiparoşi înalţi. Din pridvorul unde îndrăzniră să iasă, deasupra grădinilor, nu mai vedeau nimic din frământarea care le însoţise cu două ceasuri mai nainte. Fantome ale singurătăţii se înşirau subt bolţi de umbră, până la zidurile zimţuite, unde stăteau străjile cu zale şi arme. Păunii cei vii, suiţi pe trepte de piatră în unghiurile grădinilor, păreau şi ei păzitori ai tăcerii de sară. De la o vreme urechea lor se deprinse şi cu susurul moale al tufişurilor înflorite şi al apelor care curgeau în havuzuri. Li se părea că liniştea curge şi din stele. Părea că timpul stă. Pipăindu-şi pe părete umbra, Maria se întoarse către chilia ei, unde văzu clepsidra însemnând totuşi orele. Acolo deci era sălaşul pământean al fericiţilor între oameni, aleşi ai lui Dumnezeu.

— Bunică, întrebă copila, unde se află ai noştri? Aici suntem singure.

— Bătrânul trebuie să fi ajuns la porţile Cetăţii, răspunse doamna Teosva, şi aşteaptă să i se deie drumul. Cu dânsul sunt toţi ai casei, treizeci de suflete. Slujitorii împărăteşti îi cercetează şi-i întreabă, până ce vine unul mai mare decât toţi, care ştie; se închină bătrânului şi-l pofteşte cu cinste. Atuncea toţi se veselesc că au intrat la scaunul Împărăţiei. După ce ajung la gazdă, stau de vorbă, până târziu, aşteptându-ne. Abia mâni dimineaţă au să afle vestea cea mare.

— Poate are să li se deie voie să vie la noi să ne vadă.

— Nu ştiu, draga bunicăi. Tu acuma eşti logodnica Împăratului.

Copila îşi plecă tâmpla pe umărul doamnei Teosva. Părea fericită şi totuşi era înfricoşată.

La al treilea ceas al nopţii trecură străji pe subt coloana

de jos. Cătră miezul nopţii păunii din apropiere ţipară deodată cu spaimă. Maria ridică fruntea din aşternutul ei şi văzu pe bătrână, la icoane, închinându-se şi bătând mătănii. Deodată îi apăru pe fereastră marea, nălucind subt fulger şi căzând în prăpastia nopţii. Păru a trece o înfiorare prin grădini, ca şi cum fantomele împărăteşti ale acelor palate, kezarii fără limbi, ori fără capete, ori schilavi de picioare şi mâni, ori cei răsuciţi de venin, se înturnau la locul deliciilor desfrâului şi sudorilor morţii. Doamna Teosva veni la patul fetei; îi pipăi fruntea şi o găsi fierbinte; făcu asupra ei semnul sfânt. Apoi se îndreptă din nou cătră prea curata Maică a Domnului, cerşind ocrotire. Căci istorisirile despre aceste palate ale încântării, unde i-i hotărât şi Mariei să se aşeze, simt întocmai ca liniştile sfinte, ori ca săriturile de leopard ale furtunii.

— Facă-se voia ta... oftă ea, închinând Fecioarei tot sufletul său.

CAPITOLUL X

Mărirea şi tihna stau în hotare deosebite.

Din voinţa prea înţeleptei Despine, două fapte bune s-au îngemănat în acea vreme în Împărăţie. Noroadele au dat răcnet de slavă şi au zvonit din toate clopotele bisericilor şi mănăstirilor de la o margine la alta a provinciilor care se supuneau Bizanţului.

Fiind lămurită la cetatea Nikeea hotărârea cea dreaptă a ortodoxiei, după multe şi lungi zile de sfaturi înţelepte,

prea sfinţii episcopi s-au sculat şi au venit să-şi ţie cel din urmă sobor la scaunul împărătesc, poftind şi pe iubitoarea de Hristos Vasilisă, slavă a purpurei şi bucurie a luminii, să fie de faţă. Deci pogorând din trierele împărăteşti la ţărmul limanului care se cheamă Cornul de Aur, au fost primiţi de dregătorii cei mari, închinându-se unii altora. Străjile şi-au fulgerat armele şi s-au înşirat pe cale, iar muţii, cuprinzând de subsuori pe sfinţii părinţi, i-au purtat până la paturile umblătoare. Alaiul a venit la Magnaura Vlahernelor[1] şi sfinţiile lor au suit unul câte unul, cu aceeaşi rânduială, între slujitori, treptele de marmură. Iar după ce s-au aşezat în jilţuri, s-au ridicat sprijinindu-se în toiege cu stânga şi mângâindu-şi bărbile cu dreapta, căci venea să steie în tronul ei împărăteasa lumii Irina, luptătoarea pentru icoane. S-au aşezat iar. Au sfinţit apă şapte preoţi tineri, au cântat şi au cădelniţat miresme diaconii. După aceea s-au sculat unii după alţii bătrânii, unii lăudând Împărăţia nouă, alţii blăstămând pe ticălosul Arie.

După cum se dovedea uşor, fără putinţă de răstălmăcire, Arie este numele din veac al Demonului. Altădată a avut toate numele idolilor. I s-a mai spus Astarot şi Belzebut. I se va mai rosti numele în alte optsprezece chipuri, însă în acest veac numele său a fost Arie. Bătut a fost peste fălci şi cufundat la locul unde trebuia să steie. De se va mai ridica din întunericul său, se vor mai găsi alţi împăraţi să-l dărâme. Acuma se cuvine laudă dreptăţii biruitoare, care stă în faţa lumii în tronul Bizanţului. Să se plece neamurile binecuvântând-o. Să se plece în faţa Măriei Sale toată pulberea - de la dregător până la orb.

[1] Biserica Maicii Domnului din Vlaherne - Blachernae - este o biserică ortodoxă aflată în oraşul Constantinopol (astazi, în oraşul Istambul din Turcia). Aceasta este cea mai cunoscută şi importantă biserică închinată Maicii Domnului, din întreaga capitală a Bizanţului, după Catedrala Sfânta Sofia. Cu toate că astăzi din biserica iniţială se mai păstrează doar câteva ruine, aceasta a rămas vie în conştiinţa credincioşilor din toata lumea creştină, aflaţi pururea sub purtarea de grija a Maicii Domnului.

Psalţii au înălţat axioane de laudă. Slujitorii de la altar au stropit aghiazmă asupra adunării, ca să curăţe sala. Căci numai rostindu-se numele ereticului, se pângărea aerul. Iar episcopul-episcopilor, sfântul patriarh Tarasie, sculându-se, a dat citire canoanelor, mulţămind Domnului Dumnezeu că a fost ajutată adunarea arhierească să aşeze stâlpi credinţei în vecii vecilor.

A rostit apoi dulce şi meşteşugit cuvânt părintele episcop Platon, cerând puterilor linişte, după furtună.

— Prea mărită Doamnă, a zis sfinţia-sa, între altele. În curând se isprăveşte cursul acestui an şi vremea arată iarăşi zodia Cumpenei. Deci aşezându-se în lume dreptăţile şi pământul dându-şi roadă şi înţelepţii hotărârile, să lăsăm trecutului răutăţile, dorind pe viitor pace între noi, ca să poată sta iarăşi tare Împărăţia la marginea lumii varvarilor.

— O, prea sfinţilor părinţi, a grăit apoi înţeleptul Stavrikie, bucuraţi-vă că aţi săvârşit bună faptă înaintea lui Dumnezeu. Aţi dat tărie nouă acestei Împărăţii, căci rânduială şi tărie înseamnă tot una. Cea dintâi rânduială se cuvine să fie a credinţii. După rânduiala spiritului, trebuie să numărăm rânduială lumii. Dumnezeu a voit să fie împăraţi; dregătorii să împlinească; noroadele să asculte. Oşteanul să nu-şi uite jurământul; robul să nu se schimbe din starea lui. Căci fără înţelepciunea celor mari, fără tăria oştenilor şi fără munca robilor nu se poate statornici nici o împărăţie.

Împărăteasa a încuviinţat cu fruntea asemenea vorbe; cerceii şi pietrele cununei s-au clătit sclipind ca nişte ochi ai tainelor pământului. Robii s-au simţit mai puţin împovăraţi de starea lor. Străinul egiptean, aşezat între privitori, a zâmbit, încredinţat şi el că în toate timpurile, până la istovirea veacurilor, cu vorbe şi cu forme nouă, stăpânirile se vor aşeza totdeauna în asemenea chip.

Ar fi vrut să cetească mai bine între vorbele cuviosului părinte Platon, ca să înţeleagă dacă nu cumva mai degrabă

se apropie ceea ce sfinţia sa cerea să se îndepărteze. Căci după septemvrie, luna cumpenei, urmează octomvrie, luna scorpiei. Iar după scorpie, urmează Săgetătorul. Deci vor mai trece ori două zodii, ori doi ani, şi sămânţa nestatorniciei, care stă în lucruri, va rodi. Iată, de la această cuvioasă adunare lipseşte Constantin Isaurianul cel Tânăr; însă Alexie Moseles, prietinul lui tainic, e de faţă. Când, după cuvântul marelui postelnic şi logofăt Stavrikie, Alexie priveşte în juru-i, îşi întorc ochii spre el şi alţi polemarhi cu arme şi zale care sunt de faţă. Când slăvita Împărătească se ridică de pe tronul ei, ca să încheie sfânta adunare de la Magnaura, Alexie îşi caută cale, ca să se strecoare mai repede, să se ducă într-un loc unde e aşteptat.

A doua faptă bună care a bucurat pe toţi romeii, vestindu-se până în tărâmurile cele de dinafară, a fost nunta lui Constantin cel Tânăr cu prea frumoasa Maria de la Amnia. Asemenea sărbătoare era socotită între cele mai slăvite la palatul Augusteon. Deci în duminica sorocită, s-au adunat toţi dregătorii, patricii şi polemarhii cu soţiile lor în sala cea mare triclinion şi străjile stăteau pe ganguri, în rânduri lungi. Muţii şi hadâmbii şi-au arătat chipurile de spaimă şi straiele lor de mătăsuri şi fir; aprozii au strigat; trâmbiţele au dat veste mulţimii de afară; Vasilisa şi feciorul său au venit să se aşeze pe tronurile lor de aur, la zidul din fund al sălii, subt stemele Bizanţului. Toţi cei de faţă s-au închinat, plecând frunţile şi atingând lespezile de jos cu mâna.

În faţa lor muţii şi hadâmbii au adus îndată pe mireasă acoperită cu hobot. O urmau fecioare şi doamne de patrici, purtând în cap comanace nalte şi camilafce de borangic care se desfăşurau până la cozile rochiilor. Călăuzind pe mireasă până la treptele tronului, au oprit-o acolo. Împărăteasa a coborât, a primit din mâna slujitorilor hlamida şi i-a pus-o pe umeri, prinzând-o în fibule. Cu aceeaşi rânduială i-a aşezat beteala. Apoi, ridicând de pe

perina de purpură cununa cu cercei de pietre rare, a încununat-o.

— Fii vrednică de acest sfânt odor, a zis Vasilisa.

N-a îmbrăţişat-o. N-a spus alte vorbe. În tăcere, toţi curtenii care erau de faţă s-au plecat. S-a alcătuit alaiul către paraclis.

Doamna mireasă a ieşit călăuzită de slujitori în cerdacul de deasupra curţii şi grădinilor, ca s-o vadă oştimea şi poporul. Când s-a iscat tumult la vederea ei, cu ţipete de bucurie şi cântări de strune, ea a salutat după rânduiala protocolului, ţinând în mâni cele două făclii de ceară, aşa cum făcuse şi Vasilisa Irina în timpul ei, şi alte împărătese în alte timpuri. Întorcându-se cu paşi măsuraţi, a venit în paraclis unde i s-au închinat pe rând patricii şi dregătorii şi toate cucoanele cele mari cu comanac şi văl. Pe toţi îi călăuzeau către ea muţii, purtându-i de subsuori. Apoi părintele patriarh Tarasie, şi părintele episcop Platon, şi părintele episcop Anastasie, şi alţi şase episcopi au săvârşit sfânta slujbă pentru taina nunţii. Prin hobotul ei, mireasa îşi vedea tulbure mirele. Era înalt şi frumos, îmbrăcat în strai strălucit, împurpurat şi încununat, dar încă nu-i cunoştea sunetul glasului. O privea cu străşnicie. Îi strânsese prea tare mâna, când îşi schimbaseră inelele. Între acele marmuri lucii, între acele aururi reci, se simţea străină şi depărtată de sine însăşi, ca o jertfă din vechi şi întristate poveşti. Nu-şi putea închipui nici o clipă că din acel învăliş de balaur fantastic ar putea să iasă în patul nupţial un tânăr cu glas blând şi cu ochi de dragoste. Ochii de blândeţă erau într-un colţ al paraclisului: acolo erau surorile ei, şi maica ei Ipatia, şi bunica ei doamna Teosva, şi bătrânul părinte Filaret. Iar glasul cel pătrunzător tăcea. Era în străinul pe care-l văzuse întâi la Amnia şi care o privea de departe dintre oameni mulţi, zâmbindu-i cu prietinie.

Astfel s-a dus zvon despre frumuseţea şi blândeţea Mariei de la Amnia, în toată Cetatea şi după aceea din sat

în sat şi din ţinut în ţinut. Iar cuviosul Filaret, cu toţi ai lui, a fost aşezat de către dregători, în case împărăreşti, nu departe de apeductul lui Valentie, şi stăpânirea i-a rânduit robi pentru slujbă, şi tain, şi anumită sumă de bani din vistierie în fiecare săptămână.

Kesarion Breb cercetase câteva zile pe cuviosul Platon în chilia de la Sfântul Pantelimon; apoi episcopul se dusese pentru treburi grabnice la Sakkoudion, lăsând răspuns că nu va întârzia prea multă vreme. Străinul rămăsese la casa Egiptenilor, urmându-şi petrecerea la Bizanţ. Umbla în locurile acelea fericite şi încântate, cercetând statuile, palatele şi sfintele biserici, citind pe ele slovele trecătoare şi mai ales se bucura de dulceaţa luminii care punea pe ape şi în grădini semnele cele fără de moarte. Florile cădelniţau pretutindeni miresme. Era în acea Cetate, Doamnă a lumii, o dezmierdare aşa de moale a climei, încât oamenii erau deprinşi a călca în picioare şi a spurca darul clipei. În uliţi lăturalnice fumegau leşuri şi gunoaie; subt şandramale se coceau leprele; slujitorii marelui papias mânau cu boldurile suliţelor oameni sărmani spre închisori; cuvioşi monahi umblau ca să descopere iritici şi binevoiau a-i bate cu toiegele în cap, rostogolindu-i în pulbere la marginea medeanurilor, pentru credinţa cea adevărată şi în numele lui Iisus, domnul milei; convoiuri de pricinaşi cu aceleaşi straie negre, făcând acelaşi semn al crucii, se grămădeau la poarta Patriarhiei, bătând groaznic război pentru vadul credincioşilor ori pentru vorbe. Măririle lumii treceau cu fală; oştenii cu semeţie; la liman veneau corăbiile Asiei şi insulelor; dinspre Tracia, pe porţile cetăţii, intrau şiragurile de cară de grâu; hamalii purtau poveri din care n-aveau a se împărtăşi cei flămânzi şi lipsiţi; fructele şi cărnurile se purtau pe spinările catârilor către palate, iar răspântiile uliţelor şi pridvoarele bisericilor erau înţesate de mişei şi calici, care întindeau palma, cântând cu jale şi cerşind milă în această viaţă.

Dinaintea unui asemenea cerşetor măreţ, care-şi sticlea

chelia în soare, se opri întru una din zile Kesarion, descălecând de pe Santabarenos. Era în preajma sfintei mănăstiri a Octogonului, între palate, unde umblau robi îmbrăcaţi în mătăsuri. Cerşetorul, cărunt şi nalt, îşi chema dreptul său, făgăduind celor care voiau să-l asculte un loc întru fericirea fără sfârşit a celeilalte vieţi. Avea o traistă aninată de gât, în care îşi agonisea pomenile pentru hrană. În taşca de la şoldul drept mâna lui strecura cu repeziciune bănuţii. Era orb.

După ce Breb stătu câteva clipe în faţa lui, cerşetorul deschise pleoapele.

— Pace ţie, îi zise străinul.

— Pace în toate veacurile şi laudă Domnului nostru Iisus Hristos, răspunse cerşetorul.

Breb îi lepădă în palmă un bănuţ de argint. Omul bătu metanie, cunoscu darul şi-l sărută, dându-i drumul în taşca de la şold. Apoi, făcând semnul sfânt, binecuvântă pe stăpânul care-l miluia.

— Pre cât înţeleg, zise străinul, ţi-ai ales un loc potrivit, în preajma mai-marilor lumii.

— O, stăpâne, zise orbul privindu-l cu luare-aminte; Dumnezeu face bună rânduială. Aceşti patrici, care au câştigat măririle vieţii şi locuiesc în asemenea palate, sunt cu mult mai orbi decât mine. Suferinţa unui sărman n-o pot vedea; trec cu fală şi nu-mi leapădă nimic. Robii şi slujitorii lor mai curând îmi dau plată. De asemenea mă vede un străin nobil ca domnia ta.

— Totuşi observ că nu-ţi schimbi locul. Te-am văzut lângă Octogon şi săptămâna trecută.

— Dumnezeu îngrijeşte de stârvul meu şi aici, răspunse cu umilinţă cerşetorul. Mă bucur şi aici de daruri, iar mai ales mă bucur spunând în fiecare zi acestor falnici ai lumii că în viaţa cealaltă, când voi sta întru slava Împărăţiei veşnice cu Domnul nostru Iisus, voi râde de ei şi-i voi lăsa în mlaştină. Au să strige către mine: Nu ne lăsa, Pamfilie. Şi eu voi clăti din cap, căci nu mi-au dat plată în această

viaţă.

— Ai dreptate, zâmbi Kesarion. Binevoieşte a mai primi un bănuţ. Roagă-te pentru mine şi fii orb pentru alţii.

— Ce trebuie să văd, stăpâne? şopti cu agerime cerşetorul, privind în juru-i.

— Trebuie să vezi, de pildă, cine stă în casa aceasta mare, din latura sfintei mănăstiri.

— Cunosc asta, stăpâne. Aici locuieşte, nu de multă vreme, polemarhul Alexie.

— Prea bine. Iată un bănuţ de aur pentru răspunsul tău.

— Mulţămesc, stăpâne, şi Dumnezeu să-ţi deie şi al doilea gând bun. Acest polemarh se bucură de înaltă prietinie. Şi acea înaltă prietinie vine de multe ori aici, în taină.

— Omule, întrerupse Kesarion, trebuie să avem îngăduinţă pentru petrecerile tinereţii.

— Fără îndoială, domnule; tinereţea e făcută pentru desfătare, şi eu sunt foarte îngăduitor pentru asta, aducându-mi aminte de vremea mea. Într-adevăr, se petrece aici cu ospeţe şi femei; dar cine are urechi şi ochi poate auzi şi vedea şi altele.

— Nu-mi închipui ce-ar putea să vadă şi să audă.

— Ştiu eu? De auzit, eu nu aud, căci sunt afară; de văzut nu pot vedea, căci sunt orb. Văd şi aud alţii care vorbesc. Îţi face trebuinţă şi domniei-tale să ştii?

— Ce trebuinţă aş avea eu, prietine? Nu sunt mare postelnic? Nici dregător cât de mic.

— Înţeleg, domnule, eşti un om nobil care ai plăcere să stai de vorbă cu cerşetorii. Ori cât de închise ar fi gurile lor, domnia-ta ai cheia care deschide lăcăţile. Porunceşte şi robul domniei-tale va vorbi.

— Ce-ai putea să-mi spui? zâmbi Kesarion; că poate, la unele adunări, au sosit curieri tainici din Armenia şi din Tracia?

Orbul se miră.

— N-au sosit. Sunt aşteptaţi.

— Santabarenos, şopti străinul, întorcându-se la asinul său, află că domnia sa marele logofăt şi postelnic Stavrikie cunoaşte cum să-şi ia măsurile. Ochii orbilor şi urechile surzilor văd şi aud pentru el.

Prin slujitori de la casa Egiptenilor, Breb cunoştea şi alte locuri unde se adunau prietinii lui Alexie Moseles. Cunoştea şi numele unora dintre curtezanele pe care le aduceau la petrecerile lor aceşti prietini.

— O, înţelepte Santabarenos, urmă el, atâta vreme cât aceste adunări se fac cu muieri şi vin, n-ai nici o pricină să zbieri. Dar iată vin veşti de la Agatocle şi de la Lahonodracon şi curând cerul Împărăţiei va să se tulbure.

Asinul îşi scutura zurgălăii, stârnind cu copitele pulberea uliţei. Părea vesel şi se bucura de lumină. Umbla pe calea de sus, având în dreapta uliţe înguste şi trepte care coborau la limanul Hrisokeras. Din aceste uliţe şi trepte, îi veneau întru întâmpinare copii gălăgioşi, desculţi şi cu capetele goale, care începeau a-l cunoaşte. Îşi scutura spre ei capul, grăbind paşii. Ei îi făceau alai. Străinul privea cu plăcere pe aceşti pui de om, lăsa să cadă un bănuţ, plătindu-şi astfel vama către breaslă, şi trecea mai departe găsind, în unele colţuri de piaţă, cârduri de raţe şi de gâşte, ori miei şi mânji care umblau slobozi. În partea aceasta a cetăţii erau clădiri sărace pe locuri de dărâmături şi pojaruri. Pe urmă începeau iarăşi grădini îngrijite şi se zăreau departe, în unghiul zidului celui mare, Vlahernele. Iar deasupra acestor palate nouă ale Împărăţiei zburau stârci şi pajuri, care veneau de dincolo de Bosfor, din Calkedonia, căutând în grădinile de-aici cuibar pentru al doilea rând de pui.

Casele unde se aşezase cuviosul Filaret de la Amnia erau dincolo de apeduct. De sus, subt aurul zilelor, priveliştile aveau acelaşi farmec: hrubele sărăcimii şi palatele domnilor erau una; iar zvonurile se îmblânzeau de depărtare şi ajungeau într-acel ostrov de linişte ca şi cum ar fi picurat din cer. Bătrânul afla în sfârşit mai multă

tihnă, căci copiii şi nepoţii, cu bucuriile şi năcazurile lor, se împuţinau în juru-i. După porunca slăvitei Împărătese, Constantikie, mare patriciu, luase de soţie pe Ivantia, soră a Mariei. Pe Miranteia, cealaltă soră, o ceruse şi o luase cu sine Arguses, guvernator peste Longobardia. Pe Ioan, fiul bătrânului, Împărăţia îl îmbrăcase îndată cu strai scump şi-i dăduse semne de spătar al Curţii. Alţi copii şi copile trecuseră subt ocrotirea cea binecuvântată a Împărăţiei, găsindu-şi ori soţ, ori slujbă. Aşa sunt rânduielile, că cel ce ajunge subt mila cea mare îşi sporeşte cinstea şi bielşugul şi, pe lângă ceea ce are, necontenit i se va mai da. Nu-i mai puţin adevărat că, dacă mila se împuţinează, toate cad în risipă; dar bătrânul nu putea decât zâmbi la această prostie, căci, unde hotărăşte Dumnezeu, judecata înţelepţilor stă mai prejos decât a lui Santabarenos.

Bătrânul se bucură auzind pasul şi glasul asinului. Coborând cele trei trepte ale pridvorului, veni surâzând întru întâmpinarea oaspetelui său. Îl pofti să se suie la adăpost de arşiţa zilei.

— Am simţit, în dimineaţa aceasta, zise el, că Dumnezeu va binevoi să-mi facă plăcere. Pot deci să-i mulţămesc pentru binefacerea pe care mi-o trimite.

— Am fost chemat, zise Breb închinându-se către cuviosul Filaret.

— Fără îndoială. Glasul Celui Prea Puternic intră fără sunet în inimile noastre.

Străinul tăcu, observând în umbra pridvorului, sus, pe doamna Teosva. Sta dreaptă în straiul ei cernit şi privea cu ochi plini de întristare pe cel care sosea, aşteptându-l. Deci chemarea care căzuse la casa Egiptenilor nu era de la bătrân.

Fruntea lui Breb se înnoură. Chemarea nu era nici de la bătrână. Durerea era în altă parte şi se răsfrângea numai în acei ochi obosiţi, care se luminaseră în această viaţă de prea puţine bucurii. Bătrâna se retrase în chiliile dinlăuntru. Kesarion intră în pridvor, se aşeză pe divan,

alături de bătrân, ascultându-i cu răbdare vorbele şi aşteptând clipa când inima avea să-i fie împunsă de o veste rea.

Zăduful zilei creştea, către al optulea ceas. Stârcii şi pajurile care veneau de către ţărmul Calkedoniei dădeau ocol, în zbor, grădinii, deasupra coloanelor negre şi neclintite ale chiparoşilor. Pajurile sloboziră de două ori strigăte din înălţime. De către miazănoapte, începeau a se mişca nouri. Copitele asinului băturâ pe pardoseala de piatră a ogrăzii. Breb văzu pe Santabarenos fugind de roiul de muşte şi căutând adăpost subt un tufiş de iasomie. De-acolo îşi întinse botul către miazănoapte, rânjind şi smârcâind. Frunzele grădinii începeau să se înfioare.

— Prea cinstite prietine, întrebă străinul, spune-mi, te rog, dacă aceste paseri se învârt de multe zile asupra sălaşului domniei-tale?

— Care paseri? se întoarse cu mirare bătrânul Filaret. Într-adevăr, le văd şi eu, dar pentru întâia oară.

— Ieri nu le-ai băgat în samă?

— Nu; nici n-aveam când; m-au cercetat alţi oaspeţi trimişi de Dumnezeu. Erau aici mulţi săraci din Hevdomon.

— Ieri, acele paseri nu se vedeau, se amestecă doamna Teosva, revenită în prag din umbra chiliei.

Bătrânul întoarse numai o clipă ochii spre ea, nedesfăcându-se din preocupările lui cu totul deosebite.

— Deci, zise Breb mai mult către sine, însă astfel încât să-l audă şi doamna Teosva; deci subt arborii şi subt cuiburile de pe ţărmul de dincolo au sosit oameni neliniştiţi.

— Atunci, pe cât înţeleg de la copila noastră, se amestecă iar bătrâna, trebuie să fie oşteni de credinţă ai lui Alexie Moseles.

— Pace ţie, muiere, vorbi nemulţămit bătrânul; du-te de-ţi caută ingliţa şi-mi împleteşte comanacul. Îmi trebuie.

— Cerşetorii domniei-tale pot să mai aştepte, zâmbi cu blândeţă doamna Teosva.

— O, femeie, se întoarse către ea cuviosul. Dacă sărmanii lumii aşteaptă aici o clipă, cei îmbuibaţi vor aştepta în cealaltă lume un veac. Ce este, prietine? se întoarse el către oaspete. Care-ţi este dorinţa?

— Kirie Filaret, răspunse Breb trecând spre treptele pridvorului; îngăduie-mi să dau slujitorilor domniei-tale o poruncă. Să deschidă lui Santabarenos grajdul, căci îşi părăseşte umbrarul.

— Domnule, se tângui doamna Teosva, asinul va trebui să-şi caute adăpost singur, ceea ce văd că face, ca un animal înţelept ce este; căci slujitorii şi robii noştri se îndeletnicesc mai mult cu somn şi cu mâncare. Stăpâni, aici, sunt mai degrabă ei.

— Pace ţie, muiere, porunci a doua oară, mai cu tărie, cuviosul. Într-adevăr asinul şi-a găsit singur adăpost. Asta mă bucură. Aş vrea numai să ştiu de ce se îngrijeşte oaspetele nostru. Asemenea de ce se veseleşte, în adăpostul său, Santabarenos.

— Kirie Filaret, lămuri străinul. Soseşte din miezul-nopţii furtună.

Bătrânul privi în juru-i cu mirare. Soarele umplea încă cetatea de lumină orbitoare. Cerul de deasupra era limpede. Kirie Filaret îşi clăti fruntea, dorind pace văzduhului şi o după-amiază prielnică mişeilor care întind mâna la uşile bisericilor şi la răspântiile uliţelor. Dar în grădina sa, chiar atunci se vestea un sol sosit din văgăunile munţilor Traciei. Vânt subţire înfiora frunzele pomilor. Deasupra plaiurilor de unde venea acest alergător tânăr, balauri suflau în sus neguri zdrenţuite. Cerul se îmbrobodea cu grăbire într-acolo. Adierea dintru început se tupilă subt crengi şi un vârtej bătu scurt dintr-o aripă zvârlind în pridvor clomburi de smochin şi migdal. Bătrânul le privi nedumerit, atingându-le cu vârful papucului; îşi scoase în lumină fruntea naltă, dorind totuşi de la Domnul Dumnezeu pace pentru ocrotiţii săi; dar când reveni către Breb, lumina soarelui se stinse.

Supunându-se puterii Celui mai presus de noi, Kirie Filaret îşi plecă fruntea, lăsând să treacă şi această încercare. O clipă zâmbi chiar către asin, care dăduse două răcnete de spaimă, ca să scoale din somn slujitorii.

— Trebuiesc închise ferestrele şi uşile! strigă doamna Teosva către roabele dinlăuntru. Puneţi căzile pentru apă la dolii.

Cerul începu să huruie. Ploaia se auzea sunând în depărtare. O sabie de fulger sclipi deasupra cetăţii, cu trăsnet. Apa nourilor se prăvăli ca o cascadă de subt bătălia de tunete. Monahul care se oprise la poartă, privind holbat, intră în fugă în ogradă, apărându-şi de vântoasă când comanacul, când giubeaua zimţuită la poale cu ranţuri de glod. Kirie Filaret se închină spre el, făcându-i semne grăbite cu braţele şi poftindu-l în pridvor lângă sine.

— Doamne Dumnezeule! pufnea cuviosul călugăr, scuturându-şi de apă straiul şi barba. Iisuse Hristoase! milostiveşte-te de noi păcătoşii. Nu da potop asupra noastră. Nu ne bate cu grindină. Ocroteşte grădinile şi ţarinele. Maică Preacurată, roagă-te şi tu pentru noi.

Închinându-se cu grabă, monahul întorcea în jurul său ochi ageri, pe care părea că-i cufundă şi-i scoate la iveală din barba-i tufoasă. Se încovoie adânc din şale către stăpânul casei. Bătrânul n-avea nevoie să-l întrebe de unde-i şi cine-i. Era un oaspete trimis de Dumnezeu. Era cel mai binevenit.

— Mulţămesc că primiţi şi miluiţi pe un sărman cu numele Ghervasie, urmă cu umilinţă monahul. Slujba mea de fiecare ceas e rugăciunea. Oamenii lucrează, ori călătoresc pentru negoţ, ori bat război; iar slujba monahilor este să se roage pentru toţi. Aşa că am să mă rog pentru această casă, şi pentru acest loc, şi pentru stăpânii ei, şi pentru oaspeţii ei, ca să fie apăraţi de fulger, şi de potop, şi de furtună. Doamne Dumnezeule, milostiveşte-te către noi păcătoşii. Facem cruce şi ne închinăm ţie. Slăvim sfintele icoane şi Te lăudăm.

Cunoaştem puterea Ta, Doamne. De ce ne dai cumpăna asta? De ce ne înfricoşezi cu vârtejurile şi cu trăsnetele? Ştim că eşti sus şi eşti tare; nu risipi zidirea Ta, căci suntem slabi şi păcătoşi şi ne temem.

Cu toate invocările suspinate, vârtejurile sporeau bubuind.

— De ce-ţi măsori, Doamne, puterile cu noi? reluă iarăşi, cu mare înfrângere, călugărul, făcând necontenit semnul crucii asupra obrazului său bărbos şi asupra rantiei pătate de mâncări şi untdelemnuri.

Deodată Breb începu a-l privi cu luare-aminte.

Cuviosul Filaret, pătruns şi el de glasul cel înfricoşat al puterii de sus, sta neclintit smerindu-se în tăcere. Doamna Teosva se retrăsese în a doua chilie şi aprinsese la sfintele icoane o făclie sfinţită. Se ruga şi ea încet, murmurând. Când intră străinul, se întoarse către el, cu ochii înfricoşaţi pe care Kesarion îi băgase de samă în clipa sosirii lui.

— Ce se întâmplă, doamnă? întrebă el c-un glas stăpânit şi c-o linişte înşelătoare.

— O, prietine al nostru, suspină bătrâna, îndreptând spre el palmele împreunate; din dimineaţa aceasta port în mine un venin care-mi scurtează puţinele zile rămase.

— Ai văzut, doamnă, pe Vasilisa cea Tânără?

— Da.

— Ţi-a vorbit despre soţul său?

— Mi-a vorbit. A plâns şi m-a îmbrăţişat şi s-a tânguit iarăşi. Căci mi-a mai vorbit şi altădată.

— Ţi-a spus că o părăseşte şi-şi petrece nopţile în afară de Augusteon, în taină?

— Nu.

— Că o asupreşte, cerându-i ceea ce l-au învăţat hetairele cetăţii?

— O, nu, domnule. N-a îndrăznit să-mi spuie asta; însă am văzut-o înfricoşată. Această biată copilă a noastră a avut, din noaptea întâia când am intrat în sălaşul împărătesc, o vestire cum că e o jertfă. Deci se supune

puterii care orânduieşte toate aici jos şi se umileşte cum ne umilim noi acum subt furtună; zâmbeşte lumii, însă, când îşi poate pleca fruntea la pieptul meu, plânge.

— Ţi-a mărturisit, cumva, că soţul său o cercetează în zori de ziuă ameţit de vin?

Bătrâna îşi plecă ochii cerniţi:

— Asta mi-a spus.

— Vorbeşte poate în somn?

— Da.

— Astfel a aflat că i-ar fi sosit oşteni pe celalalt ţărm al Bosforului?

— Da, domnule. De unde ştii?

— Mi-au spus paserile cerului; de aceea fug stârcii din grădinile de dincolo.

— Sărmana de mine! abia acum tălmăcesc vorbele domniei-tale. Au sosit oşteni în Calkedonia.

— Şi cu aceşti oşteni, îşi urmă Kesarion întrebările, ar fi voind să lovească şi să apuce zidurile Augusteonului?

— Într-adevăr, s-ar părea ca asta se pregăteşte, deşi vorbele soţului ei sunt încurcate. Ca o copilă neştiutoare, fiica noastră se teme de tulburări şi de vărsări de sânge. Cu toate acestea, spaima ei cea adevărată îmi pare să fie alta şi nu mi-o mărturiseşte. Astfel, sunt şi eu înveninată şi mă rog prietinului nostru să ne dea un sfat.

Breb rămase tăcut, pe când bătrâna se întorcea către făclia aprinsă şi către sfintele icoane.

Cadrul uşii se întunecă.

— Domnule şi stăpâne, şopti călugărul, apărut deodată şi privind pieziş din prag. Îndură-te spre mine. Sunt cel mai sărac şi mai ticălos dintre monahi. Dimineaţa şi sara, şi la miezul nopţii, mă rog pentru această lume trecătoare, cerşind de la Domnul Dumnezeu izbăvire. Mai ales mă rog pentru Împăratul nostru cel Tânăr, ca să aibă pumn tare şi să bată preste fălci pe vrăjmaşii lui; dar candelei mele îi trebuie untdelemn, şi trupului meu hrană.

— Prea cuvioase, răspunse străinul, kirie Filaret ţi-a dat

tot ce avea asupra lui.

— Mi-a dat prea puţin, căci păcătoşii cerşetori l-au istovit înaintea mea, iubite frate.

— Cu toate acestea, prea cuvioase, ştii că trăiesc la casa Egiptenilor şi nu-ţi sunt frate.

— La casa Egiptenilor?

— Da. Te miră aşa de mult? Ne-am văzut şi acolo, mi se pare.

— Nu mă mir, stăpâne. Mi-e uşor să dovedesc că proclet şi treclet e numai cel care a stricat legea, căzând în rătăcirea lui Arie. Mai curând socotesc frate al meu pe un închinător al lui Mahomet decât pe un iconoclast.

— Ştiu, ştiu, zise cu linişte egipteanul, venind către călugăr. Plata întreagă a cuvioşiei tale fiind în altă lume, eşti nevoit să cauţi aici arvună. Însă ai putea să te îndrepţi către unul care are în stăpânirea lui comorile acestei vieţi. Pe cei care sunt ochii şi urechile lui, prea înţeleptul mare postelnic Stavrikie ştie cum să-i îndestuleze.

Cuviosul Ghervasie se holbă, retrăgându-se un pas.

— Nu te mira, cuvioase frate, nici nu te înfricoşa, nici nu te apăra. M-am deprins a ceti îndeletnicirile oamenilor pe obrazurile lor. Îţi voi dărui ceea ce ceri, cum am dăruit şi altora. Poftim, şi să ştii că nu-mi rămâi dator cu nimic pe lumea cealaltă.

— Mă supun plin de umilinţă la picioarele măriei tale, mărturisi călugărul, şi mulţămesc pentru banul de aur, dar mă jur pe toţi sfinţii, şi pe toţi mucenicii, şi pe sufletele părinţilor mei care au trecut către veşnicele lăcaşuri, că sunt cel mai plin de osârdie slujitor al lui Constantin-Împărat.

— Ştiu, prea cuvioase Ghervasie. Îţi doresc să stai cât mai aproape în umbra acestui tânăr stâlp, Constantin, fiul lui Leu-împărat, şi să te bucuri de mila lui.

— Cum? Măria Ta nu-i eşti prietin? Atuncea nu-i sunt nici eu.

— Ba da, ba da, cuvioase Ghervasie, îi sunt prietin, dar

între slăbiciunea mea şi puterea lui s-a deschis o apă neagră. Eu stau de partea asta şi el stă de partea cealaltă. Nu ne vom putea aduna până la sfârşitul timpurilor.

— Sfinte Dumnezeule, ce vorbe aud urechile mele! se tângui călugărul.

— Vorbe bune, pentru urechile care încă n-au auzit... suspină Kesarion.

Soarele luci şi vârtejul se alinase, însă numai în afara străinului. Lăsând să cadă banul în gheara cuviosului, Breb ieşi să se închine către stăpânul casei. După aceea îşi căută asinul, ca să se întoarcă spre mijlocul cetăţii, unde stau palatele cele nouă şi unde marii dregători încep a se deştepta din hodina după-amiezii şi bat în palme, chemând robii, cu apă rece şi dulceţuri.

CAPITOLUL XI

Sub strălucirea purpurei bizantine se vădesc lucruri nu tocmai bine mirositoare

La amiază, când foiesc şi se ţes uliţele, deci când cel singuratic cu sufletul se poate socoti ca într-un deşert al mulţimii, Breb trecu din Arghiropatria la Sfântul Pantelimon şi găsi acolo pe preasfinţitul Platon, abia sosit de la Sakkoudion. Cum se văzură amândoi prietinii singuri în umbra chiliei, se îmbrăţişară. Bătrânul cuprinse mâna lui Kesarion şi-i ceru să vorbească, arătându-se îngrijorat de veştile care umblă pe toate ţărmurile.

— Înţeleg, zâmbi Breb, fiecare din aceste veşti de la

Palatul Sfânt e ca un vânt al răutăţii, care umblă sunând şi pustiind.

— Într-adevăr, se sili şi episcopul să zâmbească, un asemenea vânt a ajuns şi în liniştea noastră de la Sakkoudion. Ce se petrece aici?

— Părinte, zise Kesarion înnegurându-şi privirea; când pluteam amândoi pe Propontida în corăbioara căpitanului Dighenis şi domnia ta îmi vorbeai cu mâhnire despre aceste grajduri împuţite de la Bizanţ, în care ar trebui să se arate din nou puterea lui Iraclie, eu eram departe de a cunoaşte adevărul. De-atunci a trecut vreme; cerul primeşte miresmele florilor, căci numai ele, aici, sunt nevinovate; iar pământul soarbe mlaştina oamenilor. În această mlaştină calc eu necontenit. Ar fi fost mai bine să nu mi se poruncească asemenea osândă.

Sfinţitul episcop se înfricoşă de glasul prietinului său.

— Ai fost trimis aici? se miră el.

— Am fost trimis de domnul meu.

Bătrânul rămase tăcut, crescându-şi ochii de ibis şi neînţelegând.

— O, părinte şi prietine, reluă străinul, cunoşti rânduiala acelei vieţi de care şi domnia ta te-ai apropiat cândva. Pe tot ceea ce au pus în mine învăţătorii mei de la Egipet stă capac de plumb, încuiat cu cele douăsprezece lăcăţi ale tăcerii; însă îmi este îngăduit să mărturisesc că domnul meu, care m-a călăuzit întâi întru credinţă şi care se află păzitor al legii în Dacia, mi-a poruncit să cunosc scaunul Împărăţiei celei mai mari din lume. A ajuns veste până la dânsul că împăraţii de la Bizanţ slujesc o rânduiala nouă a lui Dumnezeu şi vrea să cunoască adevărul prin mine.

— Ar putea să tăgăduiască cineva lumina soarelui? se întoarse părintele Platon către oaspetele său.

— Nu. Tot ceea ce onorează pe Dumnezeu e bun. Tot ceea ce e credinţă e sfânt. Mă închin luminii care e în fratele meu, părintele episcop Platon, căci e lumina care va călăuzi în toate timpurile pe cei care cred. Însă domnul

meu doreşte să cunoască dacă aceşti mari împăraţi au scornit cumva alte meşteşuguri exterioare ca să puie o mai bună cumpănă vieţii sărmanului muritor, alinând neliniştile popoarelor.

— Această rânduială e găsită.

— Înţeleg; cei aleşi o cunosc mai de mult. Se află la Sakkoudion. E închisă şi între alte ziduri. Deci spiritul se izolează în ostroavele lui. Dar carnea se desfătează în putreziciunile ei de totdeauna. Fratele prigoneşte pe frate în numele lui Dumnezeu, însă în interesul patimilor lui. Cei mari se închină soarelui dreptăţii, blăstămând Dumnezeirea cu faptele fiecărui ceas al vieţii lor. Cel sărac n-are decât mângâierea lacrimilor; dregătorul îi răpeşte toate bunurile acestei vieţi. Când pleacă dregătorul, se năpustesc asupra lui alţi corbi ai lumii.

Episcopul cuprinse mâna lui Breb.

— Poate mă înşel, prietine? Amărăciunea domniei-tale vine din altă parte. Lumea a fost totdeauna aşa, supusă ispitelor şi răutăţii. De aceea spiritul îşi caută ostroavele. Într-adevăr, această trecătoare viaţă e plină de dureri şi de mâhnire. Bătrânului domniei-tale nu-i vei spune nimic nou. Lămureşte-mi mie ce s-a întâmplat prietinilor noştri.

— Prietinii noştri, părinte, trăiesc ca şi la Amnia. Bătrâna Teosva are obicei să suspine din când în când.

Bătrânul Platon păstră o clipă tăcere.

— Aş dori să cunosc ceva despre copila noastră.

— Copila, părinte, samănă prietinei noastre doamna Teosva.

— Soţul său o cercetează în toate zilele? E blând cu dânsa?

— O, prietine, răspunse Kesarion, ar trebui să chemăm aici martori din băile publice şi din lupanare, ca să ne spuie unde îşi petrece feciorul lui Leu-Împărat nopţile. Ziua doarme, iar bucătarii palatului îi pregătesc, pentru ceasul când se deşteaptă, mâncări îmbielşugate, ca să-şi întărească puterile. Are prietini prea credincioşi, strategi

de oşti, care ar fi putut să-l înveţe meşteşugul armelor. L-au învăţat altceva. Dau poftelor lui copii şi copile din Asia, pe care le amestecă cu fructele şi vinurile.

Înfăţişarea de ibis vechi a episcopului se alungi şi păli ca subt o umbră.

— Dai sufletului meu o veste de moarte... murmură el. De unde cunoşti toate acestea?

— O, domnule, mai bine nu le-aş fi cunoscut. După cum mi-a fost porunca, am cercetat rând pe rând toate locurile cetăţii, de la palat până la colibe. La acestea din urmă numai, am cunoscut lacrimile fără nici un amestec de răutate. Căci acolo unde s-au adunat bunurile şi puterea, stau stăpâni demonii lăcomiei, ai zavistiei, ai minciunii. Acolo oamenii se pleacă legii împăratului şi legii lui Dumnezeu, - însă cu viclenie, alcătuindu-şi dobândă numai pentru pofte şi patimi. Vorbele dulci şi zâmbetele au în ele otravă. Pe meşteşugari şi pe plugari îi istoveşte camăta; pe robi harapnicul; pe neguţător vistieria şi mita. Flămânzii şi calicii împărăţiei s-au adunat aici, cerşind pe toate căile cetăţii, răcnind la hipodrom, pândind noaptea palatele, aşteptând căderea domnilor. Palatul autocratorului e subt sabia străjerilor; şi-aceştia stau la pândă, râvnind comorile. M-am apropiat de cuvioşii monahi din sfintele mănăstiri, nădăjduind să găsesc la ei altă lege. Am cunoscut şi într-înşii cerşetorii vieţii şi zarafii rugăciunilor. Am socotit pe cei buni, ostenindu-mă a-i cerceta şi la răsărit şi la asfinţit. De la unu - numărul lor nu l-am mai putut creşte. Acel unu se află în faţa mea. Mă închin lui şi-l rog să urmeze a aduce sufletului meu mângâiere.

— O, prietine, suspină cu lacrimi părintele Platon, mărturiseşte ce s-a întâmplat în timpul lipsei mele.

— Părinte, urmă Kesarion cu aceeaşi însufleţire, nu mult după ce ai plecat la Sakkoudion, am prins a cunoaşte aievea ceea ce domnia-ta m-ai făcut numai să bănuiesc. Unii din egiptenii mei mi-au adus ştiri. Unii cerşetori şi unii călugări au început a sta de pândă în preajma mea. Cum

eu vedeam din când în când şi ca din întâmplare pe Alexie polemarhul, am înţeles cine are nevoie să cunoască ce fac eu. N-au trecut decât puţine zile până ce am aflat şi singur, şi prin doamna Teosva, că acel odor de preţ pe care l-ai închinat domnia-ta Bizanţului a căzut lângă un leş putred. Atunci te-am chemat către mine întru toată curăţia spiritului, alcătuind cu domnia-ta în taină şi durere sfatul cel mai bun. M-am ridicat şi m-am dus până la palatul marelui postelnic, bătând în uşa lui. Aş putea spune, domnule şi prietine, că acest mare dregător al Împărăţiei s-ar cuveni să fie numărul al doilea între oamenii cei rari; însă e un eunuc şi are pe obraz pecetea vulpei. E credincios Împărătesei, urăşte deşertăciunile lumii, şi se umileşte desăvârşit puterii celei dintru cunoscut. M-a ascultat întâi fără să mă creadă şi bănuindu-mă; până ce a înţeles că sunt un discipol al rânduielii. Închinându-şi fruntea, mi-a răspuns: Acum cunosc că domnia-ta nu poţi deschide gura decât pentru adevăr.

Aşa este, i-am răspuns; alţii o deschid pentru mâncare, ori pentru blăstăm. Află, o, prea puternice Stavrikie, că am văzut pajuri şi stârci zburând din dumbrăvile de dincolo, căutându-şi aici cuib, pentru al doilea rând de pui. Oameni străini veniţi de departe s-au adăpostit dincolo. După ce s-au îndestulat cu mâncări şi s-au îmbătat, au săgetat cuiburile vechi ale acelor paseri.

Dintre acei străini au sosit cu grabă şi în ascuns unii la locuinţa lui Alexie Polemarhul. Deci aurul de la Elefterion a trecut către acei oameni şi se întoarce împotriva Vasilisei.

Stavrikie a întrebat rânjind:

— Asemenea oaspeţi nu vor fi fost trimişi de la Sakkoudion?

— Află, prea puternice dregător, i-am răspuns, de ce preasfinţitul părinte Platon îşi trage dreapta sa de deasupra celor mari şi mici pe care-i binecuvânta până acum. Părintele episcop Platon a dăruit Bizanţului un juvaier al curăţiei, prin insuflarea unui duh sfânt. A socotit

să-l încredinţeze dragostei, bărbăţiei şi dreptăţii. Însă l-a cules, prea puternice, o gheară necurată. Deci părintele Platon nu poate decât să se întoarcă de cătră această gheară, blăstămând nelegiuirea feciorului împărătesc, care pângăreşte pe însuşi Dumnezeu.

Astfel i-am spus toate câte am aflat, avându-te, părinte, sfătuitor în sufletul meu. Răspunde-mi, te rog, dacă ai fost sau nu călăuzitorul meu.

— Te-am văzut în vis şi m-ai chemat, răspunse înfricoşat părintele Platon. Deci eram cu domnia ta. Îmi întorc faţa mea şi braţul de cătră pângăritor.

— Astfel, părinte al meu şi prietine, aflând Stavrikie toate acestea, s-a bucurat pentru slujba Domniei sale. Dar el nu trebuia să se bucure, ci să se întristeze. Mi-a spus: Ridică-te şi vino cu mine la Palatul Augusteon.

Trimiţând pe aprozii săi, a vestit pe Vasilisă că vine să i se închine şi să-i aducă veşti. Am intrat cu el la Împărătească, în chilia ei cea mai dinlăuntru, unde nu străbate nimeni altul decât Stavrikie.

Am stat în faţa Măririi sale şi ne-am închinat.

— Ce este? a întrebat Vasilisa.

Stavrikie i-a povestit cu vorbe puţine şi repezi tot ce s-a întâmplat. Împărăteasa îşi ridica din când în când spre mine ochii cu mare agerime. Eu stăteam neclintit şi tăceam.

Când a mântuit marele postelnic, ea s-a întors asupra mea, clipind, cu nelinişte.

— Eşti, precât înţeleg, un taumaturg.

— Prea mărită Doamnă, am răspuns, sunt slujitorul lui Dumnezeu.

— Poţi cunoaşte tainele oamenilor şi dezvălui viitorul?

— Am învăţat, Doamnă, a ceti semnele pe care le-a pus Dumnezeu în lucruri şi în oameni.

Ea s-a oprit. Am înţeles ce doreşte. Am scos din sân cele douăzeci şi două de foi de fildeş pe care sunt zugrăvite hieroglifele şi imaginile vieţii. Am rugat-o să le atingă,

juruind celei dintâi suferinţi, pe care va afla-o, mângâiere.

— Aşa să fie, mi-a răspuns.

A atins foile. I-a tremurat mâna şi s-a făcut palidă. În această puternică împărătească stă la pândă frica.

Am desfăcut trei foi şi le-am întins pe măsuţă. I-am zis:

— Slăvită Doamnă, iată, a apărut răspuns celui dintâi gând al Măriei tale. Biserica dărâmată, precum Măria Ta vede, stă la mijloc. Deoparte se arată pustnicul, cu candela, cercetând în întuneric. Iar de cealaltă parte Împăratul, adică puterea, care a găsit calea cea dreaptă. Deci, Doamnă, apărând înfăţişările divinităţii, ai făcut bine.

Vasilisa a oftat, cu ochii plini de lacrimi şi s-a închinat către icoane.

— Deci Dumnezeu a binecuvântat lupta mea.

— Aşa arată aceste semne, slăvită Doamnă. Iată, se desfac subt ochii Măriei tale alte trei foi. Te îndemn a cunoaşte în cea dintâi pe un drumeţ orb, care-şi pipăie calea cu toiagul; poartă în spate povară, straiul i-i rupt; o dihanie îl urmăreşte şi-i muşcă picioarele. Acesta, Doamnă, e neluminatul; e orb şi nu-şi cunoaşte calea, o pipăie cu toiagul la întâmplare; îşi poartă în spate povara propriului său trup; viţiul îl muşcă şi-l hărţuieşte. Se îndreaptă către tablele care poartă număr 13 şi 15. Doamna, destinul celui la care cugeţi cu mâhnire şi durere e scris aici şi nu-l poate schimba nimeni decât Dumnezeu.

— Semnul lui 13 arată moartea? s-a înfricoşat Vasilisa. Şi-al lui 15, pe Demon?

— Moartea nu-i decât un popas, slăvită Doamnă, i-am răspuns. Ceea ce pare un sfârşit nu-i decât alt început. Deci fiul împărătesc urmează legea lutului; lumina cea de-a pururi n-o poate bănui; va pipăi până la sfârşitul timpului său.

Mărita Despină s-a întors către icoane, închinându-se iar.

— Mulţămesc, Dumnezeule, a murmurat ea umilită, că mi-ai dat şi această suferinţă.

S-a îndreptat spre Stavrikie.

— Ce-avem de făcut?

— Lumină a lumii! a răspuns dregătorul cuprinzându-şi inima cu amândouă palmele. Din câte ne arată acest înţelept egiptean, leii s-au strâns şi mugesc în preajma Bizanţului. Ne trebuiesc câţiva vânători repezi, pe care nădăjduiesc să-i aduc la porunca înălţimii Tale. Alexie Moseles trebuie îndată lovit, prins şi trecut dincolo de Marea. Dacă dumnezeiasca înţelepciune a stăpânei mele doreşte să-i luăm viaţa, i se va lua viaţa.

— Inima mea îmi porunceşte blândeţă, a suspinat Împărăteasa. E destul numai să fie în puterea noastră.

— Am înţeles, prea bună stăpână. Asemenea vorbe îmi umplu sufletul de dulceaţă. Doresc să ştiu ce crede Despina despre împărătescul ei Fiu.

— Întristată inimă de mamă! a oftat Vasilisa. Porunceşte numaidecât să vie în faţa noastră, în triclinion. Să s-adune patricii şi dregătorii. Fiind copilul nostru, îl vom mustra şi vom rândui să fie dezbrăcat şi bătut cu vergi. Am să rog ca tot în acel ceas părinţii din sfintele mănăstiri ale scaunului împărăţiei să facă soboruri şi să înalţe rugăciuni, cerând îndreptare pentru dânsul de la Iisus şi de la fericita lui maică. Astfel să se facă. Şi să dai acestui egiptean ce doreşte.

— Prea înălţată Doamnă, am răspuns, nu doresc nimic.

— Se poate asta? Nici haină? Nici hrană? Avem obicei să dăruim bine pe monahii noştri.

M-am închinat şi-am tăcut, fără să răspund.

— Acest străin e prietinul meu, a zâmbit cu ascuţime Stavrikie.

— Totuşi îi sunt datoare cu ceva.

— Mie nu, Doamnă. Eşti datoare să răspunzi făgăduielii pe care ai dat-o, mângâind cea dintâi suferinţă ce ţi se va înfăţişa.

— Aşa este. Îţi mulţămesc că-mi aduci aminte. Mă voi gândi la asta.

— Doamnă, am adaos eu, suferinţa s-a înfăţişat, iar Măria-Ta n-ai cunoscut-o. Fiul lui Leu-împărat n-a jignit şi n-a rănit numai pe maica lui. Are o soţie; are un dar de la Dumnezeu... Pentru acea fiinţă curată, fiul lui Leu-împărat e un venin putred.

Împărăteasa şi-a plecat fruntea. Stavrikie m-a luat cu sine.

Breb tăcu un răstimp ca să lase pe bătrânul său prietin să cugete. În umbra chiliei, întristarea de pe obrazul cuviosului Platon era din când în când fulgerată de ochii pe care-i întorcea spre străin, ca şi cum ar fi vrut să rupă de la dânsul răspunsuri pentru neliniştile lui lăuntrice.

— Deci vestea care a căzut în pustia noastră de la Sakkoudion era adevărată?

— Era adevărată, încuviinţă Kesarion. Chiar atunci Constantin, fiind încă în somnul după-amiezii, a fost apucat de slujitori şi adus în triclinion, înaintea Împărătesei. Faţă de el, Despina a arătat o mânie înfricoşată; faţă de sfintele icoane, către care se umilea, a vărsat lacrimi; şi, judecându-l pentru cea mai ticăloasă uneltire din câte puteau fi, i-a cerut să-şi numească tovarăşii cu care s-a înţeles să lovească pe maica sa şi să surpe Împărăţia. Prietinul meu, preasfinţitul părinte Platon, zâmbi Breb, nu putea fi pomenit, căci e un bătrân înţelept care nu intră în arena fiarelor. Constantin şi-a plecat fruntea, privind cu mânie pe subt sprâncene; a înghiţit numele soţilor săi o dată cu balele-i amare, încleştându-şi fălcile. La porunca Vasilisei, gâzii l-au apucat, i-au desfăcut straiul, l-au întins pe un cubicul; unii s-au încordat asupra lui, ţinându-l, şi alţii l-au bătut cu vergi. Îndată după aceasta a fost adus în genunchi şi împărăteasa l-a îmbrăţişat lăcrămând. Înţeleptul Stavrikie a început a-şi frământa mâinile, tânguindu-se şi rugându-se către stăpâna lui să cruţe pe un porfiroghenit. Mai bine este să lovească pe un viclean ca Alexie, care pârăşte pe Domnul său ca să-şi aducă lui singur folos. Într-adevăr, venind dregători numiţi şi căzând

la tronul Împărătesei, au arătat că acel polemarh a trecut Bosforul către oştile din Armenia şi mulţămeşte în genunchi strălucitei Vasilise pentru mila ei. Auzind aceste vorbe, Constantin s-a răsucit asupra sa însuşi, gemând şi măcinând în măsele numele soţului său de petreceri. Adevărat era că oamenii lui Stavrikie, împresurând în corabia împărătească pe Alexie, l-au tânguit pentru pâra pe care a făcut-o asupra sa Constantin. Când el a sărit ca o fiară, urlând împotriva unui asemenea stăpân fără credinţă, acoliţii Marelui Postelnic l-au încredinţat îndată de bunăvoinţa Domnului lor. Chiar slăvita Vasilisă îl preţuieşte pentru vitejiile lui şi va putea fi înduplecată; numai să se lepede el de ce e rău şi să se plece, cu jurământ, la milostivii ei genunchi. Astfel, după ce s-a plecat şi a jurat, s-a întors la corabie şi slujitorii de acolo i-au întins masă. Trecând şi acest ceas de spaimă şi văzând că nici în bucate, nici în cupă nu i s-a pus otravă, a primit darurile care i se aduseseră şi s-a dus către Armenia. Dar în jurul lui urmează a sta ochi care-l priveghiază. Iar la taberile armeniace ajung înaintea lui oameni destoinici care arată ostaşilor de acolo în ce chip Alexie Moseles a răsplătit încrederea Domnului său Constantin. De asemenea, în dumbrăvile de pe ţărmul Calkedoniei, robi împărăteşti au descărcat vase de vin şi au jertfit oi grase. După ce ostaşii poposiţi acolo s-au ameţit cu toţii, ridicând pocaluri unii în sănătatea Vasilisei, alţii pentru mărirea lui Constantin, s-a aflat nu se ştie de unde că unii din sutaşii şi căpitanii de-acolo ar fi vândut pe Constantin Împărat, iar alţii ar fi vândut pe Alexie. Alţii s-au suit pe mese şi au strigat că feciorul Isaurianului i-a adus aici, ca să-i piardă. S-au mai aflat unii care au strigat că Alexie i-a vândut pe ei lui Stavrikie postelnicul, pentru aur. Astfel că, repezindu-se cu groaznice răcnete unii asupra altora, s-au tăiat cu săbiile şi s-au împuns cu suliţele; au lunecat şi-au căzut în sânge, căutându-se cu gurile şi muşcându-se.

Bătrânul de la Sakkoudion urma să asculte, cu nasu-i

întristat aplecat spre genunchi, pe când Breb îi arăta şi alte alcătuiri înţelepte ale dregătorului împărătesc.

Marele Papias are subt mâna lui străjerii cetăţii care se văd şi iscoadele care nu se văd, şi cerşetorii orbi care au ochi, şi surzii care aud, şi muierile care se află pretutindeni unde sunt adunări de oameni beţi, şi călugării care umblă necontenit în preajma hipodromului şi în bazaruri. Îndată ce-şi adună veştile se înfăţişează în ceasul întâi al dimineţii la stăpânul său Stavrikie şi-i arată toate. Între străjile Palatului Sfânt se află de asemenea oameni care privesc şi ascultă cu multă luare-aminte: şi aceştia au ceasul lor când îşi leapădă ştirile. Tot aşa, în încăperile dinlăuntru păreţii au urechi şi ochi.

Chiar în noaptea întâia după întâmplare, Constantin, bolnav de scârbă şi mânie, se zvârcolea în patul lui, nemaigăsind astâmpăr. Soţia lui a zgâriat la uşă, cerând cu sfială intrare, ca să-i ţie tovărăşie şi să-l mângâie.

El i-a strigat, muşcându-şi pumnul şi repezindu-l apoi către ea:

— Ce cauţi aici, muiere? Vrei să-mi pândeşti somnul, ca să afli vorbele pe care le bolborosesc? Blăstămată suferinţă a vieţii mele! Limba care vorbeşte când nu trebuie se cuvine să fie muşcată.

Şi-a muşcat limba, scoţând între buze clăbuci de sânge.

— Domnul meu, i-a zis cu întristare Maria, venind la culcuşul lui în genunchi; o soţie nu poate pârî, nici osândi pe stăpânul ei, care i-a fost dat de Dumnezeu. Dacă domnul meu s-ar fi înduplecat să-şi aibă somnul numai în apropierea mea, nimeni n-ar fi aflat niciodată vorbele rostite. Ar fi rămas înmormântate în durerea mea.

— Cutezi a-mi face mustrări şi tu? Uiţi că ieri erai o fată sărmană într-un sat din Paflagonia?

— Iubitul meu soţ, nu pot uita asta. Nu sălăşluiesc aici din voinţa şi râvna mea, ci printr-o hotărâre mai presus de noi. Primeşte fiinţa mea ca pe o jertfă, şi nu mă respinge. Ai pus fiinţa ta în sânul meu, deci nu mă mai poţi lepăda.

El a râs cu amărăciune, zvârcolindu-se în culcuşul lui şi întorcând asupra ei priviri de duşmănie.

— Vreau să fiu lăsat singur, a răcnit; nu-mi trebuie în această clipă nimic. Îmi trebuie numai să-mi zgârii tâmpla şi să răcnesc cu înverşunare, căci am fost zdrobit şi umilit de cei care mi-au răpit dreptul meu. Legea Împărăţiei îmi hotărăşte mie acest scaun; eu sunt stăpânul acestor palate, al cetăţii şi al popoarelor. M-au prădat eunucul şi muierea care mi se mărturiseşte drept mamă. Dar nu voi muri înainte de a-mi lua dreptul şi de a-i lovi la rândul meu.

— Stăpâne, îl mângâia soţia, aceste vorbe din trezie sunt tot aşa de primejdioase ca şi cele din somn.

Amândoi au tăcut şi-au ascultat prin ziduri paşii care se furişau în gang şi-n tainiţi.

A doua zi, Constantin s-a înfăţişat cu umilinţă la Împărăteasa mama sa, închinându-se până la pământ şi sărutându-i mâna. S-a rugat să fie iertat. S-a lepădat de toţi sfătuitorii vicleni, cerând să fie pedepsiţi. Mai ales lui Alexie i se cuvine întâi şi întâi pedeapsă. În faţa dregătorilor, cunoaşte în maica sa braţul lui Dumnezeu. A fost vinovat; i s-a cuvenit osândă. Nu se va afla din acel ceas în Împărăţie alt fiu mai supus mamei lui.

Împărăteasa îşi îmbrăţişă feciorul, iar Stavrikie stătea în colţul lui privind zidurile şi zâmbind stemelor Bizanţului. Căci hadâmbii săi de la Palatul Dafne trecuseră pe la el. Hadâmbii îi şoptiseră, muţii îi arătaseră cu semne repezi, chelălăind din cioturile lor de limbă, toate câte făcuse şi vorbise Constantin în vremea nopţii.

Deci lângă fiul lui Leu-Împărat, îşi făcea socoteală marele postelnic, se află o putere a lui Dumnezeu, o soţie curată, bună sfătuitoare şi nevicleană. Asta am dorit noi cu toţii, cât am nădăjduit de la el supunere şi blândeţă. Dacă însă în fiinţa lui se zvârcolesc diavolii şi trebuie să ne temem de el în fiecare ceas, atuncea slăvita Împărătească trebuie să mângâie aşa fel pe copila de la Amnia, încât s-o desfacă de dânsul. Trebuie învăţată viclenii nevinovate, ca

să fie în partida noastră. Astfel îl putem stăpâni cât se mişcă la soare şi cât stă în culcuşul muierii.

— Toate acestea le-am înţeles de la Stavrikie, sfârşi egipteanul. Căci puterea, mi-a mărturisit el, trebuie să se dovedească blândă sau cu străşnicie, după împrejurări.

— O, prietine, se tângui preasfinţitul Platon, de câte ori am venit în acest Bizanţ, m-am străduit să aduc dreptatea inimii mele; însă, precât văd, locul meu a fost totdeauna în altă parte. Mai bine aş fi rămas în nefiinţă; ori mai bine aş fi murit înainte de a afla toate acestea. Acuma sufletul meu stă ca într-un viespar al demonilor. Ar trebui să mă înfăţişez slăvitei Vasilise, care doreşte să mă vadă; îţi mărturisesc că mai curând m-aş întoarce la Sakkoudion.

— Trebuie să vezi întâi pe prietinii noştri de la Amnia, zise Breb cu-n glas aproape şoptit.

Acel glas era însă aşa de pătrunzător, încât bătrânul tresări.

— Aşa este, încuviinţă el. Trebuie să văd pe cuviosul Filaret şi pe doamna Teosva.

— Trebuie să vezi pe doamna Teosva, vorbi iar Kesarion, dar mai ales trebuie să vezi pe altcineva. Este un suflet care ne-a fost încredinţat de Dumnezeu. Nu ne este îngăduit să-l părăsim.

CAPITOLUL XII

Steaua amurgului

În casa din preajma apeductului lui Valentie[1], părintele Platon şi Breb găsiră pe Amnieni întruniţi în sfat. Toţi câţi erau miluiţi de Împărăţie şi se bucurau de bielşug, unii în dregătorii, alţii întru odihnă, feciori şi fiice, se adunaseră în jurul bătrânilor, la umbra pridvorului. Părintele Platon socoti că s-au adunat ca să se întristeze de veştile aflate; dar Kesarion ştia că veştile cele tainice nu le-a putut afla nimeni; iar întâmplarea cu vergile, care zburase, în clipă, în cele mai depărtate cuprinsuri, era binecuvântată de cuvioşii monahi în toate bisericile şi mănăstirile. Împărăteasa şi-a certat fiul! E faptă sfântă; tot aşa ar putea face Fecioara Preacurată cu fiul ei prea iubit, dacă stăpânirea lor n-ar fi dincolo de stele. Constantin a îngenunchiat la maica sa, cerându-şi iertare. Prilej de mare bucurie deci este. Dacă n-ar fi fost întristarea, n-ar fi bucuria. Tot astfel păcătoşii pot fi bucurie pentru Dumnezeu, întrucât se pocăiesc. Orice păcat, fiind prilej de înfrânare şi umilinţă, poate fi şi bun. În acest chip, binecredincioşii părinţi călugări bucurau lumea pentru fapta Vasilisei. Se bucurau deci întrucâtva şi Amnienii. Numai doamna Teosva avea ochii ei de întristare.

Preasfinţitul şi Breb descălecară lăsând asinii în sama lui Constantin. Cuviosul Filaret le ieşi întru întâmpinare cu vorbe plăcute. Toţi cei de faţă se închinară. Părintele Platon trecu la bătrână. Ea se umili sărutându-i mâna dreaptă.

[1] Este singurul apeduct antic (Bozdoğan Kemeri) existent în mijlocul Constantinopolului. A fost terminat în anul 368, sub domnia nefericitului împărat Valens (364-378), mort şi dispărut în bătălia de la Adrianopole cu goţii.

— Pace vouă! zise episcopul, binecuvântându-i pe toţi.

— Mărire lui Dumnezeu în veac, răspunse bătrânul Filaret. Te poftesc, preasfinte părinte, să binevoieşti a te aşeza în acest scaun. Poftesc şi pe celălalt prietin al nostru să ne facă plăcerea de a sta. Aflaţi, domnilor, că astăzi se hotărăşte aici o mare bucurie pentru sufletul meu.

Breb privi în juru-i, şi-i văzu pe toţi zâmbind cu plăcere. Ioan, spătarul împărătesc, stătea la mijloc având în mână izvod scris.

— Prea-cinstiţilor, grăi el închinându-se către oaspeţi, întrebaţi, vă rog, şi domniile voastre pe părintele nostru Filaret de ce nu voieşte să poarte straiul roş şi brâul de aur cu care s-a milostivit a-l dărui slăvita Despină, ca pe un patriciu adevărat ce este şi rudă cu Împărăţia? Când sunt adunări la Curte, domnia-sa trebuie să se ducă în asemenea strai cuviincios.

— Aflaţi, copii şi copile, răspunse zâmbind bătrânul, că eu sunt tot cel de la Amnia. Sufletul meu întru nimic nu s-a schimbat; iar acestui trup nu-i trebuie altă haină, căci în curând se va duce acolo unde deşertăciunile trebuiesc lepădate.

— Totuşi, părinte al meu, cât stăm în viaţa aceasta trebuie să ne supunem rânduielilor ei.

— Fii liniştit; rânduielile trebuie să fie pe dinlăuntru.

— Lăsaţi pe părintele vostru să poruncească, zise doamna Teosva cu mâhnirea ei obişnuită. Cei care-l iubesc îl pot primi şi în acest strai. Săvârşiţi ce v-a cerut.

Spătarul Ioan se duse la doamna Teosva, care-l sărută pe frunte, binecuvântându-l. Înturnându-se, ceti însemnările de pe izvod.

Sfatul acelei zile era ca să se socotească toată averea casei. Darurile din odăi, tainurile din jitniţi, pungile de bani de aur, toate trebuiau vădite, ca să se facă împărţeala hotărâtă de bătrân. De multe zile, cuviosul Filaret dorea fierbinte să intre în stăpânirea părţii lui, ca s-o poată preface în bani mărunţi, iar acei bani mărunţi să-i împartă

sărmanilor, aşa cum îi fusese obiceiul în toată viaţa. O vreme suferise că nu mai poate da, nemaiavând nimic; dar acum putea iarăşi să se scalde în bucuria lui. Spătarul, deci, socotind împărţeala şi lămurind fiecăruia dreptul lui, se plecă spre părintele său, arătând că-i poate pune la picioare şaizeci şi patru de litre de aur.

Bătrânul chemă în juru-i toate odraslele, ca şi cum ar fi vrut să le ia subt ocrotirea subsuorilor lui.

— Iată, le zâmbi el, îmi voi putea croi straiul dregătoriei mele celei adevărate. Într-o zi va fi aici sărbătoare şi voi pofti la masă mare, în casa mea, pe împăraţii pământului.

Tinerii se bucurau, privindu-se unii pe alţii: feciorii şi bărbaţii cu oarecare mândrie, ca unii ce-şi începuseră slujba în preajma tronului şi ţineau şi ei în mână şi în straiele lor ceva din puterea lumii, iar femeile şi fecioarele numai cu trufia unei slăvite frumuseţi, ştiind că, deşi n-au dregătorii, tot despre dânsele se vorbeşte mai mult în Bizanţ. Unele aveau sprâncene îmbinate şi ochi mari, ca bunica bătrânului Filaret, minune vestită între frumuseţile de la Tevriz; iar altele aveau năsuşoare ascuţite şi drepte ca divinităţile eline. Toate aveau genele sporite cu antimoniu, şi buzele rumenite, şi purtau pe ele ţesăturile cele mai scumpe, aşa cum nici nu visaseră în viaţa lor sărmană de la Amnia. Dar cuibul lor de tihnă de la ţărmul Pontului era de mult uitat. Bătrânul păru a le vedea dintr-o dată, mai ales pe ele, şi se miră de aşa strălucire.

— Cum îndrăzniţi voi a purta asemenea poveri? le mustră el. Şi de ce socotiţi a spori frumuseţea lăsată de Dumnezeu?

— Bunicule, răspunse nasul cel mai ascuţit, care era al Antuzei, una din fiicele Ipatiei; lumea în care trăim acum nu ne îngăduie să facem altfel. Sora noastră e împărătească şi nu putem s-o umilim purtând straie de cerşetoare.

— În altă lume însă veţi intra despoiate şi veţi cerşi, suspină cuviosul bătrân.

Acei ochi de olmazuri negre sticliră cu viclenie unii spre

alţii, înţelegându-se asupra unui adevăr al tuturor timpurilor, că moartea e întrucâtva o poveste şi tinereţea nu poate fi decât nemuritoare. Cerceii se agitară, brăţările sunară; râsete dulci sărutară mâna bunicului. Bătrânul binecuvântă frumuseţea lui Dumnezeu care se vedea în copiii lui.

— Nu înţeleg de ce rămâne întristată doamna mea Teosva, vorbi el apoi venind către preasfinţitul Platon şi către bătrână. Şi de ce stă singur, adâncit astfel în sine, prietinul nostru Kesarion. Astăzi e amintirea unei zile bune.

Bătrâna Teosva îşi înclină fruntea către umărul soţului său, cum îi era obiceiul, suspinând.

— Într-adevăr, răspunse Breb, doamna Teosva îşi aduce aminte. Astăzi se împlinesc doi ani de când Dumnezeu a binevoit să mă călăuzească în casa domniei voastre de la Amnia.

— Aşa este, încuviinţă bătrânul. Deci rog pe doamna mea să aducă prietinilor noştri o gustare bună şi mied, ca să ne veselim.

— Se întâmplă că astăzi ajunez, răspunse străinul. Până ce va ieşi luceafărul de sară, nu pun în gură nici pâne, nici apă.

— Atunci va binevoi să-mi ţie tovărăşie preasfinţitul Platon.

— Părintele episcop se grăbeşte, răspunse bătrâna, căci suntem chemaţi la Dafne de copila noastră.

— S-a întâmplat ceva?

— Trebuie să se fi întâmplat; însă de la Dumnezeu nu nădăjduiesc decât bine.

— Atunci rămân singur, zâmbi bătrânul, căci văd că se grăbeşte să plece şi această tinereţă. Deci voi chema aici pe servul meu Calist şi-l voi pune să-mi coase cele trei pungi de piele, întru totul asemănătoare. În una am de gând să pun galbeni, în alta argint şi-n a treia bani de aramă. Când vine un sărac să cerşească, servul meu

amestecă pungile şi mi le întinde. Dumnezeu deci hotărăşte dacă în palma sărmanului său trebuie să pun o siglă, ori un ban de argint, ori un bănuţ de aramă. Vâr mâna la întâmplare şi-i dau simbria.

Doamna Teosva îşi puse vălul. Episcopul binecuvântă pridvorul gol. Cuviosul Filaret se închină către prietinii săi şi rămase singur cu gândurile lui plăcute şi cu Calist.

Robii aduseră patul umblător cu perdele de purpură, pentru doamna Teosva. Constantin înfăţişă asinii.

— Santabarenos, zise Breb, prietinii mei se duc la palatul împărătesc. Constantin credinciosul nostru îi întovărăşeşte, până la Poarta Fericirii. Tu fii vrednic şi mă scoate în afară de porţile cetăţii.

— Credeam că ne întovărăşeşti o parte din drum, se întoarse spre el părintele episcop. Doamna Teosva are o nelinişte. Ar dori să aibă şi sfatul Domniei tale.

— Cei răniţi au nevoie de vorbe blânde, răspunse încet străinul. Duceţi-vă cu pace. Eu vreau să fiu singur. Când se va arăta la asfinţit luceafărul de sară, aduceţi-i doamnei împărătese Maria aminte de mine, căci eu atunci voi sta subt el, la ţărmul mării, dincolo de ziduri.

Despărţindu-se de prietinii săi, egipteanul a îndemnat cu vorbe pe Santabarenos la deal, apoi l-a îndrumat către Poarta Adrianopolului. Când a ajuns la ziduri, soarele dădea în asfinţit şi clopotele Bizanţului sunau pentru rugăciunile de sară. Căpetenia porţii a cunoscut în palma călătorului pergamentul cu sigiliu împărătesc şi s-a ferit, deschizând calea. Străjerii de la meterezurile porţii l-au văzut ieşind în câmpie. Îndată ce a dat în drumul care întovărăşeşte canalul, a cotit în stânga printre fânaţuri înflorite şi pâlcuri de smochini sălbatici. Astfel a umblat călare singur către Şapte Turnuri, apoi către Marea, care sclipea în lumina amurgului. S-a oprit la ţărm, în fâşâitul de matasă al undelor. A descălecat; a lăsat pe Santabarenos singur să pască cimbrişor, şi el s-a suit pe o lespede, înturnându-se cu faţa spre răsărit şi spre unghiul

depărtat al palatelor Împărăţiei. Atunci se aprinse deasupră-i, în cerul asfinţitului, luceafărul. Străinul privi cu luare-aminte propria-i umbră, care se alegea pe valurile alinate, alungindu-se către Dafne.

Acolo, părintele episcop Platon şi doamna Teosva găsiseră pe împărătiţă singură. Slujitorii hadâmbi aduseseră cu grăbire, în foişorul ei încununat de viţă sălbatică şi caprafoi, paturi moi împodobite cu purpură. Muţii purtaseră pe oaspeţi acolo sprijinindu-i de subsuori. Se închinaseră şi îngenuncheaseră când apăruse stăpâna lor. Aduseseră, pe tipsii de aur, şerbeturi de trandafir. În sfârşit păruseră că se retrag, lăsând singure cele trei slăvite obrazuri; însă în acele palate tăcute nimene niciodată nu era singur. Dacă urechi nu puteau auzi şoaptele, atunci cel puţin ochi trebuiau să cerceteze prin ascunzişuri.

— Bunică, zise împărătiţa Maria, îmbrăţişând a doua oară pe bătrână; te-am aşteptat şi ieri. Ai făcut bine că ai venit măcar astăzi. Sunt bucuroasă de asemeni că nu m-a uitat preasfinţitul nostru părinte Platon.

— Draga mea copilă, răspunse bătrâna, nu te-a uitat nimeni. Astăzi s-au adunat toţi ai noştri. Erau veseli. Fetele erau mai frumoase decât totdeauna.

— Şi-au adus aminte de mine?

— Negreşit.

— Prea înălţată Doamnă, vorbi părintele Platon, fii încredinţată că nu te uită nimeni. De altminteri, aici nu e un loc pe care lumea să-l înlăture de la vederea sa. Toate neamurile cugetă la el, se închină către el şi-l socot fericit. Lumea uită ades că tot ce-i pământesc şi omenesc se ofileşte.

— Prea sfinţite părinte, suspină tânăra împărătească, toate cele pământeşti şi omeneşti ar trebui să aibă o înflorire.

Bătrâna îşi ridică mâna la frunte şi-şi acoperi ochii. Părintele Platon rămase o clipă fără răspuns, privind acea

înfăţişare sfântă şi delicată împodobită cu aururi şi mărgăritare. Trandafirii de la Amnia păliseră; obrajii tinerei împărătese purtau sulimanul meşteşugit al servelor. Ochii erau sporiţi; genele grele. Subt toate aceste artificii sufletul ei totuşi nu se putea tupila îndeajuns.

— Sfinţite părinte, şopti ea cu glas tremurat, răspunde-mi, te rog, dacă nu săvârşesc un păcat, regretând copilăria şi neştiinţa mea de la Amnia.

— Ai fost adusă aici, înălţată Doamnă din porunca Sfintei Fecioare.

— Ca să îndeplinesc o pedeapsă?

— Fără îndoială, nu. Ai fost aleasă pentru bucuria Măriei Tale şi a omenirii.

— Am mărturisit maicei mele care se află aici de ce bucurii am avut parte. Soţul meu m-a cercetat şi m-a iubit puţină vreme, atât cât nici n-am avut timp a-l cunoaşte. Apoi s-au întâmplat lucruri pentru care trebuie să rămân mută. Sclavele mele râd şi-mi arată că m-ar învăţa bucuroase practicele lor; îmi aduc pe tabla, însă, o broască râioasă vie, pe care eu n-o pot înghiţi. Când soţul meu împăratul a avut suferinţa pe care sfinţia ta o cunoşti, am încercat să mă apropii de el cu sufletul, dar m-a lovit cu piciorul. N-aş fi vrut să mărturisesc nici asta, dar binefăcătorului meu nu-i pot tăinui nimic. Poţi oare, părinte episcop, să întrebi pe Preacurata Fecioară când voi cunoaşte marginea suferinţei mele? Ce trebuie să fac?

— Mărită Doamnă, trebuie să te supui soţului care ţi-a fost dat.

— Tot astfel mi-a poruncit şi Împărăteasa stăpâna noastră, mângâindu-mă şi îmbrăţişându-mă. Deci mă supun. Dar nu pot să înlătur tablaua de care am vorbit. Când vine asupra mea balaurul, mă simt pângărită până în fundul fiinţei.

— Crezi că Împăratul nu te mai iubeşte?

— De asta sunt încredinţată.

— Deci aceasta ţi-i mâhnirea?

— Mărturisesc cu ruşine, părinte, că nu.

Bătrâna doamnă Teosva se întoarse înspre trandafiri, ca să-şi poată strânge lacrimile în colţul vălului. Episcopul era înfricoşat de necunoscuturile vieţii. Bănuia, din ceea ce-i spusese Breb şi din puţinul pe care-l afla acum, că se află în faţa unor taine, a căror dezlegare nu-i poate veni decât după rugăciuni lungi, în vedeniile-i sfinte.

— Deci fii liniştită, mărită Doamnă, zise el, căci mă întorc la Sakkoudion ca să aflu bun sfat şi dezlegare de la o putere care stă deasupra împărăţiilor lumii.

Tânăra împărătească oftă, încrezându-se în Preacurata Fecioară, ocrotitoarea inimilor. După ce vibrară clopotele de la Sfânta Sofia şi de la alte lăcaşuri sfinte, amurgul veni asupra grădinilor într-o tăcere pe care n-o tulbura nimic; numai picurul havuzurilor abia se auzea, ca în vis. Fumul înserării se cernu uşor din cerul violet.

— Prietinul nostru egipteanul, şopti episcopul, ne-a rugat să-l aducem aminte Măriei Tale.

Bătrâna Teosva adaose:

— Astăzi, când se arată steaua amurgului, se împlinesc doi ani tocmai, de când te-a văzut la Amnia.

Tânăra împărătească tresări şi închise ochii. Apoi deschizându-i, nu mai văzu pe cei de lângă ea. Se întoarse către asfinţit, rămânând neclintită. Acolo scânteia luceafărul. O umbră se desprinsese de la un ţărm singuratic şi venea pe luciul Propontidei către dânsa. Era o părere. Era o pătrunzătoare şi dulce otravă a întregii ei fiinţi.

CAPITOLUL XIII

Soarta celor tari ai lumii e una cu soarta mişeilor

Zidurile întreite care împresurau locaşurile Împărăţiei, şi cele trei palate cu grădinile încântate, şi porţile de fier sub turnuri erau apărate de oşteni străini, după o rânduială a autocratorilor de demult. Aceste tovărăşii ale slujitorilor înarmaţi aveau odăile lor în preajmă, şi tainurile, şi simbriile, având grijă şi priveghere asupra lor dregătorii cei mai de credinţă ai stăpânului. Viaţa domnului lumii era subt armele lor; plimbările în cetate, petrecerea în hipodrom se îndeplineau subt fulgerele de aur ale acestei oştimi fără păreche în lume; ieşirile Împăratului la război se făceau cu alaiul lor înfricoşat, de care se cutremurau seminţiile varvarilor.

În domnia Isaurienilor, cei mai de credinţă şi mai ocrotiţi străjeri stăteau *varangii*. Erau bărbaţi blonzi, cu ochii albaştri, veniţi din ţinuturile îngheţate de la miezul-nopţii. Largi în spete, nalţi şi încruntaţi, îşi îndeplineau în tăcere şi cu o rânduială neînduplecată slujba. Coifurile lor conice cu bold în vârf şi armurile aurite treceau de la părinţi la feciori, nefiind îngăduit să li se strice măsura. Bărbatul care nu putea să umple zalele şi coiful, anume croite pe calupul dintâi, nu era vrednic să fie străjer al împăratului lumii. De asemeni, nu era îngăduit varangului să aibă piele întunecată. Muierile lor trebuiau să se străduiască a naşte prunci bălani cu ochii limpezi.

Dar Bizanţul era o prăpastie a desfătărilor, în care se amestecau neamurile, topindu-se. Deci, din vreme în vreme, când armurile erau ameninţate de văduvie, unul din căpitani se suia într-o corabie împărătească şi călătorea către columnele lui Iraclie, ieşind în oceanul cel mare, apoi

cotea pe lângă ţărmul Galiei şi intra în mările cele care stau mai mult sub negură.

Acolo, la Dania şi la Scandinavia, solul împărăţiei găsea trupurile de care avea nevoie. Între războinicii închinători încă lui Odin, se aflau destui care visau raiul de la miazăzi al împărăţiei greceşti. Acolo viaţa era îmbielşugată, ferice şi uşoară. Puteau afla vin dulce şi muieri cu ochi negri. Era aur mult, pe care robii îl vânturau cu lopeţile în haznale. Deci căpitanul îi măsura în înălţime şi-i lua cu el. Cât pluteau pe apă îi învăţa să facă cruce şi să rostească numele lui Iisus şi aclamaţiile consacrate. Îi deprindea cum trebuie să steie măreţi şi straşnici în armele lor; să tacă şi s-asculte de căpitanii cei bătrâni; să cunoască pe marele Vasilevs după steme şi straie. Îi jurau un crunt blăstăm să fie mai întâi şi mai întâi credincioşi tagmei lor şi să nu se mire când, subt semnele împărăteşti, se arată un obraz nou; căci la Bizanţ este năravul schimbării fiinţelor, dar Împăratul rămâne. Cum a căzut unul, se suie în loc altul, luând de jos hlamida şi punând-o pe umerii săi, căutând în sângele vărsat cununa şi punând-o pe fruntea sa. Un varang trebuie să i se plece, până ce Dumnezeu va rândui altul în loc. Foarte de samă lucru este să se ştie asta; căci astfel adevăraţii stăpâni de la Palatul Sfânt sunt săbiile străjerilor.

Căpitanul cel cărunt care-şi înălţa fierul cu mâner în chip de cruce, când se arăta întru strălucirea ei Vasilisa Irina, avea nume Arnulf. Iar un nepot al lui de frate, cu numele Carol, era căpitanul al doilea. Deci aceste două bărbi, singurele îngăduite între obrazurile rase ale mercenarilor, una înspicată alb şi alta roşcată, au început a se aduna de la o vreme pentru nişte sfaturi de care niciodată n-a putut avea ştiinţă prea-înţeleptul Stavrikie. Căci sfaturile varangilor sunt toate şi totdeauna la fel. De obicei tac şi se uită unul la altul; apoi sorb vin din cupe în înghiţituri lungi; după aceea iar tac şi se uită unul la altul. Când amurgeşte, unul spune o vorbă; iar celălalt îi

răspunde cu altă vorbă după cântarea a doua a cucoşilor. Între două vorbe ale varangilor, se pot certa şapte perechi de muieri de la Bizanţ şi pot rosti blesteme asupra Demonilor, unul după altul, cu mare repeziciune de limbă, doisprezece cuvioşi monahi. Pe lângă asta, nici un romeu, niciodată, n-a putut pricepe una din aceste vorbe. Şi nici sclav străin nu s-a aflat să le înţeleagă. Chiar dacă s-ar fi ostenit să le priceapă cineva, era greu să-şi vâre fruntea în această tăcere a doi varangi care beau vin, căci putea să se prăvălească îndărăt lovit de moarte de un pumn mai greu decât un buzdugan.

De unde şi de ce s-a iscat sfatul acestor uriaşi care păzeau cu soţii din tagma lor tezaurul lumii, marele postelnic nu putea şti decât la trecerea din această lume mincinoasă. Sfântul Petrea, care stă la poarta raiului, avea să-l ciocănească cu cheia în frunte, şoptindu-i cu blândeţă că este îngăduit şi altor neamuri să întrebuinţeze din când în când ceea ce la Bizantini e obicei în fiecare clipă.

— Viclenia la varangi nu s-a cunoscut niciodată, trebuia să mărturisească înţeleptul eunuc, aducându-şi aminte de vorbele pe care avea obicei să şi le spuie necontenit.

Căci şi Arnulf şi Carol erau oştenii pe care el îi îndestula mai cu prisosinţă. Nu cu vorbe, ci cu lucruri bune şi cu sunet scump. De asemeni şi mărita Împărătească ştia să preţuiască o slujbă ca a lor. Marele Papias Azi Calimnos avea de la strălucirea sa poruncă tainică să nu afle niciodată care străjer uriaş a intrat într-o boltă cu băuturi, plătind vinul cu lovituri de sabie. Candidaţii, pe care-i avea subt mâna sa la paza cetăţii, nu trebuiau să se amestece niciodată acolo unde varangii, frunte lângă frunte, ca nişte zimbri, dădeau lovituri şi spârcuiau pe romei, pentru muieri din uliţele cu fanare roşii. Ca şi alţi împăraţi, slăvita Vasilisă Irina era îngăduitoare pentru ceasurile de destră-bălare ale străjerilor ei. Căci o săptămână stăteau într-o strânsoare înfricoşată, neadormiţi la datoria lor, încremeniţi ca zidurile, mişcându-se ca nişte alcătuiri

meşteşugite, hrănindu-se cu-n pumn de linte şi c-o picătură de apă. După ce intrau alţii la rând, cei ieşiţi aveau împărătească slobozenie.

Din cele câteva duzini de vorbe, rostite din când în când în cursul unui an, Arnulf bătrânul şi nepotul său Carol ajunseră să scoată la lumină o înţelegere care multă vreme stătuse nelămurită în fiinţa lor. Pentru această treabă le venise în taină şi o ascuţime din afară, de la strategul cel vestit al Isaurienilor, viteazul Lahonodracon.

De la moartea lui Leu-Împărat, acest mare oştean umbla rătăcind cătră hotarele Traciei, cerşind sălaş la principii barbari. Cuvioşii monahi nu-l uitau, blăstămându-l în toate zilele ca pe un Antihrist. Vasilisa hotărâse pentru el oprelişte şi prigoană, aşteptând ca sfintele icoane să lepede asupra ereticului o boală, ori o moarte năprasnică.

Vorbele îngreţoşate mergeau astfel cătră miazănoapte, iar din surghiunul său bătrânul Lahonodracon trimetea din vreme în vreme limbi agere cătră oştenii vechi, cu care purtase războaiele împărăţiei în vremea stăpânilor isaurieni. Acele limbi străbătuseră în ostroavele libere ale oştimii, unde oamenii lui Papias Calimnos n-au ce căuta, şi ceruseră pe căpitanii Varangilor la un sfat de taină.

Astfel cei doi oameni bălani şi bărboşi pricepuseră limpede lucrul pe care-l aveau tulbure în fiinţa lor, anume că, după străluciţi împăraţi cu barbă, stau la Împărăţie, poruncind ostaşilor, două fiinţi cu obrazurile spâne. Fiind ei deci slujitorii puterii şi ai Împărăţiei, nu puteau să nu-şi aducă aminte că legea neamului lor de la miazănoapte era războiul, şi semnul ei sabia, pe care o poartă un bărbat cu înfricoşată înfăţişare, cu sprâncenele şi barba învăluite de viscol.

De-abia acum băgau ei de samă de ce sunt mâhniţi şi le lipseşte ceva.

De un timp în Împărăţie nu mai lucrează fierul, ci vorbele meşteşugite şi şiretlicurile; nu mai stau în cinstea cea mai de sus oştenii, ci călugării şi eunucii. Iată acel

vestit Lahonodracon strategul, care a împins îndărăt în pustia lor pe Ismailiteni, care s-a întors apoi către Avari, şi către Bulgari, şi către Sciţi, amestecându-i cu pulberile, care a cunoscut triumfurile în hipodrom, zace acuma sărac şi subt blăstăm la marginea Împărăţiei. De-acolo, din durerea lui, cheamă credinţa vechilor oşteni către împăraţii morţi şi cere să fie suit pe tronul de la Augusteon moştenitorul lor legiuit.

În ajun de sărbătoare a sfintei Adormiri a Maicei Domnului, anul 790, fiind de slujbă cei doi căpitani, a sosit la poarta Împărăţiei un alergător grăbit. Aducea veste scrisă din Armenia. Era un călăreţ libian, ştafetă împărătească. Pornise cu trei zile în urmă lepădând caii din poştă în poştă şi încălecând alţii, trecuse Bosforul şi Cornul de Aur în luntre, suise în fugă colina sfântă către palat şi acuma cerea intrare.

— Slujba măritei Vasilise! Slujba prea puternicului Domn Stavrikie!

Căpitanul Carol făcu semn străjerilor să ridice securile. Robii deschiseră portiţa cea mică.

— E, într-adevăr, o veste aşa de grabnică? întrebă varangul. Va trebui să aştepţi, Împărăteasa e la slujba cea mare de sară, în Sfânta Sofia, cu toţi dregătorii, patricii şi episcopii. O parte din oamenii noştri stau în jurul sfântului locaş.

— Atunci trebuie să mă duc acolo. Dă-mi un oştean să-mi deschidă cale.

— Nu se cuvine. Slăvita Vasilisă e în casa lui Dumnezeu.

— Trebuie să dau totuşi scrisoarea şi vestea într-o clipă. S-au răzvrătit oştile din Armenia; au trimis emisari şi-n alte teme ale Împărăţiei, la oşti. Vorbesc în numele lui Mihail Lahonodracon şi al lui Alexie Moseles, cerând să vie la Împărăţie singur stăpân Constantin fiul lui Leu-Împărat. Să se ducă de la Augusteon mamă-sa Doamna Irina cu eunucul ei. Astfel strigă, sculându-se toţi de pretutindeni. Am călărit zi şi noapte fără oprire, dar răscoalele sosesc şi

ele în urma mea. Dacă am întinde urechea, le-am auzi pe celalalt ţărm al Bosforului.

Căpitanul Carol întinse urechea. Nu auzea nimic, începu să râdă, ceea ce era un lucru prea rar.

— Ce facem, căpitane?

— Mergi cu mine.

— Însă trebuie să mă duc unde îmi este poruncit.

Varangul nu răspunse. Privi de sus, din barbă şi din sprâncene, făptura sprintenă a libianului, îl împinse cu pieptul înaintea sa, lovindu-l cu platoşa. Îl duse astfel subt zidul dinlăuntru, la odăile de comandă. Acolo, în chilia lui, între arme şi trofeele războaielor vechi, găsiră pe bătrânul Arnulf.

— Nu te clinti de aici, porunci el libianului. Aşază-te jos. Dă cartea pe care o aduci.

— Trebuie s-o dau în mâna prea puternicului Stavrikie.

— Fă cum îţi spun. Nu ai îngăduinţă să vorbeşti. Altfel te lovesc.

Omul se supuse. Apoi se aşeză pe covorul de jos, cu picioarele încrucişate subt el.

Bătrânul Arnulf îl privi cu mirare. Totdeauna, de când era, îşi punea întrebarea, la care nu putea răspunde, de ce se aşază astfel la pământ acei oameni din acele părţi de lume.

Cu puţine vorbe, măcinate în măsele într-o limbă cu totul necunoscută, varangul cel tânăr dădu lămuriri. Rupând peceţile, puse scrisoarea subt ochii căpitanului Arnulf.

— Bine, încuviinţă acesta, treci şi dă tuturor oamenilor noştri porunci.

Ar fi putut să se mire şi de faptul hotărât de Dumnezeu, că ştafeta se oprise în faţa căpitanului Carol la un ceas anumit; şi de întâmplarea că tocmai ei se găseau de strajă, când cădea asemenea veste, însă un varang, când are intrată ca un cui o hotărâre în tidva lui, nu trebuie să se mai mire de nimic; trebuie numai să îndeplinească ce are de îndeplinit.

În mai puţin de jumătate de ceas, străjile de la porţi, de la ziduri şi dinlăuntru erau întreite. Cei care se aflau la sălaşurile lor dinafară pătrunseră înăuntru, luându-şi armele. Un alt sutaş, cu oameni noi, se înfăţişă la Sfânta Sofia, tocmai în clipa când, subt policandelon, diaconul înălţa braţul drept împodobit cu orar aurit, cântând acele cuvinte dulci:

— Şi încă ne rugăm... pentru prea mărita şi prea luminata Doamna noastră Împărătească Irina...

În pronaos se iscă tumult. Marele Postelnic întoarse într-acolo o privire aprigă. Slujitorii de rând şi oamenii proşti se îmbulzeau spre ieşire.

Ridică fruntea greu încununată, scânteindu-şi pietrele scumpe şi Vasilisa, trezindu-se din rugăciune şi din îngândurarea trupului. Urechea ei, deodată atentă, deosebi afară strigăte de oşteni: acele strigăte tumultoase şi ritmice cu care-i deprinseseră isaurienii. Stavrikie se clătină în strană, se făcu mic, căutând ocrotire subt aripa stăpânei lui. Varangii băteau cu mânerele suliţelor în lespezile pronaosului, rostind numele Împăratului Constantin. Slujba sfântă stătu deodată.

— Ce este? întrebă poruncitor Vasilisa, întorcând o căutătură aspră.

— Toată suflarea să vie să se închine Împăratului!

Acest răspuns îl detuna un străjer, ridicând asupra altarului sabia. Era un muget de bour. Patricii şi dregătorii îşi supuseră grumazurile, neînţelegând încă bine ce se întâmplă. Când răcnetul izbucni a doua oară, îl întovărăşiră sunete de arme. Vasilisa Irina se lăsă purtată de subsuori de către femeile sale. Cu fruntea plecată trecu printre scuturi, urmată de curteni. Deodată se făcu tăcere. Afară era noapte caldă de august, cu cerul spuzit de stele. Apele Propontidei, în larg, aveau licăriri line, care brăzdau întunericul. Dincolo, pe ţărmul asiatic, ardeau focuri înalte şi drepte. Răzvrătiţii aprinseseră chiparoşi, dându-şi astfel şi ei semnele.

— Maică preacurtă! suspină Împărăteasa, îmi dau sufletul şi fiinţa în mâinile tale.

Se mişcau facle pe zidurile palatului sfânt şi străjerii aclamau pe Constantin.

Arnulf bătrânul se înfăţişase la Dafne, înlăturând cu latul săbiei pe eunuci. Deodată se deschiseră toate uşile, robii se năpustiră în genunchi şi, în paraclisul închisorii sale, Constantin îşi lipi fruntea de pardoseala de marmură, socotind că vine asupră-i altă mânie şi pedeapsă. Dar căpitanul, pătrunzând până la el, i se închină:

— Întru mulţi ani cu slavă, Împărate al nostru Constantin!

Tânărul Vasilevs rânji, arătându-şi colţii şi necrezând nimic.

Apoi, auzind şi strigătele de afară, se ridică, înălţând spre Dumnezeu braţele. Monahul care citea lângă el în faţa iconostasului, după rânduiala poruncită, îi căzu la picioare, bătând metanie şi atingându-i cu fruntea genunchii.

— Să se aducă aicea semnele Împărăţiei! porunci căpitanul varang.

Constantin îşi încruntă cu semeţie obrazul către slujitorii care se îmbulzeau în preajmă:

— Să mi se aducă straiul! strigă el ascuţit. Să vie spătarii mei.

Nu ştia însă bine ce are de făcut.

— Prea puternice Doamne, vorbi căpitanul cu aceeaşi linişte, sosesc ştiri că oştile din Tracia şi din Asia s-au sculat pentru Măria Ta. Am apucat deci palatul şi te poftesc să-ţi iai în stăpânire moştenirea rămasă de la părintele Măriei Tale.

Împăratul îşi văzu soţia. Sosise în prag privind şi ascultând cu frică.

— Doamnă, îi porunci Constantin, îmbracă-te şi vino de şezi la stânga mea. A sosit pentru tine un ceas de bucurie.

Ea îşi întoarse faţa către canatul de eben încrustat cu aur. Roabele o luară cu ele.

În aclamaţiile oştenilor săi Împăratul trecu la Augusteon şi, îndată ce putu sta pe tron în odăjdii, Doamna Irina veni să i se închine şi să i se supuie.

— Fiule al nostru iubit, zise ea plecându-se către varga de aur şi către glob, a sosit vremea, din voia lui Dumnezeu, să iai singur puterea. Fii îndurător către cei care ţi-au greşit. N-am a-ţi cere pentru mine decât linişte şi te rog a urma să ocroteşti sfintele icoane.

Împăratul a arătat blândeţă către maica sa, poruncindu-i să aibă locaş de tihnă palatul Elefterion. În acea clipă, după rugămintea ei, s-a înduplecat şi către Stavrikie, îngăduindu-i să-şi aleagă singur surghiunul.

După o jumătate de ceas, împungându-l aduceri aminte, a strigat să-i fie adus în juvăţ hadâmbul. Dar Stavrikie îşi găsise drumul scăpării şi, în ascunzătoarea în care se ducea, avea nădejde să afle nu peste multă vreme alte veşti şi alte schimbări, potrivit cu năravurile de la Bizanţ.

În tot cursul nopţii, Împărăţia a dat zvon, trezind cetatea. Focurile dinspre Asia au rămas statornice. S-a vestit, pe vântul care venea de la munţi, că oştile din Tracia poftesc în fruntea lor pe bătrânul Mihail Lahonodracon strategul. Uliţele tuturor breslelor care lucrează pentru război, de la armurieri până la săidăcari, s-au sculat mergând către hipodrom şi către forul Augusteon, cu mare larmă şi laudă. Toate celelalte categorii de oşteni şi străjeri, care slujeau la Bizanţ şi care juraseră Irinei să n-o cunoască decât pe ea Vasilisă a romeilor, au venit în preajma Palatului şi au cerut cu glas mare să li se arate şi lor adevăratul şi singurul Împărat. Toţi, ca nişte câni bolnavi, şi-au vărsat acel jurământ la picioarele varangilor.

— Slavă lui Dumnezeu! a zis în acea zi cuviosul Filaret către prietinul său egipteanul, primindu-l cu bucurie în pridvor; toate câte le orânduieşte El sunt bune, şi iată o minune care nu se vede ades.

— Slavă lui Dumnezeu, răspunse Kesarion. Stelele stau

în alcătuirile lor şi soarele e acelaşi.

— Cum, domnule, nu ştii oare că s-a schimbat Împărăţia?

— Ştiu; am fost şi eu de faţă, îndată ce am aflat. Am văzut pe Împărat privind cu străşnicie şi dând porunci cu grăbire.

— Iată, prin urmare, minunea. Deci eu şi doamna mea Teosva ne aflăm, în această zi a Sfintei Adormiri, părinţi ai noului Vasilevs.

— Doamna Teosva s-a dus la Dafne?

— Într-adevăr. I se închină acolo slujitorii până la pământ.

— Nu crezi, prietine, că ar fi trebuit să te duci şi domnia-ta, ca să vezi pe tânăra Vasilisă?

— O, domnule, am juruit această zi Împăratului meu şi dregătorilor lui şi se cuvine întâi să îndeplinesc ce-am hotărât. Vor veni ei la mine şi eu îi aştept. Cât a ţinut postul Sfintei Adormiri, servii mei au adunat şi au pregătit toate cele de cuviinţă. Iată, azi e îngăduit să-mi hrănesc oaspeţii cu peşte şi carne. S-au întins mesele în toate odăile şi bucatele fierb şi se coc în cuptoare, la cuhnii. Către al cincilea ceas, porţile se deschid şi slujitorii vestesc sosirea boierilor, având în mijlocul lor pe Împăratul.

— Am băgat de samă, zâmbi Breb. Boierii domniei-tale stau în toate răspântiile şi pe toate drumurile; îşi înnoadă zdrenţele, îşi astupă ulcerele, îşi redobândesc ochii şi-şi ling buzele, aşteptând ceasul când servii domniei-tale îi vor chema, bătând cu lingurile în tipsii.

— Aşa este, se veseli bătrânul. Sunt mulţi?

— Prea mulţi, domnul meu; sărăcimea Bizanţului e o oaste fără număr.

— Mărire lui Dumnezeu: grădinile raiului sunt destul de largi ca să-i adăpostească. Noi, aici, n-avem pentru ei decât puţine încăperi. Aşa că vom alcătui trei rânduri de mese; dar mai întâi şi mai întâi vom primi pe cei mai sărmani, care n-au ochi şi limbă şi care se târâie fără

picioare. Aceştia vor striga cel mai tare la Împăratul Iisus pentru robul său Filaret. Am rânduit să vie şi cuvioşi părinţi de la Octogon şi Studion, ca să citească în fruntea mesei, sfinţind astfel bucatele cu vorbe dumnezeieşti. La poarta cea mică a Vlahernelor am trimis robi, cu foc de gunoaie, steag negru şi furci. Acolo vor veni în taină cei care, în cer, vor avea pe ei adevărate podoabe. Iar aici pe pământ sunt opăriţi de lepre. Îşi vor lua din furcile sclavilor pita şi oalele de bucate şi se vor duce să ospăteze şi ei în râpile de la Kidaris.

— O, cuviosule prietine, oftă străinul, bucură-te că vei alina o clipă foamea trupurilor. Dumnezeu să aibă milă de suflete.

Bătrânul Filaret se dădu un pas îndărăt, privind cu nedumerire:

— Ai vreo suferinţă, prietine? Te rog, mărturiseşte-te.

— Domnule, nu am ce mărturisi. Eu m-am deprins, de la asinul meu, să mestec în măsele amărăciunea ca pe o hrană obişnuită, aşa cum mestecă el spinii. Dar este un suflet care n-a greşit cu nimic în această viaţă, aşa cum nu greşeşte mireasma acestor roze. Rândurile de generaţii s-au măcinat şi împărecherile s-au făcut astfel, prin voinţa Celui prea înalt, încât să iasă la soarele vieţii cea mai dulce alcătuire. Pare în afară de timp şi de spaţiu. Mă înfricoşez gândindu-mă că se va ofili. Unul dintre leproşii domniei tale o scuipă.

— Unul dintre leproşii mei? se miră bătrânul. Iartă-mă, prietine, că nu sunt cu destulă luare-aminte pentru fabula domniei-tale. Mai am de dat porunci servilor. De altminteri tagma acelor nefericiţi se află subt porunca marelui Papias Calimnos. Lui i-am cerut învoire să-i lase să se strecoare până la poarta Vlahernelor. Sună din clopote ca să se ferească lumea, şi împotriva lor s-au înălţat steagurile negre şi fumurile.

Străinul se plecă zâmbind spre bătrân.

— Domnule, zise el, iartă-mă pentru poveştile mele şi

îngăduie-mi să stau până ce se va întoarce doamna Teosva.

— O aştept şi eu; trebuie să vie, căci am nevoie de dânsa.

Într-adevăr, bătrâna nu întârzie mult. Robii o aduseră cu grăbire în lectica de purpură, ca să fie de faţă la ospăţ şi să împartă bucate fericiţilor cerşetori.

— Ne-aduci veşti bune, Doamnă, nu-i aşa? întrebă cuviosul Filaret, scoţând o clipă pe fereastră fruntea-i pleşuvă.

— Negreşit.

— Copila e bucuroasă?

— Da.

— Grăbeşte-te, se veseli el; prietinul nostru te aşteaptă ca să-i dai un leac, pentru o suferinţă a lui ascunsă.

Bătrâna îşi feri de pe faţă hobotul negru abia când ajunse în fundul pridvorului, lângă Breb. Pe pleoapele ei vinete, străinul cunoscu arsura lacrimilor.

— Lăsaţi-mă, zise doamna Teosva, înturnându-se către serve.

Străinul o privea în tăcere. Părea liniştit.

— I-au pus hlamida şi cununa, vorbi încet bătrâna. Împăratul a bătut din picior; au stat asupra ei roabele. Cât soţul ei era în suferinţă s-a plecat umilită. Acuma nu mai plânge şi-l înfruntă. I-am şoptit că n-o înţeleg de ce face asta, când soţul ei se întoarce către Dânsa. Mi-a zâmbit şi m-a mângâiat. Am sărutat-o pe sân şi am auzit cum i se zbate inima în piept. „Mărită Doamnă, a strigat eunucul cel mare; luminăţia sa marele Vasilevs aşteaptă. Alaiurile s-au înşirat; noroadele s-au strâns la hipodrom“. Îndată au luat-o doamnele Curţii şi au adus-o.

— Deci, doamna mea, ai dreptul să te bucuri, zise Kesarion.

Bătrâna îşi închise pleoapele, stăpânindu-şi răsufletul.

— Ce-i de făcut? întrebă ea, deschizându-şi deodată ochii asupra egipteanului. Învaţă-mă cum să fac ca să i se tămăduiască trupul, să aibă somn şi linişte, să primească

voia soţului ei. Văd că Împăratul se întoarce către dânsa; Maica-Domnului a dat ascultare rugăciunilor noastre. Sclavele mele, însă, spun că mai sunt de făcut şi altele, care sunt poate în puterea domniei-tale. Poate, zic iarăşi ele, este aruncată asupra ei o vrajă.

Străinul îşi trecu mâna peste frunte.

— Într-adevăr, doamnă, zise el, silnicia poate fi vraja cea mai înveninată.

— Aşa este, încuviinţă bătrâna; copila mi s-a mărturisit de mult. Dar acuma soţul ei a chemat-o să steie alături de el în catisma, cu mare strălucire.

— Asta pentru o femeie poate fi bună doftorie.

— Nu este, nu este, se tângui bătrâna. S-a dus cu obrazul împietrit şi cu buzele strânse.

Kesarion coborî singur, împresurat de cercu-i de întuneric, fără să-şi vadă slujitorul. Era într-un ceas de trudă lăuntrică şi de răsucire pentru a domoli în el însuşi o fiară. Obrazu-i trist era absent pentru lumea înconjurătoare. Zadarnic se târau schilavii în calea asinului, întinzând gheara şi cerşind cu glas mare. Îşi veni în propria stăpânire abia după ce ajunse către desimea cetăţii. Îşi lăsă asinul şi servul şi-şi făcu domol şi cu deosebită dibăcie loc prin mulţime. Straiul lui alb şi mâna care semăna ici-colo bănuţi de argint îi deschiseră cale. Era însă în preajma hipodromului o îmbulzeală cum nu văzuse niciodată; mulţimea se frământa într-o bucurie şi într-o aţâţare neliniştită. Toată lumea dorea să vadă pe Împărat, ca şi cum peste noapte şi-ar fi lepădat pielea.

Neguţători, oşteni şi prostime se încleştaseră la intrări. Se bucurau că nu pot războ; încercau să se caţere unii peste alţii; se întorceau către vânzătorii de covrigi cu susan şi către corturile unde călugării vindeau iconiţe sculptate în lemn de chiparos; iar persienii cu obrazurile unsuroase arătau pe furiş rondele de fildeş cu zugrăveli necuviincioase.

Când se ridică în preajma tribunei împărăteşti, pe

treapta unde se aşeza de obicei, Kesarion văzu pe tânărul Vasilevs îmbrăcat cu scaramanghion alb, cu saghion de purpură brodată cu aur şi cu hlamidă. Se sculase în picioare ca să salute mulţimea. Cununa îi era aşezată puţintel strâmb pe frunte.

Tovarăşa lui, Doamna Maria, sta în podoabele-i de aur ca o imagine sfântă dintre acelea pe care aveau năravsă le lovească Isaurienii, desfăcându-le şi lepădându-le în două părţi: aurul pentru ei, chipul pentru gunoaiele cetăţii. Kesarion Breb răpi pentru el chipul, lepădând aurul. În urletele şi aclamaţiile amestecate cu pulberi ale acelei mulţimi cu guri enorme, el păru a sta liniştit până ce imaginea tresări în privazu-i scump, aţintind asupra lui ochi plini de bucurie ori de spaimă.

„Inima mea te-a găsit, îi zise Kesarion fără cuvinte. Clipa aceasta zadarnică putem s-o lăsăm să se înalţe în soare ori să cadă în Propontida; avem înaintea noastră veşnicia întristării“.

— Fericitule Santabarenos, vorbi el pe când tumultul se alină şi Împăratul se aşează la locul său; tu îţi înţelegi mai bine destinul şi nu te abaţi din calea vieţii tale.

— Despre cine vorbeşti, domnule? îl întrebă neguţătorul de alături.

— Despre un filosof, de la care am multe de învăţat.

— E un epicureu ori un stoic?

— E o fiinţă care cunoaşte frâul şi-şi duce cu vrednicie povara.

— Iată, într-adevăr, o învăţătură nouă. Unui asemenea filosof m-aş supune şi eu dacă n-aş fi aşa de hărţuit de călătoriile mele: când la Alexandria, când la Vavilon, când la Bizanţ. Ce se întâmplă, domnule? Împărăteasa s-a retras cu grăbire; o sprijină de subsuori însoţitoarele şi o duc.

— N-am băgat de samă nimic, răspunse Breb. Nu mă gândeam decât la ale mele.

Împăratul privea pieziş, arătându-şi dinţii în barba-i neagră. Dădu porunci către slujitorii dindărăt, apoi reveni

cătră popor, încruntat şi trufaş.

— Fericitule Santabarenos! murmură a doua oară Breb cu întristare.

CAPITOLUL XIV

Despre o pasere măiastră cu ochi şi glas de om

Cea dintâi veste bună, după primenirea Împărăţiei, a cântat-o paserea măiastră din grădinile de la Elefterion.

Au auzit-o din nou copiii care se jucau în colb dincolo de ziduri şi au stătut atenţi uitându-se unul la altul; apoi şi-au plecat urechea spre alt zvon care venea de cătră mijlocul Cetăţii.

Când s-a arătat alaiul, ei se căţăraseră în pomi şi pe acoperişuri, în uliţele din preajma palatului Împărătesei. Drumul îl deschidea o eterie de maglabiţi, cu suliţi. Împăratul venea după aceea, între varangi. Calul pe care stătea el cu mândrie avea frâiele bătute în aur şi argint, purta pieptar dinţat şi corn de aramă în frunte. Era un cal alb, care părea a-şi înţelege mărirea; părea şi el mânios şi trufaş ca şi stăpânul său, amenințând din când în când cu cornul înainte şi bătând din când în când mai tare uliţa cu copitele, în salturi neaşteptate. Constantin-Împărat ţinea în şold mâna liberă. Privea fără să vadă pe nimeni, aţintind propria-i mărire întru care se vedea ca un alt Alexandru Macedoneanul.

Alţi maglabiţi încheiau şiragul. Tânărul Vasilevs nu luase cu sine nici un dregător, căci nu se ducea la Elefterion decât pentru dragostea pe care voia s-o dovedească maicei sale.

Lipsa celor care stau la porunca marelui stăpân pentru rânduiala împărăţiei putea să arate că Vasilisa Irina rămânea în afară de treburile puterii. Constantin ţinea să se vădească şi asta. Dar apariţia lui Mihail Lahonodracon, bătrânul strateg al iconoclaştilor, care-şi luase loc de frunte lângă Constantin tânărul, ar fi fost o umilinţă pentru Vasilisa Irina: deci purtarea Împăratului putea avea şi o înfăţişare de cuviinţă cătră cea care-l purtase în sânul său. Toate şi le alcătuiau şi le răstălmăceau în mintea lor cetăţenii, dând glas în calea alaiului.

După trecere de un an, acest drum Constantin îl făcea pentru a zecea oară. Între întâiul şi al doilea alai, după cât îşi aduceau aminte locuitorii din acea parte a Cetăţii, trecuse vreme destul de îndelungată. De la al treilea, alaiurile se îndesiseră.

Copiii acăţaţi pe acoperişuri dădeau lămurire mamelor lor, care-i priveau de jos râzând.

— Paserea cea pestriţă din grădina palatului a strigat de două ori: Constantine-Constantine!

Într-adevăr, de câte ori striga paserea, se vestea şi alaiul.

— Care pasere? întrebau unii dintre bărbaţi.

— Paserea pestriţă, răspundeau muierile. Ştiu şi copiii că în grădina palatului s-arată din vreme în vreme o pasere pestriţă.

— A văzut-o cineva?

— Nu s-ar putea spune că a văzut-o cineva anume, dar este. Dacă n-ar fi nu s-ar povesti. Spun şi unii slujitori de la Elefterion că Teodota, fiica lui Gherontie Strategul, ar avea asemenea pasere. Deci nu mai poate fi îndoială.

— Dar a auzit-o cineva strigând?

— Au auzit-o copiii.

— Poate strigă fiica lui Gherontie, îşi făceau socoteală romeii, privindu-se pieziş şi râzând.

Unii au văzut paserea fără s-o audă. Alţii o aud fără s-o vadă. Dar fiica lui Gherontie este, şi are glas. Precât se

ştie, are un glas prea dulce. Precât s-a văzut, nu se află în toată cetatea altă muieruşcă mai minunată la umblet şi la privire. Când umblă şi când priveşte, nici nu mai are nevoie să vorbească.

Un străin cu strai alb, pe care-l vedeau câteodată localnicii din acele uliţi, stătea şi el în preajma sfatului, privind către porţile de la Elefterion unde intrase alaiul. Avea alături un asin cu zurgălăi de argint şi un slujitor uriaş.

Copiii coborâră de sus şi veniră către dânsul, cu prietinie.

— Constantine, zise el, scoate din desagă dreptul acestor prunci şi-l împarte.

Omul cel mare vârî mâna în sacul de la şold şi scoase lucruri dulci, pe care le dărui pe rând omuşorilor. Cu strigăte bucuroase, brâncindu-se, alungându-se şi sărind într-un picior, copiii se depărtară.

— Acuma înţeleg eu care paseri chemau, şi pe care Constantin, se veseli cetăţeanul cel vorbăreţ. De câte ori trece alaiul, de atâtea ori le vine asemenea dar.

— Nu ai putea oare să înţelegi şi ce caută străinii la curtea Împărătesei? întrebă femeia.

— Nu ştiu; îmi închipui că se duc s-asculte ce glăsuieşte paserea cu pricina. E o pasere care va fi ştiind toate şi spune multe…

Era o zi călduţă de sfârşit de iarnă. Către miazănoapte, cerul se boltea verziu ca piatra de chiclaz; spre miazăzi coloarea i se îmblânzea într-un albastru de floare. Vântul sufla moale din Arhipelag; dintr-acolo aducea pe luciul apelor, până în Cornul de Aur, corăbioare cu pânzele umflate. Crengile desfrunzite porneau muguri noi; şiragurile sumbre de chiparoşi şuşuiau un cântec moale pământului, trezindu-i visurile amorţite. Sunau clopote; scânteiau turlele bisericilor. Împăratul voia să uite o clipă de grijile grele ale lumii. De la o vreme avea tot mai multă dorinţă să vadă pe maica sa. O poftise într-un timp să se

aşeze la Augusteon, cerându-i sfat pentru treburile Împărăţiei. Acuma o chema iarăşi alăturea de el, pe când Împărăteasa părea a iubi neîncetat singurătatea ei de la Elefterion.

Slujitorii deschiseră porţile dând glas de slăvire marelui Vasilevs. Împărăteasa ieşi până la treptele de marmură, între coloane, în straiu-i mohorât, cu fruntea şi tâmplele subt broboadă cernită. Se plecă în faţa fiului său. Împăratul descălecă, veni repede să-i sărute mâna. Se îndreptă apoi cu fală, privind către femeile şi fecioarele Împărătesei. Slujitorii şi hadâmbii îngenunchează; doamnele şi fecioarele făcură metanie, atingând lespezile cu dosul palmei. Când îşi ridicară obrazurile, rămase între ele, zâmbind către Împăratul său, Teodota. Privirea lui Constantin se lumină.

— Doamnă, zise el intrând alăturea de Vasilisa Irina subt boltă, apoi în cubuclion, am venit din nou să mărturisesc mamei mele şi tovarăşei mele la împărăţie, că-i simţesc lipsa şi că o doresc aproape de mine.

— Fiul meu, răspunse Despina, grijile mele acum sunt mai mult pentru suflet şi pentru sfintele lăcaşuri ale lui Dumnezeu. Îmi pregătesc odihna cea din urmă.

— Până atuncea, Doamnă, mai este timp. Până atunci am nevoie de înţelepciunea maicei mele, care s-a dovedit folositoare Împărăţiei. Am fost nevoit, anul trecut, să ies din Bizanţ către hotarele bulgarilor. Cu ajutorul lui Dumnezeu şi al Maicei Preacurate, am bătut şi am supus pe aceşti varvari. Iată, acum vine vremea să păşesc în Asia, împotriva Ismailitenilor. Avem acolo de făcut şi alte rânduieli. Ştiind că la Bizanţ rămâne înţelepciune, puterea mea sporeşte, deci mă pot întoarce mai curând.

— Într-adevăr, încuviinţă Doamna Irina, şi un Împărat are drept la această simbrie, care se cheamă tihnă, şi pentru aceasta au fost clădite palatele din grădina sfântă de către împăraţii dinaintea noastră. Doresc să calci în picioarele calului măriei tale pe toţi vrăjmaşii, şi să te

întorci cât de curând la desfătările ce ţi se cuvin; dar te rog să nu-mi dai pedeapsa de a vedea în fiecare clipă la Augusteon alături de mine chipuri de care mă înfricoşez.

Împăratul râse, arătându-şi colţii albi de lup în barba-i creaţă. Era frumos şi înalt. Căuta cu ochii grupul femeilor, care rămăsese subt boltă, în urmă.

— Fii liniştită, mamă, vorbi el cu glas mai scăzut. Nevoile oştilor din Tracia m-au îndemnat să trimit acolo pe bătrân.

— E o veste destul de bună, se învoi Vasilisa. Dar după ce împlineşte porunca pentru care-i trimis, Lahonodracon se întoarce să se aşeze, iar, în scaunul în care a fost poftit. Poate fi un slujitor credincios împăratului său; dar eu rog să fiu iertată că nu-l pot suferi în apropierea mea. Pentru asta îmi prieşte mai bine la Elefterion.

— Ştii totuşi prea bine, mamă, că nu se poate întoarce decât după altă poruncă. Un oştean e bun acolo unde socoate de cuviinţă stăpânul său. Mă învoiesc a feri pe Măria Ta de priveliştile care nu-i plac; mă învoiesc eu însumi să uit ceea ce mi-a fost poate nesuferit. Înştiinţează de mila noastră pe Stavrikie, în surghiunul său.

— Pot oare, într-adevăr, nădăjdui că slujitorii mei vor găsi iertare?

— Vor găsi, pentru că au stat cu credinţă subt mâna care i-a ocrotit. Nu mai păstrez în mine mânie decât pentru acei care, fiind ai mei, m-au viclenit. În sfârşit astăzi nădăjduiesc că se va închide rana care a sângerat în mine atâta vreme. Am primit răspuns că prietinul nostru Alexie şi-a părăsit oştile şi războiul şi vine la mila noastră, ca să primească răsplată.

— Va cere, negreşit, cinstea triumfului în hipodrom.

— Se poate. Oamenii mei îl aşteaptă cu vorbe de salutare din parte-mi. Îl vor pofti în trieră şi-l vor trece Bosforul, aducându-mi-l.

Împărăteasa închise o clipă ochii.

— Îl vei primi şi-l vei lăsa să-ţi vorbească?

Constantin îşi arătă colţii râsului.

— Nu ştiu; se va vedea. Mâni vei fi şi Măria Ta la Augusteon.

Împărăteasa păru a sta o clipă la îndoială.

— Împăratul nu îndrăzneşte a-ţi porunci, Doamnă, stărui Constantin. Te roagă.

Irina îi întinse mâna. El o cuprinse, sărutând-o pe amândouă părţile: pe dos şi în palmă; o reţinea ca să-şi vadă bucuria în pietrele nestemate ale inelelor.

— Prea iubitul nostru fiu îmi va îngădui totuşi să întreb şi pe sfătuitorii mei cei fără de greşeală. Începe în paraclisul palatului sfânta slujbă; mă duc să îngenunchez la icoana Preacuratei.

— Pot merge şi eu?

— Doresc să fiu singură. Femeile şi fecioarele mele rămân aici.

Despina se retrase cu zâmbetu-i nehotărât. Împăratul păşi până la fereastra naltă ca să vadă grădina, aurită de răsfrângerile din urmă ale asfinţitului. În gang, pe când el sta întors cu spatele, femeile curţii şopotiră o clipă, apoi foile rochiilor lor fâşâiră. Întorcându-se, Constantin găsi înainte-i pe Teodota. Veni către ea cu violenţă, o cuprinse în tăcere. Ea i se alipi numaidecât, încovoindu-se ca o iederă. Cu pleoapele lăsate îşi plecă fruntea subt umărul lui. C-un scâncet subţirel, ceru parcă intrare înlăuntru unde se zbătea tumultul cărnii.

— Se întoarce Vasilisa, se tângui ea, ferindu-şi buzele vopsite.

El o smunci în sus, ridicând-o în braţe, căutând alte locuri goale, pe care le scurma cu barba. Trupul ei începu a râde tremurat şi subţirel.

— O, Teodota, oftă Constantin ca după o silinţă trudnică, mâni vine împărăteasa la Augusteon.

Fata se veseli.

— Ai dreptate să te veseleşti, Teodota; căci nu vorbesc de maica mea, ci de Împărăteasa cea adevărată, după care

tânjeşte fiinţa mea. Vin aici ca să sufăr. Acolo în sfârşit voi avea alinare.

— Deci slăvita mea stăpână s-a învoit să iasă de la Elefterion?

— S-a învoit. Îi pun totul la picioare. Nu am nevoie decât de tine.

Ea i se strecură din braţe şi-i căzu la genunchi. El o ridică iarăşi spre el. Se auziră paşi în gang. Când tânărul Împărat ieşi întru întâmpinarea maicei sale, avea sprânceana încruntată şi ameninţătoare aşteptându-i răspunsul. Dar Vasilisa zâmbea cu blândeţă.

— Mâni, vorbi ea, voi fi alături de iubitul meu fiu la Augusteon şi vom primi împreună pe Alexie Moseles, ca să-i dăm răsplată pentru faptă.

— Mâni va fi cea mai frumoasă zi a vieţii mele, răspunse Constantin, întorcând privirea către femei şi căutând între ele pe cea care abia i se desfăcuse de grumaz şi-i lăsase flacără în sânge.

A doua zi poporul binecredincios a văzut cu mare bucurie pe Împărăteasă trecând la palatul cel mare. Era cu alai de oşti şi de patrici. Îşi pusese haina ei de purpură stânjinie şi cununa, dovadă că se hotărâse a părăsi singurătatea. Iar monahii, cunoscând în visuri sfinte, peste noapte, dumnezeiasca schimbare, sunau clopotele în turnuri; unii ceteau rugăciuni, alţii sporeau alaiul, încât erau uliţele pline de negreaţa lor.

În preajma hipodromului s-au îmbulzit şi vizitii albaştri călări; au prins a suna ţimbalele şi trâmbiţele cântarea biruitorilor.

La Sfânta Sofia a ieşit cădelniţând, între clerici, preasfinţitul kirio-kir Tarasie. Iar la poarta cea mai dinlăuntru însuşi Constantin-Împărat a stat întru întâmpinarea mamei sale.

Unii dintre cuvioşii părinţi călugări au dus veste de mirare în cetate că nu s-ar fi arătat la acea primire împărătiţa cea tânără Maria. Se spunea cum că ar fi fost

bolnavă. Alţii chibzuiau că i-ar fi poruncit Împăratul să stea în ghinekeu, ca să nu s-arate dintr-o dată două împărătese.

Se aflau neguţători vicleni care nu se sfiau să încredinţeze pe cine voia să-i asculte că totuşi, la acea privelişte, a fost o a treia împărătească. O aşteptau eunucii şi un ghinekeu al ei la Dafhe, pe când Doamna Irina rămânea în Augusteon, iar cealaltă, adică Amnianca, era mutată în pripă şi în ascuns la Halki.

Acolo, la palatul de la ţărmul mării, se afla şi altă fiinţă care nu se putea învrednici să vadă bucuria de pe obrazul lui Constantin. Era Alexie Moseles, foarte mirat că marele său stăpân arată aşa de puţină grabă să-l cheme la mila sa. Puţini dregători de altminteri se puteau învrednici de asemenea cinste. Trei zile numai Împărăteasa Irina a stat în triclinion dând porunci. În ziua a treia a venit să îngenunche în faţa ei şi să-i sărute mâinile, vărsând lacrimi de bucurie, Stavrikie.

Când s-a ridicat din umilinţă şi slujitorii i-au pus pe umeri haina dregătoriei lui vechi, unii dintre curtenii care se aflau de faţă au dat semne de mare plăcere, cunoscând în această faptă o lucrare dumnezeiască. Iar Stavrikie, după ce a mai îngenunchiat o dată, s-a sculat cu înfăţişarea lui ştiută privind, ascultând, amirosind cele mai ascunse dorinţi şi hotărâri ale doamnei sale.

— Prea mărită şi prea înţeleaptă stăpână, a zis el, binevoieşte a-mi îngădui să mă înfăţişez la domnul meu Împăratul, să-mi plec fruntea la picioarele sale, mulţămindu-i pentru iertare şi pentru nesfârşita lui bunăvoinţă.

— Să-l lăsăm să se odihnească şi-n această zi a treia, a zâmbit Despina. După suferinţi şi trudă, are dreptul la tihnă. Se cuvine şi împăraţilor ceea ce oamenii de rând au cu prisosinţă. Mâni însă vei binevoi, credinciosule al nostru slujitor, să te afli în al treilea ceas, la porunca Măriei Sale. Căci ne vom aduna aici, să hotărâm dreaptă răsplată lui Alexie polemarhul.

Deci abia în ziua a patra, fiind în grădinile palatelor strălucire de primăvară, cu caişi înfloriţi, dregătorii şi oştenii s-au putut bucura de revederea lui Constantin.

În ziua aceea n-a mai fost nici o îndoială în privinţa zvonurilor pe care le strecurau cu cea mai mare taină hadâmbii. Trecând de la Augusteon către Halki, Constantin a ridicat ochii, clipind în soare. Într-un heliacon, la Dafne, s-a arătat numai o secundă cea căreia lumea începea să-i spuie împărăteasa a treia. Silenţiarii şi-au plecat frunţile; hadâmbii s-au săgetat cu privirile. Dregătorii s-au uitat senini unii la alţii. Despina şi Stavrikie n-au ştiut cu desăvârşire nimica.

Însă paserea cea necunoscută care e totdeauna unde trebuie a strigat în cetate din turn în turn şi de pe acoperiş pe acoperiş că Împăratul a călcat în picioare cununia şi a desfăcut ceea ce numai Domnul Dumnezeu are putere să desfacă.

Împăratul leapădă pe nepoata cuviosului bătrân de la Amnia, cea care a fost hărăzită Bizanţului de Preacurata Fecioară. De trei zile Doamna Irina îl roagă pe Constantin să nu săvârşească asemenea faptă şi el stă încruntat în hotărârea lui.

Trebuie să fie la mijloc un demon, ori un farmec. Abia acuma are să se vadă folosul pe care-l pot aduce cuvioşii monahi adunaţi în sfintele mănăstiri la sfintele icoane. Oamenii greşesc, chiar când sunt împăraţi, iar cuvioşii părinţi se roagă sfinţilor şi lui Dumnezeu, arătându-le ce s-a întâmplat. Sfinţii se scoală şi vin la scaunul Împărăţiei celei de sus, Maica Domnului stăruieşte, şi Dumnezeu întinde dreapta sa, poruncind să fie iar bine. Tot astfel se întâmplă când se iscă răscoale şi războaie, când sunt bolişti şi foamete, când se cutremură pământul ori mănâncă vârcolacii luna. Lumea se înfricoşează, cuvioşii părinţi se roagă, Împăratul ceresc îşi trimite slujitorii nevăzuţi, crugul vieţii intră în rânduială.

În acele trei zile tânărul Împărat n-a avut bun sfat şi în

alte afaceri. În privinţa lui Alexie, Împărăteasa dorise să fie altfel. Însuşi Stavrikie stăruise cu glas încet şi cu mare supunere. Împăratul bătuse cu sabia în mozaic, privind neînduplecat în juru-i. Trecând pe subt heliaconul de la Dafne, i se îmblânzise privirea. Dar când ajunse la Halki, pe terasa de deasupra mării, privirea i se înăspri sub sprâncenele coborâte.

Pe Propontida licărea aur. Spre Insulele Principilor plutea ceaţă albăstrie. Nici o adiere nu susura în grădini. Pomii înfloriţi stăteau între chiparoşi cu luminile lor albe, împrăştiind mireasmă subţire. Muţii aduseră pe Moseles de subsuori, ajutându-l să se închine domnului său.

În sfârşit, biruitorul din Asia putea să se veselească.

Dar Constantin îl privi numai o clipă, cu obrazul neclintit. Apoi ochii lui se înturnară spre lucirea mării şi spre pâcla depărtării.

Gâdea păşi grăbit dintre slujitorii de rând, făcându-şi loc cu fruntea plecată. Muţii se atârnară în jurul polemarhului, fixându-l. Omul cu strai roş şi cu tidva rasă îi atinse pe rând ochii cu fierul aprins. Dând urlet de moarte, prietinul Împăratului se răsuci pe spate. Atunci Constantin îşi mai întoarse o dată privirea. În clipa următoare omul dispăruse. Mugetul i se zvârcoli subt pământ, coborând în adâncime.

În tăcerea albă care se întinse, veniră pe vârful chiparosului celui mai apropiat doi domnişori cu pene colorate, picurând din ciocurile lor mici câteva sonuri fine.

— Să mergem, porunci Împăratul. Avem alte treburi. Ne aşteaptă ziua de mâni.

Vremea stătu neschimbată. Într-aceeaşi lumină sfântă şi într-acelaşi loc fericit, a doua zi, slujitorii au ţintuit pe cei cinci monahi unchi ai Împăratului, fraţii lui Leu-Isaurianul. Lui Nikifor, gâdea i-a crăpat ochii. Celorlalţi cuvioşi şi măriţi kezari Cristof, Niketas, Antim şi Evdokim, le-a tăiat limbile cu briciul, lepădându-le pe pardoseala de marmură.

„Împărăteasa e nemângâiată pentru asemenea fapte“,

dădea de veste paserea nevăzută zburând când la Cele Şapte Turnuri, când la Vlaherne.

După ce toţi smochinii din Bizanţ se scuturaseră de flori, veni şi preasfinţitul Platon din singurătatea lui de la Sakkoudion ca s-audă veştile cele de necrezut.

Nu se poate să fie nimic adevărat, îşi zicea el. Fără îndoială, precum e obiceiul în această minunată cetate, meşteri care sleiesc un clopot pentru o sfântă mănăstire au dat drumul în lume unor minciuni mari, ca să facă zvoană şi astfel clopotul să dobândească frumos şi înalt sunet.

Îndată ce descălecă la Sfântul Pantelimon, trimise ştire la casa egiptenilor. Constantin slujitorul cel uriaş se înfăţişă chiar în aceeaşi după-amiază, bătând metanie şi sărutând dreapta preasfinţitului.

— Prietine Constantine, îi zise părintele episcop, ce veste bună îmi aduci? Nu cumva stăpânul tău a ieşit la petrecere de primăvară în afara cetăţii? Căci aşa este obiceiul aici, în aceste zile dezmierdate.

— Prea sfinţite, răspunse slujitorul, stăpânul meu se găseşte la egipteni.

Întorcându-şi pliscul şi ochii rotunzi, episcopul băgă de samă că slujitorul are obrazul mohorât de întristare.

— Ce este? tresări el. Fratele meu e bolnav?

Slujitorul clăti nedumerit din cap.

— Prea sfinţite părinte, nu pot să ştiu nimic. Iată a opta zi de când nu mi-i îngăduit să-l văd. Stă singur în chilia lui. Şi slujitorii n-au voie să pătrundă nici în odăile din preajmă. După cum a poruncit, îi punem, în fiecare sară, un ulcior cu apă, pe care-l ia singur, fără să-l vadă nimeni. Se roagă şi posteşte. A mai făcut şi altădată asta la Egipet.

— Din ce pricină?

— Nu pot şti, prea sfinţite. Eu sunt un slujitor prost.

— L-ai văzut?

— Nu.

— Atunci de unde ştii că se roagă?

— Nu ştiu, prea sfinţite, dar îmi închipui. Poate nu spune

nici o rugăciune şi stă numai aşa, uitându-se într-un singur loc. De asta mă tem eu mai mult. Trebuie să aibă mare mâhnire.

Părintele Platon stătu cugetând. Pofti după aceea la sine pe egumenul sfintei mănăstiri şi-i ceru ştiri din lume. Cuviosul Amos era ca totdeauna foarte grăbit şi-şi scutura pletele creţe, suflând în pielea-i neagră şi lustruită întinsă prea tare pe trupu-i scund. Ştia toate, căci umbla întruna în cetate. Despre egiptean însă nu putea spune nimic.

— S-a vestit ceva despre el?

— Prea sfinţite, n-am aflat nici o ştire.

— Poate ai aflat despre cinstitul nostru prietin kir Filaret.

— L-am cercetat în ziua sfintei Intrări în Biserică, prea sfinţite, când a dat iarăşi ospăţ sărmanilor săi. L-am văzut vesel şi m-am bucurat şi eu.

— E adevărat ce se zvoneşte de la Împărăţie?

— Toate câte sunt bune acolo, prea sfinţite, sunt adevărate, căci acuma s-a întors la Augusteon stăpâna noastră Doamna Irina. Din ziua când s-a aşezat iarăşi întru strălucirea sa, untdelemnul ni se pare mai bun. Acuma pentru noi toate sunt iarăşi multe şi bune.

— Mă bucur de asta, frate Amos. Se vorbeşte despre Kezari, cum că ar fi fost supuşi gâdei.

— O, prea sfinţite părinte Platon, se tângui cuviosul Amos, înălţând braţele-i scurte; din acea zi Doamna noastră n-are mângâiere. A trimis lumânări şi a poruncit rugăciuni la toate sfintele locaşuri. Nepotul Copronimului e mai greu de stăpânit decât ne închipuim noi. S-aude şi despre altele, prea sfinţite, şi are să se mai audă, căci răutăţile spurcăciunii sunt fără de număr.

— Iată de ce mă temeam, suspină episcopul.

Părintele Amos se grăbi să întărească:

— Adevărate sunt cele bune, prea sfinţite; adevărate sunt cele rele. Dumnezeu pe toate le pune în cumpănă şi le cântăreşte, plătind fiecăruia după marfa pe care a adus-o.

Faptele smintite ale neprietinilor noştri sunt pentru noi pasat dulce, căci ştim că va sta asupra lor un judeţ înfricoşat.

Episcopul privi pe gânduri către cuviosul egumen. O clipă, pe obrazul lui mâhnit avu o uşoară lumină de zâmbet, aducându-şi aminte de animalul pe care-l presupunea Breb în fiinţa scundă a părintelui Amos. Se gândi să se întoarcă la Constantin. Ieşi iarăşi în pridvor. Slujitorul sta răzimat de un stâlp, cu fruntea plecată şi pletele atârnând în ochi.

— Constantine, porunci episcopul, du-mă la stăpânul tău.

Slujitorii aduseră asinul şi ajutară bătrânului să încalece. Prin ziua limpede de primăvară, prin zvonul cetăţii, prin furnicarea din uliţa zarafilor, preasfinţitul Platon trecu întors în sine şi străin de toate. Coborî neliniştit subt pilaştrii de marmură, strânse pe trupu-i uscat haina neagră, ferindu-se de atingerea robilor şi intră călăuzit de Constantin. După ce străbătu săli, ieşi într-o grădină interioară. Văzu oameni cu obrazurile măslinii, înveşmântaţi în alb. I se închinară, lăsându-l să treacă. În fund, subt platani, se deschideau ganguri negre.

Slujitorul se opri.

— Prea sfinţite părinte, mormăi el, de aici nu mi-i îngăduit să trec mai departe. Intră sfinţia ta pe această uşă. Stăpânul meu va şti îndată cine vine. Dacă nu dă semn şi nu răspunde, eu mă aflu aici, la porunca prea sfinţiei tale.

Episcopul intră, nu fără oarecare sfială. Era în această curte veche a egiptenilor o linişte care nici nu putea fi bănuită de trecătorii prin uliţile apropiate. Un cocor ieşi din gang şi trecu pe pajiştea grădinii, la havuzul din mijloc.

După ce făcu câţiva paşi în ceea ce i se părea întunecime, preasfinţitul Platon găsi un loc rotund unde curgea o lumină slabă de deasupra, prin acoperişul de sticlă verde. Pe ziduri erau hieroglife şi zugrăveli. Unele îi

erau cunoscute, din învăţăturile acelui timp.

Cunoscu, deasupra unei uşi scunde, între două columne subţiri, ochiul lui Dumnezeu, între raze şi în litera sacră numită Deltha.

O altă uşă mai îngustă, cu canat de cedru, se deschise fără zgomot alături.

În cadrul ei, părintele episcop cunoscu pe Kesarion. Se duse către el. Străinul îi făcu loc, fără de nici un cuvânt.

Părintele Platon se găsi într-o chilie cu păreţii lucii, c-un pat sărac şi c-un scaun, cu două ferestre înguste aşezate sus, primind lumină din cerul albastru. Era o carceră de osândit.

Episcopul se înfricoşă, crescându-şi ochii rotunzi.

— Mi-i îngăduit oare să vorbesc şi să te întreb? şopti el.

Prietinul lui era slăbit, cu pleoapele obosite; dar privirile-i luceau de foc lăuntric.

— Părinte, sunt bucuros c-ai venit, zise Breb. Astăzi mi se isprăveşte singurătatea.

— După cât înţeleg, ajunezi de nouă zile, se miră părintele Platon. De ce ţi-ai hotărât asemenea pedeapsă?

— O, părinte şi prietine, nu e pedeapsă. Am stat cu mine însumi, trudindu-mă să dezleg întrebările fără de răspuns. E nevoie pentru asta de tăcere, singurătate şi concentrare. Desfăcându-mă de tot ce atârnă şi întunecă, m-am dus să văd. Orbul care-şi pipăie drumul morţii a lovit cu gheara pe fiinţa curată care-l însoţea. Isaurianul face parte din acele vietăţi în care întârzie formele fără conştiinţă. S-ar fi cuvenit copilei doamnei Teosva alt destin.

— Prin urmare e adevărat? Nu mai poate fi nici o îndoială?

— Nu mai este nici o îndoială.

— Deci îl loveşte blăstămul bătrânilor Isaurieni? Ucide şi zdrobeşte. Mâni se va ridica şi acesta împotriva sfintelor icoane.

Breb privi ţintă pe bătrân şi zâmbi uşor. Stătu tăcut până ce monahul îşi simţi sângele bătând în tâmple.

Zidurile lucii se umbriră. Ferestrele de sus se albăstriră.

— Am să-ţi împărtăşesc o taină, părinte, zise Breb, urmând a-l privi stăruitor. La întrebarea care scurmă în mine ca un vierme, ştiu că nu este răspuns. De ce sufere nevinovatul noi nu putem cunoaşte în timpul nostru mărginit. Dar ştiu cine a tulburat mintea Isaurianului şi cine i-a întărit braţul. A căzut Alexie, au fost loviţi kezarii, e strivită împărătiţa Maria, se vor zvârcoli în sângele lor trupele armeniace care se scoală pentru Moseles; vor veni sfinţii episcopi să-i blesteme şi vor fi păliţi peste gură; toate se vor face, ca să se bucure noroadele când îi va fi sosit pieirea. Toate acestea le face lupoaica.

— Nu înţeleg bine, şopti părintele Platon. Nu înţeleg de ce.

— Părinte şi prietine, zise Breb, scoală-te de aici dacă socoţi că trebuie şi du-te la Augusteon, cerând Doamnei Împărătese a lumii să ţi se mărturisească.

— Pot îndrăzni să-i cer? Mă cheamă pentru asta când are bunăvoinţă.

Kesarion privi un răstimp ţintă pe episcop.

— Bine, dacă nu te duci domnia-ta acolo, va veni ea aici, hotărî el, c-o voce care i se părea părintelui Platon că sună de departe. Binevoieşte, sfinte părinte, a cunoaşte foamea în veci neistovită. Ca să se îndestuleze de zădărnicia măririi, Doamna Irina împinge lângă abis pe fiul ei. Acum vei înţelege de ce i-a pus alături o soţie aleasă de puterile divine. Ca nelegiuirea lui de astăzi să se arate mai înfricoşată.

Glasul egipteanului păru a se cufunda în pământ. Se făcu întuneric deplin. Preasfinţitul Platon văzu în faţa lui pe mărita Împărătească. Era în scaunul ei de aur, întru strălucire. Îi scânteiau pietrele nestimate şi-i fremătau nările. O întrebă, fără glas şi fără vorbe lămurite, numai cu sufletul.

— O, părinte, îi şopti Breb, după ce vedenia se stânse, eu am fost solul care am adus o floare curată şi am aruncat-o

într-o volbură prihănită.

Cuviosul părinte Platon se cutremură de acel glas: îl pipăi prin întunecime, căutându-l cu teamă, ca şi cum omul nu mai era acolo, şi numai glasul acela de durere rămăsese în locul lui, ca o fiinţă de sine stătătoare.

CAPITOLUL XV

În care, celor fericiţi şi nefericiţi li se încheie timpul

Când cei doi prietini ajunseră la casa bătrânului Filaret, găsiră împrejmuirea înţesată de cerşetori care se jeluiau cu glas mare. Se atârnau de zăplazuri, se îmbulzeau la poartă, călcându-se şi încălecându-se. Slujitorii îi puteau cu greu stăpâni. Toţi voiau să străbată la bunul lor părinte şi ocrotitor, ca să-i vadă că sufăr pentru nenorocirea ce i se întâmplase.. La o jelanie aşa de trudnică şi la atâtea lacrimi s-ar fi cuvenit numaidecât jitnicerului şi pivnicerului să înţeleagă ce au de făcut, aducând năpăstuiţilor lumii cele de mâncare şi cele de băutură, căci cu aceasta se îndeletnicesc oamenii nu numai la bucurie, ci şi la întristare.

Spătarul Ioan pusese şi el sprijin slujitorilor pe cei doi candidaţi care-l întovărăşeau. Oştenii trăseseră săbiile, punându-le în gâtul celor care veneau pe picioare. Pe cei care se târau pe pământ îi loveau cu gambierele lor de fier.

Prin atâta calicime era greu de răzbit. Părintele Platon şi Breb se opriră privind. Ologii răcneau mai tare, blăstămând şi ameninţând cu război. Dar, la vederea

egipteanului, învălmăşeala şi încleştarea se potoliră. Acest egiptean avea obicei să întindă slujitorului său cel uriaş o pungă în care erau bani de aramă. Slujitorul dădea fiecăruia dreptul său, dacă se rânduiau toţi trecând în linişte, fără să atingă haina albă a stăpânului. Astfel se deschise loc atâta timp cât cei doi oaspeţi trecură.

În pridvor se adunaseră într-un colţ femeile tinere, în straie cernite. Cum veni părintele Platon către ele, începură a se tângui, lepădând lacrimi pe mâna pe care o sărutau.

În cea dintâi odaie stăteau câţiva bărbaţi şi monahi. Se uitau pe fereastra deschisă în grădina cu trandafirii înfloriţi. Către ei trecură roabe cu băuturi răcoritoare.

Pe cuviosul Filaret îl găsiră singur, lângă doamna Teosva. Un cuvios călugăr citea lângă o făclie de ceară. Bătrâna sta întinsă pe un divan scund aşternut cu covoare de purpură. Avea ochii închişi, obrazul încă întristat, mâinile legate pe piept cu fir de matasă. Pe aceste mâini mici cu degete subţiri, lucea o cruce de aur şi un ban nou din acelaşi metal, pentru plata vămii la vadul celeilalte vieţi.

Bătrânul nu era întristat. Faţa-i frumoasă încununată cu păr alb era numai puţintel nedumerită. Se închină către prietinii săi, îi cuprinse de câte o mână, aducându-i către tovarăşa vieţii sale. Ar fi vrut el însuşi să ceară o desluşire.

— Acuma ce fac eu? îşi descleştă el glasul. Doamna mea mă lasă…

Monahul cel bătrân îşi întrerupse cetirea.

— Pân-acuma n-a grăit nici un cuvânt, şopti el către episcop.

Bătu metanie, sărută mâna părintelui Platon şi se întoarse lângă făclie şi lângă carte.

Kir Filaret îl urmări cu ochii, fără să-l înţeleagă ce-a spus.

— Ce fac eu? întrebă el iar pe oaspeţi.

Apoi se feri, privindu-i cu luare-aminte.

Preasfinţitul episcop salută pe moartă şi rămase la căpătâiul ei, cu ochii pe jumătate închişi, şoptind o rugăciune pentru sufletul care trecea la judecată. Breb se opri în partea cealaltă, la picioare, ca să poată privi drept pe zeiţa adormită.

— Doamnă, o întrebă el, fără a-şi mişca buzele, înainte de această călătorie ai văzut pe copilă?

Obrazul bătrânei păru a se umbri. N-o văzuse.

Părintele Platon se întoarse către kir Filaret.

— Cum s-a întâmplat? Ce-a fost? întrebă el.

Bătrânul ridică din umeri.

— Am stat amândoi de vorbă ieri după-amiază, zise el. Ne-am adus aminte de Amnia. Ei îi părea rău după acel loc şi după acel timp. Am poftit un pahar de vin. Cum îi era obiceiul, n-a dat poruncă unei roabe. S-a dus singură să mi-l aducă. A venit, mi-a pus paharul pe masă. După aceea a şoptit: „Domnul meu, doresc să mă duc la copila noastră“. A vorbit iar: „Domnul meu, sunt slabă, n-am să mă pot duce; trebuie să vie ea la mine“. N-am avut când bea vinul. I-au crescut ochii în cap, a suspinat, mi-a făcut semn ca şi cum m-ar fi respins, şi şi-a plecat fruntea. Asta a fost. De ce m-a respins?

— Prea cinstite kir Filaret, grăi Breb, nu te-a respins. Ţi-a cerut să te duci unde-i era gândul.

— Într-adevăr, aşa trebuie să fie. Eu n-am înţeles. Am trimis răspuns la Împărăţie. Văd că până acuma Împărăţiţa noastră n-a venit.

Oaspeţii tăcură.

— Kir Filaret, vorbi străinul, n-au întâmpinat-o cumva slujitori pe doamna Teosva când a plecat de lângă domnia-ta? Nu i-au vorbit? Nu i-au adus carte?

— Într-adevăr, se miră bătrânul, au fost sosit în pripă două femei. Au spus un cuvânt şi s-au dus. Atunci doamna mea Teosva mi-a adus paharul, înfăţişându-mi-l. Nu-i tremura mâna. Dar pe urmă a căzut şi nu s-a mai ridicat.

Prin ferestre pătrundeau miresmele grădinii, adiind

peste pleoapele închise ale adormitei.

Genele lipite n-aveau să se mai desfacă; ochii n-aveau să mai privească lumea aceasta. Din îndelungă suferinţă şi puţină bucurie, bătrâna trecuse în limanul cel fără de vifor şi-n lumina cea fără de amurg. Kir Filaret asculta aceste vorbe de mângâiere murmurate de preasfinţitul Platon şi se bucura că doamna sa va fi bine primită la scaunul Împărăţiei de sus. Breb urma să privească neclintit acei ochi acoperiţi în care se sleiseră imagini de durere şi acea gură cu buzele strânse amar.

— Doamnă, îi zise el, du-te fără a mai întoarce fruntea. Scuturând de pe noi pulberea şi amintirile, vom veni şi noi acolo cândva, ca să înflorim.

Cu mireasma grădinii, venea de-afară şi larma slujitorilor şi a sărmanilor.

— Ei ştiu că trebuie să-i ospătez şi să le dau tot ce am, zâmbi cuviosul amnian. Într-adevăr, trebuie să-mi pun şi eu toate în rânduială, pentru călătorie. Prea sfinţite părinte Platon, spune-mi ce porunceşti să fac?

— Se cuvine, răspunse episcopul, ca acest trup să fie dus la mănăstirea de fecioare Rodolfia. Acolo îi vom face privegherile şi-i vom pregăti boltă pentru odihnă. Domnia-ta rămâi aici, ca să primeşti mângâiere de la copii şi nepoţi.

Bătrânul privi în juru-i şi văzu pe Calist.

— Să-mi aduci aici aurul meu, porunci el, şi straiele. Spune la cuhnii să se facă masă de pomenire. Doamna noastră pleacă.

Servul se închină şi ieşi ca să îndeplinească poruncile. Bătrânul veni lângă episcop.

— Îngăduie-mi, o, prea sfinţite, se rugă el, să zăbovesc aici, cât robii vor purta năsălia la mănăstire. Trebuie să plătesc datoriile care le mai am. După aceea vin şi eu la tovarăşa vieţii mele.

Bătrânul se retrase cu zâmbetul lui de nedumerire, părând vesel celor care-l vedeau. Îndată se simţi că

slujitorii au slobozit porţile. Monahii veniră să cădelniţeze trupul şi să-l ridice. Roabele căzură la pământ, bocind. Femeile tinere din pridvor, care semănau cu bunica de la Tevriz şi cu doamna Teosva, suspinară, apoi ţipară ascuţit cu glasuri de păuniţe.

— Copile şi primăveri, zâmbi către ele bătrânul amnian, nu plângeţi prea tare, ca să nu vă întunecaţi frumuseţile. Maica voastră se duce într-un loc mai încântat decât acesta.

Către sară, la mănăstirea de fecioare Rodolfia, lângă Poarta de Aur, sosi veste că la Împărăţie s-a aflat despre trecerea din viaţă a Doamnei Teosva şi se vor rândui pentru ea privegheri în toate locaşurile dumnezeieşti. Vor suna clopotele. Vor veni patricii şi dregătorii să se plece la racla ei. Dacă Împărătiţa Maria se va putea scula din suferinţa pe care o are, va veni şi ea. Ar veni însăşi prea mărita şi prea buna Împărătească Irina, dar are treburi multe şi sfaturi grele. Căci Constantin-Împărat chiar a doua zi trebuie să-şi puie zalele şi să încalece. A dat poruncă să se adune oşti pe celalalt ţărm. A repezit veşti la toţi strategii din Asia să-i iasă întru întâmpinare, căci se duce asupra Armeniei, ca să zdrobească şi să macine în sânge pe mercenarii care s-au răzvrătit pentru Alexie polemarhul.

Noaptea, între zidurile mănăstioarei, s-a făcut mare priveghi. Monahiile fecioare au venit prin întuneric de la chiliile lor, cu făclii, luminând florile grădinii. Porţile au stat deschise pentru cuvioşii creştini. Subt naosul sfintei biserici s-au înflăcărat toate policandrele. Călugăriţele au cântat adormitei cântece dulci, pe când vlădici cu mitre şi cârje slujeau.

De la femeile venite din afară de ziduri, monahiile au aflat cum că Isaurianul ar fi dat poruncă hadâmbilor de la Halki să închidă toate uşile palatului. Slobod îi este oricui să intre acolo; nimene n-are voie să iasă.

— O, fiul meu, i-ar fi spus şi l-ar fi rugat Doamna Irina, n-

ai auzit ce s-a vestit? Lasă pe Împărătiţă să se ducă la Rodolfia, să se închine bătrânei Teosva.

— Nu se poate! ar fi strigat Constantin. Pun astăzi pe mine cămaşa morţii; nu vreau să se bucure în lume muierea pe care am alungat-o de lângă mine.

Astfel Împărătiţă Maria n-a fost în noaptea aceea la priveghi. Iar cuvioasele monahii lepădau pe lângă făcliile lor blesteme şoptite, împotriva acestui nou Irod. Îl scuipau uşor în umbră ca pe un demon şi se închinau spre sfinţii iconostasului.

A doua zi, în Cetate, a fost mare zvon pentru ieşirea Împăratului la război. Varangii s-au alcătuit cu mare străşnicie în juru-i, având pe ei platoşele şi zalele şi sunând din arme. Carele cele grele au coborât la ţărmul Cornului de Aur, ca să fie împinse pe podurile umblătoare. Au bătut clopotele în toate turnurile; soborurile sfintelor mănăstiri au păşit întru întâmpinare, binecuvântând săbiile, şi securile, şi buzduganele, şi suliţele acestor oşti şi a celorlalte ce se vor aduna, pentru ca potrivnicii marelui Domn să cadă în pulbere, cu pieptul străpuns, cu gâtul deschis, cu fălcile sfărâmate. Măselele lor să fie grăunţe pentru ogoarele Armeniei. În tidvele lor să se adune ploi şi să-şi potolească din ele setea jivinele. Orăşenii au stat privind şi au ascultat freamătul alaiurilor dincolo pe ţărmul Calkedoniei, până ce s-a stâns. Apoi s-au întors la casele lor.

A treia zi, la sfânta mănăstire de fecioare a intrat cuviosul domn Filaret, însoţit de servul său Calist. Monahiile i-au făcut loc subt bolta bisericii, privindu-l cu mirare cum vine cu oarecare veselie şi grabă. S-a închinat către sfintele icoane, s-a plecat către ieromonahii care vegheau. A păşit apoi către doamna Teosva. I-a zâmbit privind-o îndelung.

— Vină după mine, Calist, a poruncit el apoi. Să mă duci la cuvioasa igumenă.

Călugăriţele i-au călăuzit îndată la odaia oaspeţilor,

aşezându-l în jilţ. Părea trudit; avea răsufletul scurt. Cămărăşiţa i-a înfăţişat un pahar de vin. Bătrânul şi-a ridicat o clipă ochii spre fiinţa care i-l aducea şi a clătinat din cap. A făcut semn să i se înlăture paharul.

— Doresc să vie aici cuvioasa Evlampia, a hotărât el.

Bătrâna igumenă sosi între însoţitoarele sale tinere, care o purtau de subsuori. Petrecându-şi cu grabă metaniile de chilimbar între degetele uscate, stăpâna acelui loc se plecă umilită. Era o umbră în hobot negru. Cu toate acestea ochii şi limba aveau ascuţime.

— Cu ce pot sluji pe domnul nostru Filaret? întrebă ea. Toate cele de cuviinţă s-au făcut pentru sora noastră Teosva. I-am făcut zestre de drum; i-am alcătuit podurile şi pomenile; aşa că va ajunge cu bine în locul cel de dulceaţă.

— Îţi mulţămesc, doamnă, răspunse bătrânul. Am o rugăminte pentru mine.

— Rugămintea domniei tale, kirie Filaret, este pentru noi o poruncă.

Bătrânul se întoarse către Calist.

— Iată, zise el, servul meu aduce, în această cutie de abanos, aurul care mi-a mai rămas. Te poftesc, doamnă Evlampie, să-l primeşti dar, pentru Preacurata Fecioară din acest sfânt locaş. Scrieţi în pomelnic numele meu şi al doamnei mele şi daţi masă sărmanilor de două ori pe an, la zilele noastre.

— Kirie Filaret, se plecă igumena, vom face întocmai cum porunceşti. Vor fi pomeniţi la altarul nostru cei care s-au dus şi cei rămaşi.

— Te rog, doamnă Evlampie, să mă primeşti şi pe mine aici. În acelaşi mormânt, lângă soaţa mea Teosva, doresc să fie pus şi săracul meu trup.

— Când va sosi timpul, domnule.

— A sosit timpul, suspină bătrânul. Îndată ce am rămas singur în casa noastră, am înţeles că a sosit timpul. Sunt singur, la Amnia.

— Locuinţa domniei-tale e la Bizanţ, kir Filaret.

Bătrânul clătină din cap.

— Locul meu a fost la Amnia. Acum e aici. Vă rog să binevoiţi a mă primi. În această sară voi dormi şi eu, lângă doamna mea Teosva.

Înainte de a adormi, kir Filaret a poftit să vadă la căpătâiul său pe cei doi prietini. S-au înfăţişat deci părintele episcop Platon şi străinul. Le-a spus hotărârea lui şi ei l-au ascultat fără să se mire. Aşezându-se lângă el, Breb i-a cuprins mâna şi i-a simţit-o rece între degetele sale. Atunci s-a întors către episcop.

— Prietinul nostru domnul Filaret, a zis el, porunceşte să fie adusă aici, în această sară, Împărătiţa Maria.

Cuviosul părinte Platon s-a ridicat, ca să ducă la Împărăţie această poruncă. Astfel a ieşit de la Augusteon învoire ca să se deschidă uşile de la Halki şi hadâmbii au purtat cu grabă, în lectica de purpură, pe Împărătiţa Maria la mănăstirea Rodolfia.

Sara aceea de mai era liniştită şi înaltă. Convoiurile de cerşetori care se tânguiseră toată după-amiaza pentru stăpânul lor, acuma se alinaseră, retrăgându-se. Slujitorii împărăteşti închiseră porţile. În chilii era mişcare şi monahiile ieşeau iarăşi cu lumini. Stelele făcliilor lor descopereau ici şi colo masivurile de flori, trezindu-le parcă mireasma. În arhondaric, cuviosul Filaret îşi plecase fruntea pe umărul stâng, pentru somnul cel din urmă.

Împărătiţa Maria dăduse un strigăt prelung. Apoi în toată mănăstioara se făcu o tăcere mai mare. Când slujitorii şi monahii se grămădiră ca să pregătească pe călător, Breb călăuzi pe Împărătiţă prin gang până în foişorul de deasupra grădinii.

Ca şi cum nu şi-ar fi dat samă că aceasta era cea dintâi întâlnire a lor după lungă dorinţă, amândoi stătură despărţiţi unul de altul, fiecare în întunericul lui. Cerul era fără lună; totuşi, după un timp, îşi văzură întristarea la lumina stelelor. Atmosfera era aşa de limpede, încât aurul înălţimii făcea noaptea translucidă.

— Mărită Doamnă, zise Kesarion, Dumnezeu voieşte ca acest ceas să fie al plecărilor şi al despărţirilor. N-am stat până acum în Bizanţ, decât pentru a te vedea.

— Pleci şi domnia-ta? întrebă nedumerită Împărătiţa.

— Precum am spus.

— Atunci de ce ai aşteptat până acum? întrebă ea deodată aprig. Ai cunoscut nefericirea mea?

— Fără îndoială, am cunoscut-o.

— Ştii că am avut vreo bucurie?

Breb tăcu.

— O, domnule, răspunde-mi, căci m-am deprins a te şti a-toate-cunoscător. Am aflat de la bunica unele lucruri de mirare. În câteva rânduri mi-a adus din partea domniei tale vorbe. Am ştiut că veghezi asupra mea. Acuma, când rămân cu desăvârşire singură, nu înţeleg de ce mă părăseşti.

— Mărită stăpână, zise egipteanul, pot îndrăzni să-ţi iau mâna?

Tânăra împărătească întinse dreapta. Cutremurându-se deodată ca de spaimă, îşi plecă obrazul, sărutând degetele care i-o cuprindeau. Străinul o domoli, apăsându-şi palma stângă pe fruntea ei.

— Mărită stăpână, vorbi el cu voce moale, nefericirea nu ţi-a adus-o purtarea Împăratului, ci iubirea mea.

— E adevărat? ţipă înăbuşit Maria.

— E adevărat.

Ea îl cuprinse strâns, plângând.

— E adevărat, îi zise el iar, cu blândeţă. Însă drumurile noastre în această lume trebuie să se desfacă aici. O împărătească, când îşi pierde soţul aşa cum s-a întâmplat cu Măria Ta, pune văl negru şi se duce la Insula Principilor. Viaţa Măriei Tale nu poate avea rânduiala obişnuită a oamenilor celorlalţi. Asemeni, asupra mea stă o putere care nu-mi îngăduie să rup legămintele ce-am făcut.

Împărătiţa se retrase, ridicându-şi braţele la frunte.

— Vai mie, suspină ea. E adevărat deci că ai stat în

templele egiptenilor?

— Într-adevăr, acolo am cunoscut lumina. Aflarea acestui lucru, Mărită Doamnă, nu trebuie să-ţi aducă mâhnire. Iată, ne vom despărţi. Se va întâmpla mai mult decât atât, când se va desface şi amăgirea care se numeşte trup. Dar ceea ce e între noi acum, lămurit în foc, e o creangă de aur care va luci în sine, în afară de timp.

Împărătiţa veni şi-şi plecă fruntea pe umărul egipteanului.

CAPITOLUL XVI

Carte de la Sakkoudion

„Prea luminate Stăpâne, îi scria cuviosul Teodor de la Sakkoudion, în 797, lui Kesarion Breb; după porunca pe care ai lăsat-o, am ţinut aici, la noi, pe servul domniei-tale Constantin; iar acum, sosind ora hotărâtă, ţi-l trimitem cu această carte. Întorcându-te în ţara domniei-tale, Domnul Dumnezeu a binevoit, poate, să te ocrotească într-un liman de linişte; la noi însă a urmat a bântui viforul. Din durerea noastră am cugetat ades la domnia ta; ţi-am pomenit învăţăturile şi ne-am simţit mai puţin slabi.

Află deci, stăpâne, că cel ce a răsplătit rele pentru bune a trecut cu oştile lui în Armenia, împresurând taberile credincioase lui Alexie Moseles. Calul său cel alb a umblat în sânge până la genunchi. Oamenii de rând au fost tăiaţi cu săbiile şi bătuţi cu buzduganele, iar pe mai-marii lor i-au legat varangii de cozile cămilelor, rupându-i în patru. Muierile şi pruncii vinovaţilor au fost împinşi în pustie, ca

să piară de sete şi să-i sfâşie fiarele. Astfel, nemaiauzindu-se în acele locuri nici un glas, Împăratul s-a grăbit către scaunul său. După cum s-a scris, inima nebunului a intrat în casa veseliei; iar inima înţelepţilor a stat în casa plângerii. Isaurianul a dat poruncă scrisă, cum că leapădă pe soţia sa; şi a poftit să arate lumii pe Teodota, poruncind să i se închine cu bucurie toată suflarea de la Bizanţ. Atunci s-a sculat preasfinţitul nostru părinte Platon şi a intrat în Cetate, găzduind, cum îi era obiceiul, la mănăstirea Sfântului Pantelimon. Am ajuns într-o duminică dimineaţa, la sfânta liturghie. Prea sfinţia-sa a intrat la slujbă şi suindu-se în amvon a rostit cel dintâi cuvânt pentru purtarea necuviincioasă a Isaurianului, începând omilia sa cu acele vorbe drepte: *Vai celui ce zice bunului că este rău şi răului că este bun!*

În curgerea acelei săptămâni, Împărătiţa Maria a fost ridicată de la Halki ca o muiere de rând şi dusă la Prinkipo. Mulţi cetăţeni şi monahi aflaseră în taină de acest surghiun şi s-au strâns la malul mării ridicând glasuri şi plângeri. A venit şi părintele nostru, înălţând braţul şi binecuvântând-o. Măria Sa era în strai negru şi cu hobot. Înainte de a trece în corabie, a îngenunchiat şi şi-a plecat fruntea către prea sfinţitul episcop. Iar părintele nostru a mângâiat-o cu vorbe potrivite.

— Prea sfinţite părinte, a zis Măria Sa suspinând, am înţeles că e mai bună ziua morţii decât ziua naşterii.

— Mărită Doamnă, i-a răspuns părintele Platon, Împărăţia divină nu e mâncare şi băutură, ci dreptate, pace şi bucurie întru spirit. Acolo dreptul ca finicul va înflori. Aflaţi, noroadelor, s-a întors după aceea sfinţia-sa către mulţime, că nu sunt vinovaţi aceşti oşteni şi aceşti eunuci pentru ocara Împărătiţei şi ruşinarea nevinovăţiei. Răspundere la dreptul judeţ trebuie să aibă cel ce se desfrânează, cel care-şi zideşte casa sa cu nedreptate, cel care, urând pe tovarăşul său legiuit, se dovedeşte a fi ucigaş; cel care ia în deşert legea, jignind pe Domnul vieţii

şi al morţii. Într-adevăr cărţile noastre ne poruncesc a nu blăstăma pe Împăratul şi a nu bârfi pe mai-marele poporului; dar însuşi numele nelegiuitului moşteneşte ocară şi ruşine; blăstămul iconoclaştilor este asupra sa.

Auzind aceste vorbe înfricoşate, noroadele s-au cutremurat şi s-au răzvrătit. Ridicând pe preasfinţitul părinte, i-au făcut alai şi l-au dus la Împărăţie. Având încă lacrimi pe barbă, părintele episcop a intrat şi străjerii l-au lăsat, temându-se de el. Acolo a strigat Isaurianului: *O, Împărate, carnea şi sângele tău nu vor putea să moştenească Împărăţia lui Dumnezeu; ci vor putrezi întru scârnăvia de jos!*

Au ieşit dregători de la Augusteon înconjurându-l şi potolindu-l, iar slăvita Împărătească Irina s-a mâhnit prea mult. Oştenii au ieşit în mulţime poruncindu-i să se împrăştie. Slujitorii de la Augusteon au ocrotit pe părintele nostru şi l-au călăuzit până la Cornul de Aur, vârându-l în triera cea mică a Doamnei Irina Împărăteasa. Ne-am strâns şi noi acolo, în jurul lui; iar noroadele au venit la ţărm cu larmă; şi a mers zvon la sfintele mănăstiri, sunându-se clopotele. Astfel s-a stârnit zaveră în Cetate pentru un bătrân slab. Marinarii, închinându-i-se, au ridicat pânzele şi am ieşit în Propontida.

Când am ajuns în drept cu Prinkipo, preasfinţitul a ieşit pe punte, binecuvântând locul. Acolo este, precum ştii, o sfântă mănăstire a Preacuratei Fecioare; şi zidul acestei sfinte mănăstiri ajunge la marea, încât îl bat talazurile. Iar deasupra mării este foişor. Apropiindu-ne, după porunca preasfinţitului, am cunoscut pe Împărătiţa noastră, între cuvioasele monahii. Părintele nostru episcop a binecuvântat plângând.

O, învăţătorule, îmi aduc aminte de vorbele pe care le-ai spus acestui umilit discipol al domniei-tale, când ai fost în petrecere la sfânta noastră mănăstire. Pre Dumnezeu nimene nu l-a văzut niciodinioară, scrie evanghelistul nostru Ioan. Într-adevăr, mi-ai întors domnia-ta cuvânt,

căci Dumnezeu nu este zoomorfic. Şi ai mai adăogit că vorbele meşteşugite nu pot înlocui substanţa, adică fapta bună. Preasfinţitul nostru Platon cunoaşte acum lumina şi depune judecăţii lui Dumnezeu faptele lui.

Constantin Isaurianul a socotit de cuviinţă să vie după o vreme la apele doftoriceşti de la Prusa în Bitinia noastră. Aşezându-se acolo cu curtea şi cu oştenii săi, se ducea în plimbări desfătate pe coasta muntelui celui mare Olimp. Apoi trecând printre dumbrăvi şi ape încântate, a îndrăznit a veni până la Sakkoudion, ca să îmblânzească pe părintele nostru episcopul. Asta a fost în vara anului mântuirii 796. A poposit la porţi, a trimis daruri şi a poftit găzduire. Preasfinţitul Platon a poruncit să nu se tragă zăvoarele. Astfel Isaurianul s-a retras cu ruşine, dar s-a întors iarăşi, după puţine zile.

— Prea puternicul Domn şi stăpân al lumii pofteşte intrare, ca să se închine în sfânta biserică a mănăstirii! au strigat pristavii la porţi.

Porţile au stat încuiate, până ce a sosit alaiul Împărăţiei. Cum s-a oprit alaiul, a ieşit în firida turnului intrării părintele nostru episcopul, poruncind Isaurianului să plece din acele locuri curate şi să se întoarne în domnia lui adevărată, unde cântă muzicile, curg vinurile şi se destrăbălează hetairele şi copilandrii persieni. Atunci s-a întâmplat acel lucru care nu era greu să-l bănuiesc. Din rugăciunea şi umilinţa lui, Isaurianul s-a sculat spumând şi a dat poruncă varangilor. Dindărăt au sosit carele cu unelte de război; şaizeci de slujitori au ridicat la porţi berbecele şi au început a bate. Curând au intrat în biserică săbiile şi suliţele. La chilii s-a pus foc. Pivniţele au fost sparte şi butoaiele sfredelite. Oştenii au târât de barbă pe preasfinţitul nostru părinte la picioarele Împăratului. Astfel şi-a dat duhul acest bătrân sfânt.

Noi suntem de ieri şi umbră pe pământ e viaţa noastră. Mă grăbesc a sfârşi această epistolă, căci la noapte se poate ridica un vânt de cătră Marea.

Viermii care stau în fapte ca-n flori, cum spuneai domnia-ta, au dovedit şi de data aceasta înţelepciunea Celui etern. N-a trecut decât un an de la adormirea prea sfinţitului, adică atât cât trebuie ciclului ca să se încheie, şi la Bizanţ s-a iscat tulburare şi vâlvă. Sfetnicii slăvitei Împărătese, Stavrikie şi Eftihie, au stat multe nopţi frunte lângă frunte ca să se sfătuiască. Au dăruit varangilor şi maglabiţilor şi sholarilor atâtea sigle câte trebuiau ca dragostea lor pentru Constantin să se împuţineze. Cuvioşii părinţi din sfintele mănăstiri s-au rugat atâta pentru hotărârile cele bune ale Despinei, încât toate au fost gata când cea din urmă picătură a curs din clepsidră. Într-o dimineaţă, străjile s-au dat în laturi, muţii au intrat în sala păunilor la Dafne şi au luat din pat de lângă Teodota pe Isaurian. L-au purtat în faţa judecătorilor lui, în Triclinion, unde au găsit tăcere. Împărăteasa era în genunchi, la icoane. Stavrikie l-a privit pe stăpânul său numai o clipă, îndată au pătruns din cămările dinlăuntru oameni pricepuţi având în mijlocul lor pe gâdea cu strai roş. I-au dat sculele, pe când muţii răsturnau şi încleştau pe Isaurian. Răcnetul orbitului a izbucnit întocmai ca şi al lui Alexie. Doamna Irina şi-a astupat urechile. Slujitorii au ridicat zdreanţa şi au târât-o la Dafne.

Acum patru zile, la sărbătoarea Sfintei Adormiri, după ce am aflat de această osândă a Isaurianului, am călătorit cu bine la Prinkipo şi m-am închinat cuvioasei noastre surori Doamna Maria. I-am spus cuvintele pe care mi le-ai poruncit. Ea şi-a plecat fruntea şi a plâns. N-am aşteptat nici un răspuns şi m-am retras.“

CAPITOLUL XVII

Floarea de gheaţă

În anul acela, 136 din al cincilea ciclu, Kesarion trebuia să treacă în singurătăţile muntelui ascuns, după porunca bătrânului. De când sosise din Răsărit, se înfăţişase în fiecare an de câte două ori acolo sus şi dăduse samă de toate câte văzuse. Asupra acelor fapte amândoi rămâneau în sfat şi judecată cât se adunau, apoi iar le lăsau, dând cugetului timp să le clocească. Astfel, ca din nişte ouă tainice, năşteau în pustia muntelui fantasme asupra cărora bătrânul sta cu privirile aţintite.

Egipteanul, după porecla lui cea nouă, era din neamul oamenilor bălani de subt muntele Om. Şase fraţi ai lui se aflau stăpâni ai turmelor din acele locuri, având subt ascultarea lor ciobani şi argaţi. Pe plaiul care se chema Casele, aveau aşezări durate din bârne, unde stăteau muierile şi copiii. Slujitorii, lângă staule şi grajduri, trăiau în colibe după rânduiala muntenilor. Unele turme ajungeau la sfârşitul toamnei, pentru iernatic, în stufurile şi grindurile Istrului. Şi stăpânii şi slujitorii umblau până acolo pe drumuri cunoscute, prin marginea apelor, având bună înţelegere cu varvarii de la câmpie şi plătindu-le dajdie. Deci Brebii făcură adunare a neamului lor la mijlocul lunei lui septemvrie, pentru despărţirea de Egiptean. Se ducea acum într-o călătorie fără întoarcere. Nepoţii şi cumnatele i se închinară ca unui străin, întristându-se, iar bărbaţii îi sărutară amândouă mânile, ca unuia care se suia către singurătăţile lui Dumnezeu.

Subt măgura din capătul satului, era ţintirimul. Kesarion se duse să îngenuncheze acolo, dând samă morţilor de rânduiala poruncită. În neamul Brebilor era datină ca

feciorul cel mai mare să fie jertfit lui Dumnezeu. Al doilea urma în datoriile lumeşti. De când se ţinea minte se urmase astfel şi Cel veşnic îi răsplătise cu toate darurile vieţii. Cei rămaşi creşteau întru vârtute şi bogăţie, pletoşi şi mari, bătând război cu lotrii şi cu urşii; cei despărţiţi se subţiau şi se albeau veghind şi cercetând intrări la porţile necunoscutului. Cei bogaţi şi puternici dispreţuiau puţin pe aceşti monahi lepădaţi pustiurilor; uneori însă se temeau de ei şi li se închinau, mai ales când aceştia cunoşteau descântece şi doftorii nu atât pentru oameni, cât pentru turme.

Deci Breb se ridică de la morminte şi veni către sat. Femeile îl priveau de departe cum se apropie prin soarele de toamnă, cu capul gol, părând a avea la tâmple coame de lumină.

Constantin aduse caii de călărie şi de poveri.

— Luminate Doamne, zise el, dobitoacele acestea ne vor purta bine, precât nădăjduiesc. S-ar fi cuvenit însă să avem aici pe asinul nostru de la Sakkoudion. După ce te-aş fi dus până unde mi-i îngăduit, m-aş fi întors cu el înapoi. Aveam tovarăş cu care să mă sfătuiesc. I-aş fi lăsat zurgălăii şi s-ar fi veselit cu doamnele şi cu pruncii, povestindu-le întâmplări de pe unde am fost noi.

Egipteanul zâmbi. Doamnele şi copiii se mirară din nou, deşi aveau ştiinţă de multe din isprăvile şi năzdrăvăniile lui Santabarenos.

Slujitorii templului din fundul plaiului de subt ţanc veniră să îngenuncheze. Domnul lor le atinse cu dreapta fruntea, ridicându-i şi îmbrăţişându-i.

Călătorii porniră în lungul costişei spre miazănoapte, prin aurul dimineţii. Breb umbla înainte; Constantin după el, cu caii ceilalţi legaţi unii de cozile altora. De o parte şi de alta a potecii se învăluiau pădurile. Pe margini de pâraie atârnau perdele de mesteceni îngălbeniţi; pe vâlcele se înşirau cireşi sălbatici cu frunzele în coloarea arămii; cea dintâi brumă dăduse alte feţe şi alt zvon codrului. Era

în toate o mâhnire dulce, pe care ascetul o primea până în fundul sufletului.

— Spune-mi, Constantine, vorbi Kesarion, întorcând barba-i înfloritã argintiu, dacă nu ţi-a rămas nimica la Bizanţ. Te-aud oftând şi murmurând singur.

— Stăpâne, răspunse slujitorul, nu pot tăgădui, căci m-aş face vinovat înaintea lui Dumnezeu. Dacă binevoieşti a-mi da slobozenie, precum e rânduiala, eu m-aş întoarce acolo şi aş intra la ascultare la Sfântul Pantelimon. Drag mi-i s-aud clopotele, şi-mi place vinul pe care-l au cuvioşii părinţi.

— Nu socoteşti că ţi-a veni vremea să-ţi iai soţie?

— Bun e şi asta, stăpâne. După ce mă satur de altele. Dar grecoaicele grăiesc prea mult.

— Poate te însori c-o munteancă de la noi.

— Iaca la asta nu m-am gândit. Nici muierile de aici nu grăiesc mai puţin. Dacă măria-ta porunceşti să stau, oi căuta o munteancă de aici, care a fi mai grasă şi mai frumoasă. Dacă e nevoie să mai aduc o epistolă, mă duc acolo.

Kesarion tăcu, jignit şi pedepsit de slăbiciunea pe care o arătase, adresându-se servului său. Repezi o privite aprigă spre Constantin. ÎI văzu zâmbind fără nici o viclenie.

— Dac-aş aduce nişte călugări de-acolo, îşi urmă socotelile servul, ca să alcătuim aicea o sfântă mănăstire, se supără preoţii noştri cei vechi şi mă blastămă. Eu zic că tot mai bine-i să caut o munteancă. Fiecare la ale sale. Precât văd, şi cocoarele acelea care s-aud pe sus se întorc în locul lor, la ţara Egipetului.

— Cred că te înşeli, Constantine. Dumnezeu a rânduit acestor paseri hrană acolo numai în vremea iernii. Dar locul lor de baştină e aici.

— Nici la asta nu m-am gândit, se învoi Constantin. Egiptenii n-au iarnă, aşa că noi suntem mai vrednici şi mai bogaţi decât dânşii.

Breb se întoarse la gândurile lui. În înălţime, urmau a chema paserile călătoare, vâslind către Prinkipo.

Drumul ducea pe costişă şi către miezul nopţii, îndelung, între prăpăstii şi tăceri, subt cerul curat. La cel dintâi popas, veniră către ei ca să-i vadă de-aproape, de pe vârfuri de brăduţi, paseri cu ochi schimbători şi veveriţi. Constantin nu se miră prea mult auzind pe stăpânul său că vorbeşte cu ele. În poieni joase se auzeau mugete de cerbi, unele subţiri, altele adânci şi groase ca nişte tunete.

— Cei cu optsprezece crengi în coarne poruncesc tinerilor să fugă din preajma ciutelor... cugetă cu glas Constantin.

— Dumnezeu se vădeşte în glasul nourilor şi al cerbilor, încuviinţă Kesarion zâmbind; precum şi în alte glasuri ale muntelui.

În râpă, sub bunget negru, scheunară într-adevăr lupani, apoi tăcură deodată, căci lupoaica cea bătrână clămpănise asupra lor, învăţându-i că vânătorii trebuie să păstreze tăcere. În azur strigară cu mirare pajuri.

Umblară astfel de la izvor la izvor toată după-amiaza. Înspre sară se auziră în văi tulnice. Coborâră într-acolo, la un sălaş de oieri.

A doua zi sună în brădeturi vânt de la miazănoapte. După ce primi închinarea stăpânilor locului, Egipteanul îşi strânse în cătărămi straiul alb şi-şi îndesă pe tâmple comanacul de pâslă. Trase pe mânici sarica şi se încinse a doua oară. Îşi trecu pe după grumaz gluga şi, după ce încalecă, îşi apăsă barba în piept. Îl înţepa în ochi suflare rece. Zarea dinainte-i era vânătă, amestecată cu neguri.

— Ieri s-au arătat semne de toamnă lungă, ziceau ciobanii.

— E adevărat, le răspunse Kesarion, însă cucoarele fugeau de vifor. Astăzi să coborâţi oile mai devreme.

Ei clătiră din cap neîncrezători. Călătorii umblară destul de bine împotriva vântului până la amiază. Apoi deodată începu a-i şfichiui lapoviţă. Drumul se înclină în albia apei care se cheamă Olt. Stăpânul porunci popas cu două ceasuri înaintea amurgitului. După ce caii se hodiniră şi

mâncară grăunţe, Constantin văzu, nu cu puţină mirare, că vorbele ciobanilor se adeveresc. Zloata stătu; deci nu înţelese de ce Domnul său porunceşte drum pe întuneric. Bătea acelaşi vânt. Urmau calea pe lângă lucirea apei. Între nouri învălmăşiţi, se arăta din când în când luna. Astfel ajunseră la popasul de la Aluniş, unde cunoşteau case de prietini.

Era către miezul nopţii. Lucirea lunei se stânsese.

— După ce intrăm la adăpost, să scoţi tarniţele de pe cai, porunci stăpânul. Aicea facem popas lung.

Cât stătu sub colibă, ridicând din când în când fruntea şi cercetând viscolul de-afară, slujitorul se nevoia să afle care au fost vorbele stăpânului său pentru a opri viforniţa şi pentru a-i da drumul. Că-i spuseră cocoarele, ori vulturii, ori cerbii ce se va întâmpla, nu putea fi nici o îndoială. Oamenii de rând nu cunosc glasul paserilor şi al dobitoacelor, pe când aleşii anumiţi ai lui Dumnezeu află toate şi ştiu să oprească şi să sloboadă stihiile.

În ziua a patra părăsiră albia apei şi se suiră prin viscolituri pe obcina muntelui. Acolo ascetul se opri, cercetând văile şi codrii. Dădu hotărâre omăturilor să curgă la râpă. Soarele se arătă şi puhoaiele porniră în salturi la vale, ca nişte harmasari de spumă. Sara, la popasul din urmă, găsiră tovarăşi. Slujitorul coborî o parte din poveri şi-şi adună caii. Se supuse cu fruntea la genunchii domnului său şi-l pofti să-i întindă mânile ca să i le sărute. Apoi îndrăznind a-i mărturisi că hotărârea lui din urmă este să-şi caute soţie în satele oierilor, se retrase către focul celorlalţi servi, în vale.

Kesarion, cu şase tovarăşi monahi, sui a doua zi către coloana de fum de la peşteră. Însoţitorii săi depuseră poverile. Ucenicii se închinară Egipteanului şi-l călăuziră sub bolta de stâncă, unde băteau lucirile depărtate ale focului. Bătrânul îl aştepta în preajma altarului. Era slăbit şi căzut în scaunul de piatră. Primi cu bucurie pe urmaşul său, pipăindu-i fruntea.

— O, fiul meu, îi zise el, a sosit timpul.

Kesarion îngenunche.

Cuvintele şi mărturisirile acestor jertfe întru spirit nu le-a putut auzi decât tăcerea peşterii. Candela bătrânului mai luci atât cât era necesar Egipteanului să-i afle prorocirea asupra neamurilor acestui pământ. Căci, precât vedea el, avea să vie asupra lor din răsărit duh de destrăbălare şi spaimă.

Decheneul cel nou ieşi din peşteră cătră al şaptelea ceas al zilei. Purta la gât, pe straiul lui alb, semnul de aur care împodobise cincizeci şi trei de ani pe bătrân. Monahii lui Zalmoxis, adunaţi în cursul zilei, i se plecară în genunchi, închinându-şi frunţile. El ridică asupra lor braţele, privindu-i cu ochi îngheţaţi şi ştiind că va fi cel din urmă slujitor al muntelui ascuns.

POSTFAŢĂ

În deceniul de aur al literaturii române - acei ani fecunzi dintre 1930-1940, când apar la noi atâtea opere valoroase câte nu s-au scris în toată literatura anterioară - şi opera lui Mihail Sadoveanu cunoaşte momentul deplinei maturităţi (pe care îl anunţase apariţia povestirilor din *Hanu Ancuţei*, în 1928): acum văd lumina tiparului *Baltagul*, *Creanga de aur*, *Locul unde nu s-a întâmplat nimic*, *Nopţile de Sânziene*, *Fraţii Jderi*, ca să nu citãm decât pe cele mai cunoscute. Între acestea, *Creanga de aur* străluceşte printr-o frumuseţe aparte, asemănătoare şi totuşi deosebită faţă de alte opere sadoveniene, având un farmec rar pe care îl au doar câteva scrieri literare într-un secol.

Critica s-a oprit mai puţin la ea, incomparabil mai puţin decât la alte pagini din uriaşa creaţie sadoveniană, încât se poate spune că este una dintre acele cărţi de penumbră, nealterate încă de zgomotul comentariilor şi fără glorie de manual şcolar, alături de nu mai puţin tulburătoarele *Nopţi de Sânziene* şi *Ostrovul lupilor*.

Sub aparenţa de roman istoric, *Creanga de aur* este mai mult decât atât: ea este, „după unghiul în care e privită, basm, roman istoric, parabolă, scrisoare persană, sau o poveste de iubire“. (Paul Georgescu). O altă interpretare, originală, vede în *Creanga de aur* „o scriere ermetică, emblematică, realizată printr-un limbaj de semne cu caracter ocult.” (Savin Bratu).

Subscriind acestor interpretări, care constituie puncte de referinţă deosebit de fertile pentru oricine vrea să

pătrundă în universul sadovenian, ne propunem să situăm *Creanga de aur* într-un alt context de idei, şi anume sub zodia *mitului*.

Este vorba de un *mit al luminii*, asemănător în multe puncte cu mitul blagian din *Poemele luminii*.

Apropierea aceasta de Blaga nu trebuie să surprindă, deoarece Sadoveanu face parte din aceeaşi zonă a specificului nostru naţional, pe acea „hartă“ literară întocmită de G. Călinescu. Cum arată criticul, ei sunt dintre „românii din centru, carpatini şi subcarpatini“, alături de Eminescu, Titu Maiorescu, Creangă, Coşbuc, Goga, Rebreanu, scriitori care definesc „nota specifică primordială” a literaturii române. Ceea ce-i caracterizează pe toţi este spiritul tradiţionalist, afinitatea cu poporul şi literatura folclorică, cultul valorilor morale, precum şi o conştiinţă mai pronunţată a specificităţii naţionale. La Eminescu, Sadoveanu, Blaga se poate observa şi înclinaţia spre trecut, adică o regresiune spre lumea arhaică, mergând înapoi pe firul istoriei, şi dincolo de istorie, prin eresuri şi legende, până la mit.

Fără să fie un născocitor de mituri ca Blaga, Sadoveanu păstrează în ţesătura intimă a intelectului său anumite tipare ale mentalităţii şi modului de gândire arhaice. Literatura lui se situează aproape totdeauna într-un timp *trecut*, chiar când pare a fi în prezent (ca în *Baltagul*), iar trecutul coboară la rândul său într-un alt trecut, şi aşa mereu, încât se poate spune că Sadoveanu proiectează omul aproape de izvoarele sale originare, de „matricea stilistică“. Istoria nu are valoare de document, pentru că faptele, scăpând determinării, alunecă pe aceste straturi de trecut până în legendă, unde dobândesc valoare etică exemplară. Se poate spune că Sadoveanu are o gândire mitizantă.

În *Creanga de aur*, lumina este un adevărat laitmotiv care traversează întreaga scriere, prezent în fiecare capitol şi în fiecare moment important.

Sensul cel mai înalt, filozofic, al mitului este legat de cunoaştere, lumina fiind un instrument de cunoaştere a esenţei lucrurilor. Ca şi lui Blaga, universul îi apare lui Sadoveanu - aici - ca o ţesătură de *taine*, nenumărate taine, ce nu se dezvăluie omului înzestrat cu o capacitate comună de cunoaştere. Pe muntele „ascuns“, în inima Daciei, într-un spaţiu neumblat, se află bătrânul profet al locurilor, magul, moştenitorul tainelor vechi. El se închină la un „Dumnezeu al luminii“, o divinitate „cu ochi de stele“. Preoţii şi învăţăceii nu comunică nimănui taina existenţei magului, ci, dimpotrivă, o întreţin, o păzesc, păstrând consemnul tăcerii. Misterele se apără, la fel ca la Blaga.

În acest strat gnoseologic al mitului, *lumina* nu este o calitate a universului fizic, lumina solară în sens obişnuit, cu natura ei ondulatorie sau corpusculară, ci un element metafizic, de penetraţie interioară, în suflet. Simţurile umane sunt imperfecte, ochiul vede neîndestulător, încât cunoaşterea adevărată se poate dispensa de lumina lui. Bătrânul mag de pe muntele simbolic este orb, ca zeul Pan din *Paşii profetului*, mod de a spune că anularea capacităţii de a vedea în afară duce la o potenţare în interior a forţelor cunoaşterii, care, astfel întoarse, luminează esenţa fenomenelor, adevărata lor alcătuire.

Dar această calitate de a vedea cu ochiul minţii şi de a comunica cu misterul nu o are oricine; este un atribut al *iniţiatului*, altfel spus, al filozofului sau poetului. Sadoveanu stabileşte o opoziţie între cunoaşterea comună pe calea raţiunii, specifică civilizaţiei moderne, şi modul de cunoaştere intuitiv, plenar, totalizator, al omului arhaic:

„Acolo unde dumneavoastră raţionaţi şi încercaţi a trece spre adevăr prin silogisme şi ipoteze, înţeleptul de demult avea o cale deschisă, o împărtăşire directă, o însuşire de a pătrunde nesilit în miezul lucrurilor“ - spune învăţatul Stamatin, în introducerea poveştii despre *Creanga de aur*. Acest *nesilit* trimite la imaginea minunilor *nestrivite* din frumoasa poezie programatică *Eu nu strivesc corola de*

minuni a lumii. Este acolo aceeaşi separaţie între două lumi: a *altora* (raţionalistă, pozitivă, analitică) şi a *poetului* (intuitivă, negativă, sintetică), căreia se adaugă atitudinea de „sacră uimire“ în faţa miracolelor lumii („străbunii stăteau cu o inimă nouă în faţa minunilor“ - mărturiseşte şi eroul sadovenian).

Mitul *luminii* se reliefează în *Creanga de aur* în primul rând prin eroul central, Kesarion Breb, un filozof în sens sadovenian, adică un iniţiat în cunoaşterea lumii arhaice în care trăieşte. Dacă majoritatea personajelor lui Sadoveanu sunt ipostaze repetate ale aceloraşi tipuri umane, puţine la număr şi conforme cu mentalitatea populară - ca în basm - Kesarion Breb e o esenţă umană pură încarnată într-un personaj *arhetipal*. A trăi înseamnă pentru el a se supune unui destin dinainte stabilit, fără nici o abatere de la schema mitului. El „trebuie să rămână *într-acelaşi loc al său* (s.n.) îndreptat cu toată puterea sufletului spre înţelepciune“, aşa cum luceafărul, simbolul geniului, trebuie să îndeplinească condiţia egalităţii cu sine însuşi („Dar tu Hyperion rămâi oriunde ai apune”).

Lui Kesarion Breb i se încredinţează o misiune de către autoritatea morală cea mai înaltă a lumii lui, magul, şi această misiune, singulară, *supraumană*, are în conştiinţa eroului atributul unui imperativ categoric. I se cere să facă o lungă călătorie de *cunoaştere*, în Orient, în două etape: întâi o şedere de şapte ani în Egipt, în templele sacre ale civilizaţiei străvechi de pe malul Nilului, apoi mutarea în Bizanţ pentru a cerceta viaţa tumultuoasă a unei cetăţi întemeiate pe o civilizaţie nouă.

Primul ciclu reprezintă *cunoaşterea de sine*, momentul esenţial de făurire a instrumentelor cunoaşterii, de pregătire a forţelor sufleteşti. Sunt „ani de primejdie“ - îl avertizează magul -, pentru că puţini reuşesc să treacă acest examen al purificării de sine, iar pentru ceilalţi nu mai există drum de întoarcere. La capătul acestei lucrări adânci şi dureroase, în conştiinţă, lui Kesarion i se revelă

lumina, sensul adânc al existenţei („în templele egiptenilor am văzut lumina“ - mărturiseşte el). În *tăcere* şi în *singurătate*, eroul „se desface de tot ce *atârnă* şi *întunecă* şi se duce să vadă numai cu duhul“.

După ieşirea din templele cunoaşterii, Kesarion este un om *fără prihană*, adică un cavaler desăvârşit în aventura cunoaşterii, care ştie să vadă lumea cu „ochii cei adevăraţi“, ai spiritului, şi să se apere de eroare. Când apare în mulţime, la hipodrom sau în altă parte, oamenii recunosc pe chipul lui *lumina* lăuntrică, devenită natura sa intimă, şi-l privesc cu sfială; omul acesta, totdeauna îmbrăcat în straie albe, are „în ochii lui de culoarea cerului răsfrânt în apa muntelui, o privire ascuţită, tare şi statornică, pătrunzând dincolo de faţa lucrurilor”.

Acum el poate trece la ciclul al doilea al misiunii sale, *cunoaşterea omului din exterior*, adică din unghiul relaţiilor sociale, politice şi morale existente în cetatea umană, Bizanţul, în cazul nostru. De fapt aici stă centrul de greutate al datoriei sale, în cunoaşterea societăţii omeneşti, fiindcă adevăratul filozof îşi justifică existenţa prin încercarea de a înţelege adevărurile lumii în care trăieşte şi legile născute din aceste adevăruri. Din unghiul înţelepciunii dobândite, Kesarion Breb contemplă societatea bizantină plină de contraste şi se întristează când îşi dă seama că aici domnesc nedreptatea şi minciuna.

Ceea ce înţelege Kesarion Breb de-a lungul grelei experienţe a cunoaşterii este că *lumina* adevărului e durabilă, tinzând spre eternitate, pe când viaţa concretă, materială a oamenilor se supune legii permanentei schimbări. În timpul serbărilor zgomotoase din Bizanţ, ziua înflorită şi scăldată în *lumină* are „o nesfârşită strălucire“, care contrastează cu „zvonurile de zavistie“, amestecate în norii de praf ce vin dinspre hipodrom. De o parte se află *lumina* şi *tăcerea*, atribute ale veşniciei, de alta, *pulberea* şi *larma*, semnele efemerului. Eroul simte că „peste toate

şi în afară de toate, deasupra trupurilor şi patimilor, stau frumuseţea şi lumina“.

La Sadoveanu dragostea pentru *lumină* se conjugă cu o intensă aspiraţie spre linişte. Fără să aibă ca Blaga acel adânc sentiment al nefiinţei, al somnului primordial, şi eroul lui Sadoveanu intuieşte în nefiinţă o stare de linişte pură, „un liman fără vifor şi o lumină fără amurg“. Când Maria, copila neprihănită de la Amnia, este adusă în palatul domnesc, ea simte în ziua dinaintea nunţii ei o linişte, învăluitoare ca un vis. Ea nu ştie încă ce o aşteaptă, nu-şi bănuieşte destinul tragic, şi se dăruie ultimei clipe de pace, de fapt ultimei clipe de copilărie. Grădina în amurg îi transmite parcă un mesaj tainic: „Fantome ale singurătăţii se înşirau sub bolţi de umbră, până la zidurile zimțuite, unde stăteau străjile cu zale şi arme. De la o vreme, urechea se deprinse şi cu susurul moale al tufişurilor înflorite şi al apelor care curgeau în havuzuri. I se părea că liniştea curge şi din stele. Părea că timpul stă. Pipăindu-şi pe părete umbra, Maria se întoarse către chilia ei, unde văzu clepsidra însemnând totuşi orele.“

Mitul *luminii* are în *Creanga de aur* şi un strat de semnificaţii etice. Scrierea poate fi raportată la încercarea lui Sadoveanu de a „reconstrui o Dacie absolută, o societate ideală, pierdută pe teritoriul geto-scitic, trăind după rituri imemorabile“ (G. Călinescu).

Povestea începe în Dacia, în anul 780 al erei creştine, undeva, într-un spaţiu montan, numit „muntele cel ascuns“, care „va rămânea necunoscut până la sfârşitul timpurilor“. Aici, într-o peşteră, se află bătrânul preot al lui Zalmoxe, zeul dacilor. Nu se vorbeşte nicăieri de romani şi de cuceririle lor în nordul Dunării, ca şi când aici, pe muntele magic, timpul s-a anulat prin izolare şi singurătate. Atâta doar se vesteşte magului că, mai jos, în văi şi către câmpia Istrului, se construiesc bisericile unei religii noi, creştinismul.

Organizarea acestei lumi pare să fie tribală, pe neamuri,

unul dintre ele fiind neamul „oamenilor balani de sub muntele Om“ căruia aparţine şi Kesarion Breb. Şase fraţi ai lui sunt stăpâni de mari turme şi au sub ascultarea lor ciobani şi argaţi. Uneori turmele ajung la sfârşitul toamnei, pentru iernat, la „stufurile şi grindurile Istrului“. Pe întinsurile câmpiei dintre munte şi Istru locuiesc „varvari“, cu care ciobanii caută să păstreze bună înţelegere, plătindu-le dăjdii.

Religia lui Zalmoxe este, în viziunea lui Sadoveanu, trăirea unei vieţi simple şi curate, cât mai aproape de natură, un panteism păgân, asemănător cu imaginea creată de Blaga în *Zamolxe* sau *Paşii profetului*. Zeul se află „în valuri şi în vânturi, şi în raza care străpunge moartea, trezind colţul grâului“.

Vechii locuitori ai acestor ţinuturi, oamenii muntelui şi plaiurilor sunt fiinţe naturale care par o prelungire a naturii înseşi cu puritatea ei originară. Ochii lor au culoarea cerului şi a apelor, fiindcă ei sunt copii ai pământului şi ai cerului lor. „Trupurile lor se alcătuiesc şi cresc din anume hrană pe care o au la îndemână în câmpurile cu holde, în dumbrăvi şi livezi şi pe plaiurile muntelui. Firea şi sufletul lor au blândeţea acelor ţărmuri îmbelşugate unde i-a aşezat dintru începutul lumii Dumnezeu, fiind în acelaşi timp schimbătoare şi furtunoase, nestatornice şi viclene ca apele, ca vânturile şi ca tot văzduhul lor fără cumpănă, întru care se îmbulzesc arşiţele şi gerurile.“

Deşi datele oferite de scriitor sunt sumare, înţelegem că ne aflăm în „spaţiul mioritic“ al vechii noastre civilizaţii pastorale, ca în *Baltagul*.

Ocupaţia principală a locuitorilor acestei Dacii absolute e păstoritul şi eroul însuşi aparţine unui neam de ciobani. Când el porneşte în călătorie spre Egipet îşi ia ca tovarăş de drum tot pe un om de la munte, un cioban mare şi pletos, având voinicia şi credinţa eroilor de baladă. La plecare, bătrânul Dekeneu îl sfătuieşte să aleagă drept

punct de reper, de-a lungul peregrinării sale, stânele, singurele popasuri de încredere, fără primejdie, într-o lume ce devine schimbătoare şi nesigură. Există deci un nucleu geografic şi moral, al acestei lumi arhaice, simbolizat prin munte, faţă de care stânele, locuite de aceiaşi ciobani, sunt zone periferice, care păstrează nealterat spiritul muntelui, într-un teritoriu cucerit de alte moravuri.

Raportată la destinul lumii lui păgâne, misiunea lui Kesarion Breb în Bizanţ dobândeşte un înţeles nou. Eroul trebuie să observe viaţa marelui oraş şi să vadă dacă noua religie a adus progres în viaţa oamenilor faţă de cea veche. „Acolo s-au ridicat împăraţi cu mare vâlvă, au bătut şi au supus turmele varvarilor şi au făcut drum rânduielilor nouă“ - spune preotul dac. „Aş dori să aflu dacă popoarele lor sunt mai fericite şi dacă preoţii legii nouă au sporit cu un dram înţelepciunea.” Aşadar, religia se defineşte la Sadoveanu ca o lege, o putere juridică, menită să reglementeze viaţa socială, politică şi etică a popoarelor. Cunoaşterea lumii şi a propriului suflet de către filozof, în speţă de Kesarion Breb, nu trebuie să rămână o valoare sterilă, ci adevărurile dobândite se cer coborâte în cetate, în mijlocul noroadelor, ca să le înveţe să trăiască mai drept. Înţeleptul sadovenian ştie că finalitatea cunoaşterii stă în autoperfecţionare morală, adică în sporirea acelei lumini din sufletul uman. „Mă închin *luminii* care e în fratele meu” - spune Kesarion - şi aceste cuvinte sintetizează esenţa etică, adânc umanistă, a mitului *luminii*.

Ajuns în Bizanţ, eroul scrutează cu ochi ascuţit viaţa oamenilor din toate straturile sociale, de la împărat la cerşetor, şi face o *comparaţie* cu starea de lucruri din Dacia natală. Faţă de acest univers uman, el este *străinul*, observatorul venit din afară, ceea ce în plan narativ se traduce printr-o construcţie asemănătoare cu a romanului *Zodia Cancerului*, însă cu rolurile inversate. Acolo un

străin, francezul Paul de Marenne, traversa ţara Moldovei, cunoscându-i locuitorii şi moravurile, aici dacul Kesarion Breb, strămoşul moldovenilor din vremea Ducăi-Vodă, călătoreşte prin Bizanţ. Datele comparaţiei sunt în esenţă aceleaşi, pentru că, indiferent de epoca istorică - la Sadoveanu trecutul e un timp fără curgere -, sunt puse faţă în faţă două lumi. Nu două religii, credinţa păgână în Zalmoxe şi creştinismul, sunt aduse aici în discuţie, fiindcă, aşa cum am văzut, noţiunea de religie comportă la Sadoveanu mai mult un sens etic şi juridic, ci două civilizaţii: civilizaţia arhaică, *naturală* (rurală în sens larg), a oamenilor de lângă Carpaţi şi o civilizaţie nouă, *citadină*.

Şi nu este greu să observăm că scriitorul înclină totdeauna cumpăna valorii în favoarea lumii tradiţionale, văzând în vechimea şi în puritatea ei naturală datele unei superiorităţi umane certe. Călătorind prin Moldova, abatele francez constată starea jalnică a drumurilor, inexistenţa podurilor şi sălbăticia unor ţinuturi, dar, în acelaşi timp, el descoperă cu mirare şi încântare că oamenii de aici sunt ageri la minte, vrednici, sfătoşi la vorbă şi mai ales uimitori cunoscători ai naturii; după un popas la care rafinamentul culinar se întrece cu dulceaţa vorbei meşteşugite, solul Franţei civilizate înţelege că moldovenii n-au ridicat construcţii falnice, dar în schimb spiritul lor e plin de *lumină*, la nivelul umanităţii superioare. Moldova nu e o ţară pentru ochi, ci o ţară pentru suflet.

În schimb, străinul care vine în Bizanţ nu găseşte decât o lume tulbure, nestatornică, dominată de corupţie. Întrebarea pusă de bătrânul mag al lumii arhaice „dacă aceşti mari împăraţi au scornit cumva alte meşteşuguri politiceşti ca să puie o mai bună cumpănă vieţii sărmanului muritor, alinând neliniştile popoarelor“, îşi află un răspuns negativ. Cu amărăciune Kesarion face bilanţul celor văzute în vestita cetate:

„După cum mi-a fost porunca, am cercetat rând pe rând

toate locurile cetăţii, de la palat până la colibe. La acestea din urmă numai, am cunoscut lacrimile fără nici un amestec de răutate. Căci acolo unde s-au adunat bunurile şi puterea stau demonii lăcomiei, ai zavistiei, ai minciunii. Acolo oamenii se pleacă în faţa legii împăratului şi legii lui Dumnezeu, însă cu viclenie, alcătuindu-şi dobândă numai pentru pofte şi patimi. Vorbele dulci şi zâmbetele au în ele otravă. Pe meşteşugari şi pe plugari îi istoveşte camăta; pe robi harapnicul; pe neguţători vistieria şi mita. Flămânzii şi calicii împărăţiei s-au adunat aici, cerşind pe toate căile cetăţii, răcnind la hipodrom, pândind noaptea palatele, aşteptând căderea domnilor. Palatul autocratului e sub sabia străjerilor; ş-aceştia stau la pândă, râvnind comorile. M-am îndreptat spre cuvioşii monahi din sfintele mănăstiri, nădăjduind să găsesc la ei altă lege. Am cunoscut şi într-înşii pe cerşetorii vieţii şi zarafii rugăciunilor.“

În *Creanga de aur*, Dacia şi Bizanţul sunt polii opuşi ai lumii, lume aflată în cumpănă, sunt trecutul şi viitorul. Se poate observa şi o simetrie dintre personajele celor doi poli, redusă desigur doar la câteva exemple, deoarece Dacia e mai mult un tărâm imaginar, de mit, decât o realitate: bătrânului preot păgân, păzitorul legii vechi din Dacia, îi corespunde în Bizanţ filozoful Plafon, preotul legii noi. Ei sunt unul şi acelaşi personaj, în două ipostaze convenţionale, simbolizând înţelepciunea absolută care nu se modifică nici după timp, nici după loc. Apoi, dacul Constantin, slujitorul devotat al lui Kesarion, care îl însoţeşte pretutindeni şi-l apără ca un geniu bun, poate fi opus celuilalt Constantin, împăratul desfrânat şi viclean, piaza rea din destinul lui Kesarion.

Această antiteză implicată în substratul *Crengii de aur* nu vine numai din sensul tradiţionalist al gândirii lui Sadoveanu, din acel cult al trecutului existent în întreaga sa operă, ci are şi rostul unei opţiuni în privinţa originii poporului român. Sadoveanu face parte dintre acei intelectuali care aderă la ideea esenţialităţii fondului

nostru tracic - Eminescu, V. Pârvan, G. Călinescu etc. - apărută în paralel cu ideea latinităţii poporului român atât de vehiculată de-a lungul a două secole. Iată ce spune Sadoveanu într-una din confesiunile sale:

„Mărturisesc că nu înţeleg tocmai bine de ce e nevoie să se dovedească latinitatea noastră exclusivă şi nobleţea noastră de la Roma, ca să devenim un mare popor. Aş fi înclinat să mă bucur mai mult de o origine geto-dacică, întrucât aceşti vechi pământeni, geto-dacii, se bucurau de o reputaţie excelentă în lumea antică, pe când despre romani nu se poate vorbi numai cu laude. În sfârșit, în ceea ce mă priveşte, mă simt onorat de a fi coborâtor din băştinaşii care erau sub oblăduirea vechiului nostru Boerebista.“ (*Pe marginea Dicţionarului Academiei*, în vol. *Mărturisiri*, ESPLA, 1960, p. 191).

Dacă Dacia e, în *Creanga de aur*, mai mult o lume imaginară, bănuită, în schimb Bizanţul e scena realistă a acţiunii romanului. Şi pe cât de liniştit e universul arhaic din care vine Kesarion Breb, pe atât de agitată e viaţa marelui oraş. Se petrec fapte sângeroase, cad capete încoronate, se răzvrătesc oşteni. Motorul mecanismului istoriei este la Sadoveanu *voinţa de putere* - observă criticul E. Simion. În Bizanţ îşi dispută puterea împărătească Irina şi fiul ei Constantin, iar lupta lor bezmetică determină şi destinul noroadelor, căci – cum spune vicleanul dregător Stavrikie - „Dumnezeu a voit să fie împăraţi, dregătorii să împlinească, noroadele să asculte, oşteanul să nu-şi uite jurământul, robul să nu se schimbe din starea lui“.

La prima vedere, Bizanţul se înfăţişează, sub poleiala orbitoare a luxului şi fastului, aproape ca o cetate de basm:

„În hipodrom se vânturau aurării, brocarturi şi steme; împărătiţa ieşea în uliţă cu alaiuri înfricoşate, între străjeri cu platoşe şi arme scumpe; bogăţiile şi fala mergeau pe toate căile până la Şapte Turnuri, până la Poarta de aur, până la Apeducul lui Valentie; închinarea norodului se

făcea cu sunet; muzicile cântau între grădini înflorite; soarele sporea bogăţiile şi frumuseţile lumii grămădite în acea cetate de cătră atâţia împăraţi, într-atâtea veacuri, după atâtea războaie; între cerul ca o boltă de peruzea şi între lucirea de oglinzi a Propontidei toate erau întocmite să pară un paradis“.

Dar sub acest strat gros de fard strălucitor, cetatea, supranumită „Doamnă a lumii“, ascunde spectacolul celei mai cumplite mizerii omeneşti, pe care Sadoveanu îl zugrăveşte într-o pagină de mare artă, îmbinând stilul coroziv al „balcanicilor“ cu blânda lui maliţie moldovenească:

„În uliţi lăuntrice fumegau leşuri şi gunoaie; sub şandramale se coceau leprele; slujitorii marelui papias mânau cu boldurile suliţelor pe oamenii sărmani spre închisori; cuvioşi monahi umblau ca să descopere iritici şi binevoiau a-i bate cu toiagele în cap, pentru credinţa cea adevărată şi în numele lui Isus, Domnul milei; convoiuri de pricinaşi cu aceleaşi straie negre, făcând acelaşi semn al crucii, se grămădeau la poarta Patriarhiei, bătând groaznic război pentru vadul credincioşilor, ori pentru vorbe. Măririle lumei treceau cu fală; oştenii cu semeţie; la liman veneau corăbiile Asiei şi insulelor; dinspre Tracia, pe porţile cetăţii, intrau şiraguri de care cu grâu; hamalii purtau poveri din care n-aveau a se împărtăşi cei flămânzi şi lipsiţi; fructele si cărnurile se purtau pe spinările catârilor cătră palate, iar răspântiile uliţelor şi pridvoarele bisericilor erau înţesate cu mişei şi calici, care întindeau palma cântând cu jale şi cerşind milă în această viaţă.“

În concepţia generală asupra lumii, la Sadoveanu istoria e *timpul*, însă în accepţia lui terestră, de element curgător, timpul care îşi săvârşeşte neodihnit lucrarea la nivelul *faptelor* („în fapte stau viermii ca în flori“). Existenţele comune se aglutinează în această neîntreruptă, „mare trecere“, de care profită oamenii de acţiune. Un asemenea individ, omul epocii lui, este tânărul împărat Constantin.

Dar mintea pătrunzătoare a înţeleptului vede în el „una dintre acele vietăţi în care întârzie *formele fără conştiinţă*“.

Eroul sadovenian are însă, în general, o fire contemplativă, înclinată spre meditaţie (duh), cu alte cuvinte neeroică. El nu participă la istorie cu adevărat („Fiu al faptei nu sunt“), sau participarea e negativă, prin opoziţie faţă de fapte (Eugen Simion). Kesarion Breb, ca şi Nicoară Potcoavă, trebuie să îndeplinească un legământ fundamental şi această datorie constituie viaţa lui interioară, istoria lui.

Mitul *luminii* revine şi în legătură cu stratul social al *Crengii de aur*. Noroadele „se silesc de veacuri să coboare din negură către lumină“, spune Sadoveanu, imagine interesantă prin sensul atribuit luminii. Aspiraţia către lumină nu e reprezentată ascensional în spaţiu, cum ne-am obişnuit, ci ca mişcare *în jos*, în adânc. E ca şi când lumina s-ar afla într-un spaţiu de basm, pe „celălalt tărâm“, spre care eroul popular se coboară cu hârzobul. Sau poate lumina e un „joc secund“, realitatea purificată prin reflectare în spirit.

Dar cel mai fermecător sens al *Crengii de aur* e *erosul*, căci - cum spune povestitorul în introducere - „povestea asta e, în definitiv, o poveste de dragoste“.

Kesarion Breb, aflat la Amnia în căutarea viitoarei mirese a împăratului, are revelaţia iubirii, fulger neaşteptat ce deschide o prăpastie în destinul lui de om sortit singurătăţii. La fel ca în povestirile lui V. Voiculescu, dragostea e aspiraţia bărbatului spre frumuseţea ideală, spre acel tipar al eternului feminin întruchipat de miticele zeiţe. Când Maria apare în cadrul uşii, luminată de razele soarelui în amurg, Kesarion Breb, vede „frumuseţea strălucită a tinereţii, stând sub cer şi în veşnicie, ca o zeiţă“. Această „vedenie a frumuseţii eterne“ îl subjugă brusc, nelăsându-i nici o clipă pentru apărare: „şi inima lui de pulbere îl umili, primind lovitura unei clipe, singură în

veşnicie şi nemurire“.

Zeiţa întrupată în copila de la Amnia pare a fi Diana, zvelta fecioară al cărei mers mândru l-au visat poeţii: Maria este „un cântec al mersului“, „o armonie mlădioasă“.

Însă dragostea dintre Maria şi străinul venit din nord s-a născut sub semnul imposibilului, fiindcă între ei stau două ziduri de interdicţii, amândouă de netrecut. Ea devine împărătească şi menirea ei o închide într-un cerc terestru; el e un muritor care a văzut ideile pure din templul cunoaşterii, şi la capătul drumului îl aşteaptă cercul mitic al muntelui.

Şi totuşi această imposibilă iubire, între două fiinţe ce-şi au destinul dincolo de dragoste, este luminoasă în adâncul ei ca o rază suspendată în veşnicie, fără trecut şi fără viitor, şi tocmai de aceea desăvârșită. Îndrăgostiţii comunică în gând şi se împărtăşesc din acea melancolică bucurie a dorinţei pure, ce nu va cunoaşte alterarea. „Inima mea te-a găsit - zice Kesarion fără cuvinte. Clipa aceasta zadarnică putem s-o lăsăm să se înalţe în soare ori să cadă în Propontida; avem înaintea noastră veşnicia întristării."

O sugestie venită din romanul *Nunta Domniţei Ruxanda*, unde apare aceeaşi temă a iubirii fără speranţă, leagă erosul de *lumină*, dându-i o semnificaţie de matrice ereditară şi, mai mult, de element cosmic, peren. „Nebunia iubirii nu trece“ - spune Sadoveanu. „Se suie şi poate luceşte în stele. Cu lacrimi se va îndrepta spre acea *lumină*, într-un veac viitor, un urmaş din sângele tău.“

Există în *Creanga de aur* un foarte frumos episod în care Kesarion şi Maria îşi dau întâlnire în gând, în ceasul amurgului. Razele soarelui în asfinţit par a fi reţeaua de fire ce poartă fluidul *luminii* - în sens mitic, de principiu interior al elementelor -, comunicând celor doi un mesaj intim. Bărbatul stă la ţărmul mării, sub *luceafărul* de seară, uitându-se la umbra ce i se alungeşte pe valuri.

În acelaşi timp, departe, în grădinile palatului domnesc,

Maria se aşază şi ea sub *luceafăr*, dar cu faţa spre soarele în asfinţit. Închizând ochii ea vede, în vis, umbra iubitului ce se desprinde de ţărmul mării şi vine către dânsa. „O pătrunzătoare şi dulce otravă“ a acestei întâlniri de o clipă, în suflet, îi cuprinde fiinţa întreagă, în timp ce luceafărul de seară (steaua ciobanilor sau astrul cu numele de Venus) le protejează dragostea. Acesta e momentul maximei fericiri ce le-o poate da iubirea, înainte ca sufletele lor, pregătite pentru jertfă, să cunoască încă o durere, ultima.

Tulburător e faptul că în *Creanga de aur* soarele în *asfinţit* joacă mereu un rol în destinul eroilor. Kesarion a văzut-o prima oară pe Maria la Amnia într-un amurg, iar peste doi ani, exact în aceeaşi clipă, se întâlnesc din nou, în vis, în Bizanţ. Când Maria apare la curtea împărătească din Bizanţ toţi văd asupra ei „strălucirea dumnezeiască a asfinţitului“. E ca şi cum „steaua amurgului“, luceafărul, domină peisajul sufletesc al cărţii.

De ce această atracţie a lui Sadoveanu spre lumina asfinţitului ? Este o notă întâmplătoare în viziunea asupra cosmosului, limitată de scrierea de faţă, sau are un sens mai adânc?

Răspunsul la întrebare îl aflăm dacă mergem pe firul aceluiaşi mit al *luminii*. Lumea Daciei păgâne din *Creanga de aur* se închină *soarelui-înţelept*, „zeul luminii“, pentru că el generează înnoirea naturii primăvara, încolţirea bobului de grâu, viaţa turmelor, bucuria plugarilor şi păstorilor. Ceea ce îl atrage însă pe Sadoveanu nu e plenitudinea luminii solare, corespunzând momentului de *amiază* din durata zilei sau verii toride, în ciclul anual. Pe scriitor îl interesează clipele dramatice din cariera soarelui, punctele de *cumpănă*, când în univers se produce o schimbare, iar traiectoria ciclică a astrelor se relevă şi pe pământ.

Un asemenea moment e *echinocţiul* de primăvară, când soarele, în mişcarea lui aparentă pe elipsă, taie ecuatorul ceresc. După o clipă de echilibru, în care ziua e egală cu

noaptea, timpul începe să încline cumpăna balanţei - pentru cei de pe Terra - în favoarea *luminii*; soarele îşi începe ciclul lui anual şi păstorii sărbătoresc „Buna-Vestire a soarelui nou“.

Mergând pe firul imaginaţiei populare, care atribuie acestor momente astronomice deosebite o semnificaţie fantastică, Sadoveanu vede în ele punţi magice ale omului spre cosmosul infinit. Acum, în sufletul omului care nu s-a îndepărtat de înţelepciunea naturii, se trezesc pentru câteva clipe forţele latente ale magiei şi el intră în comunicare cu celelalte regnuri, vorbind cu păsările şi dobitoacele, aşa cum se presupune că s-a întâmplat cândva, în stadiul primar dinaintea desprinderii omului de animal.

Într-o asemenea zi de echinocţiu, la sfârşitul lunii martie, i se arată povestitorului viziunea bătrânului mag din muntele ascuns. Imaginea aminteşte de scena morţii lui Euthanasius, personajul eminescian, sau de sfârșitul zeului Pan, la Blaga: „Cenuşa veche sta încă în vatra părăsită; lătra în adâncime căţelul pământului; am intrat şi l-am găsit palid şi semeţ în jilţul dăltuit în stâncă. Cu dreapta ţinea toiagul de fildeş. Avea muşchi în plete şi pe sân; îi ajungea barba la pământ şi genele la piept; deasupră-i fâlfâia, gonindu-se în roate «cu aripile-ostenite un alb şi-un negru corb...»“

Celălalt punct crucial din destinul soarelui, *solstiţiul*, stârnește şi el imaginaţia lui Sadoveanu. În *nopţile de sânziene* - spune scriitorul în romanul ce poartă chiar acest titlu simbolic - „se schimbă crugul cerului şi soarele începe să dea îndărăt. De aceea în zodie e semnul racului.“ Acum se deschid căile spre aştri, fiinţele terestre intră în consonanţă cu cosmosul şi toate făpturile se pătrund, pentru câteva frânturi de timp, de *lumina* comunicării universale.

În codrul străvechi al Borşei dobitoacele ţin soborul lor anual la care participă şi un om, pădurarul Peceneaga,

fiinţă primitivă, aproape fantastică, înrudită cu luparul sau berevoiul din povestirile lui Voiculescu:

„La miezul nopţii e un răstimp de linişte, când stau în cumpănă toate stihiile, şi cerurile cu stelele şi vânturile, după care dintr-odată toate purced în scădere. Iarna începe a-şi pregăti harmasarii în grajdurile ei din miazănoapte. În acest ceas al cumpenei e pace între toate animalele, jigăniile şi paserile. Ele au pentru o clipă lumina înţelegerii, adică grăiesc ca oamenii. Se strâng în sobor şi ţin sfat.“

Şi în *Creanga de aur* noaptea *solstiţiului* de vară poartă semnificaţia unei tensiuni cosmice excepţionale, la fel ca în *Nopţile de Sânziene*. Este tot un moment de *comunicare* între diferite straturi la care s-a sedimentat cunoaşterea în univers, acum fiind singurul interval de timp, foarte scurt, când marele preot păgân se arată oamenilor pentru a le aduce mesajul *luminii*. În această zi şi numai atunci, are loc o mare adunare la care vin oameni de pretutindeni. De la ceasul amiezii, „când soarele stă pe cer la cea mai mare înălţime a lui“, astrul luminii începe să dea înapoi, ca şi semnul zodiei, Racul. Numai acum bătrânul din muntele ascuns, arătându-se de la înălţimea unui tăpşan, cu braţele ridicate în semn de binecuvântare, comunică cu ceilalţi oameni. După ce le dă sfaturi privind pământul şi vitele şi tălmăceşte visurile şi vindecă de boli grele, bătrânul se retrage *odată cu asfinţitul soarelui*.

Dacă ne raportăm la concepţia tipologică a lui G. Călinescu din *Clasicism, romantism, baroc*, după care ora clasicului e amiaza, iar a romanticului miezul nopţii, Sadoveanu nu aparţine nici uneia dintre aceste structuri liminare. Prin atracţia faţă de *amurg*, el se apropie mai degrabă de sensibilitatea poeţilor simbolişti şi postsimbolişti, adică de natura artistului modern, înclinat în special spre zonele de penumbră şi clar-obscur, spre percepţia lumii într-un con de lumină crepusculară. (Această posibilă deplasare spre modernitate a concepţiei

noastre asupra lui Sadoveanu se face tot mai mult simţită în exegezele critice recente, constituind premiza integrării mai profunde a scriitorului în literatura epocii contemporane.)

Privit de sus, destinul lui Kesarion Breb este comparabil cu al soarelui, acest soare „dramatic“ din viziunea lui Sadoveanu. Şi despre eroul din *Creanga de aur* se poate spune, la fel ca despre Nicoară Potcoavă cu aceleaşi cuvinte ale presviterei Olimbiada: „Soarele îşi umblă nebiruit calea; aşa au legea sufletului unii bărbaţi, de la răsăritul şi până la asfinţitul lor“.

Legea vieţii lui Kesarion este datoria ce o are faţă de străbuni, esenţializaţi în spiritul „muntelui ascuns“, şi pentru a o îndeplini el trebuie să se supună unui ritual existenţial, adică să urmeze itinerariul fix stabilit de mit. Dar dacă însuşi soarele, astrul pus să străjuiască impasibil deasupra instabilităţii omeneşti, trece uneori prin momente de cumpănă şi se „melancolizează“ la schimbările de zodie, devenind parcă vulnerabil, cu atât mai mult omul, fie el oricât de astral în substanţă, precum Kesarion Breb, poate întâlni clipa care să-i clatine destinul. Pentru el această cumpănă începe să se arate din momentul m care o vede pe Maria, la Amnia.

Totuşi, deruta nu intervine imediat în destinul său pentru a-l dezechilibra, ci mai târziu; în primul rând deoarece iubirea solului pentru aleasa împăratului este prevăzută în schema basmului, neconstituind o surpriză, iar în al doilea rând pentru că cei doi tineri privesc predestinarea ca pe o coordonată firească a lumii lor şi consimt la sacrificiul cerut de reguli. Sau poate că sub resemnarea născută odată cu iubirea se ascunde uşoara speranţă a unei fericiri fragile, de a fi aproape, de a se vedea din când în când, de a se întâlni cu sufletele şi cu ochii. Jertfa pare, la început, a aduce cu sine mângâierea.

Însă povestirea nu se desfăşoară până la capăt conform schemei presupuse şi Maria, ajungând împărătească, nu

cunoaşte nici măcar mulţumirea de a se fi jertfit pentru liniştea împărăţiei. Sălbaticul împărat Constantin devine tot mai sălbatic, se dedă desfrâului şi faptelor crude, în timp ce gingaşa lui soţie, înspăimântată de atâta violenţă, se cufundă în umilinţă şi nefericire.

Când Kesarion află cât de departe poate merge cruzimea împăratului faţă de Maria şi cât de adâncă e durerea ei, îşi dă seama că el poartă responsabilitatea acestei prăbuşiri, având *vina* de a fi intervenit în destinul unei fiinţe umane pentru a o călăuzi spre distrugere. „Eu am fost solul care am adus o floare curată şi am aruncat-o într-o volbură prihănită“ - mărturiseşte cu tristeţe.

Sentimentul vinovăţiei declanşează o criză adâncă în personalitatea omului care părea a fi atins desăvârşirea cristalului. Ceea ce nu poate înţelege – şi acest lucru umileşte inteligenţa lui luminoasă – este faptul că există în lume factori întâmplători şi ostili, neprevizibili pentru mintea filozofului, care pot perturba tragic viaţa unui om nevinovat. Ce sunt aceste „principii inimice“, aceşti „demoni mărunţi şi răi“ (cum îi numeşte Al. Philippide în poemul *Monolog în Babilon*) ? După atâţia ani închinaţi cunoaşterii şi după atingerea cotei celei mai înalte, aproape supraumane, la care se poate ridica mintea gânditorului, Kesarion nu poate realiza de ce jertfa Mariei a trebuit să fie *inutilă*, iar el însuşi, care o iubeşte, a trebuit să joace în destinul ei rolul de agent al răului.

Nu este vorba aici de un element caracteristic gândirii mitice, în spaţiul căreia cunoaşterea nu poate fi desăvârşită, generând acel sentiment de tristeţe metafizică, întâlnit şi la Blaga. Nu, pentru că toţi înţelepţii din lumea lui Sadoveanu poartă pe chip o „mâhnire dulce“, semnul melancoliei spiritului în faţa limitelor, iar Kesarion Breb are acest semn de la început, în ochii ce privesc dincolo de lucruri.

Semnificaţia romanului iese din lumea arhaică a mitului şi se prelungeşte spre înţelegerea modernă, *vinovăţia fără*

vină a lui Kesarion putând fi raportată la tema *absurdului*. În fond ceea ce se opune inteligenţei adânci a eroului este un fapt ce iese din necesitatea legică a lucrurilor, o fisură absurdă în logică.

De ce trebuie să sufere Maria, tocmai ea care este cea mai *luminoasă* fiinţă din lumea ei ? De ce soarta o amăgeşte, ridicând-o la rangul strălucit de împărătească, pentru ca de fapt s-o coboare pe cea mai de jos treaptă a suferinţei? Jertfa fusese prevăzută, suferinţele însă nu.

Nu ştim ce gândeşte şi ce simte Kesarion în clipa de cumpănă a vieţii lui. Sadoveanu descrie doar comportamentul, lăsând loc imaginaţiei noastre, la fel ca în atâtea alte zone de discreţie ale operei sale. Kesarion se închide timp de nouă zile în chilia lui, în tăcere şi în singurătate, fără să mănânce şi fără să vadă pe nimeni. Când episcopul Platon reuşeşte să pătrundă la el, îl găseşte slăbit, cu pleoapele obosite, dar cu ochii lucind de un foc lăuntric. Este poate o pedeapsă la care se supune, dar şi un mod de a se confrunta singur, cu întrebarea ce „scurmă în el ca un vierme“.

Lumina interioară parcă ar vrea să-l părăsească sau el, poate, se desprinde de ea, coborând pentru un timp în unul din cercurile de întuneric ale infernului. Când îşi mărturiseşte, în câteva cuvinte, vina şi durerea, bezna îl cuprinde deplin şi numai glasul îi rămâne, afară, în realitate: „Cuviosul părinte Platon se cutremură de acel glas; pipăi prin întunecime, căutându-l cu teamă, ca şi cum omul nu mai era acolo, şi numai glasul acela de durere rămăsese în locul lui, ca o fiinţă de sine stătătoare“.

Bănuim că în sufletul lui Kesarion se petrece un proces violent şi dramatic, pe care Sadoveanu îl sugerează doar, fiindcă „într-o societate de tip arhaic zbuciumul se rezolvă în rit“ (G. Călinescu).

Pe planul naraţiunii, se poate observa în *Creanga de aur* că uneori *mitul* coboară în fabulaţia *basmului*. Când împăratul Constantin vrea să se însoare, în întreaga

împărăţie pornesc soli care duc cu ei un pantof mic şi delicat ca să-l încerce toate fetele, aşa cum se întâmplă în basmul Cenuşăresei.

Urmând schema dată, condurul - purpuriu şi împodobit cu un stârc de argint - se potriveşte unei fete sărace, care va deveni astfel împărătească.

Interesant este faptul că lumea din *Creanga de aur* aderă la basm în mod firesc şi parcă conştient, din dorinţa de a se supune unui ritual favorabil, căci basmul se fundamentează pe morala populară care îi dă totdeauna dreptate omului simplu. „Cei mulţi şi săraci sunt sarea pământului - spune milostivul Filaret; pe aceştia îi asupresc puterile lumii; mările, munţii şi râurile nu le-ar putea da cât li se cuvine”.

Singura lume unde binele triumfă împotriva răului e tărâmul fictiv al basmului şi de aceea poporul din Bizanţ consimte bucuros să intre în povestea Cenuşăresei ajunsă împărătească. „Măcar atâta mângâiere se cuvenea să aibă noroadele în râvna şi în visurile lor.“

Până la un punct, lucrurile se desfăşoară după această schemă prestabilită, chiar şi faptul că Maria este jignită de o înfumurată fată de boier care crede că ea va fi aleasa împăratului. Textul consemnează umilinţa Mariei ca pe un element prevăzut de rit: „Maria îşi simţi ochii plini de lacrimi de umilinţă. Aceste vorbe aspre ale copilei lui Gherontie Strategul trebuiau însă rostite, ca să se plinească rânduielile de mai înainte scrise, iar poveştile noroadelor din împărăţie şi de dincolo de hotare să aibă în ele floarea misterioasă pe care le-o pune Dumnezeu semn.“

Cum se vede, povestitorul însuşi atrage atenţia că basmul reprezintă o realitate convenţional-misterioasă, care se exprimă la modul simbolic, printr-un limbaj de *semne*. Aceste *semne* trimit din nou la universul blagian sau, mai departe la „pădurea de simboluri“ din *Corespondenţele* lui Baudelaire. Natura e un templu populat de simboluri, conţinând în ele un principiu de

înţelegere intuitivă şi esenţializată a lucrurilor; la Sadoveanu, semnele au mai mult o semnificaţie morală, în timp ce în poezia sau teatrul lui Blaga ele poartă un mesaj cosmic, al cunoaşterii universale.

Privind chipurile dregătorilor ce stăpânesc în Bizanţ, Kesarion citeşte în ele emblema răului, semnul animalului inferior, dominat de instincte: „în împărăteasa Irina e o putere aspră şi flămândă. Părea întinsă cu toate unghiurile înainte, ca o *lupoaică*.“ Constantin, cu fruntea îngustă şi cu dinţii care sticlesc sălbatici prin părul negru al bărbii, e *fiul lupoaicei*, la fel de lacom şi de crud ca şi mama lui. Marele sfetnic Stavrikie poartă semnul *vulpei*, viclenia disimulată. Până şi înţeleptul episcop Platon, „slab, mohorât şi cu nas lung“ pare un simbol ciudat, o *pasăre ibis* a smârcurilor.

De asemenea eroul *Crengii de aur* ştie să citească şi alte *semne* din lucruri şi din oameni. El vede gândurile împărătesei Irina şi prevede destinul lui Constantin, lupul cel tânăr. La Amnia, văzând un negustor gras care pregătea cu mare artă o friptură de berbec în ţiglă, *solul* venit din Bizanţ înţelege că acest Kirie Agatocle a fost cândva, în altă viaţă, un *şacal* gras. Cu o zi înainte de alegerea împărătesei, unele *semne* arată că Maria, fata săracă de la Amnia, va fi aleasă.

Mai târziu, când povestea se apropie de sfârşit, în grădinile de la Elefterion se arată o *pasăre măiastră*, cu ochi şi glas de om, care strigă lumii că împăratul şi-a găsit o ţiitoare, călcând legământul sacru al căsătoriei.

Tot un semn este şi *şarpele* care stă la picioarele bătrânului mag, încolăcindu-se cu coada la gură. El simbolizează timpul, în curgerea lui eternă şi ciclică. Într-adevăr, basmul se termină, în Bizanţ, cu reîntoarcerea pe tron a împărătesei Irina, iar în Dacia cu împlinirea ciclului celui de-al 32-lea Dekeneu şi intrarea într-un timp nou.

Totuşi basmul e numai o tentaţie de moment a *povestitorului*, acesta aflându-se de fapt în afara fabulaţiei.

Aspectul ceremonios al naraţiunii este subminat parcă de neîncrederea povestitorului, care introduce uneori o notă de ironie faţă de textul prestabilit. Astfel, predestinarea Mariei de a ajunge împărătească nu se realizează în mod firesc, cum s-ar cuveni, ci întâmpină oarecari dificultăţi sociale, pantoful potrivindu-se la început numai unor fete bogate, din familii de „patrici“ (ca şi cum dreptul celui sărac se impune greu!). Numai după selectarea a douăzeci de fete frumoase şi bogate, este aleasă mai târziu Maria, cea mai săracă dintre ele.

Ulterior, Kesarion Breb, analizând în profunzime destinul Mariei, se gândeşte că s-ar putea să nu fie vorba de nici o fatalitate aici, ci numai de un calcul politic abil al împărătesei Irina: pentru a-l compromite total pe fiul ei Constantin şi a-l nimici la momentul potrivit, era nevoie de o victimă a nelegiuirii lui, o fiinţă curată, pentru ca pedepsirea vinovatului să pară un act de dreptate.

Şi semnul „Crengii de aur“ - care dă titlu cărţii - este doar în parte un element de basm. În poveşti se vorbeşte adesea de un pom cu frunze şi fructe de aur, înzestrat cu puteri miraculoase şi cu harul tinereţii fără bătrâneţe; „Creanga de aur“ ar putea fi o ramură din acest copac magic.

Dar şi aici basmul e depăşit de semnificaţii mai largi şi mai complexe.

Se poate pleca de la observaţia că în opera lui Sadoveanu *floarea* apare ca un atribut sau corespondent al femeii. Eroii sadovenieni se îndrăgostesc, aproape totdeauna de fete foarte tinere, copile crude având vârsta Julietei sau Ofeliei. Ele sunt asemuite de povestitor unor flori încă nedeschise, promisiuni ale vieţii vegetale desăvârşite prin strălucire şi puritate. Aceste *flori* suave îşi aşteaptă, liniştite şi încrezătoare, înflorirea prin dragoste, fără să ştie cât de scurtă le poate fi bucuria.

În concepţia scriitorului - care se situează în prelungirea filozofiei populare - femeia are o natură de osebită de a

bărbatului, nu în sensul opoziţiei între *fizic* şi *metafizic*, ci mai mult ca statut moral. Această filozofie o exprimă haiducul Vasile cel Mare din *Judeţ al sărmanilor*, atunci când trebuie să judece pe boierul Răducan Chiorul şi pe o femeie necredincioasă, amândoi vinovaţi faţă de prietenul său Constandin Moţoc: „muierea fiind aşa lăsată de Dumnezeu, vicleană ca apa şi trecătoare ca florile, eu o sudui şi o iert. Dar nu uit a păli pe cel care nu m-a iertat şi pe cel care m-a asuprit.“

Fiindu-i dată doar clipa trecătoare a iubirii, ce ţine cât scurta tinereţe, femeia o întâmpină cu dăruire totală şi nu crede că i-ar putea fi luată.

„Toate cele pământeşti şi omeneşti ar trebui să aibă o *înflorire* - gândeşte Maria, formulând în câteva cuvinte legea destinului femeii, în care se cuprinde şi nevoia de speranţă.

La fel, presvitera Olimbiada îşi ridică glasul cu amărăciune ca să apere dreptul gingaşei Ilinca la puţină iubire. Dar Ilinca nu-l va mai vedea niciodată pe Nicoară, alesul inimii ei, şi se va stinge curând. Acest destin îl au multe dintre eroinele lui Sadoveanu, *flori ofilite*, fără dragoste, ca şi Maria din *Creanga de aur*.

O lumină molatică de crepuscul fanează timpuriu florile-copile din lumea creată de marele povestitor.

În acest sens s-ar putea ca „*Creanga de aur*“ să fie un simbol prin opoziţie cu „floarea ofilită“, adică perenitatea *ideii de dragoste opusă dragostei* înseşi. „*Creanga de aur*“ e sinonimă cu „floarea de gheaţă“ - care dă titlul ultimului capitol al cărţii -, adică e nemurirea rece a lui Hyperion. Ochii străinului venit de departe, din legendă, în lumea terestră a Mariei, sunt îngheţaţi („ochi de mort“ - zice poetul) şi numai zâmbetul unei fete frumoase îi poate face să *înflorească* pentru o clipă: „Maria îşi ridică privirile aţintindu-le asupra străinului şi-şi păstră zâmbetul până ce înflori şi ochii aceia îngheţaţi de care se sfiise în prima clipă“.

Ca şi Hyperion, *străinul* din *Creanga de aur* nu-şi poate schimba destinul situat pe o orbită de sus, deasupra oamenilor, şi trebuie să se întoarcă „în locul său menit, din cer“. Şi el înainte de a părăsi lumea, îi spune câteva cuvinte copilei pământene pe care a îndrăgit-o, dar nu sunt vorbele aspre ale geniului romantic, orgolios, jignit de „norocul“ fetei alături de un om egal cu ea. Nevinovată şi nefericită, Maria primeşte drept ofrandă *metafizică* din partea luceafărului ei creangă de aur care va luci în sine, în afară de timp. „Iată, ne vom despărţi. Se va întâmpla mai mult decât atât, când se va desface şi amăgirea care se numeşte trup. Dar ceea ce e între noi acum, lămurit în foc, e o creangă de aur care va luci în sine, în afară de timp.“

Strălucirea „crengii de aur“, nemuritoare şi rece, e proiecţia în mit a dragostei, în ea întâlnindu-se simbolul *florii* cu mitul *luminii*, frumuseţea cu veşnicia.

În această lume de simboluri Kesarion Breb este purtătorul „crengii de aur“, adică *mesagerul* mitului luminii. Pe măsură ce povestirea îşi desfăşoară cursul, el se relevă a fi un *străin*, o fiinţă singulară în care nimeni nu recunoaşte un egal. Nu numai în Bizanţ unde este străin, dar şi în Dacia natală, întors după mai mulţi ani, pare tot un străin. Cei din neamul lui de ciobani îl privesc cu sfială, ca pe un om alcătuit dintr-o altă esenţă, supraumană: „Nepoţii şi cumnatele i se închinară ca unui străin, întristându-se, iar bărbaţii îi sărutară amândouă mâinile“ (gestul de a-i săruta mâna îl făcuse şi Maria). Când se apropie de sat, venind prin soarele de toamnă, cu capul gol, Kesarion pare a avea la tâmple „coarne de lumină”, ca un zeu.

Dincolo de această înstrăinare de oameni, care este reflexul datoriei lui excepţionale, mai dureros şi mai dramatic este sentimentul *înstrăinării de sine*. Kesarion Breb e un om singur, condamnat să rămână în singurătatea sufletului său, dar nici acolo nu găseşte liniştea, pentru că lumina cunoaşterii care i-ar putea fi alinare se întunecă în

faţa problemei existenţiale a *vinovăţiei*. Lumea se revelă absurdă într-un sens al alcătuirii ei şi eroul se pierde pe sine, se alienează, ca un om modern. „Părea într-un pustiu deasupra propriului său suflet“ - spune Sadoveanu.

Ultima imagine a eroului lângă peştera Dekeneului, simbolizează intrarea, sau poate reîntoarcerea *în mit*. Cu ochii îngheţaţi ai lui Hyperion, el intră în „muntele ascuns“ ca să devină preotul vechii legi păgâne, ultimul dintre preoţi. Se încheie un ciclu, un ev - cum ar spune Blaga - şi jertfa lui Kesarion Breb se aseamănă cu sacrificiul *ultimului berevoi* din spaţiul magic creat de Voiculescu sau cu gestul simbolic de autodevorare al lui Nastratin Hogea din Isarlâkul lui Ion Barbu: o lume veche, refuzând timpul, se închide în „slava stătătoare“ a mitului, egală cu sine, pentru a-şi păstra întreagă, nealterată, *lumina*.

ELENA ZAHARIA-FILIPAŞ

BIBLIOGRAFIE SELECTIVA

I. EDIŢII

CREANGA DE AUR, Bucureşti, Editura Cartea românească, 1933.

CREANGA DE AUR. Ediţie revăzută. Bucureşti, Editura Cartea românească, 1943.

OPERE, vol. XII. Bucureşti, Editura de Stat pentru literatură şi artă, 1958.

ROMANE ŞI POVESTIRI ISTORICE, vol. I. Ediţie bibliofilă. Cu o prefaţă de G. Călinescu. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1961.

CREANGA DE AUR. MĂRIA SA, PUIUL PĂDURII. NUNTA DOMNIŢEI RUXANDA. Ediţie îngrijită de Constantin Mitru. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1969.

CREANGA DE AUR. VIAŢA LUI ŞTEFAN CEL MARE. Ediţie îngrijită şi tabel cronologic de Constantin Mitru. Cu o prefaţă de Marin Mincu. Bucureşti, Editura Minerva („Biblioteca pentru toţi"), 1973.

II. REFERINŢE CRITICE

G. Călinescu: *Tendinţa naţională: M. Sadoveanu*, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, Fundaţia regală pentru literatură şi artă, 1941, p. 558.

Tudor Vianu: *Realismul artistic şi liric. 6. M. Sadoveanu*,

în *Arta prozatorilor români,* Bucureşti, Editura Contemporană, 1941. Ediţie nouă, în *Opere*, 5, Bucureşti, Editura Minerva, 1975, p. 201-202.
G. Călinescu: *Prefaţă* la M. Sadoveanu: *Romane şi povestiri istorice,* Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1961.
Savin Bratu: *Mihail Sadoveanu. O biografie a operei*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1963, p. 400-408.
Constantin Ciopraga: *Mihail Sadoveanu*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1966, p. 182-187.
Ov. S. Crohmălniceanu: *Mihail Sad*oveanu, în *Literatura română între cele două războaie mondiale*, ed. I, p. 224, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967. Ed. a II-a, Bucureşti, Editura Minerva, 1972, p. 225.
Paul Georgescu: *Destinul interior*, în vol. *Polivalenţa necesară*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1967, p. 21-37.
Gavril Istrate: *Vocabularul operei lui Sadoveanu: „Creanga de aur”*, în „Iaşul literar“, XX, nr. 2, 1969.
Savin Bratu: *Introducere in limbajul emblematic al „Crengii de aur“*, în „Viaţa românească", XXIII, nr. 9, 1970. Reprodus în vol. *Ipoteze şi ipostaze*, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 349-371.
Laurenţiu Ulici: „*Creanga de aur*“, în „Contemporanul“, nr. 45, 1970.
Ion Rotaru: *Mihail Sadoveanu*, în *O istorie a literaturii române*, II. Bucureşti, Editura Minerva, 1972, p. 267-277.
Mihai Ungheanu: *Sadoveanu*, în vol. *Pădurea de simboluri*, Bucureşti, Editura Cartea românească, 1973, p. 127-128.
Marin Mincu: *Prefaţă* la M. Sadoveanu: *Creanga de aur. Viaţa lui Ştefan cel mare*, Bucureşti, Editura Minerva, 1973.
Nicolae Manolescu: *Utopia cărţii*, în vol. *Sadoveanu sau utopia cărţii,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1976, p.

212-221.
Zaharia Sângeorzan: *Istoria. Dacica*, în vol. *Mihail Sadoveanu. Teme fundamentale*, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, p. 109-123.

E.Z.-F.

CUPRINS

CAPITOLUL I.....5
E vorba de părinţii noştri de demult, iar stăruinţa bătrânului mag de odinioară e departe de a fi o simplă iluzie.....5
CAPITOLUL II.....13
Puterile sufletului erau proaspete şi curate în lumea veche a Daciei şi sub semnul lor sta Kesarion Breb.....13
CAPITOLUL III.....19
Kesarion asculta sfaturile şi descântecele bătrânului Decheneu.....19
CAPITOLUL IV.....25
Lui Kesarion Breb îi apare preasfinţitul episcop Platon de la Sakkoudion.....25
CAPITOLUL V.....31
Aici se arată frumuseţea şi puterile Bizanţului pe când era împărătească prea slăvita Doamnă Irina şi se leagă prietenie între preasfinţitul Platon şi Kesarion Breb egipteanul.....31
CAPITOLUL VI.....45
Despre Dumnezeu şi oameni, pământ, cer şi mare; despre neamurile împărăteşti şi mai cu seamă despre un conducător de cămile, care, fără să ştie, aduce primele veşti de la Sfântul Filaret.....45
CAPITOLUL VII.....59
Înainte de a ajunge la fericitul Filaret, Kesarion Breb cunoaşte şi alţi oameni vrednici din Paflagonia şi de la Amnia.....59
CAPITOLUL VIII.....70
Aici Kesarion Breb află bucuriile cuviosului Filaret şi ale doamnei Teosva, precum şi o bucurie a sa proprie.....70
CAPITOLUL IX.....79
În care lucrurile se petrec ca în vremea cea de demult a basmelor mamei.....79
CAPITOLUL X.....88
Mărirea şi tihna stau în hotare deosebite.....88
CAPITOLUL XI.....104
Sub strălucirea purpurei bizantine se vădesc lucruri nu tocmai bine mirositoare.....104
CAPITOLUL XII.....117

Steaua amurgului.....117
CAPITOLUL XIII.....125
Soarta celor tari ai lumii e una cu soarta mişeilor.....125
CAPITOLUL XIV.....139
Despre o pasere măiastră cu ochi şi glas de om.....139
CAPITOLUL XV.....154
În care, celor fericiţi şi nefericiţi li se încheie timpul.....154
CAPITOLUL XVI.....164
Carte de la Sakkoudion.....164
CAPITOLUL XVII.....168
Floarea de gheaţă.....168
POSTFAŢĂ.....175
BIBLIOGRAFIE SELECTIVA.....201